

Bundel van de VV - verenigde vergadering van 31 januari 2018

- 1 OPENING
 - Definitieve agenda
- 1.a Installatie jeugdbestuurder
- 2 OPINIEVORMINGSNOTA'S
- 2.01 Opties peilvakken Reeuwijk-West
 - Voorstel_8194.docx
- 2.02 Opties peil onderbemalingen Reeuwijk-West
 - Voorstel_8195.docx
- 2.03 Energieneutraal Rijnland 2025
 - Voorstel_8531.docx
 - CE-Delft rapport energieneutraal Rijnland
 - Beantwoording vragen energiedossier
- 3 SPREEKRECHT
- 4.a OVERZICHT INGEKOMEN STUKKEN
 - OVERZICHT INGEKOMEN STUKKEN
 - 1. Daadkracht: Belastingverordeningen 2017 niet geldig
 - 1.a Bijlage: Resultaten onderzoek elektronisch bekendmaken Belastingverordeningen
 - 2. Provincie Zuid-Holland: Jaarrekening en jaarverslag 2016; ter informatie
 - 3. Brief KAVB Aanbieden visie 'Samen werken aan water' van de Nederlandse bloembollensector
 - 3.a Bijlage: Visie 'Samen werken aan water' van de Nederlandse bloembollensector
 - 4. Ministerie BZK: Uitvoering Wet Basisregistratie Grootchalig Topografie
 - 5. Waterschap Drents Overijsselse Delta: motie digitalisering stemmen bij verkiezingen
 - 6. Mail RKC aanbidding onderzoeksoptezetten eerste halfjaar 2018
 - 6.a Bijlage: RKC Onderzoeksoptezet assetmanagement hoogheemraadschap van Rijnland definitief 24 januari 2018
 - 6.b Bijlage: RKC Onderzoeksoptezet duurzaamheid Rijnland definitief 24 januari 2018
- 4.b MEDEDELINGEN
- 5 BESLUITVORMINGSNOTA'S
- 5.01 Vispassage Spaarndam: uitvoeringskrediet
 - Voorstel_7018.docx
- 5.02 Afvalwatersysteem Zwanenburg: aanvullend voorbereidingskrediet
 - Voorstel_8493.docx
- 5.03 Drainage Noordwijk: voorbereidingskrediet
 - Voorstel_8551.docx
- 5.04 Krediet watergebiedsplannen Noord
 - Voorstel_6434.docx
- 5.05 Baggeren Regulier 2017 - deelgebieden 2 en 3: uitvoeringskrediet
 - Voorstel_6497.docx
- 5.06 Inzet bijdrage Delfland aan project Nieuwe Driemanspolder - N3MP
 - Voorstel_8020.docx
 - Nota van toelichting
- 5.07 Waterakkoord Delfland
 - Voorstel_8579.docx
 - Waterakkoord Rijnland - Delfland 2018
 - Nota van Toelichting Waterakkoord Delfland

- 5.08 Kadernota 2019 van de Gemeenschappelijke Regeling Slibverwerking 2009
Voorstel_8550.docx
GR Slibverwerking Kadernota 2019
- 5.09 Kadernota BSGR 2018 (nazending aan de VV)
Voorstel_8706.docx
Samenvatting Kadernota 2018 BSGR
Kadernota 2018 BSGR
- 5.10 Clusterkredieten
Voorstel_8547.docx
Memo clusterkredieten
- 6 NOTULEN VAN DE VV-VERGADERING 8 november 2017
2017-11-08 VV openbaar
Overzicht toezeggingen
- 7 RONDVRAAG
- 8 SLUITING

Definitieve **Agenda verenigde vergadering**

Datum 31 januari 2018
Aanvang 13.00
Eindtijd 16.30
Locatie VV-zaal
Voorzitter R.A.M. van der Sande
Secretaris mw. C.M. van de Wiel

	Onderwerp	Status	PFH	Advies door commissie
1.	Opening			
1.a	Installatie jeugdbestuurder			
2	OPINIEVORMINGSNOTA'S			
2.1	Opties peilvakken Reeuwijk-West		Langeslag	
2.2	Opties peil onderbemalingen Reeuwijk-West		Langeslag	
2.3	Energie neutraal Rijnland 2025		Leewis	
3.	Spreekrecht			
4.a	Overzicht ingekomen stukken			
4.b	Mededelingen			
5.	BESLUITVORMINGSNOTA'S			
5.1	Vispassage Spaarndam: uitvoeringskrediet	Hamerstuk	Leewis	VGW
5.2	Afvalwatersysteem Zwanenburg: aanvullend voorbereidingskrediet	Hamerstuk	Haan	VGW
5.3	Drainage Noordwijk: voorbereidingskrediet	Hamerstuk	Langeslag	VW
5.4	Krediet watergebiedsplannen Noord	Hamerstuk	Langeslag	VW
5.5	Baggeren Regulier 2017 – deelgebieden 2 en 3: uitvoeringskrediet	Hamerstuk	Langeslag	VW
5.6	Inzet bijdrage Delfland aan project Nieuwe Driemanspolder	Hamerstuk + Nota van toelichting	Langeslag	VW

5.7	Waterakkoord Delfland	Hamerstuk + Nota van toelichting	V.d. Sande	VW
5.8	Kadernota 2019 Gemeenschappelijke Regeling Slibverwerking 2009	Hamerstuk	Haan	BOD
5.9	Kadernota BSGR 2018	Hamerstuk	Pluckel	BOD
5.10	Clusterkredieten	Bespreekstuk	Pluckel	BOD
6.	Notulen VV-vergadering 8 november 2017			
7.	Rondvraag			
8.	Sluiting			

VV - verenigde vergadering

Aard Voorstel	VV-Opinienota	
Vergaderdatum	31-01-2018	Agendapuntnummer 2.01.
Onderwerp	Opties peilvakken Reeuwijk-West	
Collegevergadering	12-12-2017	
VV-commissie	Cie VW: 17-01-2018	
Portefeuillehouder	J.J.J. Langeslag	
Corsanummer	17.097257	
BABS id	8194	
Bijlagen		

(concept) De verenigde vergadering

De verenigde vergadering

kiest voor het hoofdpeilvak van Polder Reeuwijk West voor:

1. Het fixeren van het huidige waterpeil;
of
2. Herstellen van de historische drooglegging en peilindexatie;
of
3. De inrichting van nieuwe peilvakken (blokbemalingen) met een grote drooglegging.

VV-opinienota

De verenigde vergadering

kiest voor het hoofdpeilvak van Polder Reeuwijk West voor:

1. Het fixeren van het huidige waterpeil;
of
2. Herstellen van de historische drooglegging en peilindexatie;
of
3. De inrichting van nieuwe peilvakken (blokbemalingen) met een grote drooglegging.

Context

In 2014 is besloten het peilbesluit uit 2004 voor Polder Reeuwijk West niet uit te voeren, maar een nieuw plan uit te werken. Op dit moment liggen er daarvoor 2 keuzes voor. Deze hebben betrekking op het te voeren peil in het hoofdpeilvak (deze nota) en in de onderbemalingen (andere nota). Wanneer deze keuzes zijn gemaakt kunnen we de oplossingsrichtingen voor het watergebiedsplan uitwerken en kunnen we de belanghebbenden daarover consulteren.

De reden voor het voorleggen van de peilkeuze voor de polder is de onzekerheid die er nog steeds is over de (juridische) haalbaarheid van peilverlaging in gebieden met krabbenscheer. Daarnaast is nu voor het eerst een aparte peilafweging mogelijk voor het plassengebied en Reeuwijk West, doordat daar in 2010 twee stuwen tussen zijn geplaatst. De afgelopen decennia is het peil in Reeuwijk West niet aangepast aan de maaivelddaling vanwege o.a. de koppeling met het plassengebied.

In de bijlage vindt u meer informatie over de historie van het peilbesluit, de polder en het nieuwe plan.

Varianten

Door het **huidige peil te fixeren (variant 1)** wordt de huidige situatie voortgezet. Door verdergaande maaivelddaling neemt de al geringe drooglegging wat verder af.

In **variant 2** wordt het peil 3 cm verlaagd om de **historische drooglegging te herstellen**. Deze drooglegging wordt vervolgens behouden door de maaivelddaling te volgen met peilindexatie in komende decennia.

Bij het begin van de registratie van peilbesluitpeilen (1928) was de drooglegging in Reeuwijk West 37 cm. Het peil is in Reeuwijk West niet geheel gelijk op gegaan met de maaivelddaling. Onder andere koppeling met de plassen heeft hierbij een rol gespeeld. De actuele drooglegging is 34 cm. Ook o.b.v. de gemiddelde maaivelddaling van 2,5 mm/jaar en het laatste uitgevoerde peilbesluit (1992) is er ruimte om het peil te verlagen met 3 cm.

Variant 3 is vanwege de historie van het peilbesluit opgenomen, maar is nauwelijks reëel. Deze variant lijkt sterk op het peilbesluit uit 2004. Alle redenen waarom het peilbesluit uit 2004 niet is uitgevoerd zijn in deze variant ook weer aanwezig.

In variant 3 worden **peilvakken ingericht** rond percelen waar nu onderbemalingen liggen. Daarmee neemt Rijnland de verantwoordelijkheid voor het uitvoeren van het peilbeheer over van de eigenaren van de onderbemalingen. Het peil in de peilvakken wordt gelijk aan (een gemiddelde van) het peil van de onderbemalingen die er in opgaan. Het peil van een aantal sloten tussen de huidige onderbemalingen zal met maximaal ca 25 cm worden verlaagd. Er zijn veel maatregelen nodig voor de inrichting van de peilvakken. Daarnaast zullen een aantal onderbemalingen blijven bestaan, omdat deze niet te koppelen zijn tot peilvakken. Voor het te voeren peil buiten de peilvakken moet nog steeds de keuze worden gemaakt tussen variant 1 en 2.

Overeenkomsten

Het uitgangspunt voor de peilkeuze is het watersysteem zo in te richten dat het huidige agrarische gebruik ook in de toekomst mogelijk blijft (dit uitgangspunt is afgestemd met provincie en gemeenten) en de natuurwaarden worden behouden. Via andere maatregelen in het watergebiedsplan zullen we bestaande knelpunten in bijvoorbeeld de waterafvoer en de normen voor wateroverlast zo goed mogelijk oplossen. Deze maatregelen zijn onafhankelijk van de peilkeuze.

Binnen het hoofdpeilvak liggen 2 peilvakken die op het hoofdpeilvak uitmalen: de vakbemaling Oud-Reeuwijk en het proefpeilvak dat Rijnland heeft ingericht om het effect van een peilaanpassing op krabbenscheer te onderzoeken. De peilafweging voor deze 2 peilvakken kan onafhankelijk van de peilkeuze voor het hoofdpeilvak worden gemaakt.

Verschillen

De verschillen tussen de varianten zitten hem in de mate waarin de varianten tegemoet komen aan de verschillende belangen. De meest onderscheidende daarvan zijn weergegeven in de tabel op de volgende pagina. De kleuren in de tabel geven aan hoe de varianten zich ten opzichte van elkaar verhouden (rood = minst gunstig, groen = meest gunstig, oranje = daar tussenin).

	1. Huidig peil fixeren	2. Historische drooglegging herstellen en peilindexatie	3. Inrichten nieuwe peilvakken (blokbemalingen)
bodemdaling	blijft beperkt	mogelijk iets groter dan in variant 1 (maar droogte heeft naar verwachting een groter effect)	- toename waar peil in blokbemaling verlaagd wordt - indien onderbemalingen worden opgeheven: beter te beïnvloeden door Rijnland
agrarische functie	drooglegging neemt af en daarmee de functiefacilitering	drooglegging wordt iets groter en blijft vervolgens constant net zoals de functiefacilitering	- betere functiefacilitering peilvakken door wegnemen kosten van onderbemalen - blijft gelijk buiten nieuwe peilvakken

	1. Huidig peil fixeren	2. Historische drooglegging herstellen en peilindexatie	3. Inrichten nieuwe peilvakken (blokbemalingen)
MKBA	saldo blijft positief, maar neemt sterk af in de komende decennia	saldo blijft positief (> variant 1), maar neemt licht af in de komende decennia	- saldo blijft positief (> variant 1), maar neemt licht af in de komende decennia - saldo is marginaal positiever dan variant 2, maar tegen veel hogere kosten voor Rijnland
wateroverlast	risico neemt op termijn toe a.g.v. afnemende drooglegging	risico neemt in beperkte mate af door iets grotere drooglegging	risico afhankelijk van inrichting en peilkeuze in de afzonderlijke peilvakken, maar zal in vakken in principe afnemen
krabbenscheer en groene glazenmaker	- geen negatief effect - past binnen uitspraken rechtbank	- geen negatief effect verwacht o.b.v. pilot - nog geen consensus met belangenvetegenwoordigers, dus geen juridische zekerheid	negatief effect verwacht in de sloten waar het peil verlaagd wordt
weidevogels	geen compensatie nodig	geen compensatie-verplichting	compensatieverplichting vanwege grotere drooglegging in de sloten waar het peil verlaagd wordt
overige beschermde flora en fauna	geen effect	geen negatief effect vanwege de beperkte peilverlaging en huidige waterdiepte en -kwaliteit	mogelijk negatief effect in de sloten waar het peil verlaagd wordt
onderbemalingen	blijven bestaan	blijven bestaan	De meeste verdwijnen, want worden opgenomen in peilvakken (afhankelijk van peil)

Dijkgraaf en hoogheemraden adviseren te kiezen voor variant 2 met de volgende argumenten:

1. Het saldo van maatschappelijke kosten en baten is voor deze variant op de langere termijn aanzienlijk gunstiger dan voor variant 1

Uit de MKBA (Maatschappelijke Kosten en Baten Analyse, zie bijlage) blijkt dat het volgen van de maaiveldaling het meest onderscheidend is in de peilvarianten: het positieve saldo daalt in peilvarianten met peilindexatie veel beperkter dan in peilvarianten zonder peilindexatie. Variant 2 is daardoor veel gunstiger dan variant 1.

2. De pilot krabbenscheer wijst uit dat peilindexatie niet tot negatieve effecten op krabbenscheer leidt

Uit de pilot krabbenscheer blijkt dat in veenweidegebied een peilverlaging van 5 cm mogelijk is zonder negatief effect op de aanwezige krabbenscheer wanneer deze verlaging gecombineerd wordt met het op diepte houden van de sloten. Krabbenscheer kan zich handhaven en zelfs uitbreiden in een gebied waarin het peil is verlaagd. De KNNV staat voorsnog zeer kritisch tegenover de uitkomsten van de pilot en het risico is reëel dat een rechtsgang volgt wanneer dit peilvoorstel in het peilbesluit wordt opgenomen. Wij denken echter een sterke casus te hebben en een rechtsgang is mogelijk de enige manier om echt duidelijkheid te krijgen voor deze polder en andere polders met krabbenscheer.

3. Variant 3 is geen reële variant aangezien alle redenen waarom het peilbesluit uit 2004 niet is uitgevoerd in deze variant ook weer aanwezig zijn.

Voor de grotere peilverlagingen die in variant 3 voorkomen kunnen we niet aantonen dat er geen negatief effect op krabbenscheer te verwachten is (een dergelijke peilverlaging hebben we niet onderzocht). Daarnaast zijn de inrichtingskosten voor de nieuwe peilvakken net zo hoog als in 2014 geschat werd. Tenslotte hebben zich geen nieuwe mogelijkheden voorgedaan m.b.t. weidevogelcompensatie en is de praktische haalbaarheid laag en/of zijn de geschatte kosten hoog.

4. Variant 2 roept de minst sterke bezwaren op, er lijkt draagvlak

De belanghebbenden zijn op 21 november 2017 tijdens een informatiebijeenkomst geïnformeerd en geconsulteerd over de varianten. Het gebied heeft eerder aangegeven niet aan een participatietraject te willen deelnemen. De aanwezigen keken met name naar de effecten op de agrarische functie en op de natuurwaarden (ieders eigen belang). Voor beide is een andere variant dan variant 2 positiever, maar er was enig begrip voor het feit dat de voor hen positievere variant tot een negatief effect en sterke bezwaren voor andere belangen leidt.

Vervolg

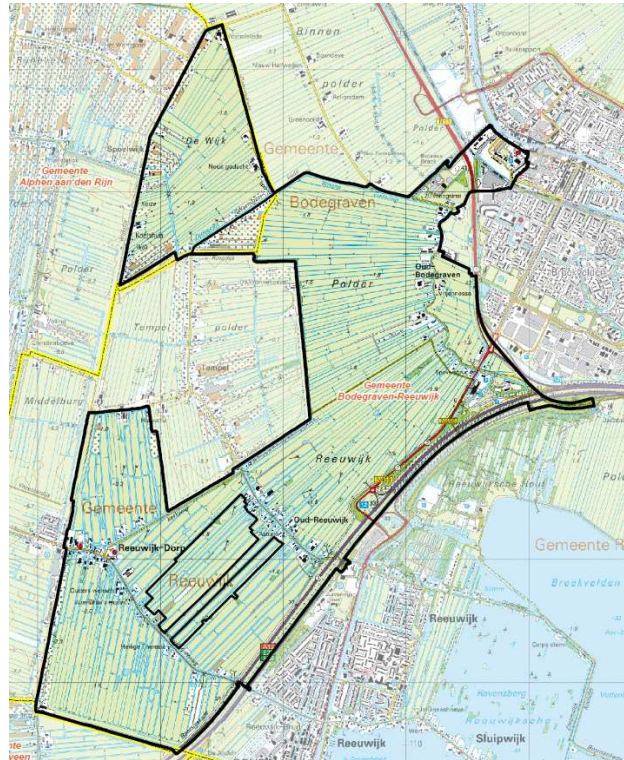
Na de keuze voor de peilen in het poldervak en voor de gewenste peilen in de onderbemalingen (apart voorstel) worden deze ambtelijk verder uitgewerkt tot een concept watergebiedsplan. Het concept watergebiedsplan wordt via de gebruikelijke bestuurlijke procedure tot vaststelling gebracht. De verwachting is dat de bestuurlijke procedure in het voorjaar van 2018 start.

Bijlage – peilbesluit Polder Reeuwijk West

Historie

In 2014 is besloten het peilbesluit uit 2004 voor Polder Reeuwijk West niet uit te voeren, maar een nieuw watergebiedsplan uit te werken. De redenen waren

1. beperkingen a.g.v. uitspraken van de rechter over peilverlaging in gebieden met krabbenscheer: deze hielden in dat Rijnland het peil niet mocht verlagen, omdat niet (voldoende) was aangetoond dat een peilverlaging niet tot negatieve effecten op krabbenscheer en de groene glazenmaker zou leiden;
2. niet te realiseren compensatie voor verlies van geschikt weidevogelgebied en/of hoge kosten daarvoor;
3. veel hogere kosten voor het inrichten van blokbemalingen dan bij de vaststelling van het peilbesluit gedacht.

Voor het gebied 'De Wijk' is inmiddels een nieuw peilbesluit vastgesteld. Voor de rest van polder Reeuwijk is dat nog in voorbereiding.

Gebiedsproces

Voor deelgebied 'De Wijk' hebben we met succes samen met de belanghebbenden een watergebiedsplan opgesteld. Een dergelijke participatieve aanpak wordt niet gevolgd voor Reeuwijk West, omdat de belanghebbenden niet zijn ingegaan op de uitnodiging daarvoor. Daarnaast is de keuzeruimte binnen de beleidskaders te beperkt om tot onderscheidende oplossingen te komen. Dit laat natuurlijk onverlet dat we wel open staan voor goede ideeën van belanghebbenden.

Eind 2014 is het gebied via twee informatieavonden geïnformeerd over de start met een nieuw plan. In Q2 van 2017 zijn 2 kleine sessies met grote grondeigenaren en een openbare inloopavond georganiseerd om alle belanghebbenden te informeren over de uitkomsten van de onderzoeken en analyses. Gedurende deze hele periode zijn ook verschillende keukentafelgesprekken gevoerd.

De grondeigenaren kunnen zich over het algemeen vinden in de uitkomsten. De KNNV staat als vertegenwoordiger van het natuurbelang zeer kritisch tegenover de pilot krabbenscheer.

Onderzoeken en analyses

Het uitgangspunt in polder Reeuwijk West is bestaande knelpunten zo veel mogelijk oplossen en het watersysteem zo in te richten dat het huidige (agrarische) gebruik ook in de toekomst mogelijk blijft. Daarbij is het doel ook voorbereid te zijn op de gevolgen van eventuele klimaatverandering.

Om tot een goede (peil)afweging te komen moest nog heel wat uitgezocht worden. In 2015 en 2016 is gewerkt aan:

- een toekomstverkenning voor het gebied (Maatschappelijke Kosten en Baten Analyse, MKBA¹) waarin is onderzocht hoe hard het maaiveld daalt bij verschillende peilvarianten en is berekend of het peilbeheer rendabel blijft;
- een pilot bij Oud Reeuwijk met als doel te onderbouwen dat het mogelijk is om het peil te verlagen zonder schade toe te brengen aan krabbenscheer;
- een analyse van het peilbeheer en de maaivelddaling in de afgelopen eeuw;
- analyses van de aanwezige en benodigde gemaalcapaciteit, de aan- en afvoercapaciteit van het hele watersysteem en een wateroverlastanalyse.

¹ De rapportage hierover heeft u eerder ontvangen.

VV-besluit

De verenigde vergadering van het Hoogheemraadschap van Rijnland,
gelezen het voorstel van dijkgraaf en hoogheemraden van 12-12-2017, kenmerk
17.097257,

{Toelichting7},

De verenigde vergadering

kiest voor het hoofdpeilvak van Polder Reeuwijk West voor:

1. Het fixeren van het huidige waterpeil;
of
2. Herstellen van de historische drooglegging en peilindexatie;
of
3. De inrichting van nieuwe peilvakken (blokbemalingen) met een grote drooglegging.

Leiden, 31-01-2018.

De verenigde vergadering,

R.A.M. van der Sande
dijkgraaf

C.M. van de Wiel
secretaris

VV - verenigde vergadering

Aard Voorstel	VV-Opinienota	
Vergaderdatum	31-01-2018	Agendapuntnummer 2.02.
Onderwerp	Opties peil onderbemalingen Reeuwijk-West	
Collegevergadering	12-12-2017	
VV-commissie	Cie VW: 17-01-2018	
Portefeuillehouder	J.J.J. Langeslag	
Corsanummer	17.097258	
BABS id	8195	
Bijlagen		

(concept) De verenigde vergadering

kiest ervoor de onderbemalingen in Reeuwijk-West te vergunnen met:

1. een peil conform het Beleid Peilafwijkingen;
- of
2. een peil tussen huidige situatie en peil conform Beleid Peilafwijkingen, zonder peilindexatie tot de drooglegging gelijk is aan die in het omliggende peilvak;
- of
3. een peil conform de huidige situatie zonder peilindexatie tot de drooglegging gelijk is aan die in het omliggende peilvak;
- of
4. een peil conform de huidige situatie en met peilindexatie in de toekomst.

VV-opinienota

De verenigde vergadering

kiest de onderbemalingen te vergunnen met:

1. een peil conform het Beleid Peilafwijkingen;
of
2. een peil tussen huidige situatie en peil conform Beleid Peilafwijkingen, zonder peilindexatie tot de drooglegging gelijk is aan die in het omliggende peilvak;
of
3. een peil conform de huidige situatie zonder peilindexatie tot de drooglegging gelijk is aan die in het omliggende peilvak;
of
4. een peil conform de huidige situatie en met peilindexatie in de toekomst.

Context

In 2014 is besloten het peilbesluit uit 2004 voor Polder Reeuwijk West niet uit te voeren, maar een nieuw plan uit te werken. Op dit moment liggen er daarvoor 2 keuzes voor. Deze hebben betrekking op het te voeren peil in de polder (andere nota) en in de onderbemalingen (deze nota). Wanneer deze keuzes zijn gemaakt hebben we duidelijkheid over alle oplossingsrichtingen van het watergebiedsplan en kunnen we de belanghebbenden daarover consulteren.

De reden voor het voorleggen van de peilkeuze binnen de onderbemalingen is dat de huidige situatie zeer sterk afwijkt van wat de Beleidsregel Peilafwijkingen voorschrijft. De vraag is dus of deze historisch gegroeide situatie maatwerk voor de onderbemalingen in deze polder rechtvaardigt en zo ja, óf en in hoeverre afgeweken kan worden van het beleid. Opgemerkt wordt dat op één na alle onderbemalingen in de polder bestaansrecht hebben op basis van het maaiveldcriterium uit het Beleid Peilafwijkingen. De keuze die voorligt is op welke peilvariant binnen de onderbemalingen Rijnland wil inzetten. De keuze betekent een keuze in de balans tussen het remmen van de (ongelijke) bodemdaling enerzijds en het faciliteren van de functie binnen de onderbemalingen anderzijds. Het betekent ook een keuze tussen vasthouden aan het Beleid Peilafwijkingen of daar gemotiveerd van afwijken. Om deze redenen ligt de keuze voor.

In de bijlage vindt u meer informatie over de onderbemalingen in de polder. In de nota over het te voeren peil in de polder is meer informatie opgenomen over de historie van het peilbesluit, uitgevoerde onderzoeken en analyses en het gebiedsproces.

Varianten

In **variant 1** krijgen de onderbemalingen een vergunning met daarin een te voeren peil dat leidt tot eenzelfde drooglegging binnen de onderbemalingen als er is in het omliggende peilvak. Dit is conform de Beleidsregel Peilafwijkingen, maar is een grote trendbreuk met de huidige situatie. De huidige drooglegging in het omliggende peilvak is 34 cm. Indien de VV conform het andere voorstel (over peilkeuze polders) besluit, wordt

dit in het nieuwe peilbesluit 37 cm. Voor bijna alle onderbemalingen in de polder betekent dit dat het (laagste) peil fors omhoog moet en dat de drooglegging kleiner wordt; dit varieert van enkele centimeters tot decimeters. Gemiddeld komt het verlies aan drooglegging neer op circa 15 cm (zie tabel 1 in de bijlage). De verschillen in maaiveldhoogte tussen de onderbemalingen en het omliggende peilvak blijven vanaf de peilverhoging gelijk.

Variant 2 is opgenomen voor het geval u het remmen van bodemdaling belangrijk vindt, maar de stap om variant 1 te kiezen te groot vindt en meer ziet in een overgangsregeling voor de bestaande onderbemalingen. Het is een tussenweg tussen variant 1 en 3. In deze variant krijgen alle onderbemalingen waarvan de drooglegging nu in de praktijk groter is dan 55 cm een vergunning met een peil waarmee de drooglegging 55 cm wordt. Het peil in de onderbemalingen met een drooglegging groter dan 55 cm gaat dus omhoog. Het peil in de onderbemalingen met kleinere drooglegging dan 55 cm blijft gehandhaafd. Het peil in de onderbemalingen mag vervolgens niet mee zakken met de maaiveldddaling tot de drooglegging gelijk is aan de drooglegging van het omliggende peilvak. Met deze variant 2 geeft het college niet alleen een signaal af, waar variant 3 op de korte termijn toch bij blijft, maar verbindt er ook een actie aan.

Ook in **variant 3** krijgen de onderbemalingen een vergunning met een peil dat gelijk is aan het huidige praktijkpeil (inventarisatie zomer 2014). Dit peil mag echter niet mee zakken met de maaiveldddaling om de bodemdaling af te remmen. Pas wanneer de drooglegging gelijk is aan de drooglegging van het omliggende peilvak, kan het peil ook binnen de onderbemaling mee gaan zakken met de maaiveldddaling. De verschillen in maaiveldhoogte worden minder, maar blijven bestaan (gunstiger dan in variant 4). Ook deze variant kan worden beschouwd als een overgangsregeling voor de bestaande onderbemalingen.

Variant 4 komt neer op het voortzetten van het beheer zoals dit in de afgelopen decennia (waarschijnlijk) is gevoerd. Deze variant houdt in dat voor de onderbemalingen een vergunning wordt verleend met een minimum peil gelijk aan het peil zoals dat in 2014 is ingemeten. Vervolgens heeft de eigenaar het recht om binnen de onderbemaling de maaiveldddaling te volgen met het waterpeil. Op deze manier blijft de actuele drooglegging (gemiddeld tussen de 50 en 60 cm) behouden, maar wordt bodemdaling niet geremd en maaiveldhoogteverschillen tussen de onderbemalingen en het omliggende peilvak worden groter.

Overeenkomsten

De varianten komen met elkaar overeen in de zin dat de onderbemalingen **in particulier beheer** blijven en na het vaststellen van het nieuwe peilbesluit de vergunning moet worden vernieuwd. De vergunningverlening is juridisch gezien het bestuurlijke besluit. In de **vergunning** worden **voorwaarden** opgenomen m.b.t. de te voeren peilen en de effectieve capaciteit van de onderbemalingspomp. Voor elke variant geldt dat deze effectieve **pompcapaciteit** gebaseerd wordt op de afvoernorm van het poldergemaal en de oppervlakte van de onderbemaling om afwenteling vanuit de onderbemalingen naar het peilvak te voorkomen.

Voor alle varianten is onze invloed op het peilbeheer en de pompcapaciteit van de onderbemalingen een punt van zorg. Het **handhaven op peil en pompcapaciteit** van onderbemalingen heeft op dit moment een lage prioriteit (Nota Naleving) en is daarnaast

praktisch gezien lastig. Het hebben van een actuele vergunning is wel een eerste stap in de goede richting.

Verschillen

De varianten verschillen van elkaar m.b.t. het te voeren **peil** in de onderbemalingen. Hoe hoger het peil:

- hoe meer de **bodemdaling** wordt geremd
- en hoe minder de **maaiveldhoogteverschillen** tussen de onderbemalingen en het omliggende peilvak toenemen,
- maar hoe minder **bruikbaar** de grond zal zijn voor de agrarische **functie**
- en hoe kleiner het **draagvlak** onder de eigenaren is, want dat is direct gerelateerd aan de bruikbaarheid als agrarisch grasland.

Variant 4 zet de huidige praktijk voort, de andere varianten betekenen een wijziging van koers ten opzichte van de afgelopen decennia. Variant 2 en 3 bieden een overgangsregeling naar conformeren aan beleid, in variant 1 is de overgang abrupt.

In onderstaande tabel is aangegeven welke impact de verschillende varianten hebben op het tegengaan van versnelde maaiveldddaling en maaiveldhoogteverschillen én op het aantal melkveehouders dat nadeel ondervindt van de variantkeuze. De tabel laat zien dat: hoe meer wordt aangesloten bij het beleid (zelfde drooglegging als omliggende peilvak), hoe sneller de drooglegging binnen de onderbemaling gelijk is aan het omliggende vak. Maar ook hoe meer weerstand er te verwachten is van eigenaren.

	drooglegging in OB met laagste peil	aantal jaar tot drooglegging in OB met nu grootste drooglegging gelijk is aan peilvak*	aantal veehouders waar bij betreffende variant direct een peilverhoging nodig is
Variant 1	37	0	13
Variant 2	55	72	6
Variant 3	95	140	0
Variant 4	95	Nooit	0

* uitgaande van een gemiddelde bodemdaling van 2,5 mm/jaar

In de tabel op de volgende bladzijde zijn de verschillen tussen de varianten kwalitatief weergegeven. De kleuren in de tabel geven aan hoe de varianten zich tot elkaar verhouden (rood = minst gunstig, groen = gunstigst, licht en donker oranje = daar tussenin, waarbij licht gunstiger is).

	1. peil conform Beleid peilafwijkingen en peilindexatie	2. peil conform huidige situatie maar met max. drooglegging 55 cm en peilfixatie tot drooglegging gelijk aan peilvak	3. peil conform huidige situatie en peilfixatie tot drooglegging gelijk aan peilvak	4. peil conform huidige situatie en peilindexatie
bodemdaling	- wordt geremd; - gelijk binnen en buiten de onderbemalingen	- wordt initieel niet geremd, op de lange termijn wel en sneller dan in variant 3; - initieel groter binnen de onderbemalingen dan daarbuiten; - op de lange termijn gelijk binnen en buiten de onderbemalingen, eerder dan in variant 3	- wordt initieel niet geremd, op de lange termijn wel, langzamer dan in variant 2; - initieel groter binnen de onderbemalingen dan daarbuiten - op de lange termijn gelijk binnen en buiten de onderbemalingen, later dan in variant 2	- wordt niet geremd; - groter binnen de onderbemalingen dan daarbuiten
effect op maaiveld- hoogtever- schillen	blijft gelijk	toename, kleiner dan in varianten 3 en 4	toename, groter dan in variant 2 en kleiner dan in variant 4	Toename, groter dan in varianten 2 en 3
effect op drooglegging en functie	substantieel kleiner dan in de huidige situatie	initieel kleiner dan tot gelijk aan de huidige situatie, afname op de lange termijn	initieel gelijk aan de huidige situatie, afname op de lange termijn	gelijk aan de huidige situatie
draagvlak eigenaren onderbema- lingen (inschatting)	niet aanwezig, mogelijk m.u.v. de eigenaren waarvan de onderbemaling al bijna aan deze variant voldoet	kleiner tot niet aanwezig, m.u.v. de eigenaren waarvan de onderbemaling al bijna dezelfde drooglegging heeft als het peilvak, waarschijnlijk kleiner dan voor variant 3	kleiner tot niet aanwezig, m.u.v. de eigenaren waarvan de onderbemaling al bijna dezelfde drooglegging heeft als het peilvak	aanwezig
draagvlak overig (inschatting)	voor belangenvertegen- woordigers natuur zal dit de beste van de varianten zijn	reële kans op bezwaar van belangenvertegen- woordigers natuur	reële kans op bezwaar van belangenvertegen- woordigers natuur	reële kans op bezwaar van belangenvertegen- woordigers natuur

Advies college

Dijkgraaf en hoogheemraden adviseren te kiezen voor variant 2 en dus voor afwijking van Beleid Peilafwijkingen, op basis van de volgende argumenten:

- Er is sprake van een historische situatie waarin Rijnland verwachtingen heeft gewekt over voortbestaan van de onderbemalingen als blokbemalingen met ongeveer huidig peil. Dit is niet doorgedaan (peilbesluit 2004 kon om juridische en financiële redenen niet uitgevoerd worden).
- Voor peilvakken in veengebieden wordt een *maximale* droogleggingsrichtlijn van 60 cm aangehouden, daarboven neemt bodemdaling sterk toe.
- De optimale drooglegging voor grasland op veen ligt tussen de 40 en 60 cm. Een verkleining van de drooglegging met een decimeter kan leiden tot een afname van de jaarlijkse opbrengst van enkele procenten.

In tegenstelling tot de varianten 3 en 4 wordt met variant 2 een verslechtering van de situatie (toename van verschillen in maaiveldhoogte binnen de polder) voorkomen en deze variant is haalbaarder dan variant 1. Tijdens de informatieavond op 21 november 2017 hebben de aanwezigen ook aangegeven geen grote bezwaren te hebben tegen deze variant. De verwachting is dat het, een uitzondering daargelaten, niet realistisch is om zonder veel bezwaren variant 1 te realiseren en ook in de praktijk te handhaven. De huidige situatie verschilt té veel van de conform het beleid gewenste situatie.

De keuze voor variant 2 betekent dat ook de prioritering van de handhaving (controle) van de onderbemalingen moet worden verhoogd. Dit wordt uitgewerkt in het Nalevings Uitvoeringsprogramma (NUP) voor 2019. Verhoging is nodig om de gewenste effecten m.b.t. bodemdaling te bereiken, omdat de praktijk leert dat eigenaren gewend zijn het peil te verlagen ten gunste van een hogere gewasopbrengst. De huidige onderbemalingspeilen zijn ook zo ontstaan.

Vervolg

Na de keuze voor de peilen in het poldervak en voor de gewenste peilen in de onderbemalingen (apart voorstel) worden deze ambtelijk verder uitgewerkt tot een concept watergebiedsplan. Het watergebiedsplan wordt via de gebruikelijke bestuurlijke procedure tot vaststelling gebracht. De verwachting is dat de bestuurlijke procedure in het voorjaar van 2018 start. Na vaststelling van het peilbesluit volgt het uitgeven van vergunningen voor peilafwijkingen (onderbemalingen).

Bijlage – peilbesluit Polder Reeuwijk West

Historie

In 2014 is besloten het peilbesluit uit 2004 voor Polder Reeuwijk West niet uit te voeren, maar een nieuw plan uit te werken. De redenen waren

1. beperkingen als gevolg van uitspraken van de rechter over peilverlaging in gebieden met krabbenscheer;
2. niet te realiseren compensatie voor verlies van geschikt weidevogelgebied en/of hoge kosten daarvoor;
3. veel hogere kosten voor o.a. het inrichten van blokbemalingen dan bij de vaststelling van het peilbesluit gedacht.

Voor het gebied 'De Wijk' is inmiddels een nieuw peilbesluit vastgesteld. Voor de rest van polder Reeuwijk is dat nog in voorbereiding.

Gebiedsproces

Voor deelgebied 'De Wijk' hebben we met succes samen met de belanghebbenden een watergebiedsplan opgesteld. Een dergelijke participatieve aanpak wordt niet gevolgd voor Reeuwijk West, omdat de belanghebbenden niet zijn ingegaan op de uitnodiging daarvoor. Daarnaast is de keuzeruimte binnen de beleidskaders te beperkt om tot onderscheidende oplossingen te komen. Dit laat natuurlijk onverlet dat we wel open staan voor goede ideeën van belanghebbenden.

Eind 2014 is het gebied via twee informatieavonden geïnformeerd over de start met een nieuw plan. In het tweede kwartaal van 2017 zijn 2 kleine sessies met grote grondeigenaren en een openbare inloopavond georganiseerd om alle belanghebbenden te informeren over de uitkomsten van de onderzoeken en analyses. Gedurende deze hele periode zijn ook verschillende keukentafelgesprekken gevoerd.

De grondeigenaren kunnen zich over het algemeen vinden in de uitkomsten. De KNNV staat als vertegenwoordiger van het natuurbelang zeer kritisch tegenover de pilot krabbenscheer.

Onderzoeken en analyses

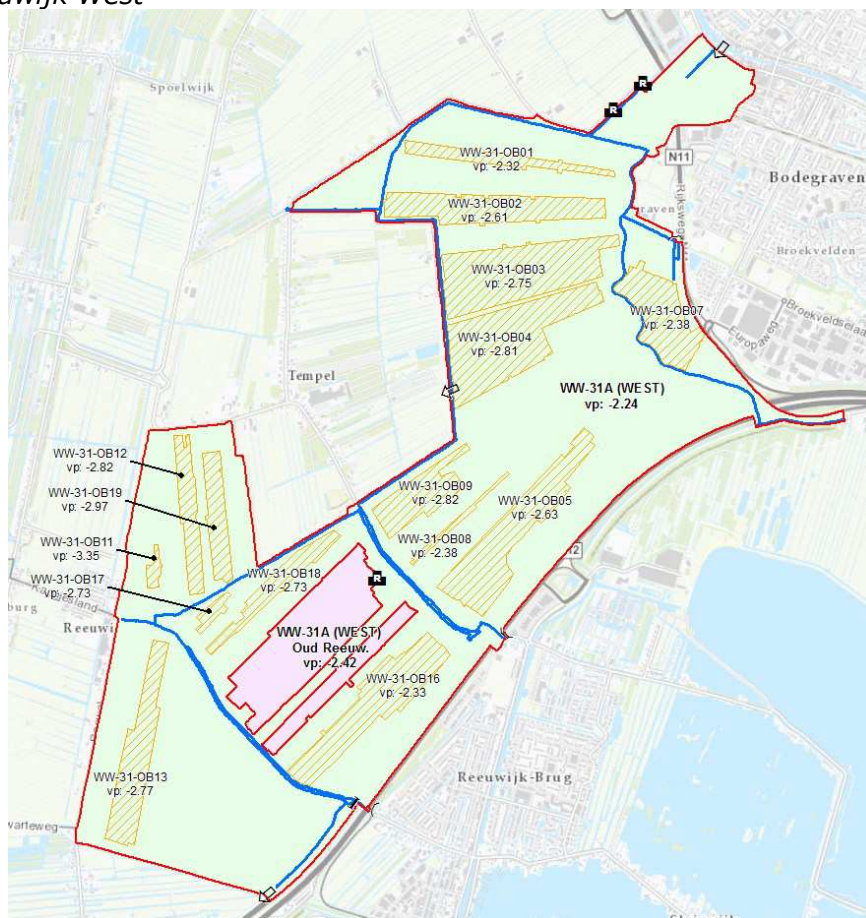
Het uitgangspunt in polder Reeuwijk West is bestaande knelpunten zo veel mogelijk oplossen en het watersysteem zo in te richten dat het huidige (agrarische) gebruik ook in de toekomst mogelijk blijft. Daarbij is het doel ook voorbereid te zijn op de gevolgen van eventuele klimaatverandering.

Om tot een goede (peil)afweging te komen moest nog heel wat uitgezocht worden. In 2015 en 2016 is gewerkt aan:

- een toekomstverkenning voor het gebied (Maatschappelijke Kosten en Baten Analyse, MKBA) waarin is onderzocht hoe hard het maaiveld daalt bij verschillende peilvarianten en is berekend of het peilbeheer rendabel blijft;
- een pilot bij Oud Reeuwijk met als doel te onderbouwen dat het mogelijk is om het peil te verlagen zonder schade toe te brengen aan krabbenscheer;
- een analyse van het peilbeheer en de maaiveldddaling in de afgelopen eeuw;
- analyses van de aanwezige en benodigde gemaalcapaciteit, de aan- en afvoercapaciteit van het hele watersysteem en een wateroverlastanalyse.

Onderbemalingen in Reeuwijk West

In de Polder Reeuwijk West liggen 15 onderbemalingen die qua oppervlak ca 25% van de polder beslaan. Er zijn geen of geen recente vergunningen van de onderbemalingen. Op één na hebben alle onderbemalingen bestaansrecht op basis van het maaiveldcriterium uit de Beleidsregel Peilafwijkingen: de gemiddelde maaiveldhoogte binnen de onderbemalingen wijkt meer dan 10 cm af van de gemiddelde maaiveldhoogte van het omliggende peilvak.

Figuur 1. Ligging onderbemalingen en ingemeten waterpeil

In onderstaande tabel zijn de huidige peilen, maaiveldhoogtes en de daaruit volgende drooglegging van de onderbemalingen gegeven. De gemiddelde drooglegging buiten de onderbemalingen is 34 cm. De verschillen in drooglegging tussen de onderbemalingen worden veroorzaakt door bedrijfsmatige verschillen en verschil in opvattingen over bedrijfsvoering en de optimale drooglegging voor grasland op veengrond.

Tabel 1. Peil, maaiveldhoogte en drooglegging onderbemalingen

Nr.	Peil m t.o.v. NAP meting 2014	Mediaan maaiveld m t.o.v. NAP AHN3	Drooglegging m o.b.v. meting 2014
OB01	-2,32	-1,95	0,37
OB02	-2,61	-2,01	0,60
OB03	-2,75	-2,17	0,58
OB04	-2,81	-2,23	0,58
OB05	-2,63	-2,09	0,54
OB07	-2,38	-1,95	0,43
OB08	-2,38	-2,01	0,37
OB09	-2,82	-2,25	0,57
OB11	-3,35	-2,40	0,95
OB12	-2,82	-2,37	0,45
OB13	-2,77	-2,34	0,43
OB16	-2,33	-1,84	0,49
OB17	-2,73	-2,20	0,53
OB18	-2,73	-2,16	0,57
OB19	-2,97	-2,42	0,55

VV-besluit

De verenigde vergadering van het Hoogheemraadschap van Rijnland,
gelezen het voorstel van dijkgraaf en hoogheemraden van 12-12-2017, kenmerk
17.097258,

{Toelichting7},

kiest ervoor de onderbemalingen in Reeuwijk-West te vergunnen met:

1. een peil conform het Beleid Peilafwijkingen;
of
2. een peil tussen huidige situatie en peil conform Beleid Peilafwijkingen, zonder
peilindexatie tot de drooglegging gelijk is aan die in het omliggende peilvak;
of
3. een peil conform de huidige situatie zonder peilindexatie tot de drooglegging gelijk is
aan die in het omliggende peilvak;
of
4. een peil conform de huidige situatie en met peilindexatie in de toekomst.

Leiden, 31-01-2018.

De verenigde vergadering,

R.A.M. van der Sande
dijkgraaf

C.M. van de Wiel
secretaris

VV - verenigde vergadering

Aard Voorstel	VV-Opinienota	
Vergaderdatum	31-01-2018	Agendapuntnummer 2.03.
Onderwerp	Energie neutraal Rijnland 2025	
Collegevergadering	23-01-2018	
VV-commissie		
Portefeuillehouder	M.E.F. Leewis	
Corsanummer	17.110148	
BABS id	8531	
Bijlagen	Bijlage: CE-Delft rapport energieneutraal Rijnland Beantwoording vragen energiedossier	

(concept) De verenigde vergadering

Doel van de opinierende vergadering op 31 januari 2018 is om inzicht te krijgen welke strategie (gewenste set aan maatregelen) de voorkeur heeft om te komen tot een energieneutraal Rijnland. Dit ter voorbereiding van het besluit in de maart VV waarin de Rijnlandse koers naar een energieneutraal Rijnland zal worden bepaald.

VV-opinienota

De verenigde vergadering

Doel van de opiniërende vergadering op 31 januari 2018 is om inzicht te krijgen in welke strategie (gewenste set aan maatregelen) de voorkeur heeft om te komen tot een energieneutraal Rijnland. Dit ter voorbereiding van de verenigde vergadering in maart 2018 waarin de Rijnlandse koers naar een energieneutraal Rijnland zal worden bepaald.

Context

Rijnland hecht aan een duurzame samenleving. Bij alles wat we doen staat duurzaamheid centraal. Duurzaamheid in de zin van een ook op termijn houdbaar watersysteem^{*1}. Hiervoor zijn in WBP5 tussentijdse energiedoelen^{*2} voor het jaar 2021 gesteld, die al in 2016 zijn gehaald. Mede dankzij de genomen maatregelen en de energiedredits van HVC. Daarnaast heeft de verenigde vergadering in maart 2017 besloten om per 2019 elektriciteit van Nederlandse wind in te kopen, waarmee aan het derde gestelde doel ten aanzien van CO₂-reductie voldaan zal worden.

Als vervolg hierop heeft D&H in het voorjaar van 2017 besloten te streven naar energieneutraliteit in 2025. Voor het bereiken van dit doel moet er verder ingezet worden op energiebesparing en duurzame energieproductie. Hiervoor zullen in maart 2018 aan de verenigde vergadering de volgende besluiten worden voorgelegd:

- Of het haalbaar is om in 2025 energieneutraal te zijn.
- Welke energiemaatregelen we gaan uitvoeren tot 2025.
- Wat de kosten van die maatregelen zijn.

Scope: energieneutraal vs. CO₂-neutraal en relatie met CO₂-uitstoot veenweide

Dit voorstel gaat over het komen tot een energieneutraal Rijnland. Dit betekent dat de jaarlijkse door Rijnland opgewekte^{*3} hoeveelheid duurzame energie minimaal even groot is als het totale Rijnlandse energieverbruik.

CO₂-neutraal betekent dat de organisatie geen CO₂-uitstoot of de uitstoot compenseert. Door het besluit om Nederlandse windstroom bij HVC in te kopen bereikt Rijnland in 2019, 90% CO₂-neutraliteit.

CO₂-uitstoot veenweidegebieden

Dit voorstel handelt niet over de CO₂-uitstoot van veenweidegebieden. Betreffend complex dossier is op Europees, landelijk en regionaal niveau nog volop in ontwikkeling, onder andere via de Unie. Daarnaast wordt in 2018 bij Rijnland, in afstemming met de diverse stakeholders, beleid op bodemdaling ontwikkeld waarin ook de CO₂-uitstoot, de mogelijke reducerende maatregelen en de rollen van de verschillende partijen aan de orde komen.

Om de verenigde vergadering te ondersteunen bij de besluitvorming worden de volgende fasen doorlopen: beeldvorming, opinievorming en besluitvorming.

Resultaten beeldvormingsfase

Met behulp van het bureau CE Delft is in de periode juni – oktober 2017 de beeldvormende fase doorlopen. Resultaat hiervan is het rapport '*op weg naar een energieneutraal hoogheemraadschap van Rijnland in 2025*' (zie bijlage) dat is besproken tijdens de beeldvormende VV op 27 september 2017.

*1: bron: coalitieakkoord en WBP5

*2: 30% hogere energie-efficiency ten opzichte van 2005; opwekking 30% hernieuwbare energie; 30% CO₂-reductie ten opzichte van 1990

*3: inclusief het aandeel door HVC opgewekte energie

De belangrijkste conclusies uit het rapport zijn:

- Het totale Rijnlandse energieverbruik bedraagt in 2020 naar schatting 544 Terajoules primaire energie^{*1} (TJ_p). De totale duurzame energieproductie door Rijnland bedraagt dan 319 TJ_p, waarvan 243 TJ_p als gevolg van het mogen meerekenen van de HVC-credits.
- Daarmee heeft Rijnland in 2020 nog een opgave van 226^{*2} TJ_p om in 2025 energieneutraal te kunnen zijn.
- De energiewereld is sterk in ontwikkeling cq. beweging. Essentieel is om voldoende anticiperend en flexibel te werk te gaan.
- Er zal ten aanzien van het energieverbruik en verdere besparing ongetwijfeld technische vooruitgang zijn, maar de grote slagen in energie-efficiency zal na 2020 al zijn gemaakt. Eventuele verdergaande besparing door innovatieve technieken zal pas rond 2020 in beeld gebracht kunnen worden. Daartegenover staan ook ontsparende ontwikkelingen zoals: toename inwoneraantal, meer pompen door klimaatverandering, vierde zuiveringstrap door nieuwe stoffen. Dit leidt tot de aanname dat, ook al laat de historie een bespaartrend zien, het energieverbruik na 2020 niet een verdere daling zal doormaken.

Procesaanpak opinie VV

De opinie VV over energieneutraliteit wordt gehouden op woensdag 31 januari 2018, direct aansluitend aan de reguliere VV. Het programma ziet er als volgt uit:

- **Opening** door portefeuillehouder.
- **Korte toelichting** van het gevolgde proces tot nu toe, de belangrijkste resultaten uit de beeldvormingsfase en de voor de opinie VV aangeleverde informatie.
- **Ervaringen vanuit de praktijk (onder voorbehoud)**: toelichting van een externe regiobestuurder over hoe zijn/haar organisatie is omgegaan met het vraagstuk inzake energieneutraliteit.
- **Verkennen**: met behulp van de bouwstenen (zie volgende paragraaf) verkennen wat mogelijk is en welke set aan maatregelen de voorkeur heeft.
- **Samenvatting en afsluiting**: wat hebben we geleerd en wat nemen we mee naar het besluitvormingsproces (door de portefeuillehouder).

De bouwstenen: verkennen welke set aan maatregelen het beste past

Doel van de opiniefase is om inzicht te krijgen in welke set aan maatregelen de voorkeur heeft om de energieneutraliteitsopgave van 226 TJ_p te kunnen realiseren. In bijlage 1 zijn op basis van het CE Delft rapport alle beschikbare maatregelen weergegeven, inclusief voor- en nadelen. Deze maatregelen kunnen worden beschouwd als bouwstenen waarmee de gewenste set aan maatregelen kan worden samengesteld. Door 'te spelen' met de verschillende bouwstenen kunnen verschillende varianten worden verkend. In bijlage 3 zijn drie voorbeelden uitgewerkt hoe een mogelijk maatregelenpakket er zou kunnen uitzien.

**1: alle hoeveelheden energie worden conform landelijke afspraken en de CE Delft rapportage in primaire energie weergegeven*

**2: als je de duurzame energieproductie (319 TJ_p) aftrekt van het totale energieverbruik (544 TJ_p), dan krijg je 225 TJ_p. Vermeld staat echter 226 TJ_p, dat komt door het afronden op hele getallen*

Aandachtspunten bouwstenen

Flexibiliteit in uitvoeringsprogramma

In de bouwstenen zijn de belangrijkste parameters (energieopbrengst, kosten, voor- en nadelen) van de verschillende maatregelen kort beschreven. Daarmee wordt inzicht gegeven wat de mogelijke effecten zijn als betreffende maatregelen worden toegepast. Voordat een maatregel daadwerkelijk wordt uitgevoerd, wordt altijd eerst een studie naar de kosten en baten uitgevoerd. Dit omdat door voortschrijdende technieken en/of lokale omstandigheden één en ander in de praktijk net anders kan uitvallen.

Het besluit dat in maart 2018 wordt gevraagd gaat daarom ook over de hoofdlijnen van de energiestrategie voor de komende MJP-periode (2019-2022), met een doorkijk naar 2025. De doelen staan daarbij voorop, niet de weg daarnaar toe. Er zal dan ook voldoende ruimte worden ingebouwd om de voorgenomen aanpak gaandeweg te wijzigen, als dit ten dienste staat van het doel. Bijvoorbeeld door technologische ontwikkelingen, innovaties of voortschrijdend inzicht.

Voeren we maatregelen zelf uit of stellen we onze terreinen en installaties beschikbaar voor derden en welk percentage mogen we dan meetellen?

- Belangrijke overweging om een maatregel zelf uit te voeren is of de opgewekte duurzame energie ook door Rijnland zelf op de installatie kan worden gebruikt (achter de meter) en/of er een positieve businesscase van de maatregel is. Goede voorbeelden daarvan zijn zonne-energie en windenergie binnen de AWZI-terreinen.
- Als derden voor de opwekking van duurzame energie gebruik willen maken van onze installaties, mag Rijnland nu 10% van deze opgewekte energie meetellen op de Rijnlandse energiebalans. Inzet/randvoorwaarde van de koepelorganisaties in de investeringsagenda is om deze energieopwekking voor 100% te laten meetellen. Zie onderstaand voorbeeld, waarin dit verder wordt toegelicht.

Voorbeeld:

Stel op een fictief zuiveringsterrein van Rijnland is ruimte om een zonneweide aan te leggen en de opgewekte zonne-energie kan volledig door de zuivering worden gebruikt. Er zijn dan grofweg twee uitvoeringsopties:

1. Rijnland financiert zelf en geeft opdracht om deze zonneweide aan te leggen. Dat kost aan de voorkant een bepaalde investering die in circa 15 jaar, door lagere exploitatiekosten (we hoeven minder energie in te kopen) en ontvangen subsidies, wordt terugverdiend. Daarnaast mag de energieopbrengst voor 100% worden meegeteld op de Rijnlandse energiebalans.
2. Een externe partij financiert en geeft opdracht/legt zelf de zonneweide aan. Als dit niet onze reguliere energie leverancier is, mag Rijnland hoogstwaarschijnlijk niet de opgewekte energie afnemen. Vanwege de faciliterende rol, mag wel 10% van de energieopbrengst worden meegeteld op de Rijnlandse energiebalans. Mogelijk wordt dat 100%. Rijnland zal het stuk grond tegen marktconforme prijzen verhuren en heeft zo ook profijt van verhuurinkomsten.

In beide varianten wordt er extra duurzame energie opgewekt. Grootste verschil zit in de wijze van financieren en exploiteren, wat weer gevolgen heeft voor de (theoretische) Rijnlandse energiebalans.

Financiële consequenties & subsidies

Investerings in energieneutraliteit hebben gevolgen voor de kapitaallasten en de schuldenlast. Daartegenover staan de energieopbrengsten en/of energiebesparingen (besparing op exploitatiekosten) en/of mogelijke subsidies. Wat de uiteindelijke effecten hiervan zijn op de waterschapslasten verschilt per maatregel. In bijlage 2 is dit verder uitgewerkt.

Bijlage 1, de bouwstenen

In deze bijlage zijn de maatregelen uitgewerkt waarmee een energieneutraal Rijnland kan worden bereikt, zie ook hoofdstuk 4 van het rapport van CE Delft waarin deze maatregelen verder zijn uitgewerkt. Om energieneutraal te kunnen worden moet dus nog **226 TJ_p** aan maatregelen worden genomen.

1. Samenvattende tabellen

In tabel 1 is per maatregel weergegeven wat met de huidige kennis en stand van de techniek in een bepaald tijdvak realiseerbaar is.

Korte uitleg tabel/uitgangspunten:

- In de tabel staan alleen de extra maatregelen waarvoor nog geen Rijnlands (investerings)besluit is genomen.
- De investeringskosten zijn gebaseerd op huidige kredietaanvragen en businesscases, inclusief risico-opslag, VAT en BTW. Exclusief subsidies.
- Van zonne-weides en windenergie zijn goede businesscases voorhanden die positief zijn over een periode van circa 15 jaar (afhankelijk van de subsidies). Van de overige maatregelen worden per geval businesscases gemaakt, zoals bijvoorbeeld nu voor blue-energy.
- kolom 'maatregel': aangegeven is of Rijnland of derden betreffende maatregel het beste kan uitvoeren. Waar staat 'Rijnland of derden', kunnen zowel Rijnland of derden betreffende maatregel nemen.
- **Gele cellen**: de gele kleur geeft aan dat Rijnland mogelijk niet de volledige 100% mag meetellen op de Rijnlandse energiebalans. Dit is het geval als derden een maatregel nemen op Rijnlands terrein. Voor nadere uitleg hierover zie de paragraaf 'aandachtspunten bouwstenen'.
- **Groene cellen**: dit zijn de maatregelen die al zijn opgenomen in het Rijnlandse Energie Efficiencyplan voor de periode 2017-2020 (EEP).
- De weergegeven totaalopbrengsten (TJ_p) per periode mogen bij elkaar opgeteld worden.

Tabel 1: bouwstenen

Maatregel	Opbrengst (TJ _p)			Rijnlandse investeringskosten (miljoenen euro's)		
	2017-2021	2022-2025	Na 2025	2017 - 2021	2022-2025	Na 2025
Zonne-energie						
door Rijnland	16,5			4,8		
door derden	10					
door Rijnland of derden		24,5	30		8	10
Windenergie - land						
door Rijnland of derden		12,5	46		1,5	5
Windenergie - zee						
door Rijnland of derden			288			19
TEA (warmte uit effluent)						
door Rijnland	6,5					
door derden	6,5	19	16			
Optimalisatie slib/biogas						
door Rijnland		20	45		?? ^{*1}	?? ^{*1}
HVC – energiecredits						
		?? ^{*2}	?? ^{*2}		?? ^{*2}	?? ^{*2}
TEO (warmte uit oppervlaktewater)						
door Rijnland	2	20	9	1,0 ^{*3}		
door derden	3	27	26			
Blue-energy (zoet/zout)						
door derden		61	17		?? ^{*1}	?? ^{*1}
Nieuwe ontwikkelingen/innovaties (waterkracht en biomassa)						
Door Rijnland of derden	<1	<1	<1	?? ^{*1}		
Energiebesparingen (kleine)						
Door Rijnland	0,5	0,5		0,1 ^{*3}		

*1: nog geen bedragen bekend. Voor deze maatregelen worden momenteel businesscases gemaakt

*2: zie paragraaf toelichting

*3: eerste schatting, wordt nog nader onderzocht

In tabel 2 een verdere vergelijking van de verschillende maatregelen.

Tabel 2, vergelijking maatregelen

Maatregel	Afhankelijk Van derden	Continue beschikbaarheid	Bewezen techniek	Maatschappelijke weerstand	Vergunningen	Vorbereidingstijd
Zonne-energie	+/-	-	+	+	+/-	+
Windenergie	+/-	-	+	-	-	-
TEA	-	+	+/-	+	+	-
Slib/gas	+/-	+	+/-	+	+	-
HVC	-	+/-	?	?	?	-
TEO	-	+	-	+	+	-
Blue-energy	-	+	-	+	+	-
Nieuwe ontwikkelingen (waterkracht/biomassa)	+	+/-	+/-	+	+	+/-
Energiebesparingen	+	+	+	+	+	+

2. Toelichting tabellen

- **Zonne-energie:** met zonne-energie kan relatief snel op kostenefficiënte wijze duurzame energie worden geproduceerd op eigen terrein (bewezen techniek). Voor zonne-energie is een exploitatiesubsidie mogelijk waarbij voor een periode van 15 jaar jaarlijks een subsidiebedrag wordt verstrekt op de hoeveelheid opgewekte energie.
- **Windenergie:** met windenergie kan relatief snel op kostenefficiënte wijze duurzame energie worden geproduceerd op eigen terrein (bewezen techniek). Realisatie van windmolens is echter een complex en langdurig proces en vraagt nog het nodige lobbywerk op regionaal en nationaal niveau (maatschappelijke weerstand: voorlopig niet vergunbaar door provincies).

Voor de periode tot en met 2025 wordt één middelgrote windmolen op eigen terrein met een capaciteit van 12,5 TJ_p haalbaar geacht. Essentieel daarbij is wel dat de vergunningverlenende instanties goed meewerken. Hogere windmolens kunnen meer capaciteit leveren (tot 45 TJ_p), maar de realisatie hiervan ligt nog lastiger. Vandaar dat deze optie pas na 2025 in de tabel is ingevuld. De potentiële opbrengst van windmolens op zee is nog veel groter. Dit komt doordat op zee hogere windmolens met meer capaciteit mogen worden geplaatst en het daar vaker harder waait.

Aandachtspunt/risico bij het (door Rijnland) plaatsen van windmolens op zee is dat de taakgrenzen van het waterschap worden opgezocht. Dit geldt overigens voor alle energiemaatregelen die buiten eigen terrein worden genomen en waarvan de energieopbrengst niet gelijk op de eigen installaties kan worden gebruikt. Indien dergelijke maatregelen de voorkeur hebben zal hierover, samen met de Unie van waterschappen en/of collega waterschappen, het gesprek moeten worden aangegaan met de provincies.

Voor windenergie is een exploitatiesubsidie mogelijk waarbij voor een periode van 15 jaar jaarlijks een subsidiebedrag wordt verstrekt op de hoeveelheid opgewekte energie.

- **Warmte uit afval- en oppervlaktewater (TEA en TEO) en energie uit zoet/zoutscheiding (blue-energy):** relatief nieuwe technieken die zich nog in de pilotfase bevinden. Met warmte uit afval- en oppervlaktewater en energie uit zoet/zoutscheiding kan in potentie veel duurzame energie worden geproduceerd. Nadeel is dat deze technieken zich nog veelal in de pilotfase bevinden. Dat kan gevolgen hebben voor de realisatietijd, beoogde opbrengst en kosten.

Als je als waterschap participeert in energieprojecten van derden (op eigen terrein/installaties) dan mag een evenredig deel van de opgewekte energie aan het waterschap worden toegerekend. Een mooi voorbeeld daarvan is het Smartpolderproject bij boezemgemaal Katwijk. Door daar een investering te doen voor een pomp, mag er een groot deel van de energieopbrengsten aan Rijnland worden toegerekend.

Er zijn verschillende Europese en nationale subsidies mogelijk.

- **Optimalisatie slib/gas:** de ontwikkelingen om nog meer energie uit ons zuiveringsslib te krijgen gaan snel en zijn veelbelovend. Rijnland zal hiervoor in 2018 een slibstrategie ontwikkelen. Het ontwikkelen en bouwen kost relatief veel tijd en veel geld. De daadwerkelijk realisatie van het volledige potentieel aan duurzame energie kan buiten de termijn van 2025 vallen.

Voor het halen van energie uit slib is een exploitatiesubsidie mogelijk.

- **HVC:** Tot 2020 zijn er enige HVC-projecten waarvan de energieopbrengst door het Rijnlandse aandeelhouderschap bij de Rijnlandse energiebalans mogen worden opgeteld. Voor de jaren daarna zijn er momenteel geen HVC-projecten concreet genoeg. Wel kan vanuit Rijnland richting HVC worden ingezet/gelobbyd om extra investeringen in energieopwekking na 2020 te doen. Maar omdat onbekend is wat dit oplevert, zijn vooralsnog vraagtekens in de tabel ingevuld. Andere aandachtspunten zijn: een dergelijk traject loopt via de uitgifte van nieuwe aandelen en er moet een relatie zijn met de primaire waterschapstaken.
- **Nieuwe ontwikkelingen:** Daarnaast zijn er nog diverse (innovatieve) ontwikkelingen die op termijn mogelijk ook door Rijnland toepasbaar zijn. Bijvoorbeeld door gebruik te maken van waterkracht op die locaties waar we veel water inlaten, zoals boezemgemaal Gouda en Leeghwater. De mogelijkheden hiertoe worden nader onderzocht.

Ander voorbeeld is het gebruik maken van biomassa afkomstig van het onderhoud aan onze watergangen (wat overigens relatief onaantrekkelijk is voor vestigingsbedrijven) en van eigen terreinen. Door CE Delft wordt geadviseerd om dit niet als Rijnland zelf op te pakken, maar extern te laten vergisten.

- **Besparingsmaatregelen:** Zoals in het CE Delft rapport staat verwoord zal er ten aanzien van het energieverbruik en verdere besparing ongetwijfeld technische vooruitgang zijn, maar de grote slagen in energie-efficiency (bellenbeluchting) zal na 2020 al zijn gemaakt. Eventuele verdergaande besparing door innovatieve technieken zal pas rond 2020 in beeld gebracht kunnen worden. Daartegenover staan ook ontsparende ontwikkelingen zoals: toename inwoneraantal, meer pompen door klimaatverandering, vierde zuiveringstrap door nieuwe stoffen. Dit leidt tot de aanname dat, ook al laat de historie een bespaar-trend zien, het energieverbruik na 2020 niet een verdere daling zal doormaken.

Wat in de tabel aan kleine besparingsmogelijkheden is opgenomen is de mogelijkheid om het Rijnlandse wagenpark te elektrificeren. Hier loopt momenteel een haalbaarheidsonderzoek naar. De investering heeft betrekking op de daarvoor benodigde infrastructuur (laadpalen e.d.). Daarnaast heeft dit ook gevolgen voor de exploitatie (hogere leaseprijs, lagere verbruikskosten). Per saldo zal dat in de begin jaren leiden tot iets hogere exploitatiekosten.

Subsidies zijn mogelijk voor het implementeren van nieuwe technieken die het energieverbruik en de CO₂-uitstoot verminderen.

Bijlage 2, financiële consequenties & subsidies

Financiële consequenties

Investerings hebben gevolgen voor de kapitaallasten. Voorbeeld: voor de in bijlage 1 genoemde investering van € 4,8 miljoen, die in 15 jaar wordt afgeschreven, betekent dat een bedrag van € 0,35 miljoen aan kapitaallasten in de periode 2020 tot 2035. Om de effecten hiervan op de waterschapslasten te kunnen bepalen moeten de opbrengsten aan energie, inclusief mogelijk subsidies, hierop in mindering worden gebracht. Uitgaande van positieve businesscases, zullen de waterschapslasten in principe niet stijgen.

Daarnaast speelt ook de maximering en vermindering van de schuldenlast een rol. De in bijlage 1 genoemde investeringen hebben naar de huidige inzichten een relatief korte afschrijvingstermijn van 10 tot 15 jaar waarmee het effect op de schuld in de tijd beperkt is. De verenigde vergadering heeft het schuldenplafond vastgesteld op 300% van de belastinginkomsten in 2023, terug te brengen tot 250% in 2030. Stel dat de bovengenoemde investering van € 4,8 miljoen in 2020 wordt gedaan, dan betekent dat een toename van ongeveer 2% van de schuldpositie in dat jaar die gelijkmatig weer afloopt tot nul in 2035. Ook subsidies hebben invloed op de schuldpositie. Wanneer de volledige subsidie al wordt uitbetaald op het moment van investeren, is dat gunstiger voor de schuldpositie dan wanneer gespreid over de jaren wordt uitbetaald overeenkomstig de geproduceerde energie.

Wanneer de eigen investeringen van Rijnland ervoor zorgen dat de schuldpositie de gestelde normen gaan overschrijden, kan ook voor andere financieringsvormen gekozen worden die geen invloed hebben op de balans. Hierbij valt te denken aan verschillende vormen van leasing. Dan beïnvloeden de uitgaven om energie te besparen wel de waterschapslasten maar niet de schuldpositie. Uiteraard kleven hieraan ook bezwaren. De rentelasten zijn mogelijk hoger dan wanneer Rijnland zelf zou financieren en de zeggenschap over en het eigendomsrecht van de investering kan ook anders zijn. Dit laatste is afhankelijk van de precieze vormgeving van het contract.

Subsidies

Energieneutraliteit is een belangrijk thema in het kader van subsidiemogelijkheden. Zowel voor publieke organisaties als voor het bedrijfsleven zijn verschillende subsidies die het ontwikkelen en het gebruik van nieuwe technieken stimuleren of die de implementatie van bestaande technieken stimuleren. Als bij projecten nieuwe technieken worden ontwikkeld en nieuwe samenwerkingsverbanden worden aangegaan, zijn Europese subsidies mogelijk. Hierbij gaat het om relatief hoge subsidiebedragen (2-5 miljoen euro voor een samenwerkingsproject). Het moet dan gaan om projecten die een voorbeeld zijn op het gebied van energietransitie. Het project Smartpolder bijvoorbeeld is onderzocht op subsidiemogelijkheden en voor de verschillende onderdelen zijn 11 subsidieregelingen te benoemen.

Voor de toepassing van zonne- en windenergie en energie uit slib is een exploitatiesubsidie mogelijk waarbij voor een periode van 15 jaar (bij zonne-energie) jaarlijks een subsidiebedrag wordt verstrekt op basis van de hoeveelheid opgewekte energie. Naast subsidie voor de ontwikkeling van nieuwe technieken en de implementatie zijn er ook verschillende subsidiemogelijkheden voor de voorbereiding en juridische en financiële uitwerking van een project in het kader van bijvoorbeeld een nieuwe samenwerking. Het moet dan wel een innovatief project betreffen zoals Smartpolder.

De provincie Zuid-Holland heeft een warmteparticipatiefonds waarmee zij de realisatie van een alternatief warmtenetwerk (in plaats van gas) stimuleert. Zij biedt financieringsmogelijkheden voor bijvoorbeeld het leveren van duurzame warmte aan het alternatieve warmtenetwerk.

Bijlage 3, voorbeelden

Om gevoel te krijgen hoe de bouwstenenmethode werkt zijn drie willekeurige voorbeelden (maatregelenpakketten tot 2025) uitgewerkt.

Voorbeeld 1: mix aan maatregelen

Uitgangspunt van dit pakket is enerzijds om nu voldoende inzet te plegen om goed koers te kunnen blijven houden en anderzijds voldoende flexibiliteit in te bouwen om aan te kunnen sluiten bij de diverse ontwikkelingen.

	Maatregel	Opbrengst (TJ_p)	Investeringskosten Rijnland (euro's)
Stap 1	Aanleg zonneweide in periode 2019 – 2022 door Rijnland	16,5	4,8 miljoen
Stap 2	Inzetten op ontwikkelen TEO's, TEA's en blue-energy. Afhankelijk of ontwikkelingen derden voor 10 of 100% mogen meetellen, varieert de opbrengst van Rijnland tussen de 40 – 145 TJ	40 – 145	(1,0 miljoen voor TEO, overige nog onbekend)
Stap 3	Inzetten op extra energie uit slib en daarbij accepteren dat de maximale opbrengst mogelijk pas na 2025 beschikbaar komt	20	Nog onbekend
Stap 4	Als voorgaande opties te weinig blijken op te leveren, zelf of samen met anderen rond 2025 twee windmolens of extra zonneweide realiseren. Daarvoor nu alvast de verkenningen starten cq. de procedures en lobbywerk te starten	24,5	3 – 8 miljoen (afhankelijk of het met windmolens lukt, anders zonne-energie)
TOTAAL		101 – 206	

Voorbeeld 2a: zelf maatregelen uitvoeren (op eigen terrein)

In deze variant is ingezet op het zoveel als mogelijk door Rijnland toepassen van bewezen technieken, zoals zonne-energie en windenergie. Risico van dit maatregelenpakket is dat realisatie van (grote) windmolens op eigen terrein voor 2025 lastig zal zijn (zie verder de toelichting in bijlage 1).

	Maatregel	Opbrengst (TJ_p)	Investeringskosten Rijnland (euro's)
Stap 1	Aanleg zonneweide in periode 2019 – 2022 door Rijnland	16,5	4,8 miljoen
Stap 2	Aanleg extra zonneweide(s) in periode 2022 – 2025 door Rijnland	24,5	8 miljoen
Stap 3	Voor de periode na 2022 inzetten op 4 grote windmolens op eigen terrein. Accepteren dat realisatie mogelijk pas na 2025 kan plaatsvinden	184	20 miljoen
TOTAAL		225	32,8 miljoen

Voorbeeld 2b: zelf maatregelen uitvoeren (buiten eigen terrein)

Variant op het vorige voorbeeld. Ook in dit voorbeeld voert Rijnland zelf de maatregelen uit. In deze variant is gekozen voor één windmolen op zee. Risico van deze maatregel is dat de taakgrenzen van het waterschap worden opgezocht en het gesprek hierover met de provincies moet worden aangegaan.

	Maatregel	Opbrengst (TJ_p)	Investeringskosten Rijnland (euro's)
Stap 1	Aanleg windmolen op zee (inkopen in een windpark)	288	19 miljoen
TOTAAL		288	19 miljoen

Voorbeeld 3: alle maatregelen worden uitgevoerd door derden

In deze variant laten we derden maximaal gebruik maken van onze installaties cq. ruimte op de Rijnlandse terreinen. Naast de eerder beschreven risico's voor de lastige realisatie van windmolens, speelt hier ook de discussie of maatregelen van derden nu voor 10% of 100% mogen meetellen op de Rijnlandse energiebalans een grote rol. In deze variant zijn de Rijnlandse investeringskosten beperkt.

	Maatregel	Opbrengst (TJ_p)	Investeringskosten Rijnland (euro's)
Stap 1	Aanleg zonneweides door derden op Rijnlands terrein (2017 – 2025)	3,5 - 35	In principe niets. Investeringskosten worden door derden gedaan
Stap 2	Aanleg vier middelgrote windmolens door derden op Rijnlands terrein (2017 – 2025)	5 - 50	idem
Stap 3	Inzetten op ontwikkelen TEO's, TEA's en blue-energy.	40 - 145	In principe wordt grootste deel van de investeringen door derden gedaan. Wel is het mogelijk dat Rijnland, zoals bij Smartpolder Katwijk, deels meedoet tbv. eigen gebruik (1,0 miljoen voor TEO, overige nog onbekend)
TOTAAL		48,5 - 230	

VV-besluit

De verenigde vergadering van het Hoogheemraadschap van Rijnland,
gelezen het voorstel van dijkgraaf en hoogheemraden van 23-01-2018, kenmerk
17.110148,

,

Doel van de opinierende vergadering op 31 januari 2018 is om inzicht te krijgen welke strategie (gewenste set aan maatregelen) de voorkeur heeft om te komen tot een energieneutraal Rijnland. Dit ter voorbereiding van het besluit in de maart VV waarin de Rijnlandse koers naar een energieneutraal Rijnland zal worden bepaald.

Leiden, 31-01-2018.

De verenigde vergadering,

R.A.M. van der Sande
dijkgraaf

C.M. van de Wiel
secretaris

Op weg naar een energieneutraal Hoogheemraadschap van Rijnland in 2025

Inzicht in de opgave

CE Delft

Committed to the Environment

Op weg naar een energieneutraal Hoogheemraadschap van Rijnland 2025

Inzicht in de opgave

Dit rapport is geschreven door:

Maarten Afman

Lonneke Wielders

Thijs Scholten

Delft, CE Delft, oktober 2017

Publicatienummer: 17.3N01.156

Energievoorziening / Energiebeleid / Vraag / Productie / Waterschappen / Lokaal / Analyse

Opdrachtgever: Hoogheemraadschap van Rijnland

Alle openbare CE-publicaties zijn verkrijgbaar via www.ce.nl

Meer informatie over de studie is te verkrijgen bij de projectleider Lonneke Wielders.

© copyright, CE Delft, Delft

CE Delft

Committed to the Environment

CE Delft draagt met onafhankelijk onderzoek en advies bij aan een duurzame samenleving. Wij zijn toonaangevend op het gebied van energie, transport en grondstoffen. Met onze kennis van techniek, beleid en economie helpen we overheden, NGO's en bedrijven structurele veranderingen te realiseren. Al ruim 35 jaar werken betrokken en kundige medewerkers bij CE Delft om dit waar te maken.

Inhoud

1	Inleiding	4
1.1	Aanleiding	4
1.2	Doel en onderzoeksvragen	4
1.3	Onderzoekopzet	5
1.4	Leeswijzer	5
2	Beleidscontext energieneutraal	6
2.1	Inleiding	6
2.2	Mondiale en Europese afspraken en verplichtingen	6
2.3	Nederlandse afspraken en verplichtingen	7
2.4	Verschillende definities van Energieneutraal en klimaatneutraal	8
2.5	Beleid van waterschappen, gemeenten en partners	10
2.6	Beleid van het Hoogheemraadschap van Rijnland	12
2.7	Afbakening	13
2.8	Rekenregels en systematiek EEP	15
3	Ontwikkeling energieverbruik en energieproductie	17
3.1	Inleiding	17
3.2	Energiegebruik Hoogheemraadschap	17
3.3	Historische ontwikkeling vanaf 2005	18
3.4	Prognose ontwikkeling tot 2020	21
3.5	Prognose ontwikkeling na 2020	24
4	Aanvullende maatregelen naar energieneutraal	26
4.1	Inleiding	26
4.2	Besparingsmogelijkheden en energie-efficiency	26
4.3	Ruimtebeslag	27
4.4	Mogelijke maatregelen - duurzame opwekking	28
4.5	Zonne-energie (zon-PV)	30
4.6	Windenergie	33
4.7	Waterkracht	36
4.8	Blue energy	38
4.9	WKO en geothermie	39
4.10	Warmte uit afvalwater (TEA)	41
4.11	Warmte uit oppervlaktewater (TEO), <i>smart polder</i>	44
4.12	Biogas en WKK (optimalisatie)	47
4.13	Maaisel en gewassen	49
5	Conclusies en aanbevelingen	52
5.1	Conclusies	52
5.2	Aanbevelingen	53
5.3	Tot slot	53
	Bibliografie	54
Bijlage A	Omrekenfactoren	60

Bijlage B	Definities	61
B.1	Energie-efficiency	61
B.2	Soorten van maatregelen in de MJA/EEP	62
Bijlage C	Ambities omliggende waterschappen	63
Bijlage D	Zon-PV	65
D.1	Kostenontwikkeling	65
D.2	Zonopbrengst	66
Bijlage E	Wind	67
E.1	Kostenontwikkeling	67
E.2	Windsnelheden op 100 meter hoogte	68
E.3	Windsnelheden op 10 meter hoogte	68
E.4	Windmolenrisicokaart voor vogels	70
Bijlage F	Energie uit water	71
F.1	Warmte en koude uit waterlopen, (diepe) plassen en bij kunstwerken	71
F.2	Warmte-Koudewinning uit oppervlaktewater bij gemalen in combinatie met WKO	72

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

In het voorjaar van 2017 heeft het Dagelijks Bestuur van het Hoogheemraadschap van Rijnland besloten om te streven naar energieneutraliteit in 2025. Voor het bereiken van dit doel moet er verder ingezet worden op energiebesparing en duurzame energieproductie. Het Hoogheemraadschap heeft haar eerder gestelde doelen voor 2021 (30% hogere energie-efficiency¹ tussen 2005 en 2021, en de opwekking van 30% hernieuwbare energie in 2021), in 2016 gehaald mede dankzij genomen maatregelen en de energiedredits van HVC. De VV heeft in de vergadering van maart 2017 besloten om per 2019 elektriciteit van Nederlandse wind in te kopen, waarmee aan het derde gestelde doel (30% CO₂-reductie per 2021) voldaan zal worden.

In maart 2018 zal het Algemeen Bestuur besluiten:

1. Of het haalbaar is om in 2025 energieneutraal te zijn.
2. Welke maatregelen hiervoor nodig zijn.
3. Wat kosten van die maatregelen zijn.

Budgetvastlegging zal pas later volgen.

Om het Algemeen Bestuur te ondersteunen in dit besluitvormingsproces is er een proces gestart waarin de volgende fasen worden doorlopen: Beeldvorming, Opinievorming en Besluitvorming (conform het BOB-model).

Dit rapport heeft als doel om bij te dragen aan de beeldvormende fase. In dit rapport geven we feitenmateriaal over de energiebesparing en duurzame energieopwekking sinds 2005, de effecten van de vastgestelde en genomen (EEP-)maatregelen tot 2020 en de omvang en mogelijke invulling van de resterende opgave naar energieneutraal in 2025.

1.2 Doel en onderzoeksvragen

Zoals aangegeven richt dit rapport zich op de beeldvormende fase. Het doel is om het bestuur te voorzien van het zogenaamde 'feitenmateriaal' dat het kan gebruiken in het besluitvormingsproces.

Dit feitenmateriaal bestaat uit:

1. Het speelveld (geldende regels).
2. Huidige situatie en autonome ontwikkeling ten aanzien van energiegebruik.
3. Opgave energieneutraliteit.

In dit rapport geven we antwoord op de volgende onderzoeksvragen:

- 1a. Wat zijn de landelijke afspraken, de (wettelijke) verplichtingen?
- 1b. Welke definities van 'energie-neutraal' zijn mogelijk?
- 1c. Wat is de systematiek en regelgeving binnen de EEP-afspraken, en welke ontwikkelingen zijn er op dat vlak?
- 1d. Wat doen de bureaus (waterschappen, andere overheden, andere partners)?

¹ Zie definitie van energie-efficiency in Bijlage B.

- 2a. Wat is het energieverbruik, de besparing en opwekking (2005-nu)?
- 2b. Wat is de prognose van het energieverbruik, de besparing en de opwekking richting 2025, op basis van de maatregelen die zijn afgesproken?
- 2c. Wat zijn de (investerings-)kosten, de financiële opbrengsten en de CO₂-winst van de reeds gerealiseerde besparingen en opwekking?
- 3a. Welke extra besparingen zijn nog mogelijk ten opzichte van de autonome ontwikkeling? (Wat is de vermoedelijke ondergrens van het energieverbruik in 2025?)
- 3b. Wat is er aanvullend nodig om tot energieneutraliteit te komen in 2025?

Daarnaast wil het Hoogheemraadschap graag in beeld hebben wat de aanvullende kansen en maatregelen voor besparing en opwekking kunnen zijn in de periode tot 2025. Deze kunnen in de opiniefase nog verder aangevuld en uitgewerkt worden.

1.3 Onderzoeksopzet

We baseren ons in het onderzoek voornamelijk op cijfers en rapporten die door het Hoogheemraadschap zelf zijn verstrekt; zoals het historische energieverbruik en energieproductie en de EEP-maatregelen met de bijbehorende inschattingen voor energiebesparing en -productie, waar binnen het Hoogheemraadschap ook veel kennis over is.

Hierbij hanteren wij een methodiek die aansluit bij de Klimaatmonitor van de Waterschappen.

Dat wil zeggen dat we rapporteren in *primaire energie* in TJ en de productie van hernieuwbare energie door het HVC op basis van het aandeelhouderschap van het Hoogheemraadschap mag evenredig meetellen voor de energieopgave van het Hoogheemraadschap. Rekenen in primaire energie heeft als voordeel dat verschillende soorten energie (b.v. warmte en elektriciteit) met elkaar vergeleken kunnen worden. De omrekenfactoren zijn opgenomen in Bijlage A.

1.4 Leeswijzer

Dit rapport is als volgt opgezet:

- Hoofdstuk 2: Beleidscontext energieneutraal;
- Hoofdstuk 3: Ontwikkeling energieverbruik en energieproductie;
- Hoofdstuk 4: Aanvullende maatregelen naar energieneutraal;
- Hoofdstuk 5: Conclusies en aanbevelingen.

2 Beleidscontext energieneutraal

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk geven we de beleidscontext rond het onderwerp ‘energieneutraal’. Dit doen we aan de hand van drie onderwerpen:

- Een beknopt overzicht van de internationale, nationale en sectorale doelstellingen over klimaat en energie en de hieruit voortvloeiende afspraken en verplichtingen.
- Beleid van Hoogheemraadschap van Rijnland, partners, en andere waterschappen. We schetsen hoe andere overheden en partners aan de begrippen energieneutraal en klimaatneutraal invulling geven. En wat zijn de besluiten die Rijnland zelf al genomen heeft?
- Definities, rekenregels en afbakening. Van belang is verder een inzicht in de mogelijke verschillende mogelijke definities van energieneutraal en klimaatneutraal met de bijbehorende afbakening.

2.2 Mondiale en Europese afspraken en verplichtingen

Internationaal is er al geruime tijd veel aandacht voor het klimaat- en energie-vraagstuk. In deze alinea schetsen we de mondiale en Europese context.

In 2015 is door 195 landen het **Klimaatakkoord van Parijs** gesloten. Dit is een mijlpaal omdat dit de eerste keer was dat een klimaatconferentie heeft geleid tot een wettelijk bindende, mondiale en universele overeenkomst om klimaatverandering tegen te gaan.

In het klimaatakkoord van Parijs is afgesproken dat alle landen verplicht zijn om maatregelen te treffen om de uitstoot van broeikasgassen (CO₂ en andere broeikasgassen) snel te verminderen, zodat de opwarming van de aarde beperkt blijft tot minder dan twee graden, waarbij de ambitie is om de opwarming beperkt te houden tot maximaal 1,5 graad.

Het klimaatakkoord is een aanscherping van het eerdere Kyoto-verdrag. Het Kyoto-akkoord is destijds wel door Nederland en de Europese Unie ondertekend maar niet door belangrijke emitters zoals de VS en China waardoor de werking beperkt was.

Europa en Nederland hebben zich gecommitteerd aan het Klimaatakkoord van Parijs en zullen hier de komende jaren invulling aan geven. Het overheidsbeleid is erop gericht om in 2050 de broeikasgasemissies binnen Nederland met 80 tot 95% te hebben gereduceerd ten opzichte van het niveau van 1990. Uiteindelijk zal dit leiden tot een ingrijpende energietransitie en CO₂-neutrale samenleving.

Europa werkt sinds de oprichting van de voorlopers van de huidige EU al aan energiebeleid. De algemene doelstellingen van Europees beleid is het tegengaan van klimaatverandering, maar daarbij komen ook doelstellingen over energie-onafhankelijkheid, milieukwaliteit, emissies, banen, innovatie en competitieve groei. De lidstaten van de EU hebben in 2007 besloten tot een bindend **klimaat- en energieprogramma**, met doelstellingen en nationale verplichtingen voor het jaar 2020. Voor de EU als geheel zijn de doelen 20% hernieuwbare energie; 20% CO₂-emissiereductie en 20% energie-efficiency. **Nederland** is in dit kader verplicht om te zorgen voor een aandeel van 14%

hernieuwbare energie in de energievoorziening (*Renewable Energy Directive, RED*) in 2020. Als Nederland dit niet realiseert volgen financiële boetes. De *Energy Efficiency Directive (EED)* stelt eisen ten aanzien van energie-efficiency door Nederlandse ondernemingen en onder andere een vierjaarlijks energie-audit, en verplichting tot onderzoeken of WKK gerealiseerd kan worden. Het *European Trading System (ETS)* is ingericht om de uitstoot van broeikasgassen in grootschalige installaties duurder te maken.

2.3 Nederlandse afspraken en verplichtingen

Op het gebied van energie-efficiency heeft Nederland al sinds lange tijd beleid. Energie-efficiency behoort tot de milieuzorg en is dus onderdeel van de milieuwetgeving onder bijvoorbeeld de **Wet milieubeheer**. De Wet milieubeheer verplicht om energiebesparende maatregelen die rendabel zijn, wat betekent een eenvoudige terugverdientijd van 5 jaar, te treffen. Het bevoegd gezag ligt bij de omgevingsdiensten die handhavend kunnen optreden.

Om sneller energie-efficiency te realiseren heeft de Rijksoverheid sinds 1992 met een groot aantal sectoren een **meerjarenafspraak (MJA)** gemaakt over de verbetering van de energie-efficiëntie in hun sector. De huidige MJA is de derde versie. De waterschappen zijn als sector in 2008 toegetreden tot de MJA voor wat betreft de zuiveringstaak, waarbij het doel is 30% verbetering van de energie efficiency hiervan. Per 2017 is de MJA3 verbreed tot het gehele waterschap.

Deelname van een sector aan de MJA3 geschiedt op vrijwillige basis, maar na toetreding zijn er verplichtingen. Vierjaarlijks wordt een **Energy Efficiency Plan (EEP)** opgesteld met maatregelen die zullen worden getroffen in de navolgende periode (zie Bijlage B). Door het opstellen van het EEP en de maatregelen uit te voeren geeft een concern op een gestructureerde manier invulling aan de eisen van de energieparagraaf van de Wet milieubeheer (energiezorg en rendabele maatregelen), waarna er toezicht volgt en de organisatie relatief zelfstandig met de maatregelen aan de slag gaat. Het opstellen van het EEP geeft ook invulling aan de energie-audit verplichting die volgt uit de Europese wetgeving (*Energy Efficiency Directive*). De Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) beoordeelt of het EEP voldoet aan de eisen van het MJA3-convenant. Het Bevoegd Gezag (BG) keurt het EEP goed of af, afhankelijk van het ambitieniveau. Als het BG het EEP niet goedkeurt zal in de regel strenger toezicht volgen met betrekking tot het naleven van de omgevingsvergunning.

In 2013 is onder leiding van de SER (Sociaal-Economische Raad) het nationale **Energieakkoord voor duurzame groei** afgesloten om het tempo waarmee in Nederland aan duurzame energie en energiebesparing werkt, omhoog te krijgen. Het SER Energieakkoord is ook door de waterschappen en het Rijk ondertekend. Belangrijke afspraken van het SER Energieakkoord die raken aan de waterschappen zijn:

- een besparing van het finale energieverbruik met gemiddeld 1,5% per jaar;
- 100 PJ additionele energiebesparing per 2020 (ongeveer 5%);
- een toename van het aandeel van hernieuwbare energieopwekking van 5,6% naar 14% in 2020, met een verdere stijging naar 16% in 2023.

De eerdere afspraken vanuit het Klimaatakkoord Unie van Waterschappen-Rijk (zie volgende paragraaf) zijn opgenomen in het SER Energieakkoord en zijn leidend voor waterschappen.

Verder kijkend dan 2020 en 2023 heeft het Rijk in december 2016 de **Energieagenda** gepresenteerd met de uitwerking van maatregelen van de energietransitie. Er zal zowel ingezet worden op meer energie besparen, meer opwekken van hernieuwbare energie, en het verbeteren van de efficiency door bijvoorbeeld warmte-uitwisseling tot stand te brengen. Het nieuwe kabinet, dat op 9 oktober jl. naar buiten kwam met regeerakkoord, is ambitieus op het thema klimaat. Naar verluidt komt een klimaatwet waarin juridisch afrekenbare milieudoelen, zoals het terugbrengen van de CO₂-uitstoot, opgenomen zal zijn, met een broeikasgas emissiereductiepercentage van ongeveer 50%, te bereiken in 2030, en er zal voor de periode na 2023 een nieuw energieakkoord worden gesloten (Trouw, 2017).

2.4 Verschillende definities van Energieneutraal en klimaatneutraal

In het licht van de opgave iets tegen klimaatverandering te ondernemen en de energietransitie hebben diverse partijen (overheden en bedrijven) doelstellingen voor zichzelf geformuleerd over energiegebruik en broeikasgas-emissies, waarbij partijen aangeven energieneutraal, CO₂-neutraal of klimaatneutraal te willen worden. Daarom is het goed om op dit punt eerst stil te staan bij deze verschillende begrippen.

In algemene zin wordt met een **energieneutrale** organisatie bedoeld dat een organisatie net zoveel duurzame energie opwekt als dat het nodig heeft voor haar energieverbruik. In de praktijk worden er wel eens andere definities gegeven aan 'energieneutraal'. Daarnaast zijn er de begrippen '**klimaatneutraal**' en '**CO₂-neutraal**', waarbij de organisatie geen broeikasgassen respectievelijk CO₂-uitstoot of de uitstoot compenseert.

De begrippen energieneutraal, CO₂-neutraal en klimaatneutraal zijn niet hetzelfde.

Waar een energieneutrale organisatie net zo veel *hernieuwbare* energie moet opwekken als dat het verbruikt, stoot een klimaatneutrale organisatie geen broeikasgassen uit en een CO₂-neutrale organisatie geen CO₂.

De voornaamste verschillen zitten hem in

- het al dan niet op kunnen opwekken van het eigen energieverbruik;
- of er ook gekeken wordt naar andere broeikasgassen (zoals methaan en lachgas).

Een organisatie kan immers ook klimaatneutraal zijn, als de energiestromen (elektriciteit, warmte, groen gas, biobrandstoffen) klimaatneutraal zijn opgewekt. Dit betekent dus zonder CO₂-uitstoot en niet per definitie hernieuwbaar, want een kolen- of gascentrale waarbij de CO₂ volledig zou worden afgevangen (CCS genoemd) heeft ook geen CO₂-emissie en is dus klimaatneutraal, wat ook gezegd kan worden van kernenergie. Een energieneutrale organisatie is dus in beginsel² altijd klimaatneutraal, maar andersom hoeft dit niet te gelden.

De 'moeilijkheidsgraad' van de energieneutraaldoelstelling van het Hoogheemraadschap hangt dan ook sterk af van de definitie die zij hanteert. En daar zijn vele varianten van. In Tabel 1 wordt een indicatie gegeven van de mogelijkheden. Tevens hangt de 'moeilijkheidsgraad' af van (afbakenings)keuzes, zoals het al dan niet meenemen van emissies van veenoxidatie.

² Het voorbehoud geldt voor emissies van broeikasgassen die ook bij duurzame energie kunnen blijven. Bijvoorbeeld in de productieketen van biomassa, maar ook procesemissies.

Tabel 1 Klimaat- en energieneutrale varianten

Definitie	Omschrijving
Ergieneutraal	De organisatie wekt jaarlijks minstens net zo veel hernieuwbare energie op als dat het zelf nodig heeft voor haar processen en bedrijfsvoering. Hierbij wordt op jaarbasis gekeken. Op uur-, dag- of weekbasis is er uitwisseling met de 'buitenwereld' om overschotten en tekorten op te vangen.
Ergieneutraal+ Autonomie	De organisatie is energetisch zelfvoorzienend, en is ook op ieder moment in staat om in het eigen energiegebruik te voorzien. Hierbij is er niet alleen voldoende productie van hernieuwbare energie op jaarbasis maar is er ook energieopslag, waarmee de fluctuaties in de productie van hernieuwbare energie worden overbrugd. Er worden dan ook geen brandstoffen van buiten de organisatie gebruikt.
Klimaatneutraal	Er zijn geen emissies van broeikasgassen door de organisatie. Verbranding van fossiele brandstoffen is niet mogelijk, tenzij in grootschalige installaties die zijn uitgerust met CCS (CO ₂ -afvang en -opslag). Levering van elektriciteit en warmte van buiten de organisatie is mogelijk, ook als deze opgewekt is met fossiele energie en broeikasgasemissies zolang de uitstoot wordt gecompenseerd (zie hieronder) of er 'groene stroom' of stroom met 'garanties van oorsprong' (GvO ³) van hernieuwbare energie wordt geleverd.
CO ₂ -neutraal	Er zijn geen emissies van CO ₂ door de organisatie. Verbranding van fossiele brandstoffen is niet mogelijk, tenzij in grootschalige installaties die zijn uitgerust met CCS (CO ₂ -afvang en -opslag). Levering van elektriciteit en warmte van buiten de organisatie is mogelijk, ook als deze opgewekt is met fossiele energie en broeikasgasemissies zolang de uitstoot wordt gecompenseerd (zie hieronder) of er 'groene stroom' of stroom met 'garanties van oorsprong' (GvO) van hernieuwbare energie wordt geleverd.
Klimaatneutraal+	Er zijn geen emissies van CO ₂ of andere broeikasgassen door de organisatie. Kleinschalige verbranding van fossiele brandstoffen is niet mogelijk, grootschalig met CCS kan wel. Indien er levering van warmte en elektriciteit van buiten de organisatie plaatsvindt, dan moet deze ook volledig klimaatneutraal zijn waarbij het niet gaat om levering van grijze energie met reductiecertificaten.
Klimaatcompensatie	De broeikasgasemissie van de organisatie wordt gecompenseerd volgens een reductiemechanisme (zoals het <i>Clean Development Mechanism</i> van het Kyoto-protocol) en verhandelbare reductiecertificaten (CER, VER, VCS) op een van de emissiemarkten. De verhandelbare certificaten worden afgegeven voor diverse projecten die vaak in derdewereldlanden worden gerealiseerd (hernieuwbare energie, aanplanten van bossen, efficiënte houtovens, en dergelijke). Bij sommige projecten is discussie of er op de lange termijn wel echt CO ₂ mee wordt gereduceerd. Op termijn kan een knelpunt ontstaan met betrekking tot de voldoende beschikbaarheid van compensatiemiddelen.

Opmerking: De vetgedrukte definitie wordt in deze rapportage gehanteerd.

In deze rapportage wordt voor 'energieneutraal' de eerste definitie uit de tabel gebruikt: het zelf opwekken van de hoeveelheid hernieuwbare energie zodat op jaarbasis net zoveel energie wordt opgewekt als wordt gebruikt. Dit is minder ambitieus dan 'energieneutraal+' omdat andere partijen in het energiesysteem de balans verzorgen tussen vraag en aanbod van energie.

Voor veel organisaties is energieneutraal een steviger ambitie dan klimaatneutraal of klimaatcompensatie omdat de organisatie zelf hernieuwbare energie gaat opwekken en hier maatregelen voor treft, ruimte reserveert en dergelijke, terwijl bij klimaatneutraal en zeker bij klimaatcompensatie de

³ Een GvO is een bewijs dat er een hoeveelheid hernieuwbare energie is geproduceerd in een specifieke bron en installatie.

organisatie zelf minder zal gaan doen. Echter als de lachgas- en methaan-emissies van waterschappen en emissies van veenoxidatie meegenomen worden in de ambitie (zonder over te gaan tot 'klimaatcompensatie') dan is dat ook een stevige ambitie, waarbij niet op voorhand duidelijk is wat de forsere inspanning voor Rijnland zou zijn.

De inspanning die een organisatie doet heeft ook gevolgen voor de claims die men mag maken, zie hiervoor ook de rekenregels en systematiek in Paragraaf 2.8.

Naar verwachting zal het Hoogheemraadschap van Rijnland al grotendeels CO₂-neutraal zijn zodra alle elektriciteit 'groen' wordt ingekocht, wat vanaf 2019 het geval zal zijn.

2.5 **Beleid van waterschappen, gemeenten en partners**

De Unie van Waterschappen (UvW) heeft in het voorjaar van 2010 met het Rijk het Klimaatakkoord getekend (Unie van Waterschappen, 2010). In dit akkoord zijn de ambities van de waterschappen voor klimaat en duurzaamheid vastgelegd. Dit betreft het tegengaan van de verandering van het klimaat (mitigatie) en het verminderen van de kwetsbaarheid voor de gevolgen hiervan (adaptatie). Voor mitigatie zijn de afspraken vastgelegd in de Green Deal Energie die de Unie van Waterschappen in maart 2016 sloot met het Rijk.

Klimaatakkoord

De afspraken in het Klimaatakkoord voor het tegengaan van klimaatverandering behelzen dat de sector waterschappen streeft naar een energie-neutrale waterschapssector in 2050. De concrete en meetbare doelstellingen die zijn afgesproken luiden:

- 30% hogere energie-efficiency tussen 2005 en 2020;
- 30% reductie van CO₂-uitstoot in 2020 ten opzichte van 1990;
- 40% duurzame energie door eigen opwekking in 2020.

Rijnland heeft iets andere doelstellingen vastgelegd (zie Paragraaf 1.1).

Green Deal Energie

Voor mitigatie zijn de afspraken vastgelegd in de Green Deal Energie die de Unie van Waterschappen maart 2016 sloot met het Rijk. Met deze deal zijn de afspraken uit het SER Energieakkoord (2013) verder aangescherpt en zijn de meerjarenafspraken energie-efficiencyverbetering (MJA3) verbreed van de afvalwaterzuivering naar het hele waterschap, waardoor het EEP ook maatregelen in de waterketen dient te omvatten.

Het streven is gericht op 40% energieneutraliteit in 2020 en 100% energieneutraliteit in de periode na 2020. Als onderdeel van de Green Deal neemt de Rijksoverheid wettelijke belemmeringen weg en verruimt zij de subsidie-mogelijkheden voor een aantal specifieke technologieën die voor waterschappen van belang zijn zoals duurzame energieproductie met biogas.

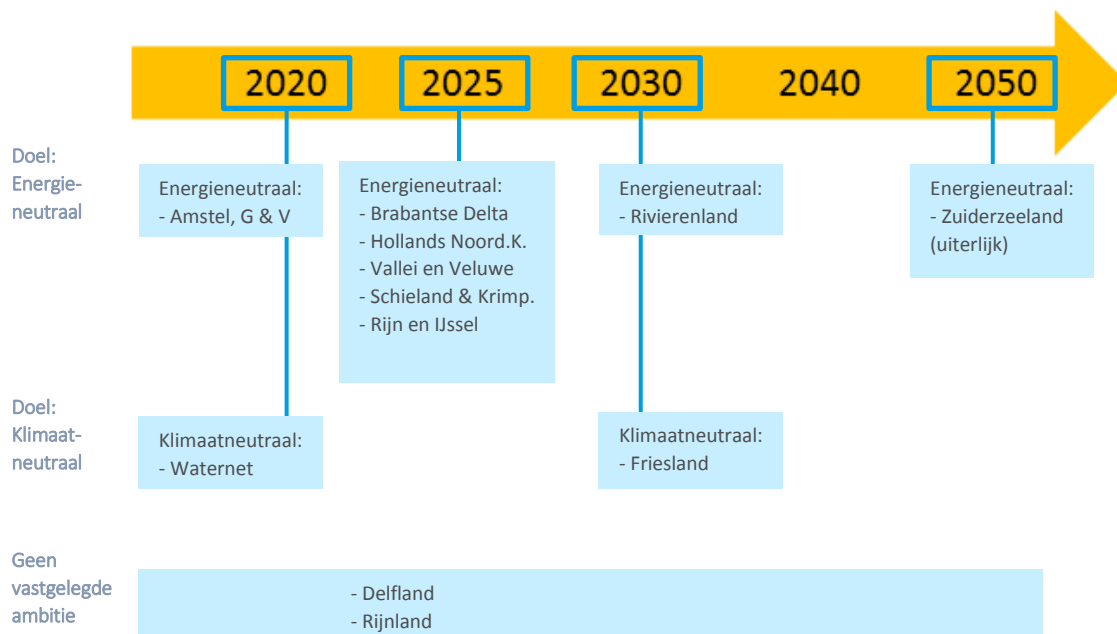
Volgend op de green deal hebben de gemeenten (VNG), provincies (IPO) en waterschappen (UvW) begin 2017 een gezamenlijke investeringsagenda voor de kabinetsformatie 2017 gepresenteerd (IPO, UvW, VNG, 2017). De investeringsagenda betreft de 'ruimtelijk-fysieke pijlers' van een duurzaam Nederland: Energietransitie, Klimaatadaptatie en Circulaire economie. De investeringsagenda is een uitnodiging aan het Rijk, bedrijven en andere maatschappelijke partners om de gezamenlijk inzet op deze terreinen te versterken.

Beleid van omliggende waterschappen en hoogheemraadschappen

De onderstaande figuur geeft een visueel overzicht van de energie- en klimaatambities van enige waterschappen rond het gebied van het Hoogheemraadschap van Rijnland. Nadere info is opgenomen in Bijlage C.

Figuur 1 Energie-ambities omliggende waterschappen

Beleid van andere overheden en partners

Tabel 2 schetst de energie-ambities van andere overheden en partners. Te zien is veel overheden wel ambities hebben geformuleerd, maar dat deze uiteen lopen in ambitieniveau.

De financiële middelen die zijn gereserveerd zijn niet weergegeven, maar deze wisselen sterk per stakeholder. De Rijksoverheid levert met de SDE+-subsidierегeling (regeling Stimulering Duurzame Energieproductie+) de grootste bijdrage (het SDE+-budget bedraagt € 12 miljard in 2017⁴).

Tabel 2 Ambities van overheden (Rijk, provincies, regio's, gemeenten)

Organisatie	Energie-ambitie
Rijksoverheid	14% hernieuwbare energie in 2020 16% hernieuwbare energie in 2023 Parijs: 80-95% reductie van de CO ₂ -uitstoot in 2050 t.o.v. 1990, te bereiken in internationaal verband
Provincie Noord-Holland	Uitvoering en ondersteuning nationaal beleid, geen algemene concrete ambitie.
Provincie Zuid-Holland	Zuid-Holland hanteert als ambitie om in 2020 minimaal 9% van de energieconsumptie duurzaam op te wekken. <i>Verder uitvoering en ondersteuning nationaal beleid.</i>

⁴ Dit bedrag is gereserveerd om als exploitatiesubsidie over de looptijd van de gesubsidieerde projecten te worden uitgekeerd.

Organisatie	Energie-ambitie
Regio Holland Rijnland (Energieakkoord Holland Rijnland, 2017)	– Ambitie 2020 is reductie energieverbruik van 2,5 PJ t.o.v. 2014, 2,5 PJ duurzaam opgewekte energie. – Ambitie 2050 is om energieneutraal te zijn door 80% eigen duurzame energie op te wekken en 20% restwarmte en geothermie in de buurt van de regio; ook wordt er 30% energiebesparing gerealiseerd t.o.v. huidig verbruik; er wordt nauwelijks in 2050 CO₂ meer uitgestoten.
Regio Midden-Holland	Pilotregio regionale energiestrategie. Doelstelling: energieneutraal in 2050 (POSAD, 2017).
Alphen aan de Rijn	“In 2050 is de samenleving van Alphen aan den Rijn fossiele brandstofvrij en energie- en CO ₂ -neutraal!” (Gemeente Alphen a/d Rijn, 2015).
Leiden	“In 2030 heeft Leiden 40 procent CO ₂ -reductie behaald ten opzichte van 1990. De gemeentelijke organisatie is in 2020 al CO ₂ -neutraal” (Gemeente Leiden, 2016).
Gouda	CO ₂ -neutraal in 2040 (Gemeente Gouda, 2016).
Haarlem	“Kadernota 2017: Het tij gekeerd” (Gemeente Haarlem, 2017).
Zoetermeer	100% CO ₂ -reductie in 2030 van de gebouw-gebonden energievraag (Gemeente Zoetermeer, 2017).

Samenwerking

Tevens is het goed te benadrukken dat voor veel lokale en regionale stakeholders geldt dat ambities die zij formuleren voor een deel gaan over de activiteiten van anderen (burgers, bedrijven en andere overheden) in hun gebied. De ambities moeten dus in samenwerking met deze partijen, waaronder de waterschappen, gerealiseerd worden.

Het tempo van realisering van de ambities hangt ook samen met beleid van andere overheden. De Rijksoverheid is belangrijk, voor bijvoorbeeld financiële instrumenten, subsidies, (flankerende) wet- en regelgeving. Maar ook provincies zijn heel belangrijk in verband met hun rol in de ruimtelijke ordening.

Er wordt al gewerkt aan dit soort samenwerking, daarvoor is in 2016 met een aantal pilotregio's gestart met het uitwerken van regionale energie-strategieën. De regio Midden-Holland was een van deze pilotregio's. Tevens is in 2017 het Energieakkoord Holland Rijnland gesloten tussen gemeenten in de regio Holland-Rijnland, de provincie, omgevingsdienst en het Hoogheemraadschap van Rijnland. De komende jaren zal deze aanpak naar verwachting een landelijk vervolg krijgen.

Een andere vorm van samenwerking is te zien aan de momenteel lopende onderhandelingen tussen het ministerie van EZ en de UvW over of de waterschappen niet extra snel hernieuwbare energie kunnen gaan opwekken zodat Nederland zijn 2020 doelstelling van 14% hernieuwbare energie gaat halen.

2.6 Beleid van het Hoogheemraadschap van Rijnland

Het Hoogheemraadschap is, zowel in het kader van de sectorale doelstellingen als daar los van, reeds enige tijd bezig met de onderwerpen energie en klimaat.

D&H Rijnland heeft op 30 mei 2017 besloten dat het algemeen bestuur in 2018 zal besluiten over nadere invulling van de ambities, de planning en de financiën gericht op energieneutraliteit. Het streven is hierbij naar energie-

neutraliteit in 2025, en aan te sluiten bij de initiatieven van de Unie van Waterschappen.

Tevens heeft Rijnland besloten om per 2019 Nederlandse windstroom bij HVC in te kopen. Hiermee zal dan een aandeel van circa 90% klimaatneutraliteit worden bereikt. Rijnland koopt nu al CO₂-compensatiecertificaten voor haar aardgasverbruik. Om Rijnland 100% volledig klimaatneutraal te maken moet alle energiegebruik klimaatneutraal zijn en mogen de eigen processen in ieder geval geen broeikasgassen uitstoten. Dit vergt bijvoorbeeld aanvullende maatregelen op het gebied van de eigen voertuigen (groene brandstof of elektrisch rijden) en op het gebied van de lachgas en methaanemissies van processen in AWZI's, etc. En als veenoxidatie meegenomen wordt in een eventuele klimaatneutrale ambitie, dan zouden hier dan ook mitigerende of compenserende maatregelen op genomen moeten worden.

Juridisch kader

In 2016 is de 'Duurzame Energiestrategie Rijnland' vastgesteld. Hierin is ook het juridisch kader aangestipt op basis waarvan maatregelen kunnen worden genomen. Dit is gebaseerd op de 'Juridische handreiking Duurzame Energie en Grondstoffen' van de Unie van Waterschappen (Berenschot, 2014). Het huidige juridisch kader komt er kort gezegd op neer dat een waterschap duurzame energie kan opwekken op een waterschapsobject om daarmee de eigen energie-inkoop te verminderen en daarmee de energierekening verlagen.

De Waterschapswet stelt dat Rijnland alleen mag investeren in onze wettelijke taken. De inzet van Rijnland zal hier dan ook primair op gericht zijn. Alles wat hier buiten valt, bevindt zich (nog) op juridisch glad ijs, maar dit is wel in ontwikkeling. In november 2017 volgt een nieuwe versie van het juridisch kader van de UvW.

Dit juridisch kader is gebaseerd op de kamerbrief van de minister van I&M d.d. 17 mei 2013, waarin de minister aankondigt dat ze geen wettelijke belemmeringen ziet wanneer waterschappen, in het kader van de uitvoering van hun wettelijke taken, activiteiten ontplooiën die bijdragen aan innovatie, duurzaamheid en doelmatigheid, ook als hiermee minder aan de 'gesloten huishouding' wordt voldaan. De genoemde voorbeelden zijn:

- de levering aan private partijen van reststoffen van het zuiveringsproces die voor hen als grondstof dienen;
- de levering aan woningen en bedrijven van energie uit (effluent)lozingen van gezuiverd afvalwater en uit slibvergisting.

2.7 Afbakening

Voor de energie- en klimaatambities is altijd een afbakening van toepassing: welke objecten en gronden (installaties/assets) nemen we mee in de ambities en doelstellingen en welke laten we erbuiten?

De emissies die samenhangen met bedrijfsprocessen kunnen conform de indeling van de klimaatakkoord, die NEN/ISO 14064 en het GHG-protocol volgen, vallen onder één van drie zogenaamde 'Scopes':

1. Scope 1 betreft de directe uitstoot van broeikasgassen, veroorzaakt door Rijnland zelf. Dit zijn bijvoorbeeld emissies van het zuiveringsproces zelf of van de verbranding van fossiele brandstoffen voor het proces of het verwarmen van gebouwen, de emissies van eigen vervoermiddelen.
2. Scope 2 betreft de door Rijnland ingekochte elektriciteit en warmte. Het verbruik van elektriciteit leidt direct tot CO₂-emissies bij

elektriciteitscentrales, wat weer kan worden verminderd door duurzame energie in te kopen.

3. Scope 3 betreft emissies van derden die wel verband houdend met het werk of de processen van het Hoogheemraadschap. Denk aan werkzaamheden en transport door dienstverleners; emissies van eindverwijdering van slib; maar ook bijvoorbeeld de emissies van de vervaardiging van ingekochte hulpstoffen (metaalzouten; polyelektrolyt). Ook het woon-werkverkeer van medewerkers valt hier bijvoorbeeld onder.

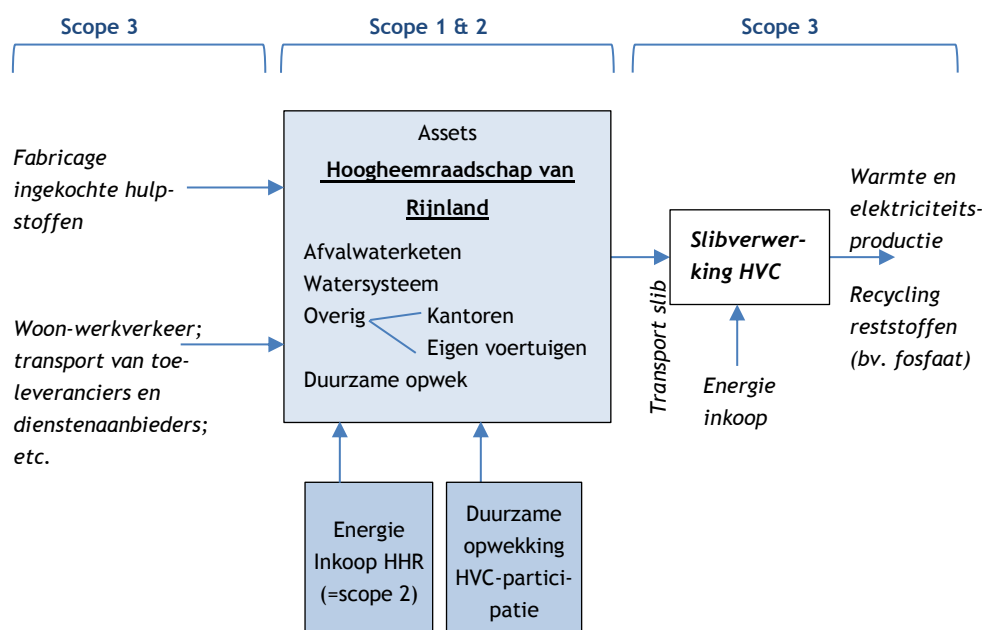
Voor de CO₂-footprint gaat het Klimaatakkoord uit van de Scopes 1 t/m 3. Ook in de klimaatmonitoring van de UvW worden alle drie de scopes meegenomen voor de berekening van de CO₂-uitstoot van Rijnland. De MJA gebruikt zowel een breed ketenperspectief - alle scopes (ten behoeve van de ketenefficiency-maatregelen) maar gebruikt voor de procesefficiency maatregelen de Scopes 1 en 2.

Voor de energieneutraliteitsopgave wordt uitgegaan van de eerste twee scopes, waarbij dus het transport door vervoermiddelen van Rijnland is meegenomen maar het energiegebruik van het woon-werkverkeer van medewerkers van Rijnland en van het slibtransport door ketenpartner HVC bijvoorbeeld niet zijn meegenomen.

Voor het energiegebruik en de duurzame opwekking is een speciaal punt nog het aandeelhouderschap. Het is duidelijk dat het energiegebruik en de energieopwekking die direct te maken hebben met de assets en/of op de gronden van het Hoogheemraadschap zelf tot Scope 1 behoort. Daarnaast kan dit worden aangevuld met de energiegebruiken en de energieopwekking via participatie in derden via aandeelhouderschap. In de volgende paragraaf over Rekenregels gaan we hier verder op in.

Figuur 2 geeft deze afbakening weer.

Figuur 2 Afbakening door middel van scopes

Het energiegebruik van het watersysteembeheer valt binnen de scope, de emissies van dieselaggregaten of gasmotoren om het peil te handhaven ook.

Aandeelhouderschap HVC

Het aandeelhouderschap van Rijnland in HVC via het 31%-belang dat Rijnland heeft in de GR slibverwerking, is van belang. HVC participeert in hernieuwbare-energieproductie in Nederland en daarbuiten. HVC is soms voor 100% eigenaar, soms voor een lager percentage.

In de MJA wordt hernieuwbare energieproductie door HVC meegeteld als duurzame opwek voor Rijnland naar rato van het Rijnlandse aandeelhouderschap. Dit gebeurt door de met de windparken, zonne-energie, etc. opgewekte duurzame energie eerst (naar rato van de participatie door HVC) toe te rekenen aan HVC, en daarna naar rato aan de aandeelhouders in HVC (GR slibverwerking en gemeenten). Daarna volgt nog een verdere verdeling over de vijf waterschappen op basis van de participatie in de GR Slibverwerking.

HVC opereert ook de slibverbrandingsinstallatie. Hier wordt ook energie mee opgewekt, maar de installatie gebruikt netto energie. De maatregelen in deze inrichting worden daarom als ketenefficiency geteld in de MJA.

Voor de energieneutraliteitsopgave zoals gepresenteerd in dit rapport volgen we de indeling van de MJA en wordt dus de duurzame energie van HVC naar rato van Rijnlands aandeelhouderschap opgevoerd, maar het energiegebruik van de slibverwerkingsinstallatie wordt niet meegeteld omdat dit dan onder ketenefficiency valt, en dit geldt ook voor de elektriciteitsproductie van de SVI.

Emissies van bodemdaling

De emissies van bodemdaling rekenen we niet mee. Rijnland kan immers niet eigenstandig besluiten om de veenweidegebieden te verdrassen, Rijnland heeft dus geen invloed op wat er gebeurt op het akkerland in haar verzorgingsgebied. De Klimaatmonitor beveelt overigens wel aan dat de waterschapssector zich beraadt op toekomstige maatregelen ter compensatie van de emissies uit veenweidegebieden.

2.8 Rekenregels en systematiek EEP

In het kader van de MJA3 wordt vierjaarlijks een **Energy Efficiency Plan (EEP)** opgesteld met maatregelen die zullen worden getroffen in de navolgende periode. Door het opstellen van het EEP en de maatregelen uit te voeren geeft een concern invulling aan de eisen van de energieparagraaf van de Wet milieubeheer. Momenteel is Rijnland met het derde EEP bezig (2017-2020).

Het EEP bevat zekere, voorwaardelijke en onzekere maatregelen. Deze zijn verder beschreven in Bijlage B.

Zodra een EEP is vastgesteld is de instelling in principe gehouden aan het treffen van de maatregelen, wanneer een maatregel niet getroffen is zal dit moeten worden onderbouwd. In principe is er een verplichting tot energiebesparing wanneer de energiebesparende maatregelen zich binnen 5 jaar terugverdienen.

Een EEP moet voldoen aan de MJA3 convenanteisen (dit checkt de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO)) en moet voldoende ambitie en kwaliteit hebben (RVO geeft advies en het Bevoegd Gezag (BG) beoordeelt dit). Een EEP kan een enkele keer worden aangepast. Zonder goedgekeurd EEP zal in de

regel strenger toezicht volgen met betrekking tot het naleven van de omgevingsvergunning, het BG is dan kennelijk van mening dat ofwel de energiezorg onvoldoende op orde is of dat er meer besparingsmogelijkheden zijn.

Binnen de rekenregels en systematiek van de MJA en het EEP zijn er drie soorten maatregelen mogelijk:

1. Procesefficiency.
2. Ketenefficiency.
3. Duurzame energie.

Onder de MJA3 is afgesproken op sectorniveau te streven naar 30% verbetering efficiency in de periode 2008-2020 waarvan 20% binnen de inrichtingen (procesefficiency) en 10% ketenefficiency.

Voor de doorwerking van de maatregelen is het van belang te weten hoe deze tellen in de maatregelen. Tabel 3 geeft dit weer. In principe zijn er drie vormen: de instelling kan zelf investeren, kan participeren (aandeelhouder-schap) en kan faciliteren (meewerken, terrein ter beschikking stellen, etc. maar niet financieel bijdragen). De toerekeningsregels zijn ruimer voor kleine projecten.

Tabel 3 Toerekening hernieuwbare energieproducties (bron: Sectorspecifieke Toelichting EEP 2017-2020 MJA Waterschappen)

Rol waterschap	Projecten zonder GvOs	Projecten met GvO's
Eigen beheer, zelf investeren	100%	100% tot maximaal het aantal GvO's op naam
Investeren, participeren	Naar rato geïnvesteerd vermogen (klein 50%)	Naar rato geïnvesteerd vermogen tot maximaal het aantal GvO's op naam
Faciliteren	10% (klein 50%)	10% tot maximaal het aantal GvO's op naam

GvO: Garantie van oorsprong van hernieuwbare energie, afgegeven door CertiQ voor de gemeten hoeveelheid hernieuwbare productie.

Bron: Sectorspecifieke Toelichting EEP 2017-2020 MJA Waterschappen).

Verder speelt hierbij nog een lopende onderhandelingen tussen de Unie van Waterschappen en het Rijk.

- Momenteel mogen, onder het Klimaatakkoord, maatregelen die derden realiseren op gronden of assets van waterschappen voor 10% meetellen voor de energie-ambitie van de waterschappen, zoals weergegeven in de tabel. De Unie van Waterschappen heeft echter een onderhandelingsbod neergelegd bij het kabinet, wat er op neerkomt dat waterschappen zich extra committeren tot het tot stand brengen van duurzame energie-productie, maar dat in ruil daarvoor de maatregelen ook volledig mogen meetellen in plaats van slechts 10% daarvan.
- Daarnaast speelt de gezamenlijke investeringsagenda van waterschappen met gemeenten en provincies (IPO), (reeds in Paragraaf 2.5 genoemd). De investeringsagenda betreft een duidelijke ambitie op het gebied van energietransitie, klimaatadaptatie en circulair inkopen. Waterschappen bieden bijvoorbeeld aan om t/m 2020 jaarlijks 100 mln te investeren in hernieuwbare energieopwekking, mits het Rijk tegemoet komt op de gevraagde punten (IPO, UvW, VNG, 2017).

3 Ontwikkeling energieverbruik en energieproductie

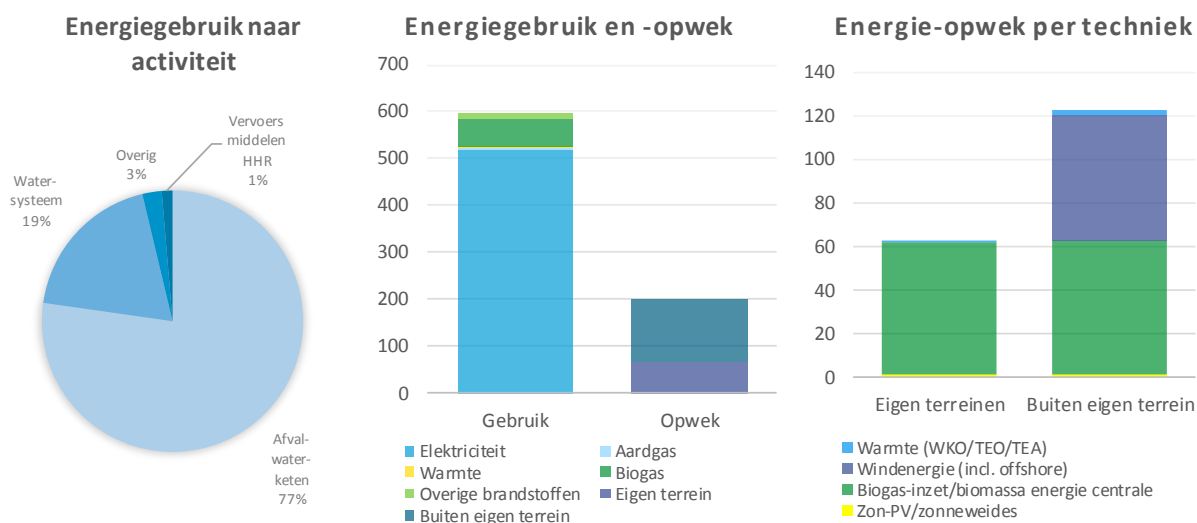
3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk geven we een overzicht van het energiegebruik van het Hoogheemraadschap en de energieboekhouding. De volgende onderwerpen komen aan bod: hoe is het energiegebruik van het HHR gestructureerd, wat is de historische ontwikkeling van energiebesparing, CO₂-reductie en hernieuwbare energieproductie sinds 2005, hoe kan zich dat waarschijnlijk ontwikkelen tot 2020 en daarna (2025/2030).

3.2 Energiegebruik Hoogheemraadschap

Voor de opgave is belangrijk om te begrijpen hoe het huidige energiegebruik van het Hoogheemraadschap is gestructureerd. Figuur 3 en Figuur 4 geven in grote lijnen weer hoe het energiegebruik en de energieopwekking zijn opgebouwd.

Figuur 3 Overzicht energiegebruik en -opwek (2016)

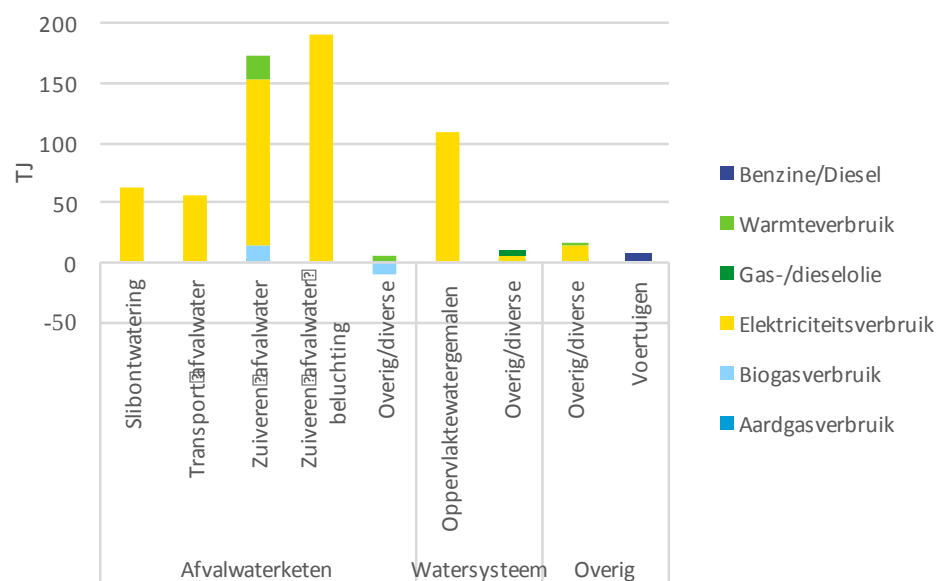
Het taartdiagram toont de verdeling van het energiegebruik naar de activiteiten van het HHR. Het gebruik in de afvalwaterketen omvat bijna 80% van het totaal, het energiegebruik van het watersysteem een kleine 20%. De overige posten hebben vooral te maken met gebouwen en de mobiliteit.

De middelste grafiek toont twee staven: het gebruik van energie in 2016 onderverdeeld naar soort energie, en de opwek van energie, waarbij onderscheid is gemaakt tussen de opwek op eigen gronden van HHR en de opwek buiten het eigen terrein (HVC). Te zien is dat het elektriciteitsgebruik verreweg het grootste gedeelte omvat van de energievraag. Tevens is te zien dat de opwekking kleiner is dan het energiegebruik.

De rechter grafiek toont de technieken die worden ingezet om energie op te wekken. De opwekking op eigen gronden, circa 11% van het gebruik, is voornamelijk dankzij de inzet van biogas in de vier WKK's. De opwek buiten het eigen terrein, circa 22% van het gebruik, was in 2016 voor ongeveer de helft dankzij de HVC biomassa energiecentrale in Alkmaar en voor de andere helft dankzij voornamelijk windprojecten van HVC. Het aandeel wind zal in 2017 en 2018 nog verder gaan toenemen.

Figuur 4 toont de processen die de grootste hoeveelheden energie gebruiken. Binnen de afvalwaterketen zijn dat het transport van afvalwater, de diverse processen binnen de zuivering, speciaal daarbij de beluchting (apart weergegeven), en de ontwatering van slib. Binnen het watersysteem zijn de elektrische pompen en gemalen belangrijk. Kantoren en overige objecten leveren slechts een bescheiden bijdrage.

Figuur 4 Uitsplitsing energiegebruik Hoogheemraadschap van Rijnland naar belangrijke processen

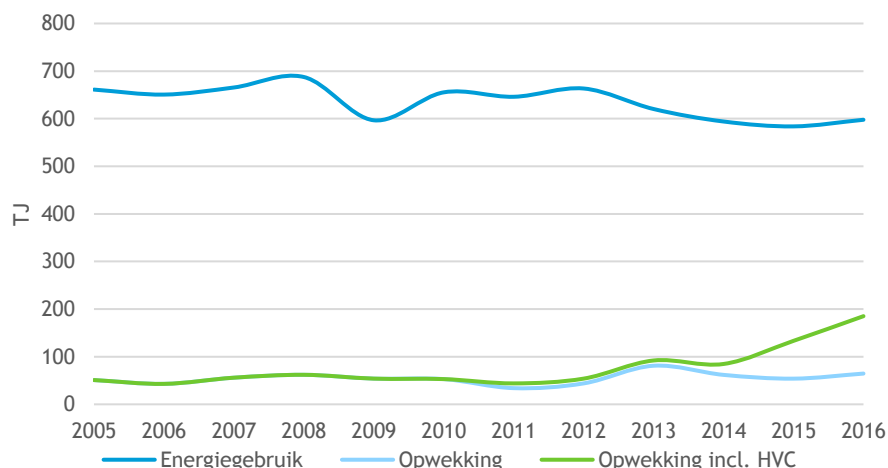

3.3 Historische ontwikkeling vanaf 2005

De historische ontwikkeling is gebaseerd op de gegevens die we van het Hoogheemraadschap hebben ontvangen, aangevuld met het jaar 2016 op basis van de gegevens die het Hoogheemraadschap heeft opgegeven voor de Klimaatmonitor van de waterschappen en de prognose voor HVC. De resultaten hiervan zijn weergegeven in de grafiek van Figuur 4.

In de periode 2005-2016 heeft het Hoogheemraadschap 30% aan energie-efficiency gerealiseerd ten opzichte van 2005. Het aandeel eigen opwekking is in 2016 31%. Bovenstaande waarden zijn inclusief het aandeel in de hernieuwbare energieproductie van het HVC, zonder dit aandeel komt de energie-efficiency op 12% en het aandeel eigen opwekking uit op 11%. De bijdrage die het aandeelhouderschap van HVC levert is dus erg groot.

Figuur 5 Ontwikkeling van het energiegebruik en de opwek sinds 2005

Tabel 4 toont de EEP-maatregelen die sinds 2013 zijn genomen. Het gaat hier om de maatregelen die sinds 2013 gerealiseerd zijn op de vlakken proces-efficiency en duurzame energie. In de tabel is de bijdrage aan duurzame energie opwekking, energiebesparing, bijdrage aan energie-efficiency opgenomen.

Hierbij is dus het begrip ‘maatregel’ uit de MJA gebruikt, waarbij de opwekking/investering eenmalig wordt ingeboekt, onder de veronderstelling dat deze daarna jaarlijks van toepassing blijft. In werkelijkheid presteren de technieken operationeel wat wisselend, waardoor de werkelijke gerealiseerde duurzame opwekking besparing van jaar tot jaar fluctuaties zal laten zien. Dit is niet weergegeven.

Tabel 4 EEP-maatregelen duurzame opwek en efficiency uit het tijdvak 2013-2016 en hun effecten ⁵

	Jaar	Duurzame opwekking (TJ) (primaire)	Energie-besparing (TJ) (primaire)	Bijdrage aan energie-efficiency ⁶	Investering Rijnland (€)
Plaatsing WKK AWZI Leiden Zuid-West en Leiden Noord ⁷	2013	24,9			1,5 mln
HVC BEC Alkmaar	2014	16,2		2,4%	-
	2015	45,5		6,9%	-
HVC Wind op Zee, aandeel windpark Borkum	2015	9,9		1,5%	-
	2016	7,7		1,2%	-
HVC Wing op Zee aandeel windpark Gemini	2016	33,5		5,1%	-
HVC Wind op Land, diverse projecten	2014	6,4		1,0%	-

⁵ Uitleg: het EEP bevat verschillende soorten maatregelen met een jaarlijkse hoeveelheid duurzame opwek en energiebesparing. In deze tabel is ook weergegeven hoe de maatregelen in de praktijk de afgelopen EEP-periode hebben gepresteerd.

⁶ Zie definitie in Bijlage B.

⁷ Totale bijdrage WKK's is vanaf 2013 berekend op 83 TJ per jaar waarvan in de regel >60 TJ wordt gerealiseerd (2013/14/15/16 respectievelijk: 73/62/54/61 TJ. De laatste jaren omdat de WKK's ATEX-proof werden gemaakt.

	Jaar	Duurzame opwekking (TJ) (primaire)	Energiebesparing (TJ) (primaire)	Bijdrage aan energie-efficiency ⁶	Investering Rijnland (€)
HVC Zonne-energie	2014	0,3		0,0%	-
	2015	1,1		0,2%	-
AWZI Zwanenburg vervangen beluchtings-elementen	2016		1,2	0,2%	-
Implementatie Basischeck Energiezorg	2016		0,0	0,0%	-
Vernieuwen beluchting door bellenbeluchting AWZI Haarlem Schalkwijk	2016		0,4	0,1%	pm
Vervangen bellenbeluchting AWZI Haarlem WP	2014		2,4	0,4%	pm
Vervanging beluchttingsregeling AWZI Leiden-Noord	2016		5,0	0,8%	Ca 4 mln?
Vervangen slibretourpompen AWZI Zwaanshoek	2016		0,3	0,0%	Pm
Opheffen AWZI Stompwijk en afvoeren naar AWZI Leiden ZW	2013		0,1	0,0%	pm
Opheffen AWZI's Aardam West, Langeraar, Rijnsaterwoude en afvoeren naar Alphen Noord	2016		0,1	0,0%	pm
Opheffen AWZI's Hazerwoude Dorp, Hoogmade, Woubrugge en afvoeren naar AWZI Alphen K&Z	2015		0,1	0,0%	pm

Tabel 5 geeft de ketenefficiency maatregelen weer, conform de ketenefficiency definitie van de MJA/EEP⁸. Maatregelen met betrekking tot energie-efficiency in de keten tellen conform de afbakeningskeuze niet mee voor de energieneutraal opgave.

Tabel 5 Ketenefficiency-maatregelen

Maatregeltitel	Jaar	Energiebesparing (TJ) (primaire)	Bijdrage aan energie-efficiency ⁹
AWZI Haarlem Waarderpolder - 1 - benutting biogas: gaslevering aan derden ¹⁰	2013	1,8	0,3%
	2014	-0,6	-0,1%
	2015	-1,2	-0,2%
HVC SVI Dordrecht: energiebesparende maatregelen	2013	3,6	0,6%
HVC SVI Dordrecht terugwinning energie uit slibverbranding	2014	38	10,8%
	2015	33	9,0%
Opheffen AWZI Stompwijk en afvoeren naar AWZI Leiden ZW	2013	0,1	0,0%
Opheffen AWZI's Aardam West, Langeraar, Rijnsaterwoude en afvoeren naar Alphen Noord	2016	0,1	0,0%
Opheffen AWZI's Hazerwoude Dorp, Hoogmade, Woubrugge en afvoeren naar AWZI Alphen K&Z	2015	0,1	0,0%

⁸ Hierbij moet opgemerkt worden dat de maatregelen met betrekking tot gaslevering aan derden ook als duurzame energie opwek mag worden opgevoerd, en tevens is het vreemd om maatregelen zoals sluiting van eigen inrichtingen als ketenefficiency op te voeren. Omdat er nauwelijks verschil is voor het energiegebruik maakt dit geen verschil.

⁹ Zie definitie in Bijlage B.

¹⁰ Maatregel is tijdelijk gestopt in 2015 in verband met de ATEX-problematiek, vandaar dat de jaarlijkse besparing even niet is meegenomen. Zou eigenlijk gezien moeten worden al seen duurzame energie maatregel cf. sectorspecifieke toelichting EEP.

3.4 Prognose ontwikkeling tot 2020

Met het jaar 2016 uit de Klimaatmonitor als vertrekpunt hebben wij de effecten verwerkt van de EEP-maatregelen die het Hoogheemraadschap tot 2020 wil nemen. De effecten zijn voor de EEP-opgave door het Hoogheemraadschap zelf ingeschat, wij hebben vervolgens een toedeling gemaakt naar energiebesparing en energieproductie. De maatregelen zijn opgenomen in Tabel 6.

Tabel 6 EEP-maatregelen uit het tijdvak 2017-2020 en hun effecten.

Maatregeltitel	Jaar	Duurzame opwekking (TJ) (primaire)	Energie-besparing (TJ) (primaire)	Bijdrage aan e-efficiency	Classificatie ¹¹
Roostergoedverwijderaar AWZI Nieuwveen	2018		0,3	0,0%	Zeker
Roostergoedverwijderaar AWZI Zwaanshoek	2018		0,3	0,0%	Zeker
Roostergoedverwijderaar AWZI Zwanenburg	2020		0,3	0,0%	Zeker
Roostergoedverwijderaar AWZI Nieuwe Wetering	2019		0,3	0,0%	Zeker
Roostergoedverwijderaar AWZI Haarlem Waarderpolder	2020		0,5	0,1%	Zeker
Beluchting Zwaanshoek	2019		4,7	0,7%	Zeker
Beluchting Katwijk	2018		12,6	1,9%	Zeker
Uitvoering uitnutstudie AWZI's groep 1	2018		5	0,8%	Zeker
Uitvoering uitnutstudie AWZI's groep 2	2019		5	0,8%	Zeker
Uitvoering uitnutstudie AWZI's groep 3	2020		5	0,8%	Zeker
Optimalisatie poldergemalen 2018	2018		1	0,2%	Zeker
Optimalisatie poldergemalen 2020	2020		1	0,2%	Zeker
Renovatie AWZI Velsen	2018		3	0,5%	Zeker
Optimalisatie BOSBO (uitnutstudie gemalen: automatische gemaal besturing, incl. flexsturing en getij rekening houdend)	2019		3	0,5%	Zeker
Pilot S-select op AWZI Nieuwe Wetering	2018		0,3	0,0%	Zeker
Uitvoeren verbeteren energiezorg (diverse maatregelen)	2017		0	0,0%	Zeker
Beluchting Alphen Noord en Alphen K&Z (in plaats van Leiden-Noord)	2020		10,6	1,6%	Zeker
Pilot AAS op AWZI Noordwijk	2017		0,1	0,0%	Zeker
Uitvoeren verbeteren Onderhoudsinspectie (diverse maatregelen)	2019		0	0,0%	Zeker
Zonneweide AWZI Katwijk (incl. PV-panelen hoofdgebouw)	2018	11		1,7%	Zeker
Zonneweide AWZI Zwaanshoek	-	9		1,4%	Zeker-gestopt
Zonnepanelen op kleinverbruikaansluitingen	-	0,5		0,1%	Zeker-gestopt
HVC BEC Alkmaar warmte (+80TJ* 31%)	2018	27,5		4,2%	Zeker
HVC BEC Alkmaar elektriciteit (-2,1 GWh* 31%)	2018	-5,9		-0,9%	Zeker
HVC Offshore Windenergie (24 GWh * 31%) Park Gemini	2017	67,0		10,1%	Zeker
HVC Offshore Windenergie (12 GWh *31%) Park Gemini	2018	33,5		5,1%	Zeker
Smartpolder boezemgemaal Katwijk (modulair uitbouwen)	-	2		0,3%	Zeker-gestopt, voorbereiding gaat door
TEA Warmte uit effluent AWZI Leiden ZW zwembad de Vliet	-	1,5		0,2%	Voorw.-gestopt, voorbereiding gaat door
TEA Warmte uit effluent AWZI Nieuwveen industriegebied	2018	5		0,8%	Voorwaardelijk

¹¹ Zie de definities in Bijlage B.2.

Maatregeltitel	Jaar	Duurzame opwekking (TJ) (primair)	Energie-besparing (TJ) (primair)	Bijdrage aan e-efficiency	Classificatie ¹¹
S II					
TEO/Smartpolder boezemgemaal Katwijk (uitbouwen)	-	5 ¹²		0,8%	Voorw.-gestopt, voorbereiding gaat door
Terugwinning fosfaat met HVC via Ecophosroute (100.000 ton)	2018		10	1,5%	Voorwaardelijk
Optimalisatie vijzelcapaciteit boezemgemaal Halfweg	2020		1	0,2%	Voorwaardelijk
Zonneweide AWZI (nader te bepalen, mogelijk Gouda)	-	7		1,1%	Voorw.-gestopt
Uitvoeren verbeteren Onderhoudsinspectie (diverse)	2019		0	0,0%	Voorwaardelijk
Onderzoeken en uitvoeren selectie van de Top 13 meeste genomen maatregelen uit de sector waterschappen	2019		PM		Voorwaardelijk
Onderzoeken en uitvoeren optimalisatie-en uitnutstudies watersysteem en gemalen	2019		PM		Voorwaardelijk
Zonneweide AWZI Leiden ZW	-	9		1,4%	Onzeker, gestopt
Zonneweide AWZI Velsen	-	4,5		0,7%	Onzeker, gestopt
Optimalisatie waterkwaliteit maatregelen (o.a. plassen-beluchting)	2019		0,2	0,0%	Onzeker
Zonneweide AWZI Haarlem Waarderpolder	-	11		1,7%	Onzeker, gestopt

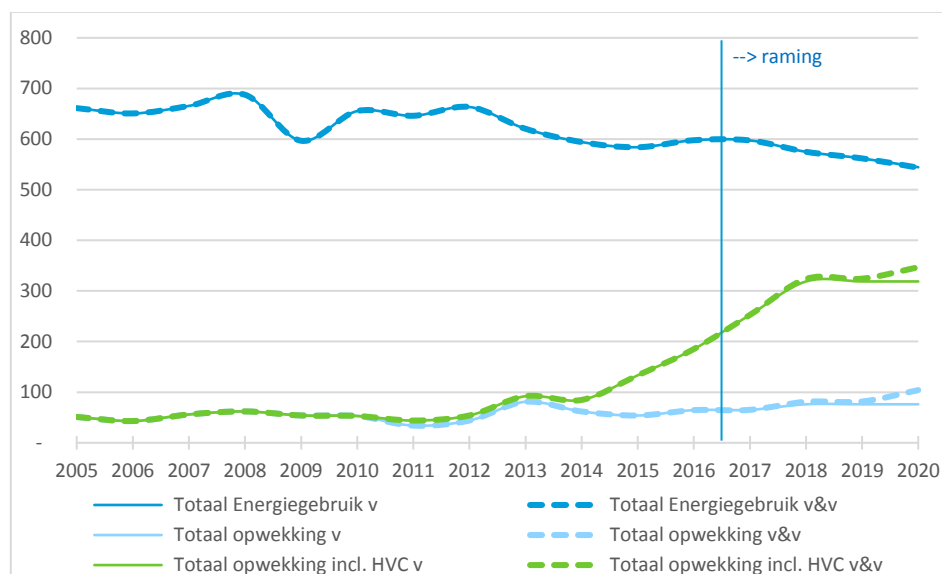
Voor de prognose hebben we onderscheid gemaakt tussen twee scenario's, om een bandbreedte van de te verwachten maatregelen tot 2020 te verkrijgen.

In het vastgesteld beleid (v)-scenario zijn de maatregelen opgenomen die in het EEP als 'zeker' zijn gekwalificeerd en die zeker zullen worden gerealiseerd of reeds in uitvoering zijn, maar niet de maatregelen die wel in het EEP als 'zeker' zijn opgenomen maar die momenteel 'on hold' staan.

In het vastgesteld & voorgenomen beleid (v&v)-scenario zijn de EEP-maatregelen opgenomen die als 'zeker' en 'voorwaardelijk' zijn gekwalificeerd. Tevens zijn hierbij ook de maatregelen opgenomen waarvan het College van D&H begin 2017 besloten heeft de uitvoering voorlopig 'on hold' te zetten, maar waarbij de voorbereiding wel doorgaat. Omdat deze maatregelen in het EEP zijn opgenomen is het Rijnland in principe gehouden deze maatregelen te treffen wanneer ze rendabel zijn (zie Bijlage B.2), maar tot de uitvoering is tot op heden niet besloten. Dit scenario is aangegeven met de stippellijn in de figuur.

¹² Afhankelijk van de investering is meer mogelijk.

Figuur 6 Bandbreedte van mogelijke ontwikkelingen tot 2020

In het **vastgestelde scenario** is de verwachting dat in 2020 ca. 320 TJ duurzame energie wordt opgewekt, waarmee het aandeel duurzame energie 59% bedraagt. Dit betekent een energie-efficiency van ruim 58% ten opzichte van 2005. Zonder het aandeelhouderschap in HVC is het aandeel van duurzame energie in 2020 kleiner: 76 TJ ofwel 14%, de energie-efficiency zou dan 21% zijn.

In het **vastgestelde & voorgenomen scenario** is de verwachting dat circa 347 TJ (64%) duurzame energie kan worden opgewekt in 2020. Dit betekent een energie-efficiency van 63%. Zonder maatregelen bij de HVC is het aandeel van duurzame energie ongeveer 104 TJ (19%). Deze getalswaarden staan ook in Tabel 7.

Het verschil tussen de opwekking van hernieuwbare energie en het gebruik van energie (het 'gat') is de opgave die moet worden ingevuld om energieneutraal te zijn. De conclusie is dat de opgave in 2020 circa 197 TJp bedraagt in het vastgestelde en voorgenomen scenario, of 226 TJp in het vastgestelde scenario. Als we vanuit het vastgestelde en voorgenomen scenario redeneren, dan zal er 197 TJp moeten worden ingevuld met een combinatie van verdere besparende maatregelen en hernieuwbare opwekking.

Tabel 7 Overzicht raming energiegebruik, opwek en energie-efficiency¹³ tot en met 2020

Scenario voor 2020	Energiegebruik	Duurzame energie (incl. HVC)	Duurzame energie (excl. HVC)	Energie-efficiency (incl. HVC) tov. 2005	Energie-efficiency (excl. HVC) tov 2005	Opgave energieneutraal 2025
Vastgestelde scenario	544 TJp	319 TJp (59%)	76 TJp (14%)	58%	21%	226 TJp
Vastgesteld en voorgenomen scenario	543 TJp	347 TJp (64%)	104 TJp (19%)	63%	26%	197 TJp

¹³ Zie Bijlage B.1 voor de definitie van energie-efficiency van Rijnland die is gebruikt.

CO₂-besparingen vanaf 2017

Met de vastgestelde maatregelen voor nieuwe installaties voor duurzame energieproductie in periode 2017-2020, kan naar verwachting in 2020 jaarlijks 1.320 ton CO₂ bespaard worden (85 ton CO₂-besparing door de zonneweide AWZI Katwijk en panelen hoofdgebouw, 783 ton CO₂-besparing door het Gemini windpark HVC, en 450 ton CO₂-besparing door biomassa-energie in Alkmaar). In het vastgestelde voorgenomen scenario komt daar nog 372 ton CO₂-besparing bij door productie van zonnestroom (130 ton CO₂) en warmte (TEO en TEA, 242 ton CO₂-besparing).

Voor de duidelijkheid, dit zijn alleen de CO₂-besparingen in 2020 ten opzichte van 2016 en alleen als gevolg van nieuwe productie-installaties uit de periode 2017-2020.

3.5 Prognose ontwikkeling na 2020

Voor de prognose van de ontwikkelingen na 2020 is zowel van belang in beeld te brengen hoe de ontwikkeling van het energiegebruik zal zijn als hoe de opwekking, inclusief de bijdrage van HVC, zal zijn.

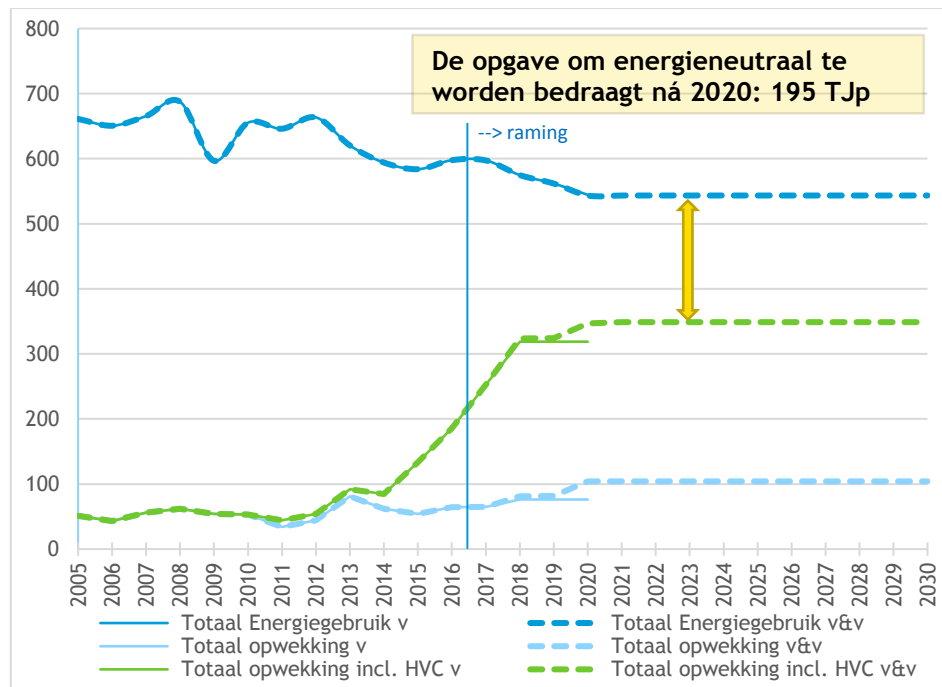
Ten aanzien van het **energiegebruik** en verdere energiebesparing in de processen is van belang dat er ongetwijfeld technische vooruitgang zal zijn, maar de grote slagen in energie-efficiency (bellenbeluchting) zal na 2020 al gemaakt zijn. Eventuele verdergaande besparing door innovatieve technieken zal pas rond 2020 in beeld gebracht kunnen worden. Daartegenover staan dat er ook 'ontsparende' ontwikkelingen zijn, zoals:
toename van het aantal inwoners in het verzorgingsgebied van Rijnland;
toename van het aantal clusterbuizen en effect op pompen;
eventuele strengere eisen uit Brussel, een KWR, NBW-opgave;
een mogelijke vierde trap voor opkomende stoffen (o.a. medicijnresten, microplastics), met navenante extra energievraag op AWZI.
Hiermee is de conclusie dat we, ook al laat de historie een bespaar-trend zien, dat we niet nu al willen veronderstellen dat het energiegebruik na 2020 een verdere daling zal doormaken.

Aan de **opwekkant** geldt dat er nu op vier locaties slibgisting wordt toegepast, dit kunnen er meer worden, maar we hebben voor nu aangenomen dat dit zo blijft. (Er is nog 60-70 TJ energieopwekking uit slib mogelijk, maar dit nemen we dus niet mee aan de 'opwek'-kant.)

HVC geeft aan dat er nu geen aanvullende wind/zonneparken gepland staan die onder het huidige aandeelhouderschap voor Rijnland zouden gaan meetellen. Voor de opwekkingskant is dus de conclusie dat we het beste na 2021 de ontwikkeling vlak kunnen veronderstellen, totdat Rijnland besloten heeft aanvullende maatregelen.

Hiermee ontstaat de onderstaande figuur die een realistisch beeld geeft van de opgave voor energieneutraliteit. De 195 TJ geldt vanaf 2021 en is onder de aanname dat maatregelen die nu ‘on hold’ zijn gezet, al wel genomen zullen zijn (o.a. zonneweides).

Figuur 7 Ontwikkeling energiegebruik en opwekking inclusief ontwikkeling na 2020

Bandbreedtes

Het doen van een raming die bijna 10 jaar in de toekomst gaat is inherent met allerlei onzekerheden omgeven. Als gezegd, er zijn diverse factoren die de energievraag substantieel kunnen doen laten toe- of afnemen. Maar ontwikkelingen de andere kant op zijn ook mogelijk. Het is daarom wenselijk om een bepaalde bandbreedte te kunnen aangeven in de bovenstaande opgave voor energieneutraliteit van 195 TJ.

Het inschatten van de bandbreedte aan de kant van het energiegebruik is lastig gegeven de vele onzekerheden en dit vergt technische analyses die niet zijn gedaan voor deze studie. Een ben bandbreedte van 50% van de begrote besparing in het tijdvak 2017-2020 lijkt in ieder geval verstandig om aan te houden, dit zou op 25 TJ aankomen (de helft van 50 TJ beoogde besparing middels ‘zekere’ maatregelen).

De bandbreedte aan de opwekkingskant heeft Rijnland in feite zelf in de hand door het al dan niet treffen van maatregelen. In de opgave van 195 TJ is al meegenomen het treffen van 30 TJ aan ‘voorwaardelijke’ maatregelen die op dit moment ‘on hold’ staan. Als deze niet getroffen worden, zal de opgave voor energieneutraliteit groter worden (225 TJ).

Als Rijnland maximale zekerheid wil om energieneutraal te zijn, dan zouden de maatregelen aan de opwekkingskant genomen moeten worden en zou de onzekerheid aan de energiegebruikskant verkend moeten worden met technische analyses van de verschillende factoren waarmee deze geprognosticeerd wordt en meegenomen in de opgave.

4 Aanvullende maatregelen naar energieneutraal

4.1 Inleiding

Uit het vorige hoofdstuk blijkt dat de opgave om energieneutraal na 2020 ongeveer 197 TJ is die ofwel bespaard moet worden, ofwel die met hernieuwbare-opwekking ingevuld moet worden. In dit hoofdstuk geven we een indicatief beeld van de mogelijke maatregelen die nog kunnen worden genomen om een invulling te geven aan de resterende opgave. Dit doen we in de vorm van factsheets per optie.

Hiermee kan het Hoogheemraadschap aan de slag om bijvoorbeeld een aantal alternatieve maatregelpakketten te ontwikkelen die een pad naar energie-neutraal schetsen. Dit prioriteren en keuzes maken is dus aan HHR zelf.

4.2 Besparingsmogelijkheden en energie-efficiency

Als eerste zullen we stilstaan bij de besparingsmogelijkheden. Naast de productie van hernieuwbare energie zijn er ook nog enige mogelijkheden in beeld om energie te besparen. Besparingsmaatregelen maken het bereiken van de energieneutraal opgave makkelijker, en kunnen relatief kosteneffectief zijn.

In de EEP-periode 2013-2016 waren er een aantal maatregelen in beeld die nog niet gerealiseerd zijn. De meeste zijn niet meer actueel of al getroffen, maar Tabel 8 bevat de nog overblijvende mogelijke maatregelen. Alsnog realiseren van deze maatregelen zal naar verwachting 4,4 TJ aan primaire energiebesparing opleveren. Deze maatregelen zijn dus in het vorige hoofdstuk ook nog niet opgenomen in de ontwikkeling van het energiegebruik.

Tabel 8 Overblijvende besparingsmogelijkheden op grond van vorige EEP-periode (2013-2016)

Maatregel	Totale geplande primaire-energiebesparing (TJprim)
Ketenmaatregelen bij slibverbrander HVC	0
Aanpassen beluchtingregeling AWZI Kerk_Zanen ¹⁴	1,6
Clusteren RWZI's (centraliseren)	0,01
Plaatbeluchting of bellenbeluchting met lage luchtbelasting in plaats van schotel- of buisbeluchting	0
Renovatie bellenbeluchting Nieuwe Wetering	1,5
Vervangen slibcentrifuge AWZI Zwanenburg, alternatief is vervangen door slibpersleiding via Schalkwijk naar Haarlem Waarderpolder voor vergisting en duurzame energieproductie	0,7 / pm
Vervanging slibcentrifuges AWZI Zwaanshoek	0,6

¹⁴ Inmiddels ook ingepland voor 2020, besparing is in vorig hoofdstuk niet geteld.

Daarnaast is er nog de besparingsmaatregel “optimalisatie waterkwaliteit maatregelen (o.a. plassenbeluchting)” die in de lijst voor de EEP 2017-2020 is opgenomen als **onzeker**. Het uitvoeren van deze maatregel in de periode tot 2025 zal naar verwachting (inschatting van het Hoogheemraadschap zelf) een extra besparing opleveren van 0,2 TJ. Samen met het uitvoeren van aanvullende besparingsmaatregelen uit de bovenstaande tabel zou er dus nog 4,6 TJ aan extra besparingen te behalen zijn die kunnen bijdragen aan de energieneutraal doelstelling.

Daarnaast zijn er waarschijnlijk andere besparingsmogelijkheden die voor de periode na 2020 in beeld komen, maar die nog niet in het EEP van 2017-2020 behoeften te worden opgenomen, maar een inschatting hiervan is voor het doel van dit document niet aan de orde.

Omdat de MJA is uitgebreid naar het totale waterschap zijn ook zaken als het wagenpark van belang. Het brandstofverbruik van personenvoertuigen bedraagt zo’n 4,6 TJ per jaar. Met elektrische auto’s zou hier bij gelijk-blijvend kilometrage circa 2,6 TJ van resteren (besparing circa 2 TJ). De mogelijkheden voor vergroenen van het wagenpark worden nu onderzocht.

4.3 Ruimtebeslag

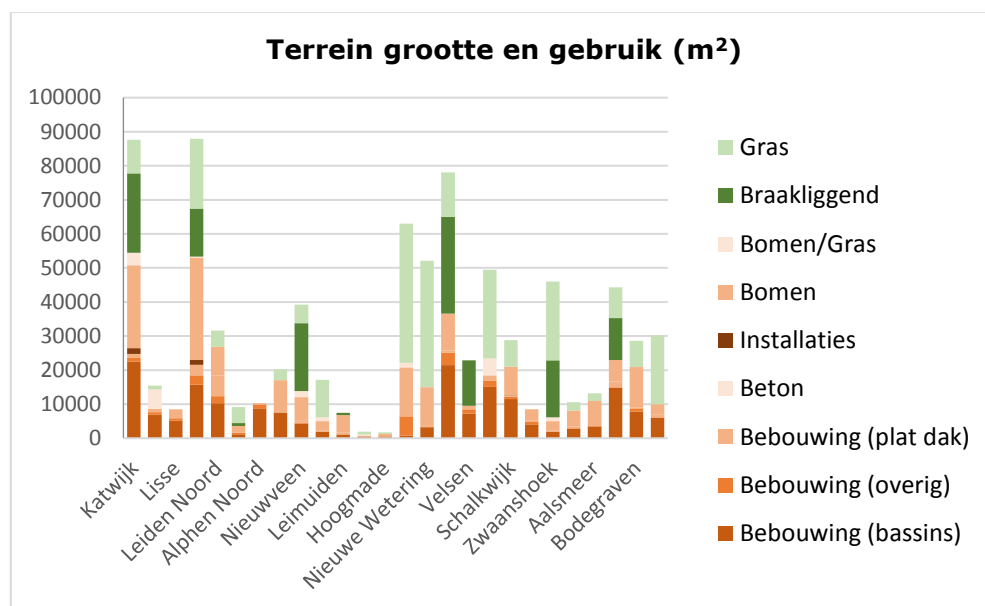
Veel van de hernieuwbare energie opties, zoals wind- en zonne-energie kennen een ruimtebeslag. Op de langere termijn zal ruimte zelfs een van de schaarse assets zijn in de energietransitie.

Het Hoogheemraadschap heeft de beschikking over veel ruimte, niet alleen de eigen gronden waar bijvoorbeeld de assets zoals AWZI’s op gebouwd zijn, maar ook in de vorm van reserve-grondeigendom.

Rijnland heeft ten behoeve van de inventarisatie zonne-energie hier een verkenning naar gedaan (“Inventarisatie AWZI’s - zonneweides 2015-2016”).

Per AWZI is uitgezocht hoe het zit met de ruimtelijke ordening en andere praktische zaken die van belang zijn bij het realiseren van zonneweides. Wat betreft het terrein is gekeken naar de kenmerken van de terreinen (bebost, gras, braakliggend, etc.), een veldinventarisatie, kloppen deze kenmerken met de werkelijkheid, mogelijkheden in het bestemmingsplan ten aanzien van het plaatsen van zonnepanelen, andere grond claims vanuit gemeenten, bedrijven, beveiliging van het terrein. Het resultaat van de ruimte inventarisatie per AWZI is weergegeven in onderstaande figuur. Potentieel geschikte terreinen tellen op tot 20-30 hectare. Per AWZI zijn conclusies opgenomen over de eventuele geschiktheid voor zonnepanelen, voor deze conclusies moet worden verwezen naar de inventarisatie.

Figuur 8 Overzicht inventarisatie van ruimte per AWZI

Juridisch is van belang dat nog verder onderzocht zal moeten worden in hoeverre het mogelijk is om de gronden te gebruiken voor zonneweides en dergelijke omdat het mogelijk is dat er clauses in staan dat de grond uitsluitend voor zuiveringstaken mag worden gebruikt. Tevens zal het bestemmingsplan mogelijk moeten worden aangepast. De huidige situatie van deze gronden is wisselend, vaak is de bestemming groen/landelijk, soms is de grond ook verpacht aan agrariërs.

4.4 Mogelijke maatregelen - duurzame opwekking

In de volgende factsheets brengen de opties voor duurzame energieproductie door het Hoogheemraadschap in kaart. Per optie geven we een algemene beschrijving van de techniek met aanvullend de mogelijkheden in de situatie voor het Hoogheemraadschap.

De volgende vormen van duurzame energieproductie worden besproken:

1. Zon-PV.
2. Windenergie.
3. Waterkracht.
4. Blue energy.
5. WKO.
6. Warmte uit afvalwater (TEA).
7. Warmte uit oppervlaktewater (TEO), Smart polder.
8. Biogas en WKK (optimalisatie).
9. Maaisel en gewassen.

Relatie tussen productiekosten en de businesscase bij Rijnland

Technieken zoals zon-PV, windenergie, waterkracht, geothermie en biogas kennen productiekosten die over het algemeen iets hoger liggen dan het equivalente fossiele/niet-duurzame alternatief. Daarom kan een SDE+-subsidie worden aangevraagd (onder voorwaarden). Deze subsidie dekt binnen bepaald marges de 'onrendabele top', dat wil zeggen het verschil tussen de verwachte berekende productiekosten ('basisbedrag') en de daadwerkelijke opbrengsten van hernieuwbare energie door de marktwaarde van bijvoorbeeld elektriciteit.

Doordat er subsidie wordt verstrekt, wordt de businesscase voor de exploitant positief.

De navolgende factsheets bevatten kostenparameters. Dit zijn de kostenparameters zoals gerapporteerd in ofwel rapporten van het Hoogheemraadschap ofwel zijn overgenomen uit het rekensheet van de SDE+-regeling (ECN, DNV GL & TNO, 2015).

In de SDE+-berekeningen van de basisbedragen worden de kosten per kWh (de 'basisbedragen') generiek bepaald met aannames over de projectfinanciering en de rendementseis (bijvoorbeeld een veronderstelde *Return on Equity* van 12% voor waterkracht en zon-PV, en 15% voor windenergie) tegen een verwachte economische levensduur van 15 jaar (omdat dit de termijn is waarop de subsidie wordt uitgekeerd).

De daadwerkelijke productiekosten per eenheid van energie (kWh) zijn lager als de installatie langer in bedrijf is dan de genoemde 15 jaar.

In beginsel zal Rijnland altijd een businesscase willen opstellen specifiek voor de situatie van Rijnland en dan de maatregelen willen selecteren die een hoge kans van realisatie combineren met een lage organisatorische complexiteit, een goede kans op subsidiebeslag of een bescheiden subsidiebeslag.

We stellen in de navolgende factsheets niet de businesscases op omdat dat niet op het generieke techniekniveau kan. We hebben wel de productiekosten weergegeven, maar aangepast ten opzichte van de ECN-berekeningen. Hierbij is een vertaling naar het Rijnlandse gemaakt waar dat nodig is, bijvoorbeeld ten aanzien van grondkosten¹⁵. We hebben geen veronderstellingen gedaan over vereist projectrendement en hebben dus niet verdisconteerd. Er is geen SDE+-subsidie verondersteld. De kosten zijn wel uitgedrukt uitgaande van een 15 jaar productie. Deze productiekosten zeggen iets over de onderlinge *kostprijs* van verschillende technologieën, maar zeggen niets over de *businesscase* bij Rijnland, omdat de subsidie dus is weggelaten en omdat de businesscase ook sterk afhangt van de beschouwde zichtperiode, die langer moet zijn dan 15 jaar. In Tabel 9 staat kort samengevat hoe de kostencomponenten in deze rapportage zijn opgebouwd.

Tabel 9 Overzicht opbouw kostencomponenten factsheets

Vaste kosten €/MWe	Productiekosten €/kWh
– Investeringskosten	– Investeringskosten / (levensduur × jaarproductie)
– Vaste O&M-kosten × levensduur	– Vaste O&M*-kosten jaarproductie
	– Variabele O&M-kosten
	– Extra elektriciteitskosten

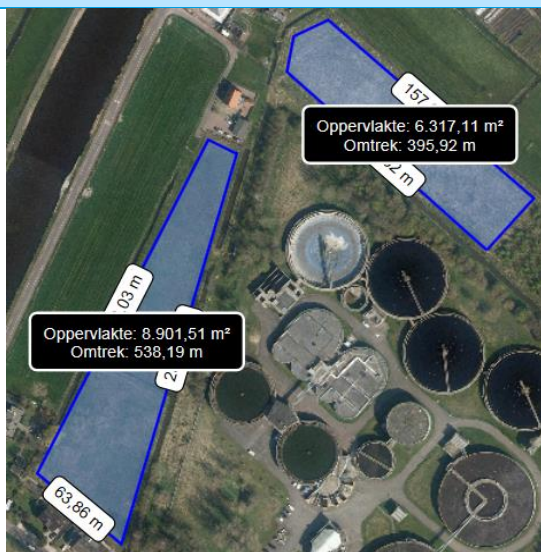
* Onderhouds- en beheerkosten.

Aanvragen van subsidie.

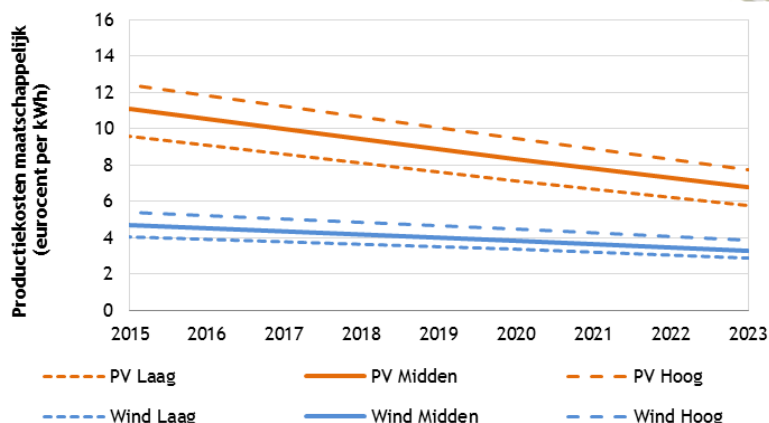
De productiekosten van hernieuwbare energie zoals deze gerapporteerd worden in de SDE+-berekening van ECN e.a. is niet altijd van toepassing op het Hoogheemraadschap. Soms zullen bij HHR lagere of hogere kosten van toepassing zijn. Het staat een aanvrager van SDE+-subsidie altijd vrij om een subsidieaanvraag in te dienen tegen een lager bedrag in de zogenaamde vrije categorie. Hiermee neemt de kans dat de subsidie wordt gehonoreerd toe.

¹⁵ In de kostenberekeningen van de SDE+ gaat ECN bij wind uit van grondkosten van 0,0035€/kWh. Deze kosten zal het Hoogheemraadschap niet hoeven maken omdat de grond in haar eigendom is. Dit is een voorbeeld zijn de berekeningen in deze rapportage gecorrigeerd.

4.5 Zonne-energie (zon-PV)

Beschrijving zon-PV										
	Zon-PV zijn fotonvoltaïsche zonnepanelen die zonne-energie omzetten in elektriciteit. Zonnepanelen kunnen geplaatst worden op daken, velden of op installaties (bijvoorbeeld zonnepanelen als afdekking boven beluchtingstanks).									
	De foto is een illustratie met betrekking tot geschikte gronden oppervlak van AWZI Zwaanshoek.									
Energieopbrengst		Kosten								
Wij gaan uit van zonnepanelen met een productiecapaciteit van 270 Wp. Voor deze categorie wordt in de SDE+-basisbedragen 950 vollasturen verondersteld (ECN, DNV GL, TNO, 2016), voor de genoemde zonnepanelen komt dit neer op een jaarlijkse elektriciteitsproductie van +/-260 kWh/paneel. De capaciteit en grootte van een paneel kan verschillen, ook het benodigde oppervlak is afhankelijk van de hellingshoek en de exacte opstelling. Wij gaan uit van een paneel van 270 Wp met een oppervlak van ongeveer 1,6 m² op een plat dak of op vlakke grond. De capaciteit is dan 170 Wp/m² en de opbrengst ongeveer 160 kWh/m² = 1.600 MWh/ha indien je alle panelen tegen elkaar legt. In de praktijk zal dit niet mogelijk zijn. In een rapport van de Unie van Waterschappen (Ecofys en P2, 2015) wordt als maximum 1 MW/ha genoemd (950 MWh/ha).		Investeringskosten: 1.010 €/kWe Vaste O&M-kosten: 17 €/kWe/jaar Variabele O&M-kosten: 0 €/kWh (ECN, DNV GL & TNO, 2015) Technische levensduur zonnepaneel: 25-30 jaar (herinvestering omvormers na 15 jaar, garantietermijn vaak 25 jaar (Baumgärtel, 2017)).								
<table><tr><th>MWh/ha grondoppervlak</th><th>MWh/MWe</th></tr><tr><td>950</td><td>950 MWh /MWe</td></tr></table>		MWh/ha grondoppervlak		MWh/MWe	950	950 MWh /MWe	<table><tr><th>Vaste kosten €/MWe</th><th>Productiekosten €/kWh</th></tr><tr><td>1.265.000 €/MWe</td><td>0.089 €/kWh</td></tr></table>	Vaste kosten €/MWe	Productiekosten €/kWh	1.265.000 €/MWe
MWh/ha grondoppervlak	MWh/MWe									
950	950 MWh /MWe									
Vaste kosten €/MWe	Productiekosten €/kWh									
1.265.000 €/MWe	0.089 €/kWh									
Huidige stand der techniek en ontwikkelingen										
De afgelopen jaren zijn de prijzen van PV-panelen aanzienlijk gedaald door onder ander een sterke leercurve van deze technologie. Sinds 2013 is de prijsdaling minder sterk mede doordat de Europese Unie een minimumprijs hanteert voor panelen uit China. In het conceptadvies voor de SDE+-basisbedragen van 2017 wordt uitgegaan van een verdere kostprijsreductie van 8% per jaar voor modules en omvormers en ongeveer 2,5% per jaar voor installatiemateriaal en arbeid (ECN, DNV GL, TNO, 2016). Ook IRENA verwacht wereldwijd een verdere kostenreductie voor (grootschalige, >1 MW) zon-PV-systemen (IRENA, 2016). Zij verwachten dat de totale installatiekosten 57% lager zijn in 2025 ten opzichte van 2015, onder andere door meer concurrentie, schaalvoordelen en ‘best practices’ in onder andere de installatie. Ook voor de totale verdisconteerde productiekosten van elektriciteit (LCOE in €/kWh) verwacht IRENA een wereldwijde reductie van 58% in 2025 ten opzichte van 2015, zie figuur in Bijlage D. Fraunhofer ISE verwacht nog een aanzienlijke kostenreductie (~35%) voor de totale verdisconteerde productiekosten van elektriciteit (LCOE in €/kWh) in de jaren tot 2030 ten opzichte van 2013, zie figuur in Bijlage D (Fraunhofer ISE, 2013).										

We kunnen dus concluderen dat de kostprijs voor zon-PV-systemen de komende jaren nog zal dalen. Schattingen lopen echter sterk uiteen. De kostendaling blijkt ook uit de nationale kosteneffectiviteitsstudie van CE Delft en ECN (CE Delft en ECN, 2016). De figuur schetst de verwachte kostendaling van wind en zon t/m 2023.

Omgevingsfactoren

Zonne-energie is een oplossing met in de omgeving een lage complexiteit. De installaties kunnen doorgaans worden geplaatst zonder dat hierbij een partner nodig is.

Fysieke omgevingsfactoren (ruimtebeslag)

Het ruimtebeslag is afhankelijk van de opstelling, helling van de ondergrond en het aantal panelen. Een zonnepaneel heeft een oppervlak van ongeveer 1,6 m², voor een hellend dak is er per paneel eveneens 1,6 m² dakoppervlak nodig; voor een plat dak is er 4 m² per paneel nodig in verband met schaduwval (dit komt neer op 2,5 m² plat dak/m² paneel) (Milieu Centraal, 2016). Niet altijd is het gehele dak geschikt voor zonnepanelen, bijvoorbeeld door schaduwval of door te weinig draagkracht, of doordat voor zonnepanelen op een plat dak geldt dat het paneel ten minste net zover van de dakrand verwijderd moet zijn als dat het paneel hoog is (Min. BZK, 2012). In alle gevallen is het van belang dat er geen schaduwval is op het gebied waar de zonnepanelen geplaatst worden.

Beleidsmatige omgevingsfactoren

Voor het plaatsen van zonnepanelen op een bestaand dak hoeft in de meeste gevallen geen omgevingsvergunning bij de gemeente aangevraagd te worden. Voor het plaatsen van zonnepanelen op een nieuw bouwwerk of de grond (zonneweide) is dit veelal wel het geval; op bestaand terrein van een RWZI is alleen een vergunning nodig. Voor grootschalige zonneweides moet bovendien het bestemmingsplan meestal worden aangepast (Ecofys en P2, 2015). In de provincie Groningen en Friesland wordt het plaatsen van zonnepanelen op dijken niet wenselijk geacht vanuit het oogpunt van landschappelijke kwaliteit (KNN & MD, 2013), daarnaast spelen reflecties en mogelijke beperkingen bij dijkonderhoud een rol. Onderstaande tabel uit een publicatie van de Unie van Waterschappen (Ecofys en P2, 2015) geeft een overzicht van de complexiteit en noodzaak voor vergunningaanvraag en bestemmingsplanwijziging voor verschillende situaties:

	Zonne-energie op daken	Zonne-energie op stuwen, sluisen en gemalen	Grondgebonden zonneweides
Ordegrootte vermogen	> 15 kW < 1 MW	< 15 kW	> 1 MW
Vergunning(en) nodig	Nee	Soms	Ja
Bestemmingsplanwijziging nodig?	Nee	Nee	Meestal, maar niet op bestaand terrein van een RWZI
Complexiteit ontwikkeling	Eenvoudig	Eenvoudig	Complex
Doorlooptijd	< 1 jaar	< 1 jaar	1-3 jaar

Maatschappelijke en sociale omgevingsfactoren

Zonnepanelen zijn maatschappelijk geaccepteerd, ze worden nauwelijks als bezwaarlijk gezien, blijkt uit het onderzoek van Motivaction (Motivaction, 2016). Het wordt gezien als de aantrekkelijkste vorm van duurzame energie, bovendien ervaren Nederlanders zonneweiden niet als overlast voor omwonenden (geen horizonvervuiling en geen geluidsoverlast).

Situatie Hoogheemraadschap van Rijnland

Studie HVC (2013) Zonnestrategie voor het Hoogheemraadschap van Rijnland in combinatie met "Inventarisatie zonne energie AWZIs 20152016.docx" van HHR

HVC schat het dakoppervlak bij AWZI's op 25.500 m², het oppervlak van bassins op 179.000 m² en het oppervlak van open terrein op 211.000 m²; in totaal komt dit neer op 41,6 ha. De nadere inventarisatie van het Hoogheemraadschap komt uit op ongeveer 39,5 ha dat geschikt is (grond- en gebouwoppervlak). Uitgaande van het kental 950 MWh/ha, is het theoretisch potentieel is de productie circa 37 GWh (337 TJprim) aan elektriciteit per jaar (ca. 37 MW). Dit potentieel is echter in praktische en economische zin wellicht niet 100% te realiseren. In 2020 is een jaarproductie van bijna 22-29 TJprim voorzien (waaronder een aantal zonneweides), dit betekent dat er aanvullend met zon-pv theoretisch nog ruim 309 tot 315 TJprim geproduceerd kan worden. Een aantal opties hiervoor, met een geschatte grootte van 24 TJ (waarde zoals opgenomen in de EEP lijst), zijn nu nog gemarkeerd als onzekere maatregelen voor de EEP:

- Zonneweide AWZI Leiden ZW: 9 TJ
- Zonneweide AWZI Velsen: 4,5 TJ
- Zonneweide AWZI Haarlem Waarderpolder: 11 TJ

Door 60-65% van het potentieel voor zonne-energie in te vullen kan het volledige restant aan energie in 2025, zo'n 195 TJ primaire energie, ingevuld worden. Zonne-energie kan dus een hele grote bijdrage leveren. Wellicht betekend dit wel dat er op sommige locaties meer zonnestroom wordt opgewekt dan dat er ter plekke gebruikt wordt, er zal dan dus stroom geleverd worden aan het elektriciteitsnet. Omdat zonneprojecten relatief snel gerealiseerd kunnen worden, kunnen deze maatregelen ook nog genomen worden in de aanloop naar 2025 om te corrigeren voor eventuele tegenvallers.

De voordelen

- Zonder veel maatschappelijke weerstand te realiseren op de eigen terreinen van het Hoogheemraadschap.
- Lage organisatorische complexiteit.
- Kosten zullen nog verder dalen.
- Met korte doorlooptijd en (meestal) zonder vergunning te realiseren op gebouwen, stuwen en sluizen (< 1 jaar).
- Met middellange doorlooptijd te realiseren in de vorm van zonneweides (1-3 jaar).
- Groot potentieel bij het Hoogheemraadschap.
- Zonnepanelen op een gebouw, verbeteren het energielabel van het gebouw.

De nadelen

- Variabiliteit in productie binnen de dag ('s nachts geen productie) en tussen de seizoenen (veel in de zomer, weinig in de winter).
- Groot oppervlak nodig.
- Relatief hoog gebruik van zeldzame metalen.

4.6 Windenergie

Beschrijving wind

Met windturbines kan windenergie omgezet worden in elektriciteit. De opbrengst van een windturbine is afhankelijk van verschillende parameters (RVO, 2016):

- het ontwerp van de turbine;
- de hoogte van de mast (hogere ashoogte zorgt voor meer productie);
- de lengte van de rotorbladen (grotere rotordiameter zorgt voor meer productie);
- de windsnelheid op de locatie (tot ongeveer 25 m/s geldt hoe harder het waait, hoe beter).

Windmolens kunnen elkaars opbrengst beïnvloeden, om dit te voorkomen worden windturbines gemiddeld met een afstand van circa vier keer de rotordiameter van elkaar geplaatst (+/- 500 m voor grote windturbines).

Windenergie is een van de meest kosten-efficiënte technieken voor de productie van hernieuwbare energie in Nederland. Echter het huidige beleid van de provincies Noord- en Zuid-Holland maakt het niet mogelijk voor het Hoogheemraadschap van Rijnland om de komende periode op de eigen gronden de grote turbines (hoge masten) te plaatsen die zo kosteneffectief zijn. Met de kleine windmolens met lage zijn de financiële en technische mogelijkheden veel beperkter.

Energieopbrengst

In het grootste deel van het gebied van het Hoogheemraadschap is de gemiddelde windsnelheid op 100 meter hoogte tussen de 7 en 7,5 m/s, met aan de kust een aantal locaties waarde windsnelheid oploopt tot boven de 8 m/s (zie Bijlage E.2) (RVO, 2014a). Voor de eerste categorie wordt in de SDE+-basisbedragen berekening 2.570 vollasturen verondersteld (ECN, DNV GL, TNO, 2016), voor de kust gebieden kunnen de vollasturen oplopen tot 3.150 uur/jaar. Voor een windmolen met een vermogen van 2 MW komt dit neer op een jaarlijkse elektriciteitsproductie van 5.140 MWh, respectievelijk 6.300 MWh, uitgaande van de categorie 7-7,5 m/s.

MWh/ha grondoppervlak	MWh/MWe
206 MWh/ha.	2.570MWh/MWe

Kosten

Investeringskosten: 1.250 €/kWe
 Vaste O&M-kosten: 12,4 €/kWe/jaar
 Variabele O&M-kosten: 0,0104 €/kWh (excl. grondkosten) (ECN, DNV GL & TNO, 2015)
 Technische levensduur: 25 jaar

Vaste kosten €/MWe	Productiekosten €/kWh
2,01 miljoen €/MWe	0,052 €/kWh*

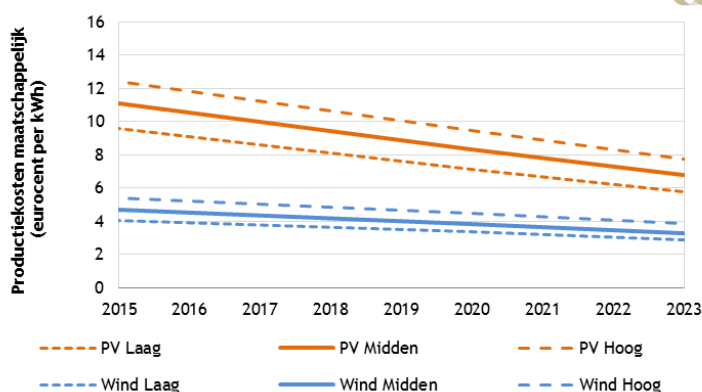
* Aan de kust is de windsnelheid hoger, waardoor de productiekosten lager uitvallen: 0.045 €/kWh

Huidige stand der techniek en ontwikkelingen

Wind wordt steeds goedkoper doordat de turbines goedkoper worden maar ook omdat de molens steeds groter en hoger worden. Dit geldt voor wind op land en wind op zee. Het International Renewable Energy Agency (IRENA, 2016) verwacht dat windturbines in 2025 naar verwachting met gemiddeld 12% gedaald zijn ten opzichte van het prijspeil in 2015, maar ze wekken ook steeds meer op waardoor de gemiddelde productiekosten van 1 kWh elektriciteit nog met gemiddeld 26% dalen.

De kostendaling blijkt ook uit de nationale kosteneffectiviteitsstudie van CE Delft en ECN (CE Delft en ECN, 2016).

De figuur schetst de verwachte kostendaling van wind en zon t/m 2023.

Omgevingsfactoren

Fysieke omgevingsfactoren (ruimtebeslag) en veiligheidsafstanden

Het ruimtebeslag van een windturbine bestaat enerzijds uit de fysieke ruimte die nodig is om de windturbine te plaatsen (dit hangt af van de dimensionering van de windturbine en de eigenschappen van de ondergrond, voor de diameter van de fundering kan gedacht worden aan de orde grootte van 10-20 m voor een grote windturbine (RVO, 2014b), anderzijds bepaald het 'Activiteitenbesluit milieubeheer' het risicoruimtebeslag. Het gaat hierbij om de afstand die een windturbine verwijderd moet zijn van beperkt kwetsbare (utiliteit, etc.) en kwetsbare (woningen, etc.) objecten, hiervoor gelden zogenaamde risicocontouren. Er gelden de volgende vuistregels (RVO, 2014c):

- Afstand ten opzichte van kwetsbare objecten 'is gelijk aan de hoogste waarde van de ashoogte plus een halve rotordiameter of de maximale werpafstand bij nominaal rotortoerental' (10^{-6} risicocontour). De afstand hangt dus af van de dimensionering van de windturbine, ter indicatie: 130-250 meter voor grote windturbines.
- Afstand ten opzichte van beperkt kwetsbare objecten 'is gelijk aan de halve rotordiameter' (10^{-5} risicocontour). Ter indicatie: 30-80 meter voor grote windturbines.

Om een vergunning te krijgen voor het plaatsen van een windturbine moet aan een aantal wettelijke eisen worden voldaan, ook moeten een aantal zaken getoetst worden. (RVO, 2016b) noemen toetsen op o.a. radarverstoring door TNO en het Ministerie van Defensie; effecten voor vogels en vleermuizen (Bijlage E.4); geluidsnormen; risicozonering; slagschaduw; vliegverkeer, etc.

Dit komt er in de praktijk op neer dat windturbines minimaal ca. 400 meter van woningen verwijderd moeten blijven. Veiligheid speelt ook een rol als het gaat om het plaatsen van windturbines op waterkeringen. Er zal steeds een uitvoerige risicoanalyse moeten worden gedaan om te bepalen of de dijk geschikt is voor het plaatsen van een windturbine. Bestemmingsplanwijziging is meestal nodig voor middelgrote turbines, voor grote turbines (>2 MW) is dit altijd nodig.

Maatschappelijke en sociale omgevingsfactoren

Slechts 2% van de Nederlanders staat negatief tegenover duurzame energie; ook is een meerderheid van de Nederlanders voor sterke groei van het aandeel energie uit zon, wind en water. Hierbij vindt een meerderheid het belangrijk dat de hinder voor omwonenden wordt beperkt en ook de landschappelijke kwaliteit wordt behouden. Windturbines hebben de laatste jaren vaak tot maatschappelijke weerstand geleid, omwonenden zijn vaak bang voor horizonvervuiling, slagschaduw en geluidshinder; toch blijken omwonenden van windmolens niet negatiever over windenergie (Motivaction, 2016).

Situatie Hoogheemraadschap van Rijnland

Provinciaal ruimtelijk beleid

In de *Provincie Noord-Holland* gelden strengere eisen voor het realiseren van windturbines, o.a. (Provincie Noord-Holland, 2017):

- een windpark moet gelegen zijn in een herstructureringsgebied;
- windparken moeten in een lijnopstelling staan van minimaal 6 turbines;
- er moet minimaal 600 meter afstand zijn tussen een turbine en woningen of bijvoorbeeld een school of ziekenhuis;
- voor elke nieuw te bouwen turbine, worden 2 oude turbines verwijderd. Op die manier neemt de totale hoeveelheid windturbines in Noord-Holland af.

Alleen RWZI Zwaanshoek en RWZI Velsen ligt in een herstructureringsgebied; maar kunnen op het eerste gezicht niet voldoen aan de overige eisen. Windturbines met een rotordiameter kleiner dan 5 meter of een ashoogte kleiner dan 7 meter vallen niet onder bovenstaande regels.

In de *Provincie Zuid-Holland* zijn windturbines alleen toegestaan in aangewezen gebieden, geen van de RWZI's liggen in deze gebieden. In een bestemmingsplan voor gronden buiten het bestaand stads- en dorpsgebied kunnen kleine windturbines met een ashoogte tot 15 meter toelaten worden en kan een bestemmingsplan voor gronden binnen het bestaand stads- en dorpsgebied of voor gronden binnen het glastuinbouwgebied kleine en middelgrote windturbines met een ashoogte tot 45 meter worden toelaten (Provincie Zuid-Holland, 2016).

Indicatie kentallen windturbine tot 15 meter

In 2008-2012 zijn in Zeeland een groot aantal kleine windturbines getest (Ingreenious, 2012). De maximale jaarproductie van de geteste windturbines met een nominaal vermogen van 2,1 kW was ongeveer 2.200-2.700 kWh per jaar (0.020-0.024 TJprim/jaar, resp. model Skystream en Montana) bij een gemiddelde windsnelheid van 3,8 m/s.

De windsnelheden op deze hoogte liggen aanzienlijk lager dan op 100 meter, zie ook Bijlage E.3. Per windturbine is de productie dus zeer beperkt. Zonder onderhoudskosten en bij een levensduur van 20 jaar volgend op basis van de investeringskosten in 2008 een productieprijz van 0,24-0,35 €/kWh. De investeringskosten liggen tussen de 10.000 en 20.000 euro.

Onderzocht potentieel - Van der Pouw (2016) Opties voor exploitatie van windturbines

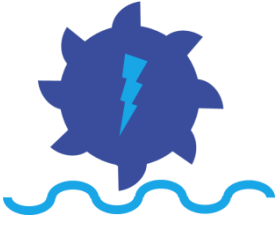
De conclusie van dit onderzoek is dat er op het grondgebied van het Hoogheemraadschap op het eerste gezicht geen locaties zijn waar windenergie gerealiseerd kan worden. Wellicht zijn er na overleg met de provincies en gemeenten nog wel mogelijkheden voor kleine/middelgrote windturbines (max. 45 meter). Volgens dit rapport levert een middelgrote windturbine van 250 kW een jaarlijkse productie van 5 TJ.

Aanvullend kan er ook gelobbyd worden bij de provincies om in het tijdvak tot 2025 gezamenlijk op zoek te gaan naar geschikte locatie op het terrein van het Hoogheemraadschap waar een uitzondering voor een hoge windturbine verkregen kan worden. Realisatie van een grote windturbine koste echter tussen de 5 en 10 jaar (RVO, 2017), daarbovenop komt nog de tijd die nodig is voor het lobbyen voor een uitzondering. Het is dus maar zeer de vraag of het mogelijk is om voor 2025 een grote windturbine te kunnen realiseren. Voor middelgrote en met name kleine windturbines (<7 meter) zal de ontwikkelingstijd korter zijn.

De voordelen	De nadelen
- Een windturbine kan een grote bijdrage aan de doelstelling om energieneutraal te worden. - Kosteneffectief. - Bewezen technologie.	- Mogelijkheden voor grote windturbines zijn binnen het huidige provinciale beleid zeer beperkt of onmogelijk. - Risico op maatschappelijke weerstand. - Complex en langdurig traject voor vergunningverlening en bestemmingsplanwijziging, waardoor verreweg de meest complexe variant om te realiseren. Doorlooptijd van 2 tot 5 jaar. - Variabiliteit in productie binnen de dag en tussen de seizoenen.

4.7 Waterkracht

Beschrijving waterkracht			
		Hoewel de rivieren in Nederland geen sterk verval kennen, is bij kunstwerken in rivieren (zoals stuwen en sluizen) voldoende verval om duurzame elektriciteit via waterkrachtinstallaties op te wekken. Daarnaast is het ook mogelijk om in vrij stromend water elektriciteit op te wekken, maar dit ligt voornamelijk voor de hand als er sprake is van getijdewerking (ECN, DNV GL, TNO, 2016). Energie uit stroming door rivierkribben wordt door Deltares ook als optie genoemd (Deltares, 2008), maar dit speelt waarschijnlijk alleen een rol in de grote rivierkribben van Rijkswaterstaat.	
Energieopbrengst		Kosten	
Nederland heeft op dit moment drie middelgrote waterkrachtcentrales: – Maas, Alphen/Lith; 14 MW – Maas, Linne; 11 MW – Nederrijn, Maurik; 10 MW Overige centrales zijn kleiner (0,1 à 0,2 MW) De kostenberekening van de SDE+ gaat uit van een turbine van 1 MW met een jaaropbrengst van 5.700 MWh.		Voor een waterkrachtcentrale met een valhoogte van meer dan 50 cm, gelden de volgende kentallen (ECN, DNV GL & TNO, 2015): Investeringskosten: 8.000 €/kWe Vaste O&M-kosten: 100 €/kWe/jaar Variabele O&M-kosten: 0 €/kWh	
MWh/ha grondoppervlak	MWh/MWe	Vaste kosten €/MWe	Productiekosten €/kWh *
Niet relevant	5.700 MWh/MWe	9.500.000 €/MWe	0,111 €/kWh
In de Dommel is recent een waterkrachtcentrale van 120 kW in gebruik genomen, de verwachte jaaropbrengst is 600 MWh (RVO, 2016), dit komt neer op 5.000 MWh/MWe. De investering bedroeg 950.000 euro plus een SDE+-subsidie van 0.15 €/kWh (o.b.v. verdisconteerde kosten) (RVO, 2016). Op basis van het investeringsbedrag schatten we de niet verdisconteerde productiekosten op 0,110 €/kWh. Een aanzienlijk hoger bedrag dan het kental dat hierboven is genoemd. Meer dan zon, wind en biogas, zijn de energieopbrengst en de productiekosten van waterkracht locatie-specifiek (afhankelijk van verval en stroomsnelheid).			
Huidige stand der techniek en ontwikkelingen			
Slechts op een paar plaatsen in Nederland zijn waterkrachtinstallaties geplaatst. Voor waterkrachtinstallaties is er geen duidelijk beeld van hoe de investeringskosten zich in de toekomst zullen ontwikkelen. Hoewel er in turbineconcepten nog wel ontwikkeling zit, wordt waterkracht over het algemeen gezien als een volwassen technologie, waarbij de investeringskosten-reductie vooral bepaald worden door de reductie van de constructiekosten (civiele werkzaamheden waarvan de kostenreductie lastig te voorspellen is (IRENA, 2012). Een voorbeeld van een nieuw turbineconcept is de Vivace turbine, die ook bij lage stroomsnelheid energie kan opwekken uit de turbulentie in de stroming (Bosma, et al., 2011). Deze techniek is bij Waterschap Rijn en IJssel getest, maar het bleek nog te veel in de conceptfase te zitten voor verder uitrol.			
Omgevingsfactoren			
Fysieke omgevingsfactoren (ruimtebeslag) Omdat het voor de hand ligt dat de waterkrachtgenerator wordt geplaatst bij kunstwerken, zal het bovengrondse additionele ruimtebeslag beperkt zijn. Afhankelijk van het ontwerp kan er een aparte watergang (bypass) nodig zijn voor de waterkrachtinstallatie en/of moet er een visgeleidingssysteem gerealiseerd worden om vissterfte te voorkomen.			
Beleidsmatige omgevingsfactoren Geen bijzonderheden. Een omgevingsvergunning kan noodzakelijk zijn, bovendien moet voldaan worden aan de eisen die het Hoogheemraadschap stelt.			
Maatschappelijke en sociale omgevingsfactoren Een belangrijk maatschappelijk aspect bij waterkrachtcentrales is eventuele vissterfte veroorzaakt door de turbine schoepen. Dit probleem kan met speciale voorzieningen opgelost worden (visgeleidingssysteem).			

Situatie Hoogheemraadschap van Rijnland

Tenzij er watergangen zijn waar (nabij kunstwerken) waar er een aanzienlijke verval is, is het potentieel voor waterkracht in Nederland over het algemeen beperkt.

Er is een onderzoek gedaan naar een waterkracht centrale bij het Leeghwater gemaal. Alhoewel een schroeftype zou werken, zijn er weer pompkosten die de energieopwekking onrendabel maken (Arizona State University, 2014).

De voordelen

- Weinig maatschappelijke weerstand.
- De installaties vragen weinig additioneel ruimtebeslag en kunnen goed in de omgeving opgenomen.

De nadelen

- Relatief hoge kosten.
- Risico op vissterfte als geen goede voorzieningen zijn getroffen om de vissen te beschermen.
- Vrijwel geen mogelijkheden in het vlakke gebied van Rijnland.

4.8 Blue energy

Beschrijving blue energy									
	Bij blue energy wordt er elektriciteit geproduceerd uit een verschil in zoutgehalte van zout- en zoetwater. Het transport van ionen door een speciaal membraan tussen het zoute en het zoete water levert elektriciteit op (Visser, 2014). Kunstwerken op de grens van zeewater en zoetwater (zoals zeedijken) vormen de ideale toepassingslocaties voor een blue energy centrale. Maar ook zoutwaterstromen uit bijv. de industrie kunnen worden benut. In Nederland is er op de Afsluitdijk een pilotcentrale geïnstalleerd; de technologie wordt nog niet op grote schaal toegepast (afsluitdijk.nl, 2017). Blue energy heeft een groot wereldwijd technisch potentieel van ongeveer 980 GW (Acuña Mora & de Rijck, 2015).								
Energieopbrengst	Kosten								
De energieopbrengst Blue energy centrale Katwijk (Visser, 2014): <table border="1"> <thead> <tr> <th>MWh/ha grondoppervlak</th><th>MWh/MWe</th></tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Niet relevant</td><td>6.300-8.700 MWh/MWe; afhankelijk van schaalgrootte</td></tr> </tbody> </table>	MWh/ha grondoppervlak	MWh/MWe	Niet relevant	6.300-8.700 MWh/MWe; afhankelijk van schaalgrootte	Voor Katwijk wordt uitgegaan van een 1 MW blue energy centrale met de onderstaande kentallen (Visser, 2014). Hierbij is rekening gehouden met besparingen in het energiegebruik van het gemaal in Katwijk. Deze kentallen zijn indicatief. Momenteel worden deze geactualiseerd (zie verder Situatie Hoogheemraadschap van Rijnland). <table border="1"> <thead> <tr> <th>Vaste kosten €/MWe</th><th>Productiekosten €/kWh *</th></tr> </thead> <tbody> <tr> <td>~2.300.000 €/MWe</td><td>0,262 €/kWh (nu) 0.08 €/kWh (2030)</td></tr> </tbody> </table> Levensduur centrale: 30-40 jaar	Vaste kosten €/MWe	Productiekosten €/kWh *	~2.300.000 €/MWe	0,262 €/kWh (nu) 0.08 €/kWh (2030)
MWh/ha grondoppervlak	MWh/MWe								
Niet relevant	6.300-8.700 MWh/MWe; afhankelijk van schaalgrootte								
Vaste kosten €/MWe	Productiekosten €/kWh *								
~2.300.000 €/MWe	0,262 €/kWh (nu) 0.08 €/kWh (2030)								
Huidige stand der techniek en ontwikkelingen									
Blue energy is een concept dat dateert uit het midden van de vorige eeuw, maar nog nauwelijks wordt toegepast voor elektriciteitsproductie (Acuña Mora & de Rijck, 2015). Er zijn verschillende technieken voor Blue energy die onderzocht worden, de twee voornaamste zijn PRO (Pressure Retarded Osmosis) en RED (Reversed Electrodialysis); maar ook CAPMIX (Capacitive Mixing) en CRED (Reversed Electrodialysis) worden onderzocht als kandidaten met wellicht een nog groter potentieel (Acuña Mora & de Rijck, 2015). Er zijn demonstraties (geweest) in Noorwegen (PRO), Italië (CAPMIX) en momenteel ook in Nederland (RED). In Noorwegen is in de periode 2009-2013 geëxperimenteerd met een 4 kW blue energy centrale gebaseerd op de PRO techniek, maar dit project werd beëindigd omdat er geen uitzicht was op concurrerende elektriciteitsproductie in de nabije toekomst (Statkraft, 2013; BBC, 2015). In Nederland is in november 2014 een pilot centrale geopend op de afsluitdijk (50 kw).									
Omgevingsfactoren									
Fysieke omgevingsfactoren (ruimtebeslag) Het ruimtebeslag is afhankelijk van de schaalgrootte (het vermogen) van de Blue energy centrale. Visser geeft hiervoor de volgende indicatie (Visser, 2014): per 200 kW is een installatie ter grootte van een zeecontainer (12,19x2,44x2,44 m) nodig en 31 m² (per 200 kW) voor de zuiveringsinstallatie. Aanvullend is per 800 kW een extra zeecontainer nodig voor de 'balance of system' met voorzieningen voor de elektriciteitsconversie en de aansluiting op het net. Beleidsmatige omgevingsfactoren Een omgevingsvergunning is noodzakelijk. Verder worden er eisen gesteld door het hoogheemraadschap en Rijkswaterstaat ten aanzien van de kustveiligheid en de waterkwaliteit en ecologie. Maatschappelijke en sociale omgevingsfactoren Niet bekend; maar heeft in vergelijking met bijvoorbeeld windenergie een beperkte impact op de omgeving.									
Situatie Hoogheemraadschap van Rijnland									
Bij de uitwatering/waterkering bij Katwijk worden de mogelijkheden voor het opschalen naar een 1 MW democentrale onderzocht. Hiervoor is een samenwerkingsovereenkomst aangegaan tussen het Hoogheemraadschap van Rijnland, de gemeente Katwijk en Noordwijk en de provincie Zuid-Holland. REDStack (eigenaar van techniek en pilotcentrale Afsluitdijk) heeft zich in 2017 aangesloten bij deze samenwerking. Het doel van de samenwerking is de financiële en technische haalbaarheid van een centrale in Katwijk te onderzoeken. Momenteel wordt hiervoor een businesscase uitgewerkt. Hierbij wordt gekeken naar verschillende afnemers (boezemgemaal Katwijk, AWZI Katwijk) en synergiemogelijkheden met het smart									

polder-project dat onderzocht wordt bij het boezemgemaal Katwijk (warmte winnen uit oppervlaktewater). Een synergie-mogelijkheid is het gebruik van de opgewekte elektriciteit van de blue energy-centrale om de gewonnen warmte van het smart polder project op te werken van een laagwaardige naar een hoogwaardige temperatuur. Onderzoek van Arcadis (2016) heeft aangetoond dat een blue energy centrale geen substantiële bijdrage zal leveren aan het verbeteren van de zwemwaterkwaliteit.

De voordelen	De nadelen
– Relatief onopvallend in landschap in vergelijking met wind- en zonne-energie. – Continue productie met aanzienlijk vermogen die kan worden aangewend voor het boezemgemaal Katwijk, AWZI Katwijk of opwerken warmte smart polder (waarmee businesscase smart polder wordt verbeterd).	– Nog in een pilotfase en niet grootschalig toegepast.

4.9 WKO en geothermie

Beschrijving geothermie en WKO	
	Bij geothermie (of aardwarmte) wordt warmte gewonnen uit de ondergrond, wij beschouwen (RVO, 2016a): – ondiepe geothermie (500-1.500 meter diep): • warmte van ca. 40°C; • geschikt voor lage-temperatuurverwarming van woningen/utiliteit. – diepe geothermie (meer dan 1.500 meter diep): • warmte van 70-120°C afhankelijk van de diepte; • door hoge temperaturen ook geschikt voor industriële processen. Daarnaast is er nog: – (open) WKO (Warmte en Koude Opslag; 30-150 meter diep) (Agentschap NL, 2011): • zowel warmte van ca. 18-20°C, als koude van ca. 6-8°C door onttrekking warmte in de winter (en dus opslag van koude in de bodem) en onttrekking van koude in de zomer (en dus opslag van warmte in de bodem); • verplichte energiebalans warmte en koude; • geschikt voor lage-temperatuurverwarming en koeling van utiliteit/woningen. WKO wordt al toegepast bij het kantoor in Leiden. In alle gevallen worden er ten minste twee putten (doublet) in de bodem geboord tot een watervoerende bodemlaag (aquifers) (Platform Geothermie, 2016a). Via de ene put wordt warm water omhoog gepompt, de warmte wordt via een warmtewisselaar onttrokken voor bovengrondse toepassing en het afgekoelde water wordt vervolgens via de tweede put weer in dezelfde bodemlaag geïnjecteerd. Door het water weer in dezelfde bodemlaag terug te brengen wordt bodemdaling voorkomen (Platform Geothermie, 2016a). Omdat warmtetransport kostbaar is, is geothermie alleen zinvol als er in de directe omgeving voldoende vraag naar warmte is. In de regel is bij een waterschap de warmtevraag beperkt, overtollige warmte zou gebruikt kunnen worden in de omgeving of ingevoerd worden in een warmtenet. Dit is van belang bij de transitie naar aardgasloze verwarming van wijken, want dan wordt er gezocht naar duurzaam beschikbare bronnen van warmte voor het voeden van de warmtenetten.

Energieopbrengst	Kosten																
De precieze opbrengst hangt af van de situatie in de ondergrond en de diepte van de boringen. Hoe dieper de boring hoe hoger de temperatuur en hiermee de energie die gewonnen kan worden; voor de temperatuur in de ondergrond geldt bij benadering: $T = 10^{\circ}\text{C} + \text{diepte in km} \times 31^{\circ}\text{C}$ (Platform Geothermie, 2016a). Ondiepe geothermie (≥ 500 m) <table> <tr> <th>MWh/ha grondoppervlak</th><th>MWh/MWe</th></tr> <tr> <td>Niet relevant</td><td>5.500 MWh /MWe</td></tr> </table> Diepe geothermie (≥ 3.500 m) Het Hoogheemraadschap van Rijnland bevindt zich in een gebied met aanzienlijk potentieel voor diepe geothermie (1.500-4.00 meter. Geothermie is alleen interessant bij een grote warmtevraag (minimaal het energiegebruik van ongeveer 2.500 woningen) of als warmtevoorziening voor meerdere afnemers (PBL, 2012). <table> <tr> <th>MWh/ha grondoppervlak</th><th>MWh/MWe</th></tr> <tr> <td>Niet relevant</td><td>7.000 MWh /MWe</td></tr> </table>	MWh/ha grondoppervlak	MWh/MWe	Niet relevant	5.500 MWh /MWe	MWh/ha grondoppervlak	MWh/MWe	Niet relevant	7.000 MWh /MWe	Ondiepe geothermie (≥ 500 m) Investeringskosten: 1.518 €/kWth Vaste O&M-kosten: 62 €/kWth/jaar Variabele O&M-kosten: 0,008 €/kWth th (ECN, DNV GL & TNO, 2015) <table> <tr> <th>Vaste kosten €/MW</th><th>Productiekosten €/kWth *</th></tr> <tr> <td>3.101.400 €/MWth</td><td>0.038 €/kWth th</td></tr> </table> Diepe geothermie (≥ 3.500 m) Investeringskosten: 2.234 €/kWth Vaste O&M-kosten: 90 €/kWth/jaar Variabele O&M-kosten: 0.007 €/kWth th (ECN, DNV GL & TNO, 2015) <table> <tr> <th>Vaste kosten €/MW</th><th>Productiekosten €/kWth *</th></tr> <tr> <td>4.267.656 €/MWth</td><td>0.041 €/kWth th</td></tr> </table>	Vaste kosten €/MW	Productiekosten €/kWth *	3.101.400 €/MWth	0.038 €/kWth th	Vaste kosten €/MW	Productiekosten €/kWth *	4.267.656 €/MWth	0.041 €/kWth th
MWh/ha grondoppervlak	MWh/MWe																
Niet relevant	5.500 MWh /MWe																
MWh/ha grondoppervlak	MWh/MWe																
Niet relevant	7.000 MWh /MWe																
Vaste kosten €/MW	Productiekosten €/kWth *																
3.101.400 €/MWth	0.038 €/kWth th																
Vaste kosten €/MW	Productiekosten €/kWth *																
4.267.656 €/MWth	0.041 €/kWth th																
Huidige stand der techniek en ontwikkelingen Geothermie wordt in Nederland slechts op een aantal locaties toegepast (o.a. in het Westland als warmtebron voor de glastuinbouw), de techniek is nog relatief nieuw. De initiële investeringskosten zijn hoog door de hoge kosten voor de boringen, maar de operationele kosten zijn laag. Schaalvoordelen zijn niet van toepassing op de boringen, kostenreductie is hier alleen door innovatie mogelijk. Er wordt bijvoorbeeld gekeken naar nieuwe boortechnieken (RVO, 2016). Over de kostenontwikkeling van geothermie in de toekomst volgt uit de literatuur geen duidelijk beeld.																	
Omgevingsfactoren Fysieke omgevingsfactoren (ruimtebeslag) Geothermie vindt vooral ondergronds plaats, bovengronds nemen pompen, een gasscheider en een warmtewisselaar enige vierkante meters ruimte in beslag (max. 10 mx10 m). Tijdens de boringen is echter wel veel meer werkruimte nodig (RVO, 2016). Beleidsmatige omgevingsfactoren Voor geothermieprojecten is een geologisch onderzoek vereist. Daarnaast zijn er verschillende vergunningen in het kader van de Mijnbouwwet vereist, waaronder een opsporingsvergunning alvorens de eerste boring en bij in bedrijfname een winningsvergunning. De Mijnbouwwet is van toepassing omdat op een diepte van meer dan 500 meter ook gas of olie aangetroffen kan worden (RVO, 2016a; SodM, 2016). Bij veel geothermieprojecten is er inderdaad een bijvangst van kleine hoeveelheden olie en gas, dit vraagt om dezelfde voorzorgsmaatregelen als bij de gas- en olie projecten, het Staatstoezicht op de Mijnen houdt toezicht (SodM, 2016). Daarnaast is in ieder geval ook een omgevingsvergunning nodig (Platform Geothermie, 2016a). Maatschappelijke en sociale omgevingsfactoren Tijdens de boorfase zal er geluidsoverlast zijn (Platform Geothermie, 2016a). Door onder andere de aardbevingsproblematiek in Groningen is er in de maatschappij enige bezorgdheid ten aanzien van activiteiten in de ondergrond. Bij geothermie is de kans op bodemdaling en seismische effecten niet helemaal uit te sluiten, maar de kans hierop in Nederland is zeer klein (Platform Geothermie, 2016b).																	

De voordelen	De nadelen
– Lage operationele kosten, zeker in vergelijking met de duurzame energiebronnen in de voorgaande factsheets. – Continue beschikbaarheid. – Regelbaar. – Hoge emissiereductie. – Weinig ruimtebeslag.	– Alleen zinvol bij een grote, liefst continue warmtevraag in de directe omgeving, omdat warmtetransport kostbaar is (het Waterschap zelf heeft een beperkte warmtevraag). – Risico op misboring of minder energetische opbrengst dan verwacht (dit risico kan gedekt worden door een garantieregeling van de Rijksoverheid). – Hoge initiële investering. – Lange voorbereidingstijd en vergunningstraject. – Gas of olie kan als bijvangst meekomen.

4.10 Warmte uit afvalwater (TEA)

Beschrijving thermische energie uit afvalwater	
	Uit effluentwater van RWZI's/AWZI's kan met warmtewisselaars duurzame warmte worden gewonnen. De gemiddelde dagtemperatuur van effluentwater is vrijwel constant, de temperatuur varieert van -8°C in de winter tot -22°C in de zomer (gebaseerd op effluentwarmte AWZI Harnaschpolder, (Kiep, 2014), een warmtepomp kan gebruikt worden om de warmte naar een hoger niveau te brengen zodat het nuttig gebruikt kan worden. Zo kunnen gebouwen van warmte worden voorzien of kan de warmte gebruikt worden voor slibdroging of verbetering van het actiefslib proces, de temperatuur is veelal te laag voor bijvoorbeeld proceswarmte in de industrie. Er zijn ten minste twee locaties in Nederland bekend waar restwarmte uit effluentwater wordt teruggewonnen: AWZI Harnaschpolder en RWZI Raalte (Tauf, 2013). Bij de AWZI Harnaschpolder wordt de restwarmte sinds 2012 gebruikt om een nieuwbouwwijk van warmte te voorzien, in Raalte wordt de warmte sinds 2013 gebruikt om een zwembad te verwarmen (Tauf, 2013). Daarnaast is in Den Haag een lokaal initiatief ('Warmterivier') gestart om woningen in Duindorp te verwarmen met warmte uit het effluentwater van AWZI Houtrust. Deze optie is sterk van belang bij de transitie naar aardgasloze verwarming van wijken, want dan wordt er gezocht naar duurzaam beschikbare bronnen van warmte voor het voeden van warmtenetten. Omdat warmtetransport kostbaar is, is het onttrekken van effluentwarmte van RWZI's alleen zinvol als er in de directe omgeving vraag naar lage temperatuurwarmte is. Een andere vorm van warmte uit afvalwater is warmte uit het gemeentelijke riool, dit heet buiten Rijnland ook wel 'riothermie'. Hierbij wordt op een vergelijkbare manier in het rioolstelsel warmte onttrokken uit het rioolwater. Deze optie zal altijd in samenwerking met partners worden ontwikkeld omdat riolen in de gebouwde omgeving eigendom zijn van de gemeenten. Het onttrekken van teveel warmte uit het rioolwater zorgt voor een verslechtering van het actiefslibproces op de RWZI.

Energieopbrengst	Kosten
De hoeveelheid warmte die gewonnen kan worden hangt sterk af van de situatie; met name om de omvang van de RWZI en wordt ook beperkt door de afzet die in de direct omgeving mogelijk is. In een studie bij AWZI Nieuwveen (CMAG, 2015) is onderzocht dat bij een effluentdebiet van 5.000 m ³ /dag en bij 3 graden uitkoeling van het effluentwater, er in de winter 1.800 GJ/maand beschikbaar is (2.500 GJ inclusief warmtepompen). Dagfluctuaties moeten hierbij wel afgevlakt worden. Uit deze gegevens volgt het kental dat de minimale maandelijks beschikbaarheid 0,36 GJ/(m ³ /dag) is. De mogelijkheden voor warmteafzet (de vraag) bepaald het werkelijke potentieel.	De kosten zijn situatie specifiek. In een onderzoek naar benutting van effluentwarmte van AWZI Nieuwveen (CMAG, 2015), wordt voor de uitkoppeling en productie van warmte op de AWZI een investering van circa 500.000 euro geschat. Een additionele investering voor een WKO wordt geschat op 250-300 €/kW. Voor het aanleggen van distributieleidingen wordt uitgegaan van 1.000 €/m. Daarnaast zijn er aansluitkosten en investeringskosten voor de afnemer (o.a. warmtepomp).
CO₂-besparing energie	
In vergelijking met een hr-ketel als alternatief zijn de emissies van warmte uit oppervlakte water lager. Zie de toelichting bij het algemene stuk over LT-warmte.	
Huidige stand der techniek en ontwikkelingen	
Ontwikkelingsfase van de techniek en perspectief op toekomstige ontwikkeling De techniek wordt op slechts enkele locaties in Nederland toegepast, maar ook internationaal wordt de techniek toegepast. In feite gaat het om een innovatie in de toepassing van bestaande technologieën, niet zo zeer om een technische innovatie an sich. In de literatuur zijn geen duidelijke verwachtingen voor de ontwikkeling van investeringskosten gevonden van het concept in het algemeen. Voor de investeringskosten van warmtepompen verwachten we nog kostenreductie (20-30% voor warmte en 5-15% voor koude in 2030) en een verbetering van de COP (30-50% voor warmte en 20-40% voor koude in 2030) (IRENA & IEA-ETSAP, 2013). Barrières en uitdagingen Of dit concept gerealiseerd kan worden hangt ervan af of in de omgeving een welwillende afnemer (utiliteit of energieleverancier) gevonden kan worden. Potentieel win-win perspectieven voor het Hoogheemraadschap Reduceren van thermische verontreiniging door lozing van effluentwater en eventueel gedeeltelijke eigen warmtebenutting.	
Omgevingsfactoren	
Fysieke omgevingsfactoren (ruimtebeslag) Minimaal, enkel warmtewisselaar. Maatschappelijke en sociale omgevingsfactoren Deze maatregel zorgt voor optimaal gebruik van (rest)warmte en heeft geen impact op de leefomgeving.	
Situatie Hoogheemraadschap van Rijnland	
Naar effluentwarmte zijn een aantal onderzoeken gedaan door CMAG (CMAG, 2015) en een intern onderzoek Neervoort (Neervoort, 2015) dat tevens gebruik maakt van inschatting uit een onderzoek van Ekwadraat (Ekwadraat, 2012). Uit het onderzoek van Neervoort blijkt dat een 18-tal AWZI's gezamenlijk in totaal ruim 0,24 TJ/uur aan effluentwarmte kunnen produceren met een warmtepomp. De effectieve productie hangt echter af van de mogelijkheden om de warmte in de omgeving af te kunnen zetten. Neervoort heeft berekend dat het jaarlijkse gebruik van een warmtepomp goedkoper is dan het gebruik van een CV-ketel. De kosten van één GJ warmte van de warmtepomp (incl. investeringskosten) is € 12,30; ten opzichte van € 13,70 voor een CV-ketel. Er moet per RWZI worden bekeken of er in de omgeving voldoende afzetmogelijkheden zijn om voldoende warmteafzet en vollasturen te hebben om de investering rendabel te maken. Voor een aantal AWZI's is dit verder onderzocht. Voor AWZI Nieuwveen is er een bescheiden positieve businesscase voor het aanleggen van een warmtenet dat een industrieterrein en zwembad in de omgeving van AWZI Nieuwveen van warmte voorziet. De afzet aan warmte/koude wordt geschat op 11.500 GJ. Eventueel kan in de toekomst een WKO worden gerealiseerd.	

Ook AWZI Leiden ZW kan voor een deel het zwembad dat in de nabijheid wordt ontwikkeld van warmte voorzien (studie, DWA uit 2016). Voor alle toepassingen van effluentwarmte geldt dat het Hoogheemraadschap afhankelijk is van de interesse in de directe omgeving om de warmte af te nemen.

In de EEP maatregelenlijst zijn een aantal maatregelen opgenomen die gebruik maken van effluentwarmte:

- effluentwarmte AWZI Nieuwveen inzetten voor zwembad Aarweide: zekere maatregel, 0,5 TJ;
- effluentwarmte AWZI Leiden ZW inzetten voor zwembad de Vliet: voorwaardelijke maatregel, 1,5 TJ;
- effluentwarmte AWZI Nieuwveen inzetten voor industriegebied Schoterhoek II: voorwaardelijke maatregel, 5 TJ.

De voordelen	De nadelen
– Optimaal gebruik van (rest)warmte. – Maatschappelijke meerwaarde. – Reduceren thermische verontreiniging. – Weinig ruimtebeslag. – Sluit aan bij de kerntaken van het Hoogheemraadschap.	– Alleen zinvol bij een warmtevraag in de directe omgeving, omdat warmtetransport kostbaar is. – In combinatie met een warmtenet voor levering van warmte aan woningen, is de realisatie een complex proces. – Warmtenetten stuiten regelmatig op weerstand van bewoners. – Over het algemeen heeft Rijnland zelf geen behoefte aan warmte.

4.11 Warmte uit oppervlaktewater (TEO), *smart polder*

Beschrijving thermische energie uit oppervlaktewater, Smartpolder													
	Uit waterlopen, (diepe) plassen en het water bij gemalen kan warmte gewonnen worden of kan het water gebruikt worden voor koeling (diepe plassen zijn vooral geschikt voor koeling) (IF Technology, 2016). Hierbij wordt gebruik gemaakt van het temperatuurverschil tussen het water (in de winter <10°C en in de zomer >15°C) en het te verwarmen gebouw. Met warmtewisselaars wordt de warmte uit het oppervlaktewater opgenomen (afkoeling van 3 tot 6°C) en afgestaan aan het water dat gebruikt wordt voor verwarming. Met een warmtepomp kan dit verwarmingswater op een efficiënte manier naar een hoger temperatuurniveau gebracht worden, zodat het warm genoeg is om bijvoorbeeld een gebouw te verwarmen. Combinaties met WKO Omdat er een temperatuurverschil is tussen de zomer (hoge temperatuur) en de winter (lage temperatuur), wordt energie uit water vaak in combinatie met WKO (Warmte-KoudeOpslag in de bodem) toegepast (Sukkar & Van Amelrooij, 2013; IF Technology, 2016). De warmtevraag in gebouwen is namelijk juist tegengesteld: in zomer is er behoefte aan koude en in de winter aan warmte. Met een WKO-systeem kan de warmte uit het water in de zomer opgeslagen worden in de bodem, zodat deze warmte in de winter gebruikt kan worden; voor koude geldt het tegenovergestelde. Oppervlaktewater kan in de zomer echter ook voldoende koud zijn om gebruikt te worden voor koeling. Bij gemalen is het mogelijk om extra efficiency te bereiken door het gebruik van de pompen voor de circulatie van oppervlaktewater naar de bodemopslag, dit verlaagt de investeringskosten (De Ingenieur, 2016). De pomp gemalen zijn normaal namelijk alleen in werking bij extreme weersomstandigheden. In Bijlage F.2 is dit systeem schematisch weergegeven. Omdat warmtetransport kostbaar is, is warmtewinning uit oppervlaktewater alleen zinvol als er in de directe omgeving voldoende vraag naar lage temperatuurwarmte is (<1 km afstand). Dit betekent dat het water zich in de nabijheid van de gebouwde omgeving moet bevinden.												
	Energieopbrengst		Kosten										
	De hoeveelheid warmte die gewonnen kan worden hangt sterk af van de situatie. Voor het winnen van warmte uit oppervlakte water kan dan ook geen algemeen beeld worden gegeven maar zullen specifieke locaties onderzocht moeten worden. De vaststellingen komen overeen met de maanden waarin er een warmtevraag of koudevraag is (2.000 uur/jaar). Potentiele economisch winbare locaties zijn weergegeven in Bijlage F.		De kosten zijn zeer afhankelijk van de situatie (locatie, distributie-afstand, combinatie met WKO, beschikbaarheid gemalen en de hoeveelheid energie die gewonnen kan worden). Recente analyse voor STOWA wordt gerapporteerd dat de terugverdientijd voor <i>koudewinning</i> uit oppervlaktewater algemeen wordt geschat op 25-30 jaar. Voor warmtewinning wordt echter geen indicatie gerapporteerd (STOWA, 2016). In een recente rapportage voor ENSOC wordt voor kleinschalige systemen een terugverdientijd van 2-8 jaar aangegeven (ENSOC, 2016). Projecten zijn economisch rendabel wanneer de energievraag/-aanbod ten minste 1.000 GJ/jaar is en de warmtevraag in de nabijheid van het watersysteem is (< 1 km) (IF Technology, 2016).										
<table><tr><td>MWh/ha grondoppervlak</td><td>MWh/MWe</td></tr><tr><td>N/A</td><td>2.000 (koude)</td></tr><tr><td></td><td>2.000 (warmte)</td></tr></table>		MWh/ha grondoppervlak	MWh/MWe	N/A	2.000 (koude)		2.000 (warmte)	<table><tr><td>Vaste kosten €/MWe</td><td>Productiekosten €/kWh</td></tr><tr><td>N/A €/MWe</td><td>N/A €/kWh</td></tr></table>		Vaste kosten €/MWe	Productiekosten €/kWh	N/A €/MWe	N/A €/kWh
MWh/ha grondoppervlak	MWh/MWe												
N/A	2.000 (koude)												
	2.000 (warmte)												
Vaste kosten €/MWe	Productiekosten €/kWh												
N/A €/MWe	N/A €/kWh												

Huidige stand der techniek en ontwikkelingen

Ontwikkelingsfase van de techniek en perspectief op toekomstige ontwikkeling

Energiewinning uit oppervlaktewater wordt in Nederland op slechts een aantal plaatsen toegepast, maar het gebruik van oppervlaktewater voor koeling is opkomst (STOWA, 2016). Technisch gesproken kan gesteld worden dat de systemen worden toegepast in operationele omgeving en worden ontwikkelde technieken gebruikt op subsysteem niveau (warmtewisselaars, warmtepompen en WKO).

Koudewinning wordt onder andere toegepast in het UPC-gebouw in Leeuwarden (Harlingertrekvaart), kantoren van de Amsterdamse Zuid-as (Nieuwe meer, al meer dan 10 jaar), koudenet Amsterdam Zuidoost (Ouderkerkerplas), het gemeentekantoor van Deventer (IJssel) en is in combinatie met WKO gepland bij een stallencomplex van Hybro bv in Herveld (Zwemplas Slijk-Ewijk) (IF Technology, 2012; ENSOC, 2017; ENSOC, 2016). In de Amsterdamse Houthaven wordt sinds eind 2014 oppervlaktewater uit het IJ, in combinatie met WKO, gebruikt voor koeling woningen en utiliteit. Het water in het IJ wordt in het voorjaar en in de winter gebruikt voor directe koudelevering en voor het 'laden' van de WKO. De temperatuur van het water varieert van iets meer dan nul graden tot 14 °C en wordt na gebruik met een maximale temperatuurstijging van 6 °C geloosd op het oppervlaktewater. Oppervlaktewater van boven de 14 °C is onbruikbaar voor koudelevering (Rijnbach, 2014).

Warmtewinning uit oppervlaktewater gebeurt onder andere in Vathorst (de Laak), Terneuzen (Kanaal Gent-Terneuzen) en bij de zeewatercentrale in Scheveningen die warmte voor circa 800 woningen uit zeewater onttrekt (IF Technology, 2012; GroenBlauw, 2017). In de wijk De Laak in Vathorst heeft Waterschap Vallei en Veluwe samen met NUON een 'smart polder' gerealiseerd. Hier wordt een gemaal gebruikt om zowel het waterpeil te beheersen én 200 appartementen voor 50% in hun energie te voorzien door warmte te onttrekken uit het oppervlaktewater. Het koude retourwater komt verderop in het gebied weer op het oppervlakte water, dit koele oppervlakte water bevat meer zuurstof wat gunstig is voor vissen en tegen blauwalgen en botulisme (Stichting H2O, 2014).

In de literatuur zijn geen duidelijke verwachtingen voor de ontwikkeling van investeringskosten gevonden van het concept in het algemeen. Voor de investeringskosten van warmtepompen verwachten we nog kostenreductie (20-30% voor warmte en 5-15% voor koude in 2030) en een verbetering van de COP (30-50% voor warmte en 20-40% voor koude in 2030) (IRENA & IEA-ETSAP, 2013).

Potentieel win-win perspectieven voor het hoogheemraadschap

Energie uit oppervlaktewater sluit goed aan bij de taken van het hoogheemraadschap. Bij een combinatie met gemalen kan dit concept er toe leiden dat de pompgemalen optimaal benut worden en de waterkwaliteit verbeterd (bij afkoeling, opwarming kan een negatief effect hebben) terwijl het hoogheemraadschap een bijdrage levert aan een efficiëntere en duurzamere warmtevoorziening.

Omgevingsfactoren

Fysieke omgevingsfactoren (ruimtebeslag)

Minimaal, zeker als warmtewisselaars en pompen in bestaande systemen (een gemaal) worden geplaatst. Indien een combinatie met WKO wordt gerealiseerd, zal er voldoende ruimte moeten zijn in een geschikte bodemlaag om de WKO te realiseren.

Beleidsmatige omgevingsfactoren

Bij het gebruik van koudewinning uit oppervlaktewater (bijvoorbeeld voor de koeling van gebouwen) wordt het oppervlaktewater opgewarmd, dit kan ecologische effecten met zich meebrengen (STOWA, 2016). Er kunnen methoden als bellenschermen worden toegepast om algenbloei tegen te gaan, ook kan het retourwater op dichtere bij het oppervlak geloosd worden (Deltares, 2008). Bij afkoeling verbetert juist de waterkwaliteit in de zomer (bijvoorbeeld minder kans op blauwalg) (De Ingenieur, 2016). Andere aspecten kunnen zijn: waterkwaliteitsproblemen, drinkwatergebieden, etc. (IF Technology, 2016). Afhankelijk van de situatie is een omgevingsvergunning noodzakelijk, bij gebruik van WKO kan het tevens noodzakelijk zijn om een watervergunning en/of een omgevingsvergunning beperkte milieutoets te hebben (Kenniscentrum Infomil, 2016). Het Hoogheemraadschap draagt verantwoordelijkheid voor de waterkwaliteit.

Maatschappelijke en sociale omgevingsfactoren

Deze maatregel zorgt voor optimaal gebruik van (rest)warmte en heeft geen impact op de leefomgeving, anders dan eerder genoemde ecologische effecten. Realisatie van energiewinning uit oppervlaktewater moet in nauw overleg tussen het Hoogheemraadschap, gemeente, energieleverancier en projectontwikkelaar.

Situatie Hoogheemraadschap van Rijnland

Voor het Hoogheemraadschap heeft IF Technology de businesscase uitgewerkt voor thermische energie uit oppervlaktewater voor het Gemaal Katwijk. De ontwikkeling van deze businesscase is opgenomen in het EEP programma van het hoogheemraadschap, hier is het potentieel geraamd op: 2 TJ (in 2019) en in totaal 7 TJ in 2020 na verder uitbouwen. Uit de beschikbare onderzoeken volgen op dit moment geen andere geschikte locaties.

De voordelen

- Optimaal gebruik van (rest)warmte.
- Afkoelen en doorstromen van oppervlaktewater verbetert de waterkwaliteit.
- Weinig ruimtebeslag.
- Sluit aan bij de kerntaken van het Hoogheemraadschap.

De nadelen

- Alleen zinvol bij een warmtevraag in de directe omgeving, omdat warmtetransport kostbaar is, afnemer moet in de nabijheid zijn van de warmte/koude bron (< 1 km).
- Mogelijke ecologische effecten bij het opwarmen van oppervlaktewater.
- In combinatie met een warmtenet voor levering van warmte aan woningen, is de realisatie een complex proces.
- Warmtenetten stuiten regelmatig op weerstand van bewoners.

4.12 Biogas en WKK (optimalisatie)

Beschrijving biogas en WKK (optimalisatie)									
	Zuiveringsslib, maar ook bermgras kan in een vergistingsinstallatie vergist worden tot biogas. Een bijkomend voordeel is een reductie van de hoeveelheid zuiveringsslib dat afgevoerd en verwerkt moet worden. Het biogas kan vervolgens gebruikt worden in een WKK-installatie voor de productie van duurzame elektriciteit en warmte. Ook kan het biogas opgewerkt worden tot groengas (biogas met een gelijke samenstelling als aardgas), zodat het ingevoerd kan worden op het aardgasnet. Schematisch kunnen de opties als volgt worden weergegeven: – vergisting → ruw biogas – vergisting → ruw biogas → WKK – vergisting → ruw biogas → opwerking → groengas (gasnet) Opmerking: ook als in de huidige situatie biogas en WKK's gebruikt worden kan wellicht de productie van duurzame energie vergroot worden door het proces te optimaliseren of te investeren in een nieuwe WKK met een hoger rendement. Daarnaast kan een installatie voor slibdesintegratie als voorbehandelingstap (bijvoorbeeld via thermische drukhydrolyse), ervoor zorgen dat de biogasproductie verhoogt wordt.								
Energieopbrengst	Kosten								
De energieopbrengst hangt af van de gekozen keten en de capaciteit van de installatie. Ruw biogas We geven hier de kentallen voor een installatie van 3.1 MW ruw biogas (netto).	Ruw biogas Investeringskosten: 668 €/kW ruw biogas (netto) Vaste O&M-kosten: 54 €/kW ruw biogas (netto)/jaar Jaarkosten elektriciteit: 48.480 €/jaar (ECN, DNV GL & TNO, 2015)								
<table border="1"> <thead> <tr> <th>MWh/ha grondoppervlak</th><th>MWh/MW</th></tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Niet relevant</td><td>8.000 MWh /MW</td></tr> </tbody> </table>	MWh/ha grondoppervlak	MWh/MW	Niet relevant	8.000 MWh /MW	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Vaste kosten €/MW</th><th>Productiekosten €/kWh *</th></tr> </thead> <tbody> <tr> <td>1.640.069 €/MW ruw biogas (netto)</td><td>0,016 €/kWh ruw biogas netto</td></tr> </tbody> </table>	Vaste kosten €/MW	Productiekosten €/kWh *	1.640.069 €/MW ruw biogas (netto)	0,016 €/kWh ruw biogas netto
MWh/ha grondoppervlak	MWh/MW								
Niet relevant	8.000 MWh /MW								
Vaste kosten €/MW	Productiekosten €/kWh *								
1.640.069 €/MW ruw biogas (netto)	0,016 €/kWh ruw biogas netto								
Ruw biogas → WKK We geven hier de kentallen voor een installatie van 1.1 MWe.	Ruw biogas → WKK Investeringskosten: 3.3123 €/kWe Vaste O&M-kosten: 232 €/kWe/jaar Variabele O&M-kosten: 0 €/kWh (ECN, DNV GL & TNO, 2015)								
<table border="1"> <thead> <tr> <th>MWh/ha grondoppervlak</th><th>MWh/MW</th></tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Niet relevant</td><td>8.000 MWh /MWe*</td></tr> </tbody> </table>	MWh/ha grondoppervlak	MWh/MW	Niet relevant	8.000 MWh /MWe*	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Vaste kosten €/MW</th><th>Productiekosten €/kWh *</th></tr> </thead> <tbody> <tr> <td>6.600.000 €/MWe</td><td>0,033 €/kWh e+th</td></tr> </tbody> </table>	Vaste kosten €/MW	Productiekosten €/kWh *	6.600.000 €/MWe	0,033 €/kWh e+th
MWh/ha grondoppervlak	MWh/MW								
Niet relevant	8.000 MWh /MWe*								
Vaste kosten €/MW	Productiekosten €/kWh *								
6.600.000 €/MWe	0,033 €/kWh e+th								
* Dit geldt voor nieuwe motoren (de huidige motoren zitten lager)	Ruw biogas → opwerking → groengas (gasnet) Investeringskosten: 954 €/kW groengas Vaste O&M-kosten: 98 €/kW groengas/jaar Jaarkosten elektriciteit: 28.125 €/jaar (ECN, DNV GL & TNO, 2015)								
Ruw biogas → opwerking → groengas (gasnet) We geven hier de kentallen voor een installatie van 3.1 MW groengas.	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Vaste kosten €/MW</th><th>Productiekosten €/kWh *</th></tr> </thead> <tbody> <tr> <td>2.454.782 €/MW groengas</td><td>0,028 €/kWh groengas</td></tr> </tbody> </table>	Vaste kosten €/MW	Productiekosten €/kWh *	2.454.782 €/MW groengas	0,028 €/kWh groengas				
Vaste kosten €/MW	Productiekosten €/kWh *								
2.454.782 €/MW groengas	0,028 €/kWh groengas								
<table border="1"> <thead> <tr> <th>MWh/ha grondoppervlak</th><th>MWh/MW</th></tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Niet relevant</td><td>8.000 MWh /MW</td></tr> </tbody> </table>	MWh/ha grondoppervlak	MWh/MW	Niet relevant	8.000 MWh /MW					
MWh/ha grondoppervlak	MWh/MW								
Niet relevant	8.000 MWh /MW								
Huidige stand der techniek en ontwikkelingen									
Vergistingsinstallatie Fraunhofer verwacht tot 2030 geen kostenreductie in de investeringskosten van biogas (elektriciteits)installaties en veronderstelt een constante range voor de kosten (Fraunhofer ISE, 2013). Vergistingsinstallaties kunnen gezien worden als volwassen technologieën, een reductie in productiekosten kan voornamelijk bereikt worden door de opbrengst van biogas uit het slib te vergroten door voorbehandeling. In de literatuur is verder nauwelijks informatie beschikbaar over kostenreductie									

van vergisting en biogasinstallaties. Wel is er recent in Nederland een initiatief gestart door FrieslandCampina om het aantal mono-mestvergisters aanzienlijk te doen toenemen, zodat de investeringskosten van deze installaties door innovatie, leer- en schaafeffecten zullen afnemen (Rijksoverheid, 2016). Als dit initiatief succesvol is, zullen wellicht ook de investeringskosten van andere biogasinstallaties minder worden.

Installatie voor opwerking van biogas tot groengas

Zogenaamde ‘upgrading’ installaties zijn ook al vele jaren op de markt, er zijn aanzienlijke verbeteringen bereikt op het gebied van elektriciteitsverbruik en methaan verliezen. De verwachting is dat hierin ook de komende jaren nog enige verbetering is te bereiken (Viessmann Group, 2015). Samen met schaalvoordelen kan dit ertoe leiden dat de productiekosten per eenheid groengas zullen dalen. In de literatuur zijn echter geen concrete kostenontwikkelingen gevonden.

WKK's

Gasmotor WKK's is een ontwikkelde technologie die veel wordt toegepast. Hoewel de verwachting is dat het rendement van de gasmotoren in de toekomst nog iets zal toenemen, wordt er geen reductie in de investeringskosten verwacht (Energinet.dk en Energi Styrelsen, 2012).

Omgevingsfactoren

Fysieke omgevingsfactoren (ruimtebeslag)

Het ruimtebeslag is sterk afhankelijk van de benodigde verwerkingscapaciteit. “Karakteristieke afmetingen van tanks zijn voor een mestvergister 6 à 7 meter hoog en een diameter van 18-26 meter en voor een na-opslag een hoogte van 6 meter en een diameter van 30-35 meter. Ze zijn qua uiterlijk en afmetingen vergelijkbaar met mestsilo's, die in de agrarische sector veelvuldig gebruikt worden” (Johan Carels Eco & Biogas Consulting, 2016). Daarnaast is er ruimte nodig voor eventuele voorbereidingsinstallaties, WKK's, opwaarderingsinstallaties en voor nabewerking. Invoeden is alleen mogelijk indien er op het nabijgelegen gasnet nog voldoende capaciteit ‘vrij’ is.

Beleidsmatige omgevingsfactoren

Voor het plaatsen van een vergistingsinstallatie is een omgevingsvergunning nodig (Kenniscentrum InfoMil, 2016). Er gelden eisen aan de locaties voor biogasinstallaties op basis van zones voor geluid, geur en veiligheid (risicocontouren) (Groen Gas Nederland, 2015), maar is een veelvoorkomende praktijk bij AWZI's. Indien groengas wordt ingevoerd in het gasnet gelden hiervoor ook (kwaliteits)eisen, die afhankelijk van het volume, gesteld worden door de regionale netbeheerder of Gasunie Transport Services (Groen Gas Nederland, 2016).

Situatie Hoogheemraadschap van Rijnland

Ekwadraat heeft in 2012 een studie gedaan naar betere benutting van de vier WKK's van het Hoogheemraadschap (Ekwadraat, 2012). Zo zou de restwarmte kunnen worden benut (van zowel het WKK als de warmte uit het ontwaterde slib) in combinatie met effluentwarmte (zie ook de businesscase voor AWZI Leiden-Zuid van DWA (DWA, 2016)). Ook kan de overcapaciteit van de vergisters aangevuld worden met een cosubstraat zoals vet, het is echter onduidelijk wat de huidige overcapaciteit is en welke potentiële extra productie van hernieuwbare energie hieruit volgt. Rijnland overweegt de optimalisatie/renovatie van de gisting op AWZI Haarlem Waarderpolder om het nog niet vergiste slib binnen Rijnland (12 AWZI's) centraal te gaan vergisten op Haarlem. De potentiële opbrengst is geschat op 60 tot 70 TJ/j.

De voordelen

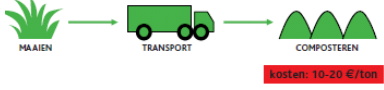
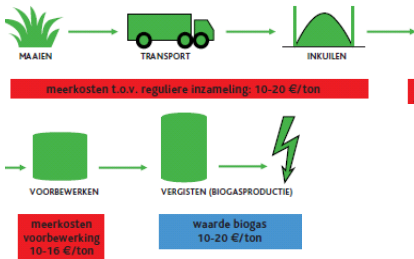
- Reductie van de hoeveelheid af te voeren zuiveringsslib.
- Vergist slib is gemakkelijker en beter te ontwateren.
- Zelfvoorziening in warmte en elektriciteit op de RWZI.

De nadelen

- Afhankelijk van invoedingsmogelijkheden op het aardgasnet.
- Kosten zeer afhankelijk van de aanleg van een eventuele leiding voor biogas dan wel groengas tot afnemer.

4.13 Maaisel en gewassen

Beschrijving maaisel en gewassen	
	Maaisel van begroeiing of gewassen langs water of op waterbergingen kunnen gebruikt worden voor energiewinning. Het gaat dan met name om grassen en eventueel slootvuil uit watergangen. Van dit soort natte biomassa kan net als van rioolslib via vergisting biogas geproduceerd worden (nadat het maaisel voorberekt is), maar er zijn ook innovatieve alternatieven (zie onder technische ontwikkelingen). Dit biogas kan nuttig gebruikt worden door het te gebruiken in een WKK of te upgraden naar groengas (gas van aardgaskwaliteit) dat ingevoerd kan worden op het aardgasnet. Grassen langs water of op waterbergingen wordt over het algemeen twee keer per jaar gemaaid, ook van slootvuil is geen continue aanvoer. Dit betekent dat de verwerking tot energie alleen continu kan plaatsvinden als de biomassa wordt opgeslagen (inkuilen). Het digestaat dat resteert kan nog onvergiste zaden bevatten en is daarom niet geschikt om voor de landbouw uitgereden te worden, het moet hiervoor eerst gecomposteerd worden. Covergisting van rioolslib met maaisel en gewassen is vanwege de specifieke inrichting van de installaties op slib niet erg interessant, bovendien leidt het tot meer slibdigestaat dat tegen hoge kosten verwerkt moet worden (Brinkmann, 2014). Dit betekent dat er voor het vergisten van maaisel en gewassen een aanvullende vergistingsinstallatie geplaatst moet worden. In een studie van Brinkmann Consultancy (Brinkmann, 2014) wordt het covergisten van maaisel met mest en GFT als meest kansrijk aangemerkt (voor het Hoogheemraadschap betekent dit waarschijnlijk dat het maaisel extern vergist wordt).
Energieopbrengst	Kosten
Hiervoor is geen eenduidige antwoord te geven. De energieopbrengst per ton biomassa verschilt per type gewas. Voor grassen variëren de literatuurwaarden tussen 40 en 300 m³ biogas/ton; bij GFT-vergisters resulteerden proeven met grassen in een productie van 75-100 m³ biogas/ton (Brinkmann, 2014). Voor bermmaaisel wordt in een studie van Alterra (Alterra, 2010) uitgegaan van 70 m³ gas/ton bermmaaisel en een productie van 3,5-4 ton_{ds} bermmaaisel per hectare berm. <i>In de SDE+ wordt voor een vergister de volgende kentallen gegeven:</i> <i>Ruw biogas</i> We geven hier de kentallen voor een installatie van 3.1 MW ruw biogas (netto).	Of biogasproductie uit maaisel financieel rendabel is, is afhankelijk van de biogasopbrengst die verkregen kan worden uit het gras en de vermeden kosten voor compostering. Daarnaast vraagt het om een iets andere manier van maaien om een goed substraat voor vergisting te krijgen en moet het gras ingekuild en voorberekt worden. In de studie van Brinkmann (Brinkmann, 2014) wordt het volgende indicatieve kostenplaatje gegeven: REGULIERE KETEN: MAAIEN - INZAMELEN - COMPOSTEREN KETEN VOOR GRASVERGISTING <i>In de SDE+ wordt voor een vergister de volgende kentallen gegeven:</i> <i>Ruw biogas</i> Investeringskosten: 668 €/kW ruw biogas (netto) Vaste O&M-kosten: 54 €/kW ruw biogas (netto)/jaar

		Jaarkosten elektriciteit: 48.480 €/jaar (ECN, DNV GL & TNO, 2015)	
MWh/ha grondoppervlak	MWh/MW	Vaste kosten €/MW	Productiekosten €/kWh *
Niet relevant	8.000 MWh /MW	1.640.069 €/MW ruw biogas (netto)	0.016 €/kWh ruw biogas netto
Huidige stand der techniek en ontwikkelingen			
Ontwikkelingsfase van de techniek en perspectief op toekomstige ontwikkeling Fraunhofer verwacht tot 2030 geen kostenreductie in de investeringskosten van biogas (elektriciteits)installaties en veronderstelt een constante range voor de kosten (Fraunhofer ISE, 2013). Vergistingsinstallaties kunnen gezien worden als volwassen technologieën, een reductie in productiekosten kan voornamelijk bereikt worden door de opbrengst van biogas uit het slib te vergroten door voorbehandeling. In de literatuur is verder nauwelijks informatie beschikbaar over kostenreductie van vergisting en biogasinstallaties. Wel is er recent in Nederland een initiatief gestart door FrieslandCampina om het aantal mono-mestvergisters aanzienlijk te doen toenemen, zodat de investeringskosten van deze installaties door innovatie, leer- en schaafeffecten zullen afnemen (Rijksoverheid, 2016). Als dit initiatief succesvol is, zullen wellicht ook de investeringskosten van andere biogasinstallaties minder worden. Naast vergisting zijn er op het gebied van productie van biogas wel andere veelbelovende innovaties die nu gedemonstreerd worden. Een voorbeeld is superkritisch vergassen waarbij onder hoge druk en temperatuur natte biomassa vrijwel volledig omgezet wordt naar gas en mineralen, waardoor de biogasproductie veel hoger is dan bij normale vergisting en er geen digestaat overblijft. Een ander voorbeeld is grasraffinage waarbij eiwitten en vezels onttrokken worden uit het gras en een nuttige toepassing kunnen krijgen (bijv. veevoer en papierproductie), het graswater dat hierbij overblijft bevat veel suikers die vergist kunnen worden tot biogas (potentieel in de bestaande slibvergisting). Barrières en uitdagingen De belangrijkste uitdagingen zitten niet op het gebied van de technologie, maar hebben betrekking op het verkrijgen van geschikt substraat uit het maaisel. Het vraagt om een andere manier van maaien om een goed substraat voor vergisting te krijgen. Bij het maaien moet zo min mogelijk water (maaien bij droog weer), grond en zand terecht komen in het maaisel. Hakselen of kneuzen zorgt er bovendien voor dat inkuilen en vergisten beter verloopt Potentieel win-win-perspectieven voor het Hoogheemraadschap Energie uit maaisel kan bijdragen aan de productie van duurzame energie tegen beperkte extra kosten. Synergie met slibvergisting is niet mogelijk.			
Omgevingsfactoren			
Fysieke omgevingsfactoren (ruimtebeslag) Het ruimtebeslag is sterk afhankelijk van de benodigde verwerkingscapaciteit. Zo moet er op locatie of extern ruimte gevonden worden om het gras in te kuilen. “Karakteristieke afmetingen van tanks zijn voor een mestvergister 6 à 7 meter hoog en een diameter van 18-26 meter en voor een na-opslag een hoogte van 6 meter en een diameter van 30-35 meter. Ze zijn qua uiterlijk en afmetingen vergelijkbaar met mestsilo's, die in de agrarische sector veelvuldig gebruikt worden” (Johan Carels Eco & Biogas Consulting, 2016). Daarnaast is er ruimte nodig voor eventuele voorbereidingsinstallaties, WKK's, opwaarderingsinstallaties en voor nabewerking. Invoeden is alleen mogelijk indien er op het nabijgelegen gasnet nog voldoende capaciteit 'vrij' is. Beleidsmatige omgevingsfactoren Voor het plaatsen van een vergistingsinstallatie is een omgevingsvergunning nodig (Kenniscentrum InfoMil, 2016). Er gelden eisen aan de locaties voor biogasinstallaties op basis van zones voor geluid, geur en veiligheid (risicocontouren) (Groen Gas Nederland, 2015), maar is een veelvoorkomende praktijk bij AWZI's. Indien groengas wordt ingevoerd in het gasnet gelden hiervoor ook (kwaliteits)eisen, die afhankelijk van het volume, gesteld worden door de regionale netbeheerder of Gasunie Transport Services (Groen Gas Nederland, 2016). Maatschappelijke en sociale omgevingsfactoren Geen algemene negatieve aspecten verwacht als vergisting plaatsvindt op een RWZI.			

Situatie Hoogheemraadschap van Rijnland

Onbekend.

De voordelen

- Optimaal gebruik van grondstoffen.
- CO₂-besparing.

De nadelen

- In combinatie met slibvergisting neemt de af te voeren slibvracht toe en stijgen de slibverwerkingskosten.
- Synergie met slibvergisting is niet mogelijk, nieuwe vergistingsinstallatie nodig of, wat meer voor de hand ligt, het extern vergisten van maaisel.

5 Conclusies en aanbevelingen

Dit onderzoek heeft zicht tot doel gesteld het in beeld brengen van het speelveld rond energieneutraliteit, de huidige situatie wat betreft energiegebruik en hernieuwbare opwek en het duiden van de opgave om energie-neutraal te worden. Tevens zijn de soorten opties geschetst waarmee aan de opgave invulling gegeven kan worden.

5.1 Conclusies

Hier volgende belangrijkste conclusies op deze onderwerpen.

Beleidscontext energieneutraal

- De Nederlandse Energietransitie in het kader van klimaatbeleid is een zeer grote opgave, alle opties zullen nodig zijn.
- Gezien de opgave is snelheid in de transitie van belang, landelijke ambities werken ook sectoraal en regionaal door.
- Ruimte is een knellend vraagstuk, dat is al te zien aan het ruimtelijke ordeningsbeleid van provincies, maar dat zal in de toekomst nog sterker worden.
- Er zal intensief moeten worden samengewerkt om opties te realiseren, zowel tussen overheden onderling als met burgers, bedrijven en andere instellingen.
- Voor het Hoogheemraadschap van Rijnland:
 - Bestaat er thans geen verplichting of wettelijke taak om energie- of klimaatneutraal te worden.
 - Wel zijn er convenantafspraken-verplichtingen tot het uitvoeren van het Energie-Efficiency Plan (EEP).
 - Daarnaast is er een wettelijke verplichting (Wet milieubeheer, omgevingsvergunning: om een goede energiezorg te betrachten en rendabele energiebesparende maatregelen treffen (terugverdientijd <5 jaar).

Ontwikkeling energieverbruik en energieproductie

- Rijnland heeft een energiebesparing van 63 TJ gerealiseerd tussen 2005 en 2016, onder andere door het treffen van diverse grotere en minder grote maatregelen waaronder beluchters ('laaghangend fruit') andere maatregelen.
- Na 2020 zal het energiegebruik stabiliseren op ~540 TJ, waarbij er onzekerheden zijn t.a.v. het zuiveringsproces (vierde trap, opkomende stoffen, effecten groei en klimaatverandering).
- De eigen opwek van HHR laat bescheiden historische groei zien van ~50 TJ in 2005 tot 65 TJ in 2016.
- Als de maatregelen uit het EEP (TEA, TEO en zonneweides) genomen worden kan de eigen opwek toenemen tot 104 TJ in 2020.
- De duurzame energie opwek door HVC levert een grote bijdrage, die tot 242 TJ/j in 2020 stijgt.
- Als opgave om energieneutraal te worden resteert ongeveer 195 TJ, die met een combinatie van maatregelen (besparen en duurzaam opwekken) zou kunnen worden ingevuld.

Mogelijke maatregelen naar energieneutraal

- Energiebesparing levert naar verwachting slechts een geringe bijdrage in het invullen van de opgave naar energieneutraal.
- Er zijn veel opties die naast elkaar kunnen worden toegepast, zowel op gronden van HHR als daarbuiten.
- Er zijn factsheets opgesteld voor zon-PV, windenergie, waterkracht, blue energy, WKO, warmte uit afvalwater (TEA), warmte uit oppervlaktewater (TEO)/Smart polder, biogas en WKK (optimalisatie), maaisel en gewassen.
- Zon-PV is de optie met de laagste omgevings-complexiteit, en het ruimtebeslag van de gronden van HHR is voldoende om een (significant deel) van de energieneutraal opgave in te vullen. De kosten van zon-PV dalen sterk.
- Uitbreiding van de vergisting kan ook een significante bijdrage leveren (60-70 TJ).
- Windenergie is kosteneffectief op nationale kosten schaal, maar het huidige regelgevende kader stelt beperkingen waardoor de terreinen en assets hier nu niet voor gebruikt kunnen worden.
- Opties met warmte kunnen met ketenpartners worden verkend.

5.2 Aanbevelingen

Omdat dit onderzoek is uitgevoerd in de beeldvormende fase is een inhoudelijk advies nu niet op zijn plaats. Het is aan het Bestuur om zich een oordeel te vormen over het aangereikte materiaal.

Wellicht zal het hierbij behulpzaam zijn om een aantal alternatieve pakketten van mogelijke maatregelen te definiëren en hierbij de effecten op een aantal verschillende criteria in beeld te brengen. Voor de criteria kan gedacht worden aan financieel rendement; complexiteit voor de organisatie; gebruik van ruimte; bijdrage aan de energietransitie of het oplossen van het klimaatvraagstuk, et cetera. Op deze wijze kan het bestuur een rationele keuze maken waarbij ook zeer verschillende zaken kunnen worden gewogen.

5.3 Tot slot

Wij hopen met dit rapport het geschikte feitenmateriaal ten behoeve van de beeldvormende fase te hebben vastgelegd. Het is nu aan het algemeen bestuur om een wijs besluit te nemen. Om dit rapport te maken is gebruik gemaakt van veel informatie en deskundigheid bij het Hoogheemraadschap. Wij danken allen die aan dit rapport hebben bijgedragen voor de medewerking.

Bibliografie

Acuña Mora, D. & de Rijck, A., 2015. *Blue Energy : Salinity Gradient Power in Practice*. [Online]

Available at:

<https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5734Blue%20Energy.pdf>

[Geopend 2017].

Agentschap NL, 2011. *Energiezuinig koelen met warmte- en koudeopslag*. [Online]

Available at:

<https://www.rvo.nl/sites/default/files/bijlagen/Energiezuinig%20koelen%20met%20warmte%20en%20koudeopslag.pdf>

[Geopend 2017].

Alterra, 2010. *Biogas uit bermmaaisel : Duurzaam en haalbaar?*, Wageningen: Alterra Wageningen UR.

Arizona State University, 2014. *Hydroelectricity Feasibility Study, Haarlemmermeer*, Phoenix: Arizona State University.

Baumgärtel, J., 2017. *Business case zonneweide AWZI Zwaanshoek*, sl: Hoogheemraadschap van Rijnland.

BBC, 2015. *Blue energy : How mixing water can create electricity*. [Online]

Available at: <http://www.bbc.com/future/story/20150610-blue-energy-how-mixing-water-can-create-electricity>

[Geopend 2017].

Berenschot, 2014. *Juridische handreiking Duurzame Energie en Grondstoffen*, Utrecht: UvW.

Bosma, A., Pragt, G. & Sukkar, R., 2011. Vivace: waterkracht uit langzaam stromend water. *H2O*, pp. 12-13.

Brinkmann, 2014. *Biogas uit gras : een onderbenut potentieel*, Hoevelaken: Brinkmann/RVO.

CE Delft en ECN, 2016. *Maatschappelijke Kosteneffectiviteitsanalyse zon-PV en wind op land. Vergelijking kosten en maatschappelijke effecten*, CE Delft: sn

CMAG, 2015. *Warmterivier voor Nieuwveen*, Nieuwkoop: Gemeente Nieuwkoop/CMAG.

De Ingenieur, 2016. *Oppervlaktewater is een prachtige energiebron*. [Online]

Available at: <https://www.deingenieur.nl/artikel/oppervlaktewater-is-een-prachtige-energiebron>

deafsluitdijk.nl, 2017. *Blue Energy*. [Online]

Available at: <https://www.deafsluitdijk.nl/projecten/blue-energy/hoe-werkt-het/>

[Geopend 2017].

Deltares, 2008. *Water als bron van duurzame energie*, Delft: Deltares.

DWA, 2016. *Restwarmtebenutting AWZI en ijshal voor Combibad De Vliet te Leiden*, Bodegraven: DWA.

ECN, DNV GL & TNO, 2015. *SDE+ 2016*. [Online]

Available at:

https://www.ecn.nl/fileadmin/ecn/units/bs/SDE/SDE_2106/SDE2016_webversie.xlsx

ECN, DNV GL, TNO, 2016. *SDE+2017 (conceptadvies)*. [Online]

Available at:

https://www.ecn.nl/fileadmin/ecn/units/bs/SDE/SDE_2017/SDE2017_conceptadvies_webversie.xlsx

ECN, 2016. *Voorlopige correctiebedragen 2017 (SDE+)*, Petten: ECN.

Ecofys en P2, 2015. *Handreiking wind en zon waterschappen*, Den Haag: Unie van Waterschappen.

Ekwadraat, 2012. *Omgevingsanalyse van vier RWZI's van het Hoogheemraadschap Rijnland*, Leeuwarden: Ekwadraat.

Energinet.dk en Energi Styrelsen, 2012. *Technology data for energy plants*. [Online]

Available at:

https://www.energinet.dk/SiteCollectionDocuments/Danske%20dokumenter/Forskning/Technology_data_for_energy_plants.pdf

[Geopend 2017].

ENSOC, 2016. *Oppervlaktewater als derde duurzame energiebron*. [Online]

Available at:

<https://www.ensoc.nl/nieuwsarchief/branchenieuws/oppervlaktewater-als-derde-duurzame-energiebron/>

[Geopend 2017].

ENSOC, 2017. Lessen voor optimale duurzame koeling. *Ensoc Magazine*, 14 september.2017(9 juni).

Fraunhofer ISE, 2013. *Levelized cost of electricity renewable energy technologies*, Freiburg: Fraunhofer ISE.

Gemeente Alphen a/d Rijn, 2015. *Van A naar D : Alphen aan den Rijn op weg naar duurzaamheid 2014 - 2020*. [Online]

Available at: [http://www.vrhl-](http://www.vrhl-websites.com/2015/bladermodules/aadr/duurzaam/beleid/#5/z)

[websites.com/2015/bladermodules/aadr/duurzaam/beleid/#5/z](http://www.vrhl-websites.com/2015/bladermodules/aadr/duurzaam/beleid/#5/z)

[Geopend 2017].

Gemeente Gouda, 2016. *Uitvoeringsprogramma duurzaamheid 2016-2019*,

<https://www.gouda.nl/dsresource?objectid=0b5e9fc3-efcb-4ea8-81c6-21ba6f809457&type=pdf&&>: Gemeente Gouda.

Gemeente Haarlem, 2017. *Kadernota 2017: Het tij gekeerd*. [Online]

Available at: <https://www.haarlem.nl/nieuws/kadernota-2017-het-tij-gekeerd/>

[Geopend 2017].

Gemeente Leiden, 2016. *We pakken door! Duurzaamheidsagenda 2016-2020*. [Online]
Available at: https://gemeente.leiden.nl/fileadmin/files/Duurzaam2030/beleidsstukken/W_e_pakken_door_Brochure_Duurzaamheidsagenda_2016-2020_januari_2016_.pdf
[Geopend 2017].

Gemeente Zoetermeer, 2017. *Ambities CO2-reductie*. [Online]
Available at: https://www.zoetermeer.nl/inwoners/duurzaam-zoetermeer_46746/item/ambities-co2-reductie_66539.html
[Geopend 2017].

Groen Gas Nederland, 2015. *Verplichte vergunningen voor biogasproductie-installaties*, Utrecht: Groen Gas Nederland.

Groen Gas Nederland, 2016. *Fase 1 Oriëntatie*. [Online]
Available at: <https://groengas.nl/groengas-productie/alles-over-de-productie-van-groen-gas/productie-fase-1/#juridisch>

GroenBlauw, 2017. *Warmte uit oppervlaktewater*. [Online]
Available at: <http://www.groenblauwenetwerken.com/measures/ambient-heat/heat-from-surface-water/>
[Geopend 2017].

Hartman, E. & Bloemendal, M., 2016. Warm rioolwater: thermische energie met potentie. *TVVL Magazine*, pp. 18-19.

IF Technology, 2012. *Energie uit oppervlaktewater : Presentatie Water in zijn element*. [Online]
Available at: <https://www.slideshare.net/IFTechnology/energie-uit-oppervlaktewater>

IF Technology, 2016. *Landelijke verkenning warmte en koude uit het watersysteem*, Den Haag: Unie van Waterschappen.

Ingreenious, 2012. *Resultaten testveld kleine windturbines Schoondijke*. [Online]
Available at: <https://www.zeeland.nl/digitaalarchief/zee1300980>
[Geopend 2017].

IPO, UvW, VNG, 2017. *Naar een duurzaam Nederland. Gezamenlijke investeringsagenda van gemeenten, provincies en waterschappen voor de kabinetsformatie 2017*, sl: IPO, UvW, VNG.

IRENA & IEA-ETSAP, 2013. *Heat Pumps : Technology Brief*, sl: IRENA & IEA-ETSAP.

IRENA, 2012. *Hydropower cost analysis*, Bonn: IRENA.

IRENA, 2016. *The power to change: solar and wind cost reduction potential to 2025*, Bonn: IRENA.

Johan Carels Eco & Biogas Consulting, 2016. *Hoe ziet een biogasinstallatie eruit?*. [Online]
Available at: http://www.jcarels.be/index_biogasinstallatie.htm

Kenniscentrum Infomil, 2016. *Is warmte/koudeopslag een vergunningplichtige activiteit?*. [Online]
Available at: <http://www.infomil.nl/onderwerpen/integrale/activiteitenbesluit/toelichting-bor/onderdeel-inrichting/vergunningplicht-1/bijlage-bor/warmte-koudeopslag/>

Kenniscentrum InfoMil, 2016. *Wanneer zijn rioolwaterzuiveringsinstallaties (RWZI's) vergunningplichtig?*. [Online]
Available at: [http://www.infomil.nl/onderwerpen/integrale/activiteitenbesluit/toelichting-bor/onderdeel-inrichting/vergunningplicht-1/bijlage-bor/wanneer-\(rwzi/](http://www.infomil.nl/onderwerpen/integrale/activiteitenbesluit/toelichting-bor/onderdeel-inrichting/vergunningplicht-1/bijlage-bor/wanneer-(rwzi/)

Kiep, M., 2014. *Warmtestation Harnaschpolder*. [Online]
Available at: <http://www.biowkk.eu/wp-content/uploads/2015/02/download-21.pdf>
[Geopend 2017].

KNMI, 2016. *Klimaatatlas*. [Online]
Available at: <http://www.klimaatatlas.nl/klimaatatlas.php?wel=zon&ws=kaart&wom=Gemiddelde%20globale%20straling>

KNMI, 2017. *Gemiddelde windsnelheid*. [Online]
Available at: <http://www.klimaatatlas.nl/klimaatatlas.php>
[Geopend 2017].

KNN & MD, 2013. *Energie en Ruimte : Verkenning van de ruimte voor grondgebonden duurzame energieopwekking*, Groningen: Provincie Groningen.

Milieu Centraal, 2016. *Kunnen zonnepanelen op mijn dak?*. [Online]
Available at: <https://www.milieucentraal.nl/energie-besparen/zonnepanelen/zonnepanelen-kopen/kunnen-zonnepanelen-op-mijn-dak/>

Min. BZK, 2012. *Folder Zonnecollectoren en zonnepanelen*. [Online]
Available at: <https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/brochures/2010/07/20/zonnecollectoren-en-zonnepanelen/zonnecollectoren-en-zonnepanelen-20november2012.pdf>

Motivaction, 2016. *Publieksonderzoek energievoorziening 2015-2050*, Amsterdam: Motivaction/EZ.

Neervoort, 2015. *Effluentwater, de warmtebron van de toekomst?*, Leiden: Hoogheemraadschap van Rijnland.

PBL, 2012. *Naar een duurzame warmtevoorziening van de gebouwde omgeving in 2050*, Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving.

Platform Geothermie, 2016a. [Online]
Available at: <https://geothermie.nl/>

Platform Geothermie, 2016b. *Geothermie en seismische activiteit*. [Online]
Available at: https://geothermie.nl/images/bestanden/161114_factsheet_geothermie_en_seismiciteit.pdf

POSAD, 2017. *Energiestrategie Midden-Holland*, Den Haag: POSAD Spatial Strategies.

Provincie Noord-Holland, 2017. *Aanvragen windparken*. [Online]
Available at: https://www.noord-holland.nl/Onderwerpen/Duurzaamheid_Milieu/Projecten/Wind_op_land/Aanvragen_windparken

Provincie Zuid-Holland, 2016. *Verordening ruimte 2014 Actualisering 2016*, Den Haag: Provincie Zuid-Holland.

Rijksoverheid, 2016. *Minister Kamp: €150 miljoen beschikbaar voor inzet van mest voor hernieuwbare energie*. [Online]
Available at: <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2016/10/04/minister-kamp-%E2%82%AC150-miljoen-beschikbaar-voor-inzet-van-mest-voor-hernieuwbare-energie>

Rijnbach, M. v., 2014. Koeling uit het IJ. *Installatie en sanitair*, pp. 10-12.

RVO, 2014a. *Windkaart van Nederland*. [Online]
Available at: <http://www.rvo.nl/sites/default/files/2015/01/Windkaartvan%20Nederland%20%282014%29.pdf>

RVO, 2014b. *Deel 2 Informatiepakket Windturbines v2.pdf*. [Online]
Available at: <http://www.rvo.nl/sites/default/files/2014/11/Deel%20%20Informatiepakket%20Windturbines%20v2.pdf>

RVO, 2014c. *Handboek Risicozonering Windturbines*, Utrecht: RVO.

RVO, 2016a. *Bodemenergie/Aardwarmte*. [Online]
Available at: <http://www.rvo.nl/onderwerpen/duurzaam-ondernemen/duurzame-energie-opwekken/bodemenergie/aardwarmte>

RVO, 2016b. *Windenergie op land*. [Online]
Available at: <http://www.rvo.nl/onderwerpen/duurzaam-ondernemen/duurzame-energie-opwekken/windenergie-op-land> [Geopend 2017].

RVO, 2016. *Eerste coöperatieve waterkrachtcentrale in november van start*. [Online]
Available at: <http://www.rvo.nl/actueel/praktijkverhalen/eerste-co%C3%B6peratieve-waterkrachtcentrale-november-van-start>

RVO, 2016. *Geothermie voor de industrie*. [Online]
Available at: http://www.rvo.nl/sites/default/files/2016/05/140220-01%20RVO_Geothermie%20voor%20de%20industrie_05.pdf

RVO, 2016. *Innovatieve boortechneik gebruikt bij aardwarmtewinning*. [Online]
Available at: <http://www.rvo.nl/actueel/praktijkverhalen/innovatieve-boortechneik-gebruikt-bij-aardwarmtewinning>

RVO, 2016. *Opbrengst windenergie op land*. [Online]
Available at: <http://www.rvo.nl/onderwerpen/duurzaam->

ondernemen/duurzame-energie-opwekken/windenergie-op-land/techniek/opbrengst

RVO, 2017. *Monitor Wind op Land 2016*, Utrecht: RVO.

SodM, 2016. *Aardwarmte*. [Online]
Available at: <https://www.sodm.nl/onderwerpen/aardwarmte>
[Geopend 2017].

Statkraft, 2013. *Statkraft halts osmotic power investments*. [Online]
Available at: <https://www.statkraft.com/media/news/News-archive/2013/Statkraft-halts-osmotic-power-investments>

Stichting H2O, 2014. Op pad met Barry Scholten. *H2O, Maandblad voor waterprofessionals*, 47(6), pp. 30-31.

STOWA, 2016. *Thermische energie*. [Online]
Available at:
http://waterenergie.stowa.nl/Achtergronden/Thermische_energie.aspx

Sukkar, R. & Van Amelrooij, M., 2013. Duurzame warmte door riothermie. *VV+*, Issue september, pp. 18-21.

Trouw, 2017. *Rutte III legt klimaatdoel in wet vast*. [Online]
Available at: <https://www.trouw.nl/democratie/rutte-iii-legt-klimaatdoel-in-wet-vast-afd051da/?>
[Geopend 6 10 2017].

Unie van Waterschappen, 2010. *Klimaatakkoord Unie en Rijk 2010-2020*. [Online]
Available at: <https://www.uvw.nl/wp-content/uploads/2010/07/Klimaatakkoord-Unie-en-Rijk-2010-2020.pdf>
[Geopend 2017].

Viessmann Group, 2015. *Latest Development of Biogas Upgrading to Biomethane, presentation at the EBA Workshop, Brussels, September 3rd, 2015*. [Online]
Available at: http://european-biogas.eu/wp-content/uploads/2015/09/3_Schulte-_150826_Presentation-Biomethane-Workshop_Version_7-SSB.pdf
[Geopend 2017].

Visser, L. R., 2014. *Case Study : Blue Energy Centrale Katwijk, BSc thesis*, Leiden: Hoogheemraadschap van Rijnland ; Vrije Universiteit Amsterdam.

Vogelbescherming Nederland, 2009. *De nationale windmolenrisicokaart voor vogels*, sl: Vogelbescherming Nederland.

Bijlage A Omrekenfactoren

	Eenheid	Primaire energie
Elektriciteit	1 kWh	0,009 GJ/kWh
Aardgas	1 m ³	0,03165 GJ/m ³
Biogas	1 m ³	0,0233 GJ/m ³
Warmte	1 GJ	1,11 GJp/GJ
Gas- /dieselolie	1 liter	0,0357 GJ/liter

1 kiloJoule (kJ) = 1.000 Joule
1 MegaJoule (MJ) = 1.000.000 Joule
1 GigaJoule (GJ) = 1.000.000.000 Joule
1 TeraJoule (TJ) = 1.000.000.000.000 Joule
1 PetaJoule (PJ) = 1.000.000.000.000.000 Joule

De rapportage is in termen van primaire energie. Primaire energie is de energiewaarde van de energiegrondstoffen die gebruikt zijn voor vóór enige technische omzetting. Dit is bijvoorbeeld de energiewaarde van steenkool, bruinkool, aardolie, aardgas, uranium, water, zonnestraling of biogas.

Bijlage B Definities

B.1 Energie-efficiency

Het Hoogheemraadschap van Rijnland gebruikt een eigen definitie van het begrip energie-efficiency. Het begrip is ingevuld om het procentuele verschil in de inkoop van energie in een bepaald jaar te relateren aan het jaar 2005. Hierbij wordt gekeken naar de verschillen tussen het energiegebruik en opwek in een bepaald jaar, vergeleken met het energiegebruik en de energieinkoop in het jaar 2005.

In formulevorm ziet het er als volgt uit (η = energie-efficiency; t = een bepaald jaar; E =energiegebruik, O = energie-opwek):

$$\eta_t = \frac{E_{2005} - E_t + O_t - O_{2005}}{E_{2005}} \times 100\%$$

Een paar voorbeelden:

1. In 2005 was het energiegebruik 652 en de opwek 51 PJ.
De teller komt voor dit jaar op 0 uit, dus was de efficiency t.o.v. 2005 nul.
2. In 2014 was het energiegebruik 585 en de opwekking 74 (inclusief HVC), waardoor de efficiency kwam op 14%:

$$\eta_{2014} = \frac{652 - 585 + 74 - 51}{652} \times 100\% = 14\%$$

3. In 2016 was het energiegebruik 590 en het totaal opwekking inclusief HVC 201, waarmee de efficiency gestegen was tot 33%:

$$\eta_{2016} = \frac{652 - 590 + 201 - 51}{652} \times 100\% = 33\%$$

Advies aanpassing formule

Als het energiegebruik kan worden gereduceerd tot (rekenvoorbeeld) 500 PJ en er kan een identieke hoeveelheid energie worden opgewekt (Rijnland is energieneutraal) dan zou bij de huidige formule de efficiency bedragen:

$$\eta_{\text{energie neutraal}} = \frac{652 - 500 + 500 - 51}{652} \times 100\% = 92\%$$

Men zou echter kunnen verwachten dat bij energieneutraal de efficiency zoals hierboven gedefinieerd op 100% zou zijn, omdat de energie-inkoop nihil is geworden.

Daarom is het aan te bevelen een formule voor efficiency te hanteren, die bij energieneutraal ook op 100% uit zou komen. Dit kan bijvoorbeeld zijn: de ratio van de netto-inkoop in een jaar gedeeld door de netto energiebehoefte in 2005. In formule ziet dit er als volgt uit:

$$\eta_t = \left(1 - \frac{E_t - O_t}{E_{2005} - O_{2005}} \right) \times 100\%$$

Tot op heden is het verschil niet groot, maar naar de toekomst toe kan het wel wat uitmaken en is het logischer de aangepaste formule te gebruiken. Positief is dat de energie efficiency dan nog beter uitkomt.

Uiteraard kan ook een geheel andere beschouwing van efficiency gedaan worden. Een mogelijkheid is om efficiency te relateren aan de eenheden van productie (transport afvalwater in m³; zuiveren afvalwater in verwijderde v.e.; slibontwatering in ton d.s.). Als men een efficiencydefinitie hanteert waarbij dit is inbesloten wordt de berekening wel ingewikkelder maar jaarlijkse fluctuaties in de bovenstaande parameters beïnvloeden het efficiency-percentage dan minder. Hiertoe zou alleen na overleg met adviseurs van RVO moeten worden overgegaan die ervaringen hebben met hoe in andere sectoren dan waterschappen de efficiency wordt gemeten.

B.2 Soorten van maatregelen in de MJA/EEP

In een EEP (Energie Efficiency Plan) worden maatregelen opgenomen op de thema's procesefficiëntie, ketenefficiëntie en duurzame energie. Deze maatregelen kunnen worden geclassificeerd als 'zeker', 'voorwaardelijk' of 'onzeker'. Het totaal aan zekere en onzekere maatregelen moet optellen tot minimaal 8% efficiencyverbetering in de EEP-perioden (2% per jaar). Hieronder is beschreven wat deze classificaties behelzen.

Tabel 10 Classificaties van EEP maatregelen

Classificatie	Omschrijving
Zeker	In principe neemt de onderneming alle rendabele maatregelen als 'zeker' op in het EEP en is verplicht deze tijdens de looptijd uit te voeren. Zonder een <i>zekere</i> maatregel in het Energie Efficiëntie Plan kan in principe geen positief advies worden gegeven door RVO. Voor de <i>zekere</i> of <i>voorwaardelijke</i> maatregelen moet de energiebesparing bepaald worden, inclusief een onderbouwing hiervan. Nadat het EEP is geaccordeerd, is de organisatie verplicht om de zekere maatregelen te treffen. Indien een zekere maatregel niet wordt getroffen dan moet een alternatieve maatregel getroffen worden die minimaal dezelfde efficiencyverbetering bewerkstelligt.
Voorwaardelijk	Een maatregel krijgt de stempel <i>voorwaardelijk</i> als er een belemmering (technisch, bedrijfseconomisch of organisatorisch) is om de maatregel als zeker op te nemen. De energiebesparing moet bepaald worden, inclusief een onderbouwing hiervan. De onderneming is gehouden om te onderzoeken hoe de hindernissen weggenomen kunnen worden zodat de maatregel geïmplementeerd kan worden. De aangevoerde belemmering moet onderbouwd worden en wordt getoetst. Het niet beschikbaar hebben van het benodigde budget in het geplande jaar van uitvoering wordt niet gezien als valide argument om een maatregel als 'voorwaardelijk' op te nemen. Als de maatregel niet genomen wordt, moeten er alternatieve maatregelen getroffen worden die dezelfde efficiencyverbetering opleveren.
Onzeker	Dit zijn maatregelen die interessant lijken, maar waarvan de mate van energiebesparing, en dus de rentabiliteit, niet duidelijk zijn. Ook maatregelen die pas ná 2020 genomen zullen worden, en dus na de EEP-periode 2017-2020, worden ook als <i>onzeker</i> gekwalificeerd.

Bijlage C Ambities omliggende waterschappen

Tabel 11 toont de ambities van enige omliggende waterschappen, die zijn getoond in de figuur in Hoofdstuk 2.

De tabel bevat ook een indicatie van de financiële kaders. Dit is niet uitputtend, er is gezocht naar een duiding van de investeringsomvang. De investeringsomvang betreft de initiële investering maar dit hoeven niet kosten te zijn die voor rekening komen van de ingezetenen. Als maatregelen budgetneutraal worden getroffen betekent dit dat, rekening houdend met de interne rente/discontovoet, de maatregel zich binnen de technische levensduur terug heeft verdiend. Er zijn ook maatregelen mogelijk die, bijvoorbeeld dankzij subsidie, een positief rendement laten zien.

Tabel 11 Ambities van andere hoogheemraadschappen en waterschappen

Waterschap	Energie-ambitie	Indicatie financiële kaders
Amstel, Gooi en Vecht	WS AGV energieneutraal in 2020.	Budgetneutraal. ¹⁶ € 1,77 miljoen innovatiebudget, waarvan b.v. 0,5 mln voor 'klimaatneutraal door circulair handelen'
Brabantse Delta	Wil in 2025 energieneutraal zijn door zelf het energiegebruik geheel op te wekken. ¹⁷	Investeren in vier windmolens op en/of naast eigen terreinen bij Bath en Waalwijk. Ruimte bieden aan omwonenden voor participeren in zon-PV.
Hollands Noorderkwartier	Uitgangspunt behalen klimaat-energie doelstellingen uit het klimaatakkoord Unie-Rijk Algemeen bestuur heeft op 17 mei gekozen voor hoogsteambitieniveau C: gegarandeerd 100% energie- en klimaatneutraal in 2025.	Investering van € 59 miljoen verspreid over 5 jaar (van 2017 tot en met 2022). Ambitieniveaus zouden o.a. met behulp van SDE+ behaald worden.
Vallei en Veluwe	– In 2025 energieneutraal	Te realiseren via diverse energiefabrieken en andere projecten, in het verleden al investeringen voor gedaan.
Schieland en Krimpenerwaard	– Committeren aan Klimaatakkoord waterschappen – Energieneutraal 2025 – 2020 40% eigen energie	Er zijn nog geen financiële middelen gereserveerd.

¹⁶ <http://edepot.wur.nl/417403>
<https://www.waternet.nl/siteassets/actueel/jaarplan-onderzoek-en-innovatie-2017-web.pdf>

¹⁷ <https://www.brabantsedelta.nl/nieuws/2017/06/waterschap-brabantse-delta-zet-extra-stappen-voor-duurzaamheid.html>

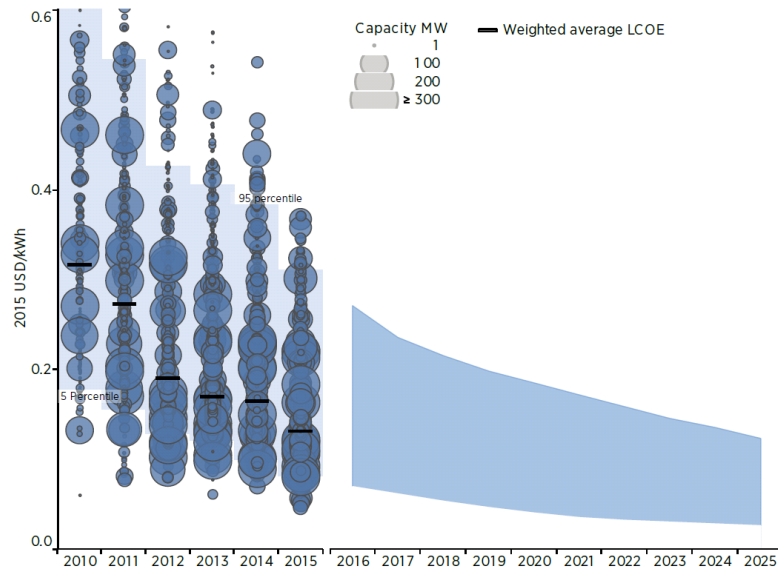
Waterschap	Energie-ambitie	Indicatie financiële kaders
Rijn en IJssel	Er wordt maximaal ingezet op het bereiken van energie-neutraliteit in 2025.	Met windenergie kan 55-75% van de energieneutraliteit bereikt worden, de investering hiervoor bedraagt €15mln. Er is in totaal € 35,5 mln nodig.
Rivierenland	– In 2030 energieneutraal. – In 2020 40% van het energiegebruik duurzaam opwekken. – Verbetering van de energie-efficiency met 30% en een broeikasgasreductie van eveneens 30%.	€ 3,7 mln tot 2020. Lange termijn (2020-2030) € 12,7 mln.
Friesland	– In 2020 40% van energie zelf duurzaam opwekken. – 2030 klimaatneutraal. – 8% meer energie-efficiency in 2020 t.o.v. 2015.	€ 50 mln. (budgetneutraal) (€ 15 mln voor 40.000 zonnepanelen; € 35 mln energiefabriek en slibontwateringsinstallatie).
Zuiderzeeland	– Energie besparen: 30% energie-efficiency in 2020 ten opzichte van 2005. – Zelfvoorzienendheid: 35-45% zelfvoorzienend (energie-neutraal) in 2030. – Klimaatneutraal in 2050: volledig energieneutraal uiterlijk in 2050.	2016-2020 € 22,1 mln (budgetneutraal) 2020-2030 € 10-18 mln.

Bijlage D Zon-PV

D.1 Kostenontwikkeling

FIGURE 14: GLOBAL UTILITY-SCALE SOLAR PV LCOE RANGE, 2010-2025

Source: IRENA Renewable Cost Database and IRENA analysis.

Bron: (IRENA, 2016).

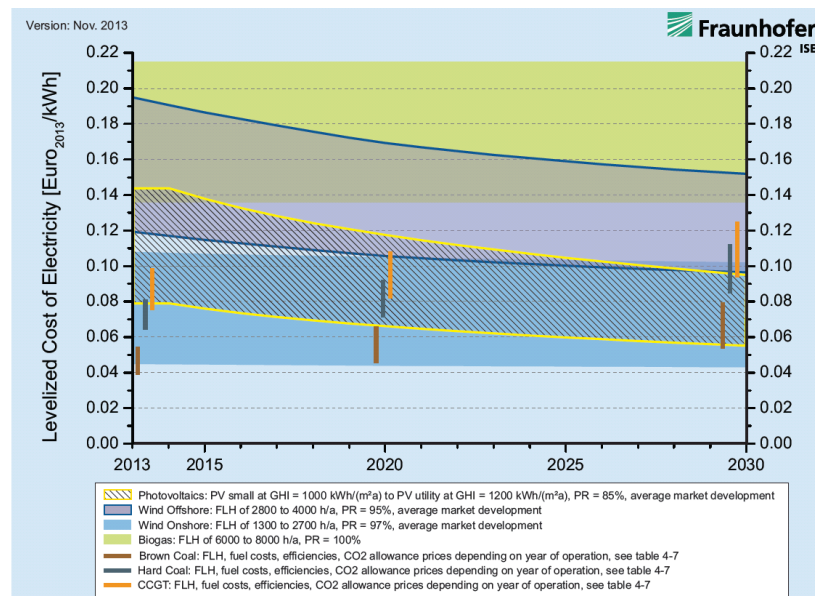
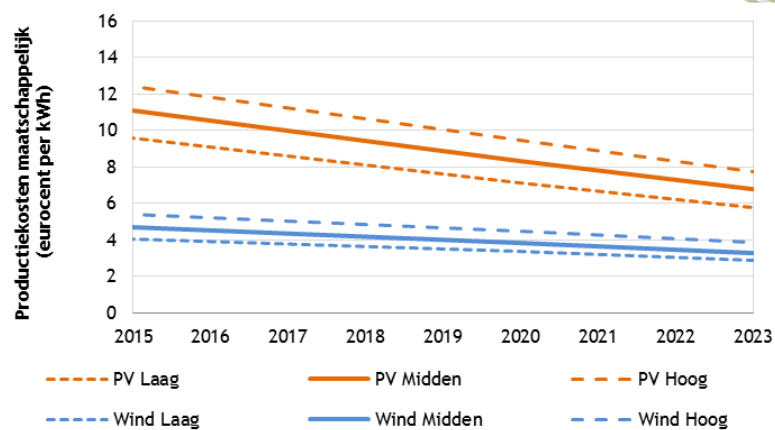

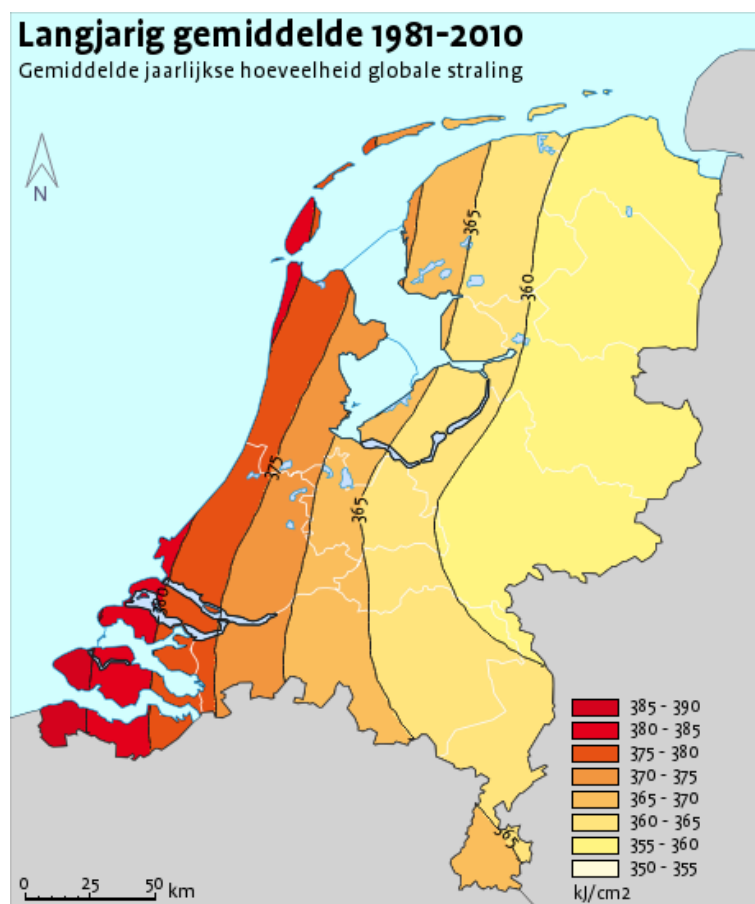
Figure 2: Learning-curve based predictions of the LCOE of renewable energy technologies and conventional power plants in Germany by 2030. Calculation parameters in Tables 1 to 7.

Bron: (Fraunhofer ISE, 2013).

Bron (CE Delft en ECN, 2016).

D.2 Zonopbrengst

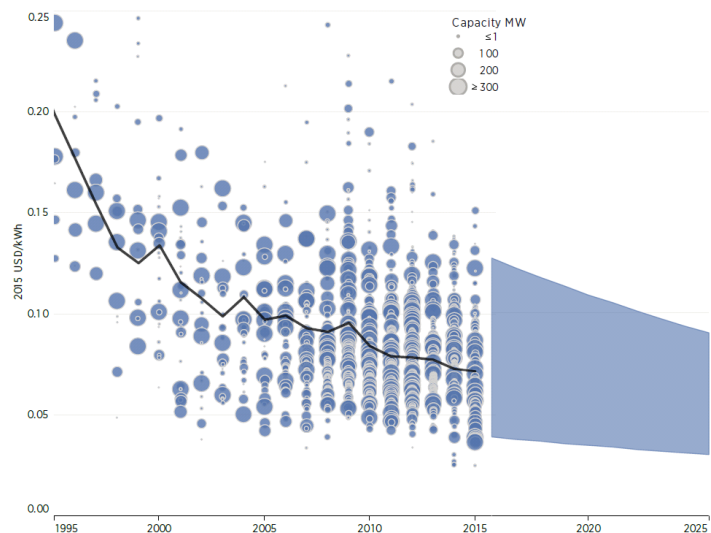

Bron: (KNMI, 2016).

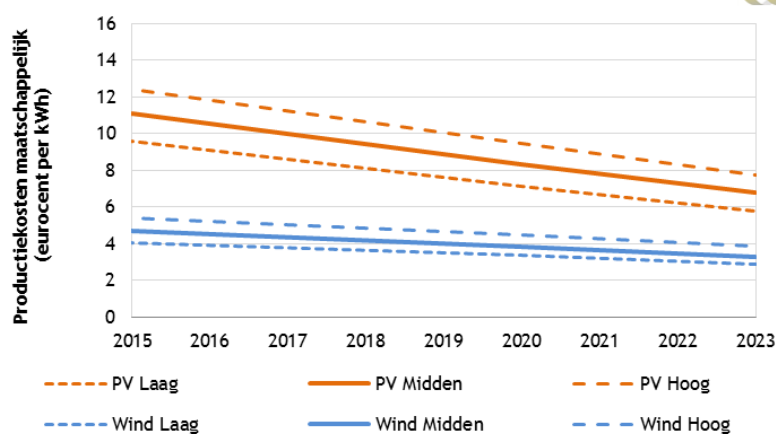
Bijlage E Wind

E.1 Kostenontwikkeling

FIGURE 29: LEVELISED COST OF ELECTRICITY OF ONSHORE WIND, 1983-2025

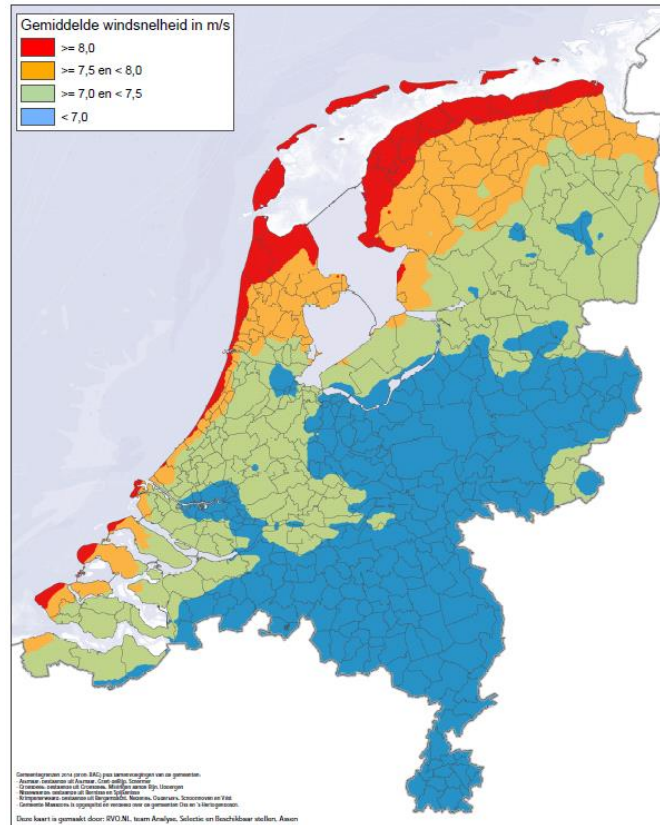
Bron: (IRENA, 2016).

Bron (CE Delft en ECN, 2016).

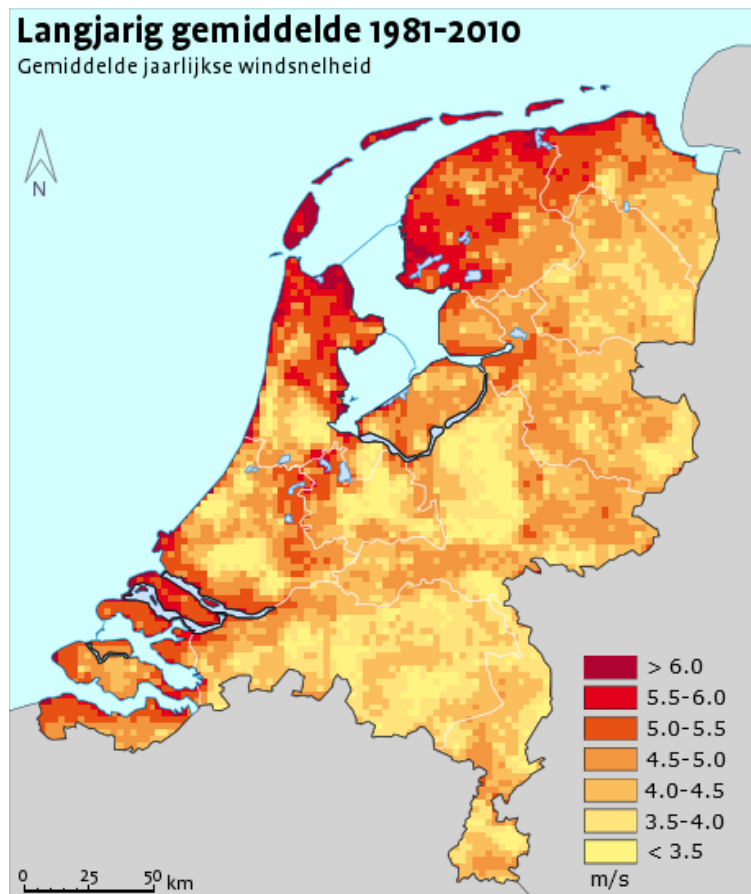
E.2 Windsnelheden op 100 meter hoogte

Bron: (RVO, 2014a)

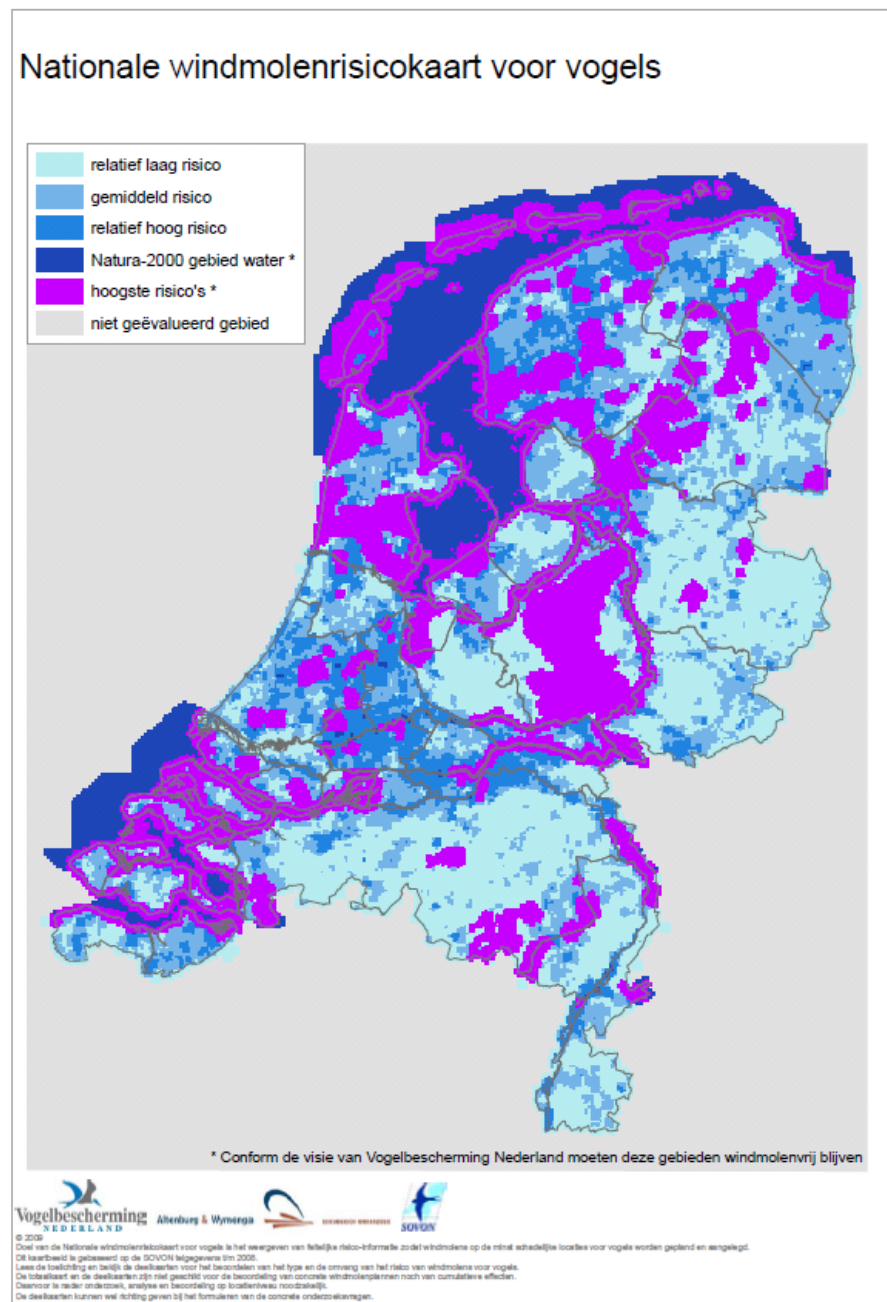
E.3 Windsnelheden op 10 meter hoogte

De daadwerkelijke windsnelheid op locatie is afhankelijk van bebouwing en objecten in de omgeving.

Bron: (KNMI, 2017).

E.4 Windmolenrisicokaart voor vogels

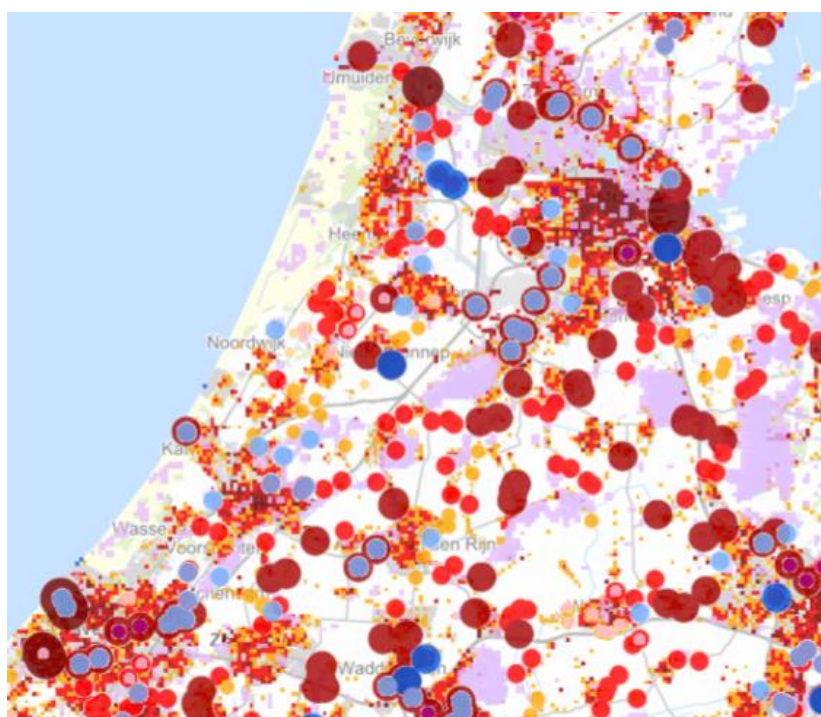

Bron: (Vogelbescherming Nederland, 2009).

Bijlage F Energie uit water

F.1 Warmte en koude uit waterlopen, (diepe) plassen en bij kunstwerken

Op www.nationaleenergieatlas.nl staat een interactieve kaart voor het economisch winbaar potentieel aan warmte en koude uit waterlopen, (diepe) plassen en water bij kunstwerken. Hieronder een weergave voor het werkgebied van Hoogheemraadschap van Rijnland. Voor het economisch winbaar potentieel is uitgegaan van een minimaal vereiste energievraag/-aanbod van 1.000 GJ met voldoende vragers in de nabijheid van het watersysteem (IF Technology, 2016).

Warmte - waterlopen en plassen Koude - waterlopen en plassen

- matig geschikt
- redelijk geschikt
- geschikt
- zeer geschikt
- uitstekend geschikt

- matig geschikt
- redelijk geschikt
- geschikt
- zeer geschikt
- uitstekend geschikt

Warmte - Kunstwerken

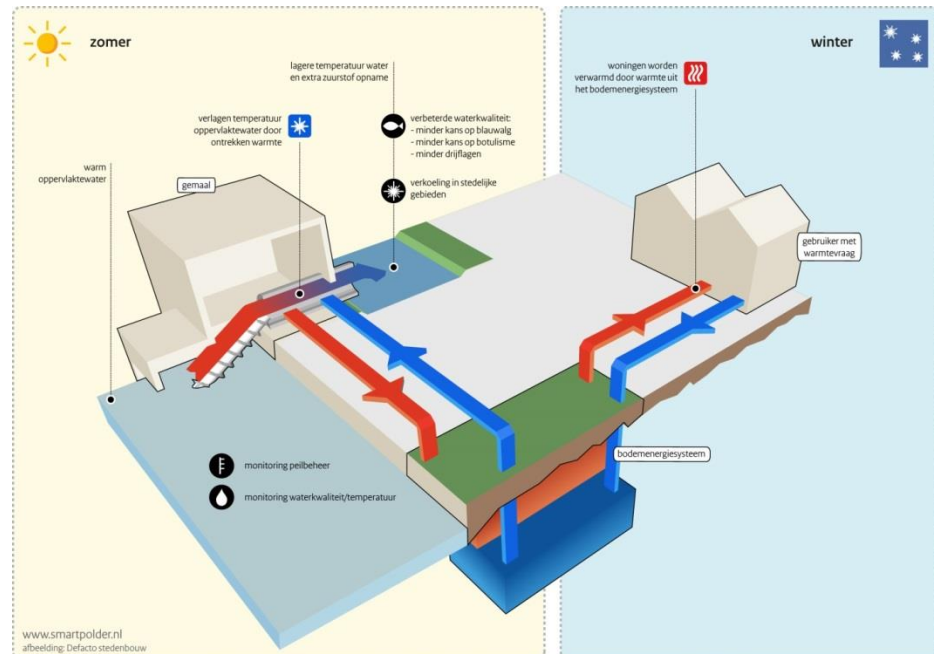
- matig geschikt
- redelijk geschikt
- geschikt
- zeer geschikt
- uitstekend geschikt

Koude - Kunstwerken en diepe plassen

- matig geschikt
- redelijk geschikt
- geschikt
- zeer geschikt
- uitstekend geschikt

F.2 Warmte-Koudewinning uit oppervlaktewater bij gemalen in combinatie met WKO

Schematische weergave van warmte-koudewinning uit oppervlaktewater bij gemalen in combinatie met WKO, waarbij de gemaalomp ook wordt gebruikt voor de circulatie van het oppervlaktewater naar de bodemopslag. De situatie is geschetst voor zomer en winter.

Bron: (De Ingenieur, 2016).

Memo – Ter kennisname

Aan: VV

Van: E. de Groot

Onderwerp: Beantwoording vragen energiedossier

Datum: 30 januari 2018

Corsanr.: 18.008518

Waarom moet u dit weten?

31 januari 2018 wordt het onderwerp 'energieneutraal Rijnland 2025' opiniërend in de VV behandeld. Ter voorbereiding hierop is in januari een rondje fracties gedaan om het onderwerp toe te lichten en vragen te beantwoorden. Tijdens dit 'rondje' zijn een aantal vragen gesteld die in deze memo worden beantwoord.

Vragen en antwoorden

Vraag 1: Wat is de potentie van kleine windmolens (ashoogte tot 15 meter)?

In de Visie Ruimte en Mobiliteit (PZH) staat: *Ook worden nieuwe initiatieven toegestaan voor windturbines met een ashoogte van 15 meter buiten bestaand stads- en dorpsgebied en 45 meter binnen bestaand stads- en dorpsgebied of binnen het glastuinbouwgebied, voor zover dat past bij de lokale situatie. Dit is ter beoordeling van de gemeente. De provincie kan wel een zienswijze indienen indien te weinig rekening is gehouden met het omringende landschap en de cultuurhistorische, ecologische en recreatieve kwaliteiten.*

De opbrengst van kleine windmolens is zeer beperkt, zoals ook op bladzijde 35 van het CE-Delft rapport is weergegeven. 1 kleine windmolen kan tot 30.000 KWh op jaarbasis opleveren (in het CE-Delft rapport wordt uitgegaan van praktijkopbrengsten van 2.700 KWh), wat betekent dat de totale theoretische jaarproductie ca. 0,27 TJp bedraagt. De totale investeringskosten per kleine windmolen bedragen ca. € 50.000 euro.

Om dezelfde capaciteit te kunnen krijgen als één middelgrote windmolen (12,5 TJp) zijn circa 46 kleine windmolens nodig. De totale investeringskosten hiervan bedragen circa 2,5 miljoen euro. Rijnland heeft circa 25 zuiveringsterreinen. Dit betekent dat er per locatie twee zouden moeten worden geplaatst. Niet onderzocht is of dat daadwerkelijk ook mogelijk is en wat de verdere voor- en nadelen hiervan zijn voor bijvoorbeeld beheer, onderhoud en de omgeving.

Vraag 2: In Zuid- en Noord-Holland is het voorsnog lastig om windmolens te plaatsen. Hoe zit dat in de rest van Nederland? Kunnen we meeliften met initiatieven van collega waterschappen elders in het land? Rijnland zou bijvoorbeeld kunnen investeren op terreinen van collega waterschappen.

De Unie van Waterschappen heeft begin vorig jaar aan de waterschappen gevraagd welke duurzame energieprojecten worden gerealiseerd. Uit de reacties blijkt dat door de waterschappen vooral geïnvesteerd wordt in biogas en zonneweides. Windmolens worden vooral nog met investeringen door derden geplaatst. Concrete projecten met windmolens worden met name door de oostelijke waterschappen (onder andere Rijn en IJssel, Rivierenland) uitgevoerd.

Zowel op regionaal niveau (met de regionale samenwerkingspartners) als nationaalniveau (via de Unie wordt onderzocht wat de diverse mogelijkheden (inclusief samenwerkingsvormen) zijn voor duurzame energieproductie. Wind maakt hiervan ook onderdeel uit.

Vraag 3: Windmolens en zonnepanelen leveren een piekbelasting waardoor soms meer wordt geleverd dan nodig en soms minder dan nodig. Welke maatregelen zijn nodig om geheel onafhankelijk van het elektriciteitsnet te kunnen zijn? Hoe zit dat bijvoorbeeld bij de zonneweide te Katwijk?

Rijnland hanteert voor energieneutraliteit het volgende uitgangspunt:

De organisatie wekt jaarlijks minstens net zo veel hernieuwbare energie op als dat het zelf nodig heeft voor haar processen en bedrijfsvoering. Hierbij wordt op jaarbasis gekeken. Op uur-, dag- of weekbasis is er uitwisseling met de 'buitenwereld' om overschotten en tekorten op te vangen.

Als Rijnland helemaal autonoom wil zijn in de energievoorziening (dus onafhankelijk van het elektriciteitsnet) is een (veel) grotere inspanning vereist. Dit komt doordat het lastig is vraag en aanbod goed op elkaar af te stemmen. Als het hard regent heeft Rijnland bijvoorbeeld te maken met een piekvraag door inzet van bemaling, maar die piekvraag zal vaak niet samenvallen met de energieproductie van windmolens en zonneweiden.

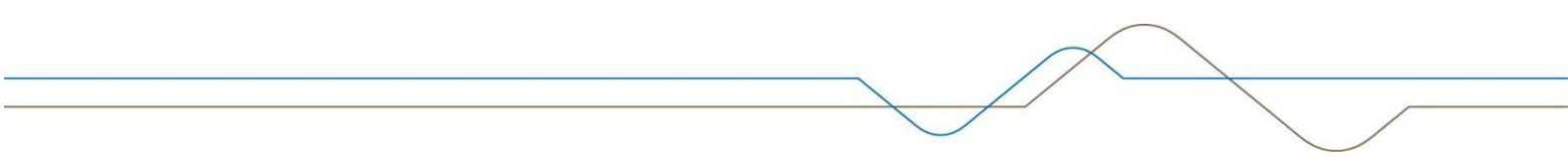
Feitelijk gaat het hierbij om een verdelingsvraagstuk waarbij naast lokale opslag met name de landelijke en Europese spreiding een grote rol speelt. Naar de mogelijkheden van opslag/spreiding wordt momenteel volop onderzoek gedaan. Er zijn diverse interessante ontwikkelingen die mogelijk op termijn gaan zorgen voor verdere optimalisaties. Een mooi voorbeeld hiervan is het slim malen waarbij (waar mogelijk) rekening wordt gehouden met het aanbod van (goedkope) energie en energieoverschotten. Hiervoor loopt momenteel een nationaalproject waarbij bedrijfsleven (energiebedrijven), waterschappen en wetenschappelijke instituten betrokken zijn. Ook Rijnland is hierop aangesloten.

Voorbeeld zonneweide Katwijk: van de opgewekte energie zal gemiddeld genomen (over een jaar) ongeveer 50% door de awzi zelf worden gebruikt en 50% worden terug geleverd aan het net. In de zomer is de opbrengst van de zonneweide groter dan de awzi verbruikt aan energie (langer licht, zonniger weer dus een hogere opbrengst). In de winter is de opbrengst (aanzienlijk) lager en kan alle opgewekte energie door de awzi worden gebruikt.

Vraag 4: Hoe zit het bij de SDE+-subsidies met het wel/niet verplicht terug leveren van elektriciteit aan het net en wat is de relatie met de BTW-afdracht?

Het is bij SDE+-subsidies niet verplicht om terug te leveren aan het net. Op het moment dat wordt terug geleverd aan het net is de subsidie op de geproduceerde hoeveelheid energie hoger dan wanneer de opgewekte energie alleen voor eigen gebruik is. De SDE+ subsidie is niet belast met BTW.

Wat betreft de BTW op de investering (bijvoorbeeld aanschaf zonnepanelen) geldt dat de BTW (gedeeltelijk) terug kan worden gevraagd. Dit hangt af van afspraken met de belastingdienst. Op dit moment hebben verschillende waterschappen verschillende verklaringen ontvangen. Er wordt daarbij (soms) onderscheid gemaakt tussen eigen gebruik en teruglevering aan het net. Procentueel wordt dan bekeken hoeveel energie voor eigen gebruik is en hoeveel voor teruglevering. Vervolgens wordt deze verhouding toegepast op de terug te vragen BTW. Het percentage dat toe te rekenen valt aan eigen gebruik kan terug gevraagd worden. Over de levering van energie (exploitatie) aan het net moet BTW worden afgedragen.

Vraag 5: In november is in Delfland een motie ingediend over energieneutraliteit. Graag meer informatie hierover.

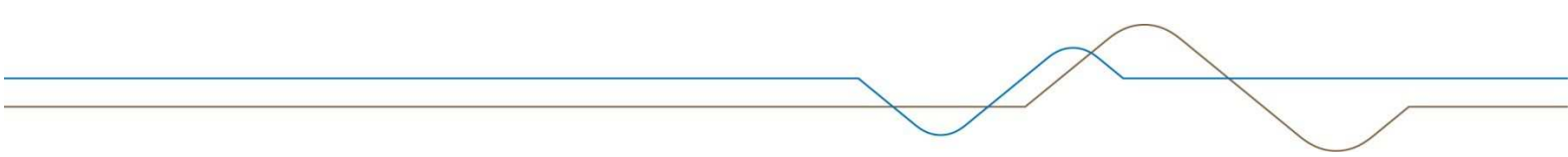
16 november 2017 is in het Delflandse bestuur een motie ingediend om te komen tot een energieneutraal Delfland in 2025. Betreffende motie is ondertekend door bijna alle partijen.

Aanleiding was dat gezien de urgentie van de (mondiale) klimaatproblematiek en de Europese, landelijke en regionale ontwikkelingen, de partijen vinden dat Delfland meer ambitie moet tonen op dit dossier.

Het Delflandse college heeft de motie overgenomen. Momenteel wordt er een proces opgestart dat vergelijkbaar is met het energieneutraalproces dat Rijnland volgt. Het gaat daarbij om de strategie/koers om te komen tot een energieneutraal Delfland in 2025. Volgens planning wordt dit proces deze zomer afgerond.

Vraag 6: Wat wordt precies onder een positieve business case verstaan?

Daar waar in de opinienota staat 'positieve business case' wordt bedoeld dat de meerkosten van de investering voor de duurzame energiemaatregel binnen de levensduur van betreffende asset worden terugverdiend.

4.a Overzicht van ingekomen stukken VV 31 januari 2018

NR.	VAN/AAN	BETREFT	BEHANDELING
1	Van Daadkracht voor de overheid (17.115275)	Rechtsgeldige bekendmaking belastingverordeningen 2017	Voor kennisgeving aannemen
2	Van Provincie Zuid-Holland (17.115768)	Oordeel over de jaarrekening en het jaarverslag 2016	Voor kennisgeving aannemen
3	Van Koninklijke Algemeene Vereniging voor Bloembollencultuur (17.118617)	"Samen werken aan water" Visie bloembollensector op waterkwaliteit en waterbeschikbaarheid	Voor kennisgeving aannemen
4	Van Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijkrelaties (17.120643)	Uitvoering van de wet Basisregistratie Grootschalige Topografie Aandachtspunten 2018 en 2019	Voor kennisgeving aannemen
5	Van Waterschap Drents Overijsselse Delta (18.003493)	Motie algemeen bestuur 19 december 2017 m.b.t. digitalisering stemmen bij verkiezingen.	Voor kennisgeving aannemen
6	Van Rekenkamercommissie Rijnland (18.007655)	Planning onderzoeksopzetten eerste half jaar 2018	Voor kennisgeving aannemen

DAADKRACHT

VOOR DE OVERHEID

hoogheemraadschap van Rijnland
T.a.v. het Algemeen Bestuur
Postbus 156
2300 AD Leiden

Nijmegen, 4 december 2017

Betreft: Belastingverordeningen 2017 niet geldig

Geachte griffier,

In de laatste maanden van het jaar staat het vaststellen van belastingverordeningen op de agenda. Een verordening treedt echter pas in werking na een rechtsgeldig bekendmaking. De Wet elektronische bekendmaking schrijft voor dat decentrale overheden hun verordeningen volgens strenge eisen elektronisch bekendmaken. Daarnaast moeten de verordeningen elektronisch beschikbaar gesteld worden, zodat burgers, bedrijven en instellingen de tekst van de verordeningen op Overheid.nl kunnen raadplegen.

Maakt uw organisatie – ook in deze drukke maand – alle verordeningen die het Algemeen Bestuur heeft vastgesteld rechtsgeldig elektronisch bekend? Uit onderzoek van Daadkracht blijkt dat ruim een kwart (26,9%) van alle Nederlands gemeenten, provincies en waterschappen één of meer in november en december 2016 vastgestelde (belasting)verordeningen 2017 niet rechtsgeldig bekend hebben gemaakt. Hierdoor treden ruim 350 verordeningen niet in werking en is er geen basis om bijvoorbeeld belastingen te mogen heffen. In de factsheet vindt u de belangrijkste uitkomsten van het onderzoek.

Benieuwd of uw organisatie vorig jaar de verordeningen juist heeft bekendgemaakt? Op www.daadkracht.nl/onderzoek kunt u een gratis rapportage op maat voor de eigen organisatie opvragen. U kunt hier ook de factsheet downloaden. Heeft u aanvullende vragen? Neemt u dan contact op met ons via 024 – 344 6288 of mail naar info@daadkracht.nl.

Met vriendelijke groeten,

drs. Bart-Jan Flos
Directeur Daadkracht BV

drs. Denise Jans - Wassink
Teamleider juridische dienstverlening

DAADKRACHT

VOOR DE OVERHEID

Belastingverordening(en) 2017 bij 1 op de 4 overheden niet geldig

Ruim een kwart (26,9%) van alle Nederlandse gemeenten, provincies en waterschappen maakt één of meer in november en december 2016 vastgestelde (belasting)verordeningen 2017 niet rechtsgeldig bekend. Hierdoor treden deze verordeningen niet in werking en is er geen basis om belastingen te mogen heffen. Eind 2015 was dit nog 35,0%. Dit blijkt uit onderzoek van bestuurskundig onderzoeks- en adviesbureau Daadkracht.

Niet juist bekendgemaakt

Gemeenten, provincies en waterschappen stelden in de maanden november en december 2016 ruim 4.600 verordeningen vast. Het gaat dan in de meeste gevallen om belastingverordeningen. De Web schrijft voor dat decentrale overheden hun verordeningen volgens strenge eisen elektronisch bekendmaken. Pas daarna treden deze in werking. 354 verordeningen zijn niet of niet juist bekendgemaakt. In 2014 is 83,4% van de vastgestelde verordeningen rechtsgeldig bekendgemaakt, in 2015 87,3%. In 2016 stijgt dit verder naar 92,4%. Spiegelbeeld daarvan is dat van de eind 2016 vastgestelde verordeningen 7,6% niet rechtsgeldig is bekendgemaakt.

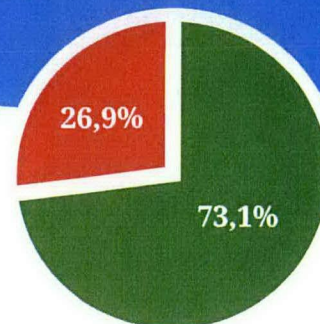
Gemeenten, provincies en waterschappen die eind 2016 via de GVOP of DROP bekendmaken, maken 93,8% van hun vastgestelde verordeningen rechtsgeldig bekend (89,5% een jaar eerder). Organisaties die via de eigen website bekendmaken, maken meer dan een derde 35% van de vastgestelde verordeningen niet rechtsgeldig bekend. Een jaar eerder was dat nog meer dan de helft (55,7%).

Gevolgen niet juist bekendmaken

Als gemeenten, provincies en waterschappen de verordeningen niet volgens de eisen uit de Web bekendmaken, treden ze niet in werking. Het is dan niet mogelijk om deze uit te voeren en te handhaven. In meer juridische termen; de verordeningen kennen dan geen rechtsgevolg. Veelal gaat het om verordeningen die de basis leggen voor leges en belastingen. Daadkracht adviseert alert te zijn op het tijdig en correct elektronisch bekendmaken en publiceren van verordeningen én daarbij gebruik te maken van de GVOP of DROP.

■ Rechtsgeldig
■ Niet rechtsgeldig

Gemeenten, provincies en waterschappen die in november en december 2016 één of meer verordeningen niet rechtsgeldig elektronisch bekendmaken

	2014	2015	2016
Alle verordeningen rechtsgeldig bekendgemaakt	69,0%	65,0%	73,1%
1 of meer niet rechtsgeldig bekendgemaakt	31,0%	35,0%	26,9%

Percentages gemeenten, provincies en waterschappen cumulatief die in november en december 2014-2016 alle vastgestelde verordeningen rechtsgeldig bekendmaakten

De toename van het gebruik van de GVOP/DROP gaat hand in hand met een toename over de volle breedte van het rechtsgeldig elektronisch bekendmaken. Dat is een goede ontwikkeling. Nu naar verwachting het gebruik van DROP een wettelijke verplichting gaat worden zal dat een verdere impuls geven aan zowel het rechtsgeldig elektronisch bekendmaken als aan het elektronisch ter beschikking stellen van regelgeving. Hiermee zijn decentrale overheden er echter nog niet. Er is nog altijd een grote groep decentrale overheden, gemeenschappelijke regelingen, die zich onvoldoende bewust is van de publicatieverplichtingen. Dat vraagt om goede voorlichting en begeleiding.

Ook de voorschriften die het dagelijks bestuur van gemeenten, provincies en waterschappen vaststelt zijn regelmatig algemeen verbindend. Dit is door het ontbreken van onderliggende stukken op internet bij de besluitenlijsten lastiger te onderzoeken. Op basis van steekproeven weten we dat het goed is dit aandacht te geven. Een mooie gelegenheid om het proces van beleidsidee tot aan publicatie te stroomlijnen en zeker te stellen.

Bart-Jan Flos

Onderzoeker en directeur Daadkracht

in [linkedin.com/in/bjfflos](https://www.linkedin.com/in/bjfflos)
 op twitter.com/bjfflos

	2014	2015	2016
Rechtsgeldig bekendgemaakt	83,4%	87,3%	92,4%
Niet of niet rechtsgeldig bekendgemaakt	16,6%	12,7%	7,6%
Niet rechtsgeldig via GVOP-DROP		10,5%	6,2%
Niet rechtsgeldig via eigen applicatie		55,7%	35,0%

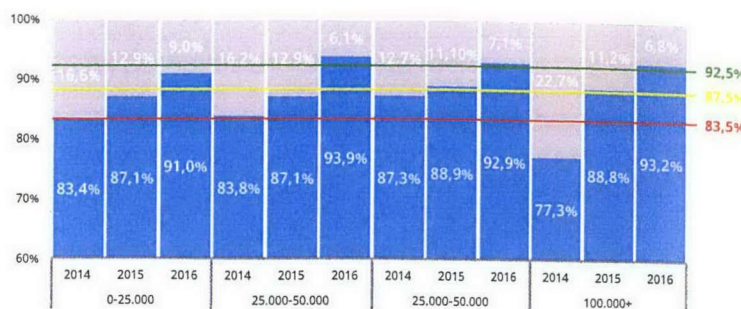
Percentages rechtsgeldige bekendmaking in november en december 2014-2016 vastgestelde verordeningen gemeenten, provincies en waterschappen cumulatief

Gemeenten

Eind 2016 is 7,5% van de vastgestelde gemeentelijke verordeningen niet of niet rechtsgeldig bekendgemaakt, waaronder veel belastingverordeningen over 2017. Gemeenten zetten hiermee de trend door dat relatief steeds meer verordeningen rechtsgeldig bekendgemaakt worden. Toch blijft het zorgwekkend dat 7,5% van de door de Raad in november en december 2016 vastgestelde verordeningen in formele zin geen rechtskracht krijgt vanwege het ontbreken van een rechtsgeldige bekendmaking. De publiciteit rondom de eerdere onderzoeken heeft er wel voor gezorgd dat tientallen gemeenten een tweede bekendmaking gedaan hebben of een rectificatie geplaatst hebben van de (belasting)verordeningen 2017. Ondanks deze geconstateerde verbeteringen zijn eind 2016 ruim 300 verordeningen niet in werking getreden.

Bijna 28% van de gemeenten maakt één of meer verordeningen eind 2015 niet rechtsgeldig elektronisch bekend. Eind 2014 was dat nog 31% en eind 2016 bijna 36%.

Eind 2014 maakten 100.000plus gemeenten relatief de minste verordeningen rechtsgeldig bekend. Eind 2016 blijven de kleine gemeenten (tot 25.000 inwoners) achter bij de grotere gemeenten, waarbij de gemeenten tussen 25.000 en 50.000 inwoners (verhoudingsgewijs) de meeste vastgestelde verordeningen rechtsgeldig bekendmaken. Over de volle breedte maken gemeenten sinds 2014 jaarlijks verhoudingsgewijs substantieel meer verordeningen rechtsgeldig bekend.

- Verordeningen WEL rechtsgeldig bekendgemaakt
- Verordeningen NIET rechtsgeldig bekendgemaakt
- Verordeningen gemiddelde alle gemeenten WEL rechtsgeldig bekendgemaakt 2016
- Verordeningen gemiddelde alle gemeenten WEL rechtsgeldig bekendgemaakt 2015
- Verordeningen gemiddelde alle gemeenten WEL rechtsgeldig bekendgemaakt 2014

Rechtsgeldig elektronisch bekendmaken verordeningen gemeenten naar gemeentegrootte november en december 2014-2016

Alleen vertegenwoordigers van gemeenten, provincies en waterschappen kunnen op www.daadkracht.nl/onderzoek een gratis rapportage op maat voor de eigen organisatie opvragen.

Vaststellen en publiceren regelgeving

Rechtsgevolg (noodzakelijk voor inwerkingtreding)

Volledige tekst besluit

Vaststelling

Ondertekening

Rechtsgevolg (noodzakelijk voor inwerkingtreding)

Elektronisch bekendmaken

Volledige tekst besluit

Elektronisch publicatieblad (conform eisen web)

Overheidsorganisatie.nl

GVOP

K O O P

Officiële bekendmakingen.nl

DROP

K O O P

Informerend

Elektronisch beschikbaar stellen

Geconsolideerde tekst

CVDR

K O O P

Overheid.nl

Publiceren verordeningen

Elektronisch publiceren kan elektronisch beschikbaar stellen en/of elektronisch bekendmaken betekenen. De rechtsgeldige vaststelling gaat daaraan vooraf. De figuur geeft op hoofdlijnen de stappen aan.

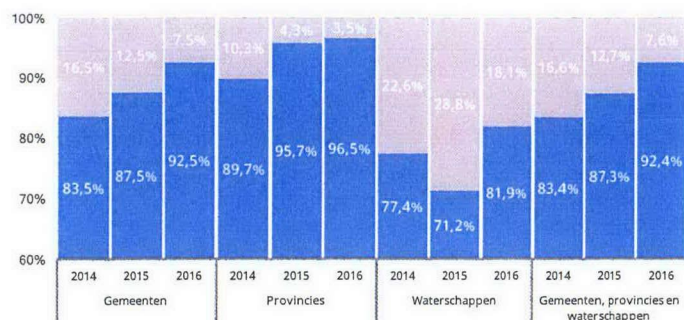
Elektronisch beschikbaar stellen: verplichting sinds 2011 om verordeningen op te nemen in de CVDR en te publiceren op Overheid.nl.

Elektronisch bekendmaken: verplichting sinds 2014 om de volledige tekst van een verordening elektronisch bekend te maken, dit is noodzakelijk voor inwerkingtreding. De Wet elektronische bekendmaking (Web) stelt hieraan onder andere technische en

voormeisen. Elektronisch bekendmaken kan in de GVOP of via een andersoortige applicatie die voldoet aan de Web. De GVOP voldoet aan de technische eisen voor elektronisch bekendmaken.

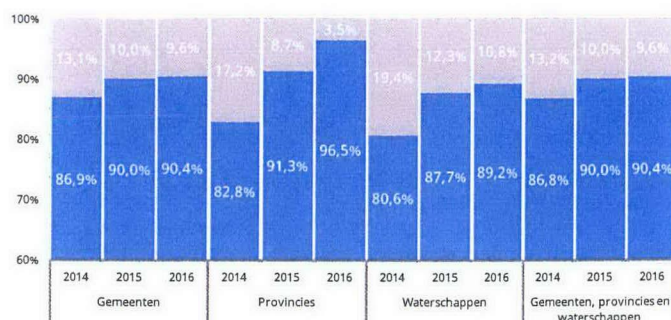
Sinds eind 2015 is het ook mogelijk om van DROP gebruik te maken voor zowel de bekendmaking als de beschikbaarstelling van verordeningen. Met deze applicatie kunnen decentrale overheden ook voldoen aan de technische en voormeisen van de Web.

De CVDR, GVOP en DROP zijn producten van KOOP, onderdeel van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

■ Verordeningen WEL rechtsgeldig bekendgemaakt
 ■ Verordeningen NIET rechtsgeldig bekendgemaakt

Rechtsgeldig elektronisch bekendmaken verordeningen gemeenten, provincies en waterschappen november en december 2014-2016

■ Verordeningen WEL beschikbaar op overheid.nl
 ■ Verordeningen NIET beschikbaar op overheid.nl

Elektronisch beschikbaar stellen verordeningen gemeenten, provincies en waterschappen november en december 2014-2016

Provincies

Alle elektronische bekendmakingen van provincies voldoen aan de technische eisen en de vormvereisten voor een rechtsgeldige bekendmaking. Drie verordeningen in 2014, één verordening in 2015 en twee verordeningen in 2016 (van 2 verschillende provincies) zijn in het geheel niet bekendgemaakt. Van de belastingverordeningen 2017 is 3,5% daardoor niet (rechtsgeldig) bekendgemaakt.

Daar waar eind 2015 één provincie verzuimde een (rechtsgeldige) bekendmaking te doen zijn dat er eind 2016 twee.

Alle provincies maken eind 2016 gebruik van de GVOP of DROP.

Waterschappen

Eind 2014 maken de waterschappen 22,6% van hun verordeningen niet rechtsgeldig bekend. Dat percentage stijgt eind 2015, tegen de trend bij gemeenten en provincies in, naar 28,8%. Eind 2016 daalt dit naar het laagst gemeten percentage voor waterschappen in het trendonderzoek: 18,1%. Dit percentage ligt niettemin fors boven de percentages voor gemeenten en provincies eind 2016. Gedurende de drie jaren dat het trendonderzoek naar belastingverordeningen is uitgevoerd hadden de waterschappen zonder uitzondering het hoogste percentage niet of niet rechtsgeldig bekendgemaakte verordeningen.

Gemeenten en provincies maken verhoudingsgewijs substantieel meer verordeningen rechtsgeldig bekend als ze GVOP/DROP gebruiken. Ook bij waterschappen was dit altijd het geval. Eind 2016 zijn twee verordeningen van waterschappen die via GVOP/DROP

bekendmaken niet bekendgemaakt en twee verordeningen niet op de juiste wijze. Bij waterschappen die in een eigen publicatieblad bekendmaken zijn geen onregelmatigheden gevonden.

18,2% van de waterschappen maakt eind 2016 één of meer verordeningen niet rechtsgeldig bekend. Eind 2014 en eind 2015 was dat nog bij een derde van de waterschappen het geval.

Beschikbaar stellen verordeningen op Overheid.nl

Gemeenten, provincies en waterschappen stellen gezamenlijk 90,4% van de eind 2016 vastgestelde verordeningen elektronisch beschikbaar op Overheid.nl. Dat is 0,4% meer dan eind 2015 en 3,6% meer dan eind 2014.

Eind 2016 is de beschikbaarheid van vastgestelde verordeningen op Overheid.nl over de volle breedte gestegen. Een positief effect gaat uit van de ingebruikname van de applicatie DROP. Het publiceren via DROP leidt in één proces tot zowel een elektronische bekendmaking als de ter beschikking stelling op Overheid.nl.

Alle overheden die gebruik maken van de GVOP kunnen vanaf april 2018 alleen nog maar werken via DROP, afgaande op de informatie van de leverancier KOOP. Dat zorgt ervoor dat nog maar een heel klein deel van de decentrale overheden direct in de CVDR zal werken. De verwachting lijkt gerechtvaardigd dat de percentages "rechtsgeldig elektronisch bekendmaken" en "elektronisch ter beschikking stellen" steeds dichterbij elkaar komen te liggen.

Over het onderzoek

Daadkracht heeft medio 2015, 2016 en 2017 online geïnventariseerd welke verordeningen gemeenten, provincies en waterschappen hebben vastgesteld in november en december 2014, 2015 en 2016. Vervolgens heeft Daadkracht van elke vastgestelde verordening onderzocht of de bijbehorende bekendmaking beschikbaar is op officiële bekendmakingen.nl of op de eigen website. Daarnaast heeft Daadkracht onderzocht in hoeverre verordeningen beschikbaar gesteld zijn op Overheid.nl.

Het eerste trendonderzoek is eind 2015 verschenen. Naar aanleiding van dat onderzoek zijn Kamervragen gesteld. Eind 2016 verscheen er zowel een factsheet als een onderzoeksrapport naar aanleiding van het tweede trendonderzoek. In die rapportage gaat Daadkracht uitgebreid in op de onderzoeksmethode die voor alle trendonderzoeken is gehanteerd.

Voor de belastingverordeningen 2017 is alleen voorliggende factsheet beschikbaar. De verschillende factsheets en de onderzoeksrapportage zijn elektronisch beschikbaar op www.daadkracht.nl/onderzoek.

organisatieverandering
Staatscourant Officiële
Reglement Zaakgericht
r Functioneel beheer
Informatiebeveiliging
Inzendingen Projectman
maken CVDR Overhe
lijke mededelingen
geving BiSL Proces
processen Architectu
e Informatievoorzien
strategie Redactiew
erzoek Elektronisch
ndering Standaard
fficiële bekendmaking
ht werken Digitalis
eer DROP Contentopti
ng Zaaksysteem ITIL C
management ASL Onli

Onderzoek en redactie

drs. Bart-Jan Flos, drs. Denise Jans-Wassink en mr. Tamara Swint

Dataverzameling

Khadija el Abdellaoui, Bilal Benahmed, Anne van Berkel, Milou van Berlo, Kiran Dhoeme, Elle van Dreumel, Güven Erkaslan, Laura Gelissen, Tessa Jacobs, Cheryl Leermans, Josje Maatkamp, Pooria Mahiany, Pedro Nzola, Ibrahim Rafouf, Renoeka Ramlal, Annemiek Smulders en Fei Spijkers onder (bege)leiding van drs. Bart-Jan Flos, drs. Denise Jans-Wassink en mr. Tamara Swint

ISBN: 978-90-820746-6-6

De kracht van Daadkracht

Daadkracht bouwt aan de elektronische overheid. Sinds 1999 levert Daadkracht deze bouwstenen aan gemeenten, provincies, waterschappen, gemeenschappelijke regelingen en het Rijk. Daadkracht bedient overheden met gedegen kennis en een (bestuurs) kundige en bedrijfskundige blik. Daadkracht kent de overheden van binnen en buiten. Samen met onze klanten werkt Daadkracht persoonlijk en met een unieke aanpak aan een kwaliteitsimpuls van overheden.

Achter de naam Daadkracht zitten drie bedrijven.

Daadkracht B.V. (sinds 1999), Daadkracht Advies B.V. (sinds 2008) en Daadkracht Digitaal B.V. (sinds 2017).

Daadkracht B.V.

Daadkracht Juridische Dienstverlening is marktleider in het adviseren en ondersteunen van gemeenten, waterschappen, provincies en gemeenschappelijke regelingen bij het online publiceren van regelgeving en bekendmakingen volgens de Wet elektronische bekendmaking (CVDR, GVOP en DROP).

Daadkracht Advies B.V.

Daadkracht Advies is specialist in het oplossen van organisatievraagstukken gerelateerd aan de informatiehuishouding en multi channel dienstverlening. We informeren, begeleiden en ondersteunen de overheid onder andere op het gebied van zaakgericht werken, het beschrijven en optimaliseren van processen, informatiebeveiliging en privacy.

Daadkracht Digitaal B.V.

Daadkracht Digitaal begeleidt overheden bij de implementatie van hun website (onafhankelijk van de leverancier), het inrichten van het beheer achter de website en het naleven en beheren van landelijke internetstandaarden.

DAADKRACHT

VOOR DE OVERHEID

Postbus 6635, 6503 GC Nijmegen

E info@daadkracht.nl

T 024 344 6288

I www.daadkracht.nl

I www.daadkracht.nl/drop

in LinkedIn: @Daadkracht

Twitter: @Daadkrachtmedia

DAADKRACHT

VOOR DE OVERHEID

Resultaten onderzoek elektronisch bekendmaken (belasting)verordeningen 2017 hoogheemraadschap van Rijnland

In de laatste maanden van het jaar staat het vaststellen van belastingverordeningen op de agenda. Een verordening treedt echter pas in werking na een rechtsgeldige bekendmaking. De Wet elektronische bekendmaking schrijft voor dat decentrale overheden hun verordeningen volgens strenge eisen elektronisch bekendmaken. Daarnaast moeten de verordeningen elektronisch beschikbaar gesteld worden, zodat burgers, bedrijven en instellingen de tekst van de verordeningen op Overheid.nl kunnen raadplegen.

Uit onderzoek van Daadkracht blijkt dat ruim een kwart van alle Nederlandse gemeenten, provincies en waterschappen één of meer in november en december 2016 vastgestelde (belasting)verordeningen 2017 niet rechtsgeldig bekend hebben gemaakt. Hierdoor treden ruim 350 verordeningen niet in werking en is er geen basis om bijvoorbeeld belastingen te mogen heffen.

U heeft via <http://daadkracht.nl/onderzoek> de resultaten voor het bekendmaken van de belastingverordeningen 2017 voor uw organisatie aangevraagd.

Resultaten

Uw organisatie heeft alle vastgestelde verordeningen elektronisch bekendgemaakt via www.officielebekendmakingen.nl en beschikbaar gesteld via www.overheid.nl.

Wij adviseren u om, juist ook in drukke maanden, alert te blijven op het juist elektronisch bekendmaken van verordeningen. Het niet correct bekendmaken kan vergaande juridische gevolgen hebben.

Methode onderzoek

Daadkracht heeft medio 2015, 2016 en 2017 bij alle gemeenten, provincies en waterschappen online geïnventariseerd welke verordeningen zijn vastgesteld in november en december 2014, 2015 en 2016. Vervolgens heeft Daadkracht van elke vastgestelde verordening onderzocht of de bijbehorende bekendmaking beschikbaar is op www.officielebekendmakingen.nl of op de eigen website. Daarnaast heeft Daadkracht onderzocht in hoeverre verordeningen beschikbaar gesteld zijn op Overheid.nl.

provincie **HOLLAND**
ZUID

Ontvangstdatum: 06/12/2017

17.115768

VOORBLAD

Provincie Zuid-Holland

Postadres Provinciehuis
Postbus 90602
2509 LP Den Haag
T 070 - 441 66 11
www.zuid-holland.nl

Datum

Zie verzenddatum linksonder

De Verenigde Vergadering van het Hoogheemraadschap van Rijnland
Postbus 156
2300 AD LEIDEN

Geachte ontvanger,

Hierbij zenden wij u het bijgaande ter informatie.

Provincie Zuid-Holland

provincie **HOLLAND**
ZUID

Het college van Dijkgraaf en Hoogheemraden van het
Hoogheemraadschap van Rijnland
Postbus 156
2300 AD LEIDEN

Onderwerp
Jaarrekening en jaarverslag 2016

Geacht college,

Op 12 juli 2017 heeft u ons op grond van artikel 107 van de Waterschapswet de door de Verenigde Vergadering op 21 juni 2017 vastgestelde jaarrekening en het jaarverslag 2016 toegezonden. De provincie toetst in het kader van taakgericht toezicht of waterschappen voldoen aan het recht en algemeen belang. In deze brief geven wij een oordeel over de jaarrekening en het jaarverslag. De jaarrekening en het jaarverslag hebben wij tijdig en in goede orde ontvangen.

Wettelijk kader/toetsingscriteria

Uitgangspunt bij onze oordeelvorming over de jaarrekening zijn de kaders en criteria genoemd in de Waterschapswet, het Waterschapsbesluit, de Regeling beleidsvoorbereiding en verantwoording waterschappen, de Wet financiering decentrale overheden en de Nota Toezicht op de Waterschappen van 27 april 2010. Gelet op de eigen verantwoordelijkheid van een hoogheemraadschap voor een gezonde financiële positie beperkt dit onderzoek zich tot de wettelijke aspecten.

Resultaat onderzoek

Wij hebben het onderzoek afgerond en geconstateerd dat de jaarrekening 2016, na inzet van een deel van de egalisatiereserves, met een negatief saldo van afgerond € 0,6 miljoen sluit. Het betreft hier het resultaat ten opzichte van de 1^e en 2^e begrotingswijziging 2016. In deze wijzigingen zijn de uitkomsten van de 1^e bestuursrapportage 2016 (per saldo een resultaat van nihil) en de 2e bestuursrapportage 2016 (positief saldo van € 3,2 miljoen) verwerkt. Daarnaast zijn in de jaarrekening extra afschrijvingskosten van € 5,1 miljoen verwerkt in verband met verhoging van de investeringsdrempel van € 50.000 naar € 100.000. Het betreft hier één van de maatregelen om schuldenlast te verminderen. Het reguliere resultaat bedraagt derhalve € 7,7 miljoen positief. In het onderzoek hebben wij tevens betrokken het verslag van bevindingen van de externe accountant. Voorts hebben wij geconstateerd dat uw jaarrekening voldoet aan de gestelde eisen in wet- en regelgeving.

Gedeputeerde Staten

Afdeling Bestuur
Contact
A. van den Berg
T 070 - 441 67 02
a.vanden.berg@pzh.nl

Afdeling Water en Groen
contact
J.G. Strijker
T 070 - 441 84 23
jg.strijker@pzh.nl
Postadres Provinciehuis
Postbus 90602
2509 LP Den Haag
T 070 - 441 66 11
www.zuid-holland.nl

Datum
Zie verzenddatum linksonder
Ons kenmerk
PZH-2017-613556142
DOS-2017-0006121
Uw kenmerk

Bijlagen

Bezoekadres
Zuid-Hollandplein 1
2596 AW Den Haag

Tram 9 en de buslijnen
90, 385 en 386 stoppen
dichtbij het
provinciehuis. Vanaf
station Den Haag CS is
het tien minuten lopen.
De parkeerruimte voor
auto's is beperkt.

Schuldpositie

In onze brieven van de afgelopen jaren hebben wij aandacht gevraagd voor uw schuldpositie. Wij gaan ervan uit dat het verlagen van de schuldpositie een nadrukkelijk aandachtspunt voor uw hoogheemraadschap blijft.

Tot slot

Wij hebben de jaarrekening en het jaarverslag 2016 voor kennisgeving aangenomen.

Wij verzoeken u in uw correspondentie altijd het DOS-nummer te vermelden dat wij rechts bovenaan in deze brief hebben opgenomen.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland,
voor dezen,

Drs. Marije L.E.F. Hoogendoorn-Bruins Slot
Hoofd Bureau Bestuurlijke Zaken en Toezicht

Deze brief is digitaal vastgesteld. Hierdoor staat er geen fysieke handtekening in de brief.

Afschrift aan:

- De Verenigde Vergadering van het Hoogheemraadschap van Rijnland, Postbus 156, 2300 AD LEIDEN
- Het college van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland, Directie Beleid/Sector Omgevingsbeleid, t.a.v. de heer M.T.Hoekzema, Postbus 3007, 2001 DA HAARLEM

KONINKLIJKE
ALGEMEENE VEREENIGING VOOR
BLOEMBOLLENCULTUUR

Verenigde Vergadering van Hoogheemraadschap van Rijnland
t.a.v. het Bestuurssecretariaat
Archimedesweg 1
2333 CM Leiden

Hillegom, 12 december 2017
C/01/240
PK/AvL

Geachte leden van de Verenigde Vergadering,

Hierbij bieden wij u de visie 'Samen werken aan water' van de Nederlandse bloembollensector aan. Onze sector is de eerste agrarische sector met een eigen visie op water in de breedste zin van het woord, waaronder wateroverlast, watertekort, schoon water, verzilting en klimaatadaptatie. Water is belangrijk voor de Nederlandse bloembollensector en wij willen als sector graag bijdragen aan het behalen van de doelen van de Kaderrichtlijn Water. Als KAVB werken wij graag met u samen aan water.

De bloembollensector vormt een belangrijk onderdeel van de Nederlandse land- en tuinbouw met een grote bijdrage aan innovaties, werkgelegenheid en exportwaarde. Aan de andere kant dragen bedrijven in de bloembollensector bij aan emissies van nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen. De sector heeft de afgelopen jaren grote stappen gezet in het verminderen van deze emissies. De bloembollensector heeft de visie 'Samen werken aan water' opgesteld om nog een impuls te geven aan schoon water en aan doelen op het gebied van waterbeschikbaarheid en klimaatadaptatie.

De Koninklijke Algemeene Vereeniging voor Bloembollencultuur (KAVB) is sinds 1860 de ketenorganisatie voor ondernemers in de bloembollensector. De KAVB behartigt de belangen van veredelaars, telers en handelaren van bloembollen en bolbloemen. De KAVB verbindt ondernemers met overheid en omgeving om samen kleur te geven aan de Nederlandse bloembollensector. De visie op water is ook digitaal beschikbaar op de website van de KAVB: www.kavb.nl → Thema's → Duurzaamheid → Water.

Voor vragen kunt u contact opnemen met Peter Knippels, senior beleidsmedewerker bodem en water, tel. 06-23285606, e-mail knippels@kavb.nl.

Met vriendelijke groet,

De heer mr.drs. René le Clercq
Algemeen voorzitter

Postbus 175 - 2180 AD Hillegom
Weeresteinstraat 10a
T +31 (0)252 536 950
F +31 (0)252 536 951
E kavb@kavb.nl
I www.kavb.nl

Bank Rabobank
Bollenstreek 38.81.05.577
IBAN NL87 RABO 0388 1055 77
BIC RABONL2U
KvK 40445975
BTW NL002528861B01

Samen werken aan

WATER

Visie van de bloembollensector
op waterkwaliteit en
waterbeschikbaarheid

milieu
platform
bloembollen

KONINKLIJKE
ALGEMEENE VEREENIGING VOOR
BLOEMBOLLENCULTUUR

Ons belang bij water

Bloembollentelers hebben belang bij voldoende schoon water in de teelt. Ze hebben aan de andere kant een belangrijke opgave om datzelfde water schoon te houden.

Water heeft vele gezichten: schoon water, vervuild water, teveel water, tekort water, voldoende water, zoet water, verzilt water, oppervlaktewater, grondwater. Tel daarbij op de geldende en toekomstige regelgeving en de klimaatsveranderingen. Daarom is het goed en zelfs noodzakelijk dat de bloembollensector zelf een visie op water heeft. De bedrijven kunnen immers niet zonder water.

Wij moeten zelf initiatieven nemen en voorkomen dat anderen dat voor ons doen. Deze visie is een belangrijke stap om aan de ontwikkelingen invulling te geven. Het vervolg is zeker zo belangrijk en daar moeten we met z'n allen aan werken.'

Kees Stoop

voorzitter Milieuplatform Bloembollen

Ambitie:

Delta-aanpak water: *samen de schouders eronder*

Onze ambitie is dat de sector en de bedrijven zelf zorg dragen voor schoon water en zelf actie ondernemen tegen dreigend watertekort en wateroverlast. 'Delta-aanpak water' is de metafoor voor alles wat op het gebied van water gedaan wordt in de bloembollensector en nog gedaan moet worden. Sleutelwoorden zijn verduurzaming en samenwerking.

De huidige initiatieven en projecten zijn niet voldoende om ook in de nabije toekomst over schoon en voldoende water te beschikken en wateroverlast het hoofd te bieden. Alleen als nu de bedrijven en de sector zelf ook actief inzetten op duurzame productieprocessen kunnen wij als bloembollensector onze ijzersterke marktpositie in de wereld behouden.

Het is tijd om gezamenlijk aan de slag te gaan met de 'delta-aanpak water.'

Schoon water

De waterkwaliteit in de bloembollenteelt staat onder druk. Oorzaken: gewasbeschermingsmiddelen en de nutriënten fosfaat en nitraat. Maar ook verzilting is een grote zorg voor de sector. Wat kunnen bedrijven en de sector hieraan doen?

GEEN EMISSIE GEWAS-BESCHERMINGSMIDDELEN

Waterkwaliteit behouden betekent voorkomen dat gewasbeschermingsmiddelen in het oppervlaktewater terechtkomen. We streven daarom naar een emissieloze productie. Het huidige doel, zoals omschreven in het actieplan 'Gezonde Bollen, Bloeiende Sector', is om in 2023 het aantal normoverschrijdingen met 98% terug te dringen ten opzichte van 2013.

Probleem: als het bij de huidige initiatieven en projecten blijft, gaan we dat doel niet halen.

BEDRIJVEN AAN ZET!

De opdracht aan de sector en de bedrijven is om nu andere stappen te zetten. Zij zullen hun bedrijfsprocessen moeten herinrichten, zowel op het erf als op het perceel, waarbij de bodem een cruciale rol speelt.

Voorkomen is beter dan genezen. Als sector staan we aan de lat voor ons deel in de emissie. Waar we het kunnen voorkomen dat gewasbeschermingsmiddelen in het oppervlaktewater raken, zullen onze leden dat ook zeker doen.

Marcel Markhorst, voorzitter KAVB Kring Noord- en Oost-Nederland

NUTRIËNTEN UIT HET OPPERVLAKTEWATER

De waterkwaliteit voor de teelt van bloembollen wordt ook bedreigd door de nutriënten fosfaat en nitraat. Dit speelt met name op de duinzandgronden. De opdracht aan de telers is om de nutriënten in de bodem vast te houden om zo de uitspoeling ervan te voorkomen. Dit vraagt om een andere manier van bodemgebruik en om nieuwe

FOSFAATMIJN

Fosfaat is geen afvalstof maar een grondstof. Sloten vormen als het ware een fosfaatmijn. Het terugwinnen van fosfaat is een nieuwe opgave. Deze invalshoek kan de sleutel zijn tot een gezond gehalte van fosfaat in het oppervlaktewater. De sector en de betrokken overheden gaan hiermee aan de slag.

teelt- en bemestingsstrategieën. Ook zal er in verschillende regio's moeten worden gewerkt aan het verwijderen van met name fosfaat uit het oppervlakte- en drainwater. Dat zal niet eenvoudig zijn. Samen met de waterschappen gaat de sector hierin stappen zetten.

OMGAAN MET VERZILTING

Verziltting en bloembollen gaan niet samen. Bloembollen zijn namelijk bijzonder zoutgevoelige gewassen. Op dit moment heeft een klein aantal plaatsen in de bloembollen-sector te maken met verziltting van het oppervlaktewater. Komende jaren kunnen meer teeltgebieden te maken krijgen met een toename van het zoutgehalte in het water, maar hoe snel dit zal gaan weten we niet. Er is nog maar weinig praktijkkennis over verziltting in relatie tot bloembollen. Verziltting is daarom een aandachtspunt.

Verziltting gaat naar de toekomst een groot probleem worden. Op verschillende plekken in Nederland hebben we ermee te maken. We zien het in de Noordoostpolder maar bijvoorbeeld ook in Zeeland. In de Noordoostpolder hebben we dan nog geluk. Daar kunnen we de sloten schoonspoelen met water uit het IJsselmeer en daarna gebruiken om te beregenen. Maar aan de kust in Noord-Nederland gaat dat niet. Daar wordt het schone water met mestwagens aangevoerd en met de regeninstallatie over het land beregend.

Wim Klink

voorzitter KAVB Kring Flevoland

Te veel of te weinig water

TE KORT AAN WATER

Zorgvuldig omgaan met water is de verantwoordelijkheid van de bedrijven zelf. De visie van de sector: gebruik water in verantwoorde hoeveelheden en alleen als het nodig is. Zorg bovendien zelf voor de opslag van water.

Over de gehele linie gaat het om het ontwikkelen en toepassen van andere teelttechnieken en strategieën waarbij water één van de productiefactoren is. De ambitie is om te komen tot een deels zelfvoorzienende bloembollensector.

Water:

- *Gebruik het in verantwoorde hoeveelheden*
- *Alleen als het nodig is*
- *Draag ook zelf zorg voor de opslag*

TE VEEL AAN WATER

Hevige regenbuien, wateroverlast. Het veranderende klimaat overvalt ons steeds vaker. Deze forse neerslag kan bij niet tijdig afvoeren leiden tot wateroverlast bij telers. Gevolg: schade aan het gewas dat op het veld staat, uitval en minder opbrengst. Niet alleen in het jaar van schade, maar ook in de jaren erna, omdat partijen bloembollen gebruikt worden om door te telen.

Waterberging om de overschotten op te vangen horen bij de maatregelen die bedrijven ook zelf moeten nemen. Voor de wateroverlast is het belangrijk dat ondernemers samen met het waterschap oplossingen vinden.

Delta-aanpak water:
samen de schouders eronder!

Schoon water

SCHOON WATER: EMISSIELOOS ERF

Een structurele aanpak van de emissie betekent dat bedrijven hun bedrijfssystemen moeten aanpassen. Met het project 'Schoon erf, schone sloot' zijn stappen gezet om de bedrijven inzicht te geven in de emissies van gewasbeschermingsmiddelen vanaf het erf naar het oppervlaktewater. Onder de naam Emissieloos Erf ontwikkelt de sector nu systemen waarin (vrijwel) geen sprake meer is van de emissie vanaf het erf of bedrijfspanden naar het oppervlaktewater. Dit doet de sector samen met leveranciers, waterschappen en onderzoeksinstituten.

SCHOON WATER:

EMISSIEARM PERCEEL

Onder de naam Emissiearm Perceel worden teeltsystemen ontwikkeld waarbij (vrijwel) geen

sprake is van de emissie van gewasbeschermingsmiddelen en nutriënten vanuit het perceel naar het oppervlaktewater. Een gezonde bodem is niet alleen belangrijk om gezonde planten te telen, maar ook om te komen tot het minimaliseren van de uit- en afspoeling van gewasbeschermingsmiddelen en nutriënten. Bij de bodem spelen ook andere aspecten, zoals de bodem als drager van het watersysteem en het verbeteren van de vruchtbaarheid en weerbaarheid van de bodem.

Verziltig was op Texel al een bekend probleem en wordt nu ook in andere delen van Noord-Holland een aandachtspunt.

Kees Stoop

voorzitter Milieuplatform Bloembollen

Bedrijven hebben behoefte aan praktisch toepasbare kennis. Deels is die kennis al aanwezig binnen en buiten de sector, maar vraagt dan wel om vertaling voor eigen gebruik. Deels gaat het om nieuw te ontwikkelen kennis. De KAVB zet structurele stappen om de kennis te verzamelen, te ontwikkelen en te delen.

SCHOON WATER:

OMGAAN MET VERZILTING

Verziltig van oppervlaktewater speelt in verschillende gebieden waar bloembollen worden geteeld. Het onderwerp speelt niet alleen bij bloembollen, maar open teelten breed. Voor de KAVB ligt de focus op het verzamelen en delen van kennis en het komen tot teeltstrategieën en oplossingsrichtingen voor de sector. Hierin werkt de KAVB samen met onder andere waterschappen, RWS, provincies, onderzoek, LTO en het Zoet-Zout Knooppunt.

Efficiënt omgaan met

Zorgvuldig met water omgaan betekent als teeltbedrijf gebruikmaken van de nieuwste technieken.

Efficiënt met water door:

- druppelirrigatie
 - wateropslag voor eigen gebruik
 - waterberging om wateroverlast tegen te gaan

Over de gehele linie gaat het om het ontwikkelen en toepassen van andere teelttechnieken en strategieën waarbij water één van de productiefactoren is. Onze ambitie is om te komen tot een deels zelfvoorzienende bloembollensector.

PRECISIE WATERGEVEN

Een goede eerste stap in de richting van zuinig watergeven is druppelirrigatie. Dit kost aanzienlijk minder water dan volvelds beregenen. Precisie watergeven door middel

‘drip’ staat in de kinderschoenen, maar er bestaan meer van dergelijke technieken. Deze bieden perspectieven om met minder watergift bloembollen te telen. Met name in het buitenland is veel kennis over irrigatiemethoden. Deze kennis moet bijdragen aan het ontwikkelen en uitrollen van nieuwe watergiftstrategieën. Mogelijk kan dit in combinatie met precisielandbouw.

water

ZEKER STELLEN VAN VOLDOENDE WATER

Eigen waterberging vergroot de vitaliteit van een teeltbedrijf. Met waterberging kunnen wateroverschotten maar ook een tekort aan water opgevangen worden. Het is aan de teeltbedrijven om zorg te dragen voor een eigen wateropslag op of onder hun percelen. Daarnaast zet de KAVB zich in voor het beschikbaar houden van voldoende water uit het hoofdwatersysteem. Wij nemen actief deel aan gesprekken over de scenario's met betrekking tot water.

WATERBERGING: TECHNIEK EN BELEID

Hoe kan waterberging het beste ingezet worden? Dit is een kwestie van techniek en beleid. Waterberging kan zowel met onder- als met bovengrondse wateropslag. Wat goed werkt, wordt nu met proefopstellingen uitgezocht. In samenwerking met adviesbureaus beoordeelt de KAVB welke technieken het meest perspectiefvol zijn voor toepassing voor individuele bedrijven of collectieven. De volgende stap is

dat bedrijven aan de slag gaan met de best beschikbare en bewezen techniek. Ook het provinciaal beleid en dat van drinkwaterbedrijven en waterschappen is van belang en heeft onze aandacht en dan met name bij ondergrondse opslag. Onze ambitie is om te komen tot deels zelfvoorzienende bedrijven.

Samenwerking

EFFECTIEVE SAMENWERKING

Samenwerking is de sleutel tot succes. De KAVB kan de ambities niet alleen met de bedrijven realiseren. Daarvoor zijn meer samenwerkingspartners nodig, waaronder provincies en waterschappen. Hiervoor zetten wij bestaande en effectief gebleken overleggen in, zoals het Landelijk Milieuoverleg Bloembollen (LMB) en met LTO binnen DAW. Wij staan open voor nieuwe samenwerkingspartners.

REGIONALE GESPREKSTAFELS

Watertekort en –overlast zijn onderwerpen voor regionale gesprekstafels. De KAVB gaat op basis van urgentie vanuit de telers in gesprek met provincies en waterschappen om te komen tot deze regionale gesprekstafels. Hierbij zoekt de KAVB samenwerking op de punten watertekort en –overlast en bespreekt de invulling van de eigen verantwoordelijkheid van de telers.

Je ziet de laatste tijd dat het weer extremer wordt met grote hoeveelheden neerslag. Het is belangrijk dat dit water afgevoerd wordt en dat hier dus oplossingen voor gevonden worden.

Johan Verschoor

*lid Hoofdbestuur KAVB
vanuit Kring Bloembollenstreek*

KONINKLIJKE
ALGEMEENE VEREENIGING VOOR
BLOEMBOLLENCULTUUR

Postbus 175 - 2180 AD Hillegom

Weeresteinstraat 10a

T +31 (0)252 536 950

F +31 (0)252 536 951

E kavb@kavb.nl

I www.kavb.nl

- Deze brochure is een uitgave van **KAVB** en **Milieuplatform Bloembollen**
- Tekst en samenstelling: KAVB en Botekst • Ontwerp en vormgeving: Amon Design
- Drukwerk: Drukkerij Van Lierop B.V. • Fotografie: Peter Knippels en Dirk Osinga • Oplage: 200 stuks

November 2017

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

> Retouradres: postbus.bgt@minienm.nl

Aan:
Algemeen bestuur

Ministerie van Binnenlands
Zaken en Koninkrijksrelaties

**Programmateam
Basisregistratie
Grootchalige Topografie**

<https://www.geobasisregistratie.nl/basisregistraties/grootchalige-topografie>

Contact:
Postbus.bgt@minienm.nl

Datum 18 december 2017
Betreft Uitvoering van de wet Basisregistratie Grootchalig Topografie
Aandachtspunten 2018 en 2019

Geachte heer, mevrouw,

Met deze brief wil ik graag uw aandacht vragen voor de uitvoering van de wet Basisregistratie Grootchalige Topografie (BGT). Uw organisatie heeft daarin een aantal verantwoordelijkheden. Ik wil u graag informeren ten aanzien van de volgende onderwerpen:

- Afronding eerste fase transitie BGT.
- Invoering gebruiksplicht.
- Beheer en bijhouding.
- Tweede fase transitie
- Toezicht.

Afronding eerste fase transitie BGT en invoering gebruiksplicht

De BGT is de gestandaardiseerde digitale kaart van Nederland waarop gebouwen, wegen, waterlopen, terreinen en spoorlijnen eenduidig zijn vastgelegd. De kaart is een gedetailleerde weergave van de fysieke omgeving. Nederlandse overheidspartijen (ministeries, provincies, gemeenten, waterschappen en andere overheidsdiensten) zijn volgens de Wet BGT verplicht om de BGT te gebruiken waar dat passend is in haar dienstverlening. De BGT wordt als open data beschikbaar gesteld voor gebruik binnen en buiten de overheid. De BGT wordt gemaakt door een groot aantal overheidspartijen: gemeenten, provincies, waterschappen en een aantal landelijke partijen, in dit kader bronhouders genoemd. In totaal zijn er nu 418 bronhouders. Ook uw organisatie is een van deze bronhouders. Sinds oktober 2017 is de BGT landsdekkend beschikbaar. Daarmee is fase 1 van de transitie succesvol afgerond. We bedanken uw organisatie en alle andere bronhouders en feliciteren u met dit resultaat. Dit betekent ook dat de BGT gereed is voor gebruik. Daarom is sinds 1 juli 2017 de gebruiksplicht van de BGT ingegaan. Dit houdt in dat uw organisatie waar van toepassing de BGT dient te gebruiken.

Beheer en bijhouding

Uw organisatie is verantwoordelijk voor het actueel houden van de BGT-informatie, waarvoor u bronhouder bent. Dit houdt in dat u er voor zorgt dat de BGT aan de actualiteitseisen voldoet. Tijdens de eerste fase van de transitie van de BGT is er bij veel bronhouders een achterstand in actualiteit van de data ontstaan. We willen benadrukken dat het van belang is deze achterstand zo snel mogelijk weg te werken. Hiervoor dient uw mutatieproces technisch te zijn ingericht en geïmplementeerd. Ook dient er voldoende capaciteit, budget en bestuurlijke aandacht te zijn om deze taak uit te voeren.

Daarnaast bent u verantwoordelijk voor het afhandelen van terugmeldingen. Gebruikers van de BGT kunnen terugmeldingen doen als de BGT-objecten niet goed in de BGT staan. Deze terugmeldingen worden naar de bronhouder gestuurd die hiervoor verantwoordelijk is. Gebruikers melden in het zogenaamde Terugmeldsysteem (TMS). Meldingen die aan u worden toegewezen moeten door u binnen vijf dagen in behandeling genomen worden.

Twee fasen van de transitie

In de transitie van de BGT zijn twee fasen onderscheiden. De eerste fase richtte zich op het omzetten van het bestaande grootchalig kaartmateriaal naar de BGT. Na het afronden van fase 1 van de transitie kan de aandacht volledig uitgaan naar fase 2 van de transitie. De tweede fase van de transitie duurt van 1 januari 2017 tot 1 januari 2020. Tijdens de tweede fase bent u verantwoordelijk voor het verbeteren van de volledigheid en kwaliteit van de BGT in uw gebied. Om bronhouders te helpen bij het tijdig realiseren van de tweede fase van de BGT is regie vanuit het ministerie van BZK en het SVB-BGT (Samenwerkingsverband Bronhouders BGT) voorzien.

Er is een kwaliteitsdashboard BGT ontwikkeld waarin de kwaliteit op basis van metingen de actuele stand van de tweede fase inzichtelijk is gemaakt. De actuele stand van de tweede fase start met een nulmeting per 31 december 2017. Vanaf dat moment verzorgt het ministerie van BZK maandelijks een monitorrapportage waarin per bronhouder de voortgang van de tweede fase is te zien. Vervolgens bent u als bronhouder verantwoordelijk voor het voldoen aan alle kwaliteitsaspecten. Het gaat hierbij om eisen ten aanzien van actualiteit, volledigheid, uniformiteit en nauwkeurigheid. Een nadere toelichting op de eisen is te vinden op de [website van het SVB-BGT](#).

Toezicht

Op dit moment wordt gewerkt aan de regelgeving ten aanzien van toezicht. Deze wordt naar verwachting per 1 juli 2018 van kracht. Hierbinnen bent u verantwoordelijk voor een jaarlijkse zelfcontrole. In het kader van Kwaliteitszorg, Toezicht en Handhaving (KTH) vindt deze jaarlijkse zelfcontrole plaats. Deze controle loopt via een vragenlijst die via een geautomatiseerde systematiek (ENSIA genaamd) wordt aangeboden. 2017 is een proefjaar om de vragen te toetsen. De vragenlijst is inmiddels beschikbaar gesteld. U heeft tot de jaarwisseling de tijd om mee te doen met deze proefperiode. In januari 2018 vindt er een evaluatie plaats en worden de vragen vastgesteld. In de loop van 2018 start de eerste officiële zelfcontrole, die daarna ieder jaar wordt herhaald.

We vertrouwen erop dat bovenstaande informatie voldoende duidelijk is. Mochten er nog vragen zijn, dan beantwoorden wij die graag. Daartoe kan contact opgenomen worden met het SVB-BGT of de regisseur van het SVB-BGT in uw regio. De BGT is met veel succes de afgelopen jaren tot stand gebracht. Daarmee beschikt Nederland over een heel gedetailleerde basisregistratie grootschalige topografie, die voor tal van overheidstaken gebruikt kan worden. We kijken terug op een succesvolle samenwerking in de eerste fase van de transitie en zetten deze samenwerking graag voort in de fase die nu voor ons ligt. Wij wensen u veel succes met de komende fase.

Hoogachtend,

Ir. R.P.E. van Rossem

Algemeen Programmamanager BGT
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

de algemeen besturen van de
waterschappen

bezoekadres Dr. Van Deenweg 186
postadres Postbus 60
8000 AB Zwolle
telefoon 088 - 233 12 00
internet wdodelta.nl
bank Nederlandse Waterschapsbank Den Haag
IBAN NL66NWAB0636756882
BIC NWABNL2G
KvK 6420 8338

datum **11 JAN. 2018** ons kenmerk Z/18/016068-74454
uw kenmerk
onderwerp Motie digitalisering stemmen bij verkiezingen

behandeld door Mark van Rossum
e-mail markvanrossum@wdodelta.nl

Geacht bestuur,

Ons algemeen bestuur heeft in zijn vergadering van 19 december jl. bijgaande motie aangenomen over digitalisering van het stemmen van verkiezingen. Deze motie hebben wij toegezonden aan de Unie van waterschappen. Bijgaand treft u ter informatie een kopie van de motie aan.

Hoogachtend

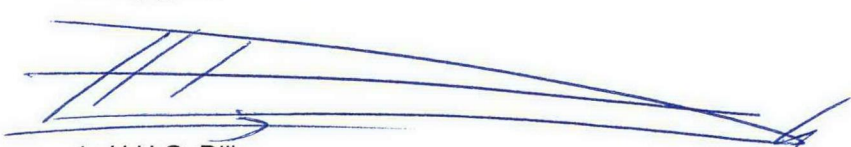
het dagelijks bestuur van het
Waterschap Drents Overijsselse Delta

de secretaris

ir. E. de Kruijk

de dijkgraaf

ir. H.H.G. Dijk

Motie digitalisering stemmen bij verkiezingen

Het algemeen bestuur van het waterschap Drents Overijsselse Delta,

Constaterende dat:

- er mogelijkheden zijn die moderner, kiezersgericht en efficiënter stemmen mogelijk maakt;

Overwegende dat:

- het met de huidige stand van zaken in de techniek en in de ICT mogelijk moet zijn om een goedkopere, controleerbare, betrouwbare, inwonersgerichte en veilige digitale wijze van stemmen mogelijk te maken;
- er door gemeenten eenzelfde oproep is gedaan tijdens het VNG congres dit jaar in Goes;

Besluit:

om uit te spreken richting de Unie van Waterschappen;

- aan het ministerie van Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties te vragen om voortgang te maken met digitaal stemmen en met voorstellen te komen om het gehele stemproces in te richten vanuit een digitale invalshoek;

en gaat over tot de orde van de dag.

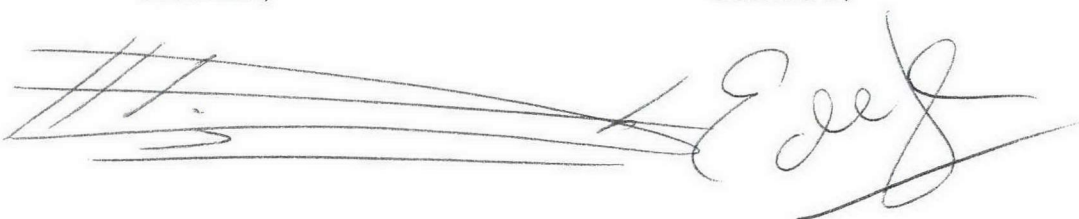
M. Strolenberg

Fractie VVD

Aangenomen 19 december 2017

Voorzitter,

Secretaris,

The block contains two handwritten signatures. The signature on the left is for the Voorzitter (Chairman) and the signature on the right is for the Secretaris (Secretary). Both signatures are written in dark ink and are somewhat stylized.

18.007655

Groot, Hennie de

Van: Rietschoten, Kees van
Verzonden: donderdag 25 januari 2018 9:52
Aan: Sande, Rogier van der
CC: 'Hans Verdellen'; Wiel, Caroline van de; Waij, Peter; Bol, André; Groot, Hennie de; Tilburg, Timo van
Onderwerp: RKC onderzoekzetten assetmanagement en duurzaamheid
Bijlagen: RKC Onderzoeksvoorstel duurzaamheid Rijnland definitief 24 januari 2018.docx;
RKC Onderzoekopzet assetmanagement hoogheemraadschap van Rijnland definitief 24 januari 2018.docx

Opvolgingsmarkering: Opvolgen
Markeringsstatus: Voltooid

Zeer geachte heer Van der Sande,

Namens de voorzitter van de rekenkamercommissie, de heer Verdellen, doe ik u toekomen:

1. Onderzoekopzet assetmanagement
2. Onderzoekopzet duurzaamheid

De rekenkamercommissie verzoekt u beide onderzoekopzetten – conform artikel 7, lid 4 van de verordening rekenkamercommissie - *ter kennisneming* te doen toekomen aan de VV (31 januari 2018).

De planning van de rekenkamercommissie voor het eerste half jaar 2018 is als volgt:

VV 28 maart 2018	RKC Jaarverslag 2017 en onderzoekprogramma 2018/2019
VV 23 mei 2018	Rapport Assetmanagement
VV 4 juli 2018	Rapport Duurzaamheid

Ik hoop u hiermede voldoende te hebben geïnformeerd.

Met vriendelijke groet,
Kees van Rietschoten
Bestuursondersteuning
06 5515 4115

Hoogheemraadschap van Rijnland
Archimedesweg 1, 2333 CM Leiden
Postbus 156, 2300 AD Leiden
www.rijnland.net

Onderzoek Assetmanagement hoogheemraadschap van Rijnland

Achtergrond en aanleiding

Assetmanagement is het optimaliseren van het strategisch beheer en onderhoud van gemalen, persleidingen, gebouwen en rioolwaterzuiveringsinstallaties. Hierbij wordt er vanuit levensduurkosten, risico's en functie gekeken naar assets, zowel op systeem als op objectniveau. Met een lifecycle-benadering en risico gestuurd beheer en onderhoud worden resultaten verbeterd. Een concreet voorbeeld is de beslissing te stoppen met het onderhoud aan pompen omdat het goedkoper is om de pomp zonder onderhoud te laten draaien en te vervangen als hij stuk gaat. Assetmanagement richt zich op het minimaliseren van kosten over de gehele levensduur van deze voorzieningen, zonder ongewenste risico's. Dit bestrijkt het gehele traject van investeren en financieren, onderhouden, renoveren en vervangen. Het werken volgens deze filosofie is meer dan het invoeren van een systematiek, het gaat over een moderne manier van duurzaam denken en handelen. Het betreft niet alleen de onderhoudsafdeling maar kan ook worden toegepast bij planvorming, nieuwbouw, systemen en zuiveringen.

De rekenkamercommissie (RKC) van het hoogheemraadschap van Rijnland heeft als taak en doel om de VV te ondersteunen bij de kaderstellende en controlerende rol van dit algemeen bestuur. Enige jaren geleden is bij Rijnland met energie ingezet op het fenomeen assetmanagement. Bij de afstemming van het onderzoeksprogramma voor 2018 en 2019 is vanuit de fractievoorzitters van de VV dit onderwerp benoemd. Niet vanuit een gedachte 'dat er iets niet klopt', maar om een goed beeld te krijgen over de vorderingen op het gebied van assetmanagement binnen Rijnland en de behaalde resultaten in termen van doelmatigheid en doeltreffendheid. Dit heeft de RKC doen besluiten om een onderzoek in te stellen.

Doelstelling en centrale onderzoeksvraag

Met dit onderzoek wil de RKC een bijdrage leveren aan de informatiepositie van de VV met betrekking tot het onderwerp assetmanagement, door de doelmatigheid en de doeltreffendheid te beoordelen en de uitkomsten te vertalen in beleidsvraagstukken voor de VV. De centrale onderzoeksvraag voor dit onderzoek luidt als volgt:

Wat is de doelmatigheid en doeltreffendheid van beleid en uitvoering met betrekking tot assetmanagement?

Het onderzoek heeft als doel om de informatiepositie van de VV op dit thema verder te verbeteren, niet om te oordelen in termen van 'goed of fout'. Op basis van de onderzoeksresultaten kan de VV desgewenst tot aanvullende kaderstelling komen, die zijn plaats kan krijgen in beleid en meerjarenbegroting. De beantwoording van deze centrale onderzoeksvraag valt daarom uiteen in de volgende deelvragen:

1. Welk beleid c.q. welke doelen heeft Rijnland geformuleerd met betrekking tot assetmanagement, welke uitgangspunten liggen eraan ten grondslag en op welke wijze is de VV hierbij betrokken geweest? Welke prestaties zijn reeds behaald? Licht het beleid op schema?
2. Welke normen gelden er voor 'goed' en 'professioneel' assetmanagement, in welke mate voldoet beleid en uitvoeringspraktijk hier aan?
3. Welke resultaten zijn (reeds) behaald in termen van doelmatigheid, welke besparing is reeds gerealiseerd?

4. Hoe wordt de afweging gemaakt tussen risico's en kosten en welke rol hebben het college en de VV daarbij?
5. Hoe vertaald assetmanagement zich in aanbestedingsbeleid?
6. Wat zijn goede voorbeelden (*Best Practices*) op het gebied van assetmanagement en wat kan Rijnland daar van leren?
7. Hoe kan assetmanagement bestuurlijk relevant gemaakt worden vanuit een optiek van Governance, risicomanagement en financiële consequenties (weerstandsvermogen, risicomatrix)?

Het beoogde resultaat is geen lijvig rapport, maar een praktische beoordeling die in het beleid kan worden toegepast. De RKC denkt daarbij aan een korte en bondige rekenkamerbrief. De inhoud is leidend, maar de vorm waarin het advies wordt gegoten is ook belangrijk. De RKC nodigt de onderzoeksbureaus die om offerte worden gevraagd uit om met creatieve voorstellen te komen.

Planning

Het onderzoek wordt feitelijk uitgevoerd in de periode februari – maart 2018. Daarbij dient rekening te worden gehouden met het ambtelijk en bestuurlijk wederhoor zoals voorzien in het onderzoeksprotocol van de RKC. Eind maart 2018 moet het definitieve onderzoeksresultaat worden besproken in de RKC. In de VV van 23 mei 2018 wordt het eindproduct gepresenteerd.

Interne organisatie

De RKC van het Hoogheemraadschap van Rijnland bespreekt als collectief de voortgang en inhoudelijke resultaten van het onderzoek. De secretaris van de RKC fungeert als eerste aanspreekpunt voor de onderzoeker. De secretaris is Kees van Rietschoten (Kees.Rietschoten@rijnland.net), telefoonnummer 06 5515 4115.

Aanbesteding

De RKC werkt binnen de kaders van het aanbestedingsbeleid van het Hoogheemraadschap van Rijnland. De Algemene Inkoopvoorwaarden van het hoogheemraadschap zijn van toepassing op de uitvoering van de opdracht. Algemene voorwaarden van de offrerende partijen worden nadrukkelijk van de hand gewezen.

Onderzoek duurzaamheid hoogheemraadschap van Rijnland

Achtergrond en aanleiding

Duurzaamheid is als een van de vijf thema's benoemd in het collegeprogramma van het hoogheemraadschap van Rijnland, waar de lopende bestuursperiode (2015-2019) extra aandacht aan besteed zal worden. Ambtelijk is een professionele trekker benoemd en het thema wordt langs vijf sporen vorm en inhoud gegeven:

- Duurzaam grond- en waterwerk
- Circulaire economie
- Sociale duurzaamheid
- Energie
- Overige/restcategorie

Uit een eerste oriëntatie van de rekenkamercommissie (RKC) van Rijnland volgt het beeld dat de focus vooral ligt op het energievraagstuk. Daar is een doelstelling op geformuleerd (30% besparing in 2020), die reeds op een 'gemakkelijke' weg is behaald door deelname in slibverbrander HVC. In maart 2018 wordt het onderwerp opnieuw aan de orde gesteld in de VV van Rijnland, om beleid vast te stellen met betrekking tot energieneutraliteit, de termijn waarop dit doel al dan niet behaald moet zijn en de daarvoor benodigde financiële middelen. Gelet op landelijke signalen, onder andere vanuit de Unie van Waterschappen, lijkt een doel om in 2025 energieneutraal te zijn in de rede te liggen.

Natuurlijk is dit niet een vraagstuk wat uniek is voor Rijnland. Andere waterschappen en ook andere branches zijn er mee aan de slag. Collega waterschappen als Rivierenland en Rijn en IJssel nemen een koppositie in als het gaat om energiebeleid, maar ook een bedrijf als Heineken zet betekenisvolle stappen met het concept van de groene cirkels; een initiatief waar Rijnland onlangs als convenant partner is toegetreden.

De focus op energie benadrukt het belang van dit onderdeel, maar laat onverlet dat het thema duurzaamheid een bredere scope kent zoals hiervoor aangegeven. En ook op de andere sporen van duurzaamheid zijn ambities geformuleerd en acties aan de orde.

De rekenkamercommissie (RKC) van het hoogheemraadschap van Rijnland heeft als taak en doel om de VV te ondersteunen bij de kaderstellende en controlerende rol van dit algemeen bestuur. In de wetenschap dat duurzaamheid in zijn algemeenheid en energie in het bijzonder de bestuurlijke aandacht heeft en om een nadere positiebepaling van de VV vraagt in het voorjaar van 2018, is de RKC voornemens om een onderzoek uit te voeren naar de stand van zaken met betrekking tot het duurzaamheidsbeleid van Rijnland.

Doelstelling en centrale onderzoeksvraag

Met dit onderzoek wil de RKC een bijdrage leveren aan de positiebepaling van de VV van Rijnland in het voorjaar van 2018 met betrekking tot duurzaamheid in zijn algemeenheid en energie in het bijzonder. Dit door een objectieve weergave van geformuleerde doelen op de aangegeven vijf sporen van duurzaamheid en de actuele stand van zaken binnen Rijnland, aangevuld door een inventarisatie van aanvullende mogelijkheden binnen en buiten de waterschapsbranche. De centrale onderzoeksvraag voor dit onderzoek luidt als volgt:

Wat is de stand van zaken op het gebied van duurzaamheid binnen Rijnland, hoe verhoudt zich dit tot de afgesproken doelen en welke maatregelen zijn aanvullend mogelijk om de doelen te realiseren?

Het onderzoek heeft als doel om de informatiepositie van de VV op dit thema verder te verbeteren, niet om te oordelen in termen van 'goed of fout'. Op basis van de onderzoeksresultaten kan de VV tot kaderstelling komen, die zijn plaats kan krijgen in beleid en meerjarenbegroting. De beantwoording van deze centrale onderzoeksvraag valt daarom uiteen in vijf deelvragen:

1. Welk beleid c.q. welke doelen heeft Rijnland geformuleerd met betrekking tot duurzaamheid, uitgewerkt naar de vijf sporen duurzaam grond- en waterwerk, circulaire economie, sociale duurzaamheid, energie en overige? Welke prestaties zijn reeds behaald? Ligt het beleid op schema? Hoe verhouden beleid en doelen zich tot bovenliggend beleid en doelen nationaal en internationaal?
2. Welke middelen zijn er voor dit beleid beschikbaar gesteld? Hoe ziet de 'duurzaamheidsbegroting' er meerjarig uit? Hoe verhouden de beschikbare middelen zich tot het beleid en de daarbinnen geformuleerde doelen?
3. Welke waterschappen nemen een koploperspositie in op het gebied van duurzaamheid in zijn algemeenheid en energie in het bijzonder? Welke bestuurlijke afwegingen worden daarbij gemaakt?
4. Wat zijn kansrijke ontwikkelingen met betrekking tot duurzaamheid in zijn algemeenheid en energie in het bijzonder binnen het werkgebied van Rijnland bij andere overheden, het regionale bedrijfsleven en overige maatschappelijke partners? Wat kan Rijnland effectief inzetten?
5. Tot welke beleidsvragen leidt dit voor de VV?

Het beoogde resultaat is geen lijvig rapport, maar een praktische inventarisatie van mogelijkheden en kansen inclusief consequenties. De inhoud is leidend, maar de vorm waarin het advies wordt gegoten is ook belangrijk.

Planning

Het onderzoek wordt feitelijk uitgevoerd in de periode januari – april 2018. Daarbij dient rekening te worden gehouden met het ambtelijk en bestuurlijk wederhoor zoals voorzien in het onderzoeksprotocol van de RKC. Eind april 2018 moet het onderzoeksresultaat worden besproken in de RKC. In de VV van 4 juli 2018 wordt het eindproduct gepresenteerd.

Interne organisatie

De RKC van het hoogheemraadschap van Rijnland bespreekt als collectief de voortgang en inhoudelijke resultaten van het onderzoek. De secretaris van de RKC fungeert als eerste aanspreekpunt voor de onderzoeker. De secretaris is Kees van Rietschoten (Kees.Rietschoten@rijnland.net), telefoonnummer 06 5515 4115.

Aanbesteding

De RKC werkt binnen de kaders van het aanbestedingsbeleid van het hoogheemraadschap van Rijnland. De Algemene Inkoopvoorwaarden van het hoogheemraadschap zijn van toepassing op de uitvoering van de opdracht. Algemene voorwaarden van de offrerende partijen worden nadrukkelijk van de hand gewezen.

VV - verenigde vergadering

Aard Voorstel	VV-Besluitnota	
Vergaderdatum	31-01-2018	Agendapuntnummer 5.01.
Onderwerp	Vispassage Spaarndam: uitvoeringskrediet	
Collegevergadering	28-11-2017	
VV-commissie	Cie V&GW: 17-01-2018	
Portefeuillehouder	M.E.F. Leewis	
Corsanummer	17.046786	
BABS id	7018	
Bijlagen		

(concept) De verenigde vergadering

Besluit:

Voor de realisatie van de vispassage bij het boezemgemaal Spaarndam een uitvoeringskrediet van € 540.000 beschikbaar te stellen.

VV-besluitnota

De verenigde vergadering

besluit:

Voor de realisatie van de vispassage bij het boezemgemaal Spaarndam een uitvoeringskrediet van € 540.000 beschikbaar te stellen.

Context

Vis uit de Noordzee en het Noordzeekanaal kan moeizaam Rijnlands boezem in- en uittrekken. Migratiemogelijkheden voor vis vormen een belangrijk aandachtspunt in het WBP5. De afgelopen jaren hebben we 3 van de 4 boezemgemalen vispasseerbaar gemaakt. Alleen boezemgemaal Spaarndam is nog niet aangepast.

Het project is al jaren geleden afgesproken met Rijkswaterstaat. Rijkswaterstaat stelt een bijdrage beschikbaar van 50% (uitgezonderd Rijnlands interne kosten) met een maximum van € 275.000. Rijkswaterstaat stelt als voorwaarde dat de vispassage wordt realiseert in de KRW2-periode, die tot november 2021 loopt. Rijkswaterstaat heeft de overeenkomst over de bijdrage voor de vispassage eerder dit jaar ondertekend.

De nieuwe vispassage komt op de locatie van de voormalige noodvijzel, waarvan een deel nog moet worden opgeruimd in het project.

- Op 1 februari 2017 is door de verenigde vergadering een voorbereidingskrediet van € 125.000 beschikbaar gesteld.
- Inmiddels is er onderzoek gedaan naar de lokstroom en is er een schetsontwerp met bijbehorende SSK-kostenraming gemaakt. De SSK-raming (probabilistisch) sluit op en bedrag van € 665.000 inclusief voorbereiding met een betrouwbaarheid van 85%.
- Door de subsidie van Rijkswaterstaat bedragen de netto investeringskosten voor Rijnland € 390.000. Deze raming is opgenomen in de programmabegroting 2018 en maakt onderdeel uit van het programma overnemen en afstoten assets van in totaal € 7 miljoen;
- Uitgaande van een afschrijvingstermijn van 25 jaar en een rentepercentage van 1,7 bedragen de kapitaallasten van deze kredietaanvraag, inclusief voorbereidingskrediet, in het eerste afschrijvingsjaar (2019) € 22.100;
- De uit het krediet voortvloeiende exploitatiekosten komen volledig ten laste van de taak watersysteembeheer. De consequenties voor de belastingtarieven bedragen minder dan 0,5% van de tarieven 2018.

Argumenten

1.1 De realisatie van de vispassage lost vismigratieknelpunten en daarmee KRW-knelpunten op

Met de aanleg van de vispassage wordt een barrière voor vissen geslecht. De vissen kunnen nu niet via het boezemgemaal de boezem intrekken, omdat de stroming in het gemaal te sterk is om tegenin te zwemmen. Doel van de te realiseren vispassage is een goede mogelijkheid creëren voor jonge glasaal, aal, driedoornige stekelbaars, bot en spiering om Rijnlands boezem in te trekken via de vispassage. Intrek van grotere vissen vindt plaats via de sluizen van Spaarndam. Het uittrekken zal plaatsvinden via het boezemgemaal. Het boezemgemaal is visvriendelijk.

1.2 Er is een technische oplossing gevonden met een goede lokstroom en zonder brakwaterinlaat

In de vispassage komt een onderwaterpomp die zorgdraagt voor een goede lokstroom. De vissen zwemmen tegen de stroom in de bak binnen. Hier is een opening richting het

boezemstelsel waar de vissen doorheen kunnen. Doordat we een continue stroom creëren wordt de bak gevuld met zoet water. Hiermee voorkomen we dat zout water naar het boezemstelsel loopt. Uiteraard zijn de bakken middels afsluiters dicht te zetten. De werking van en inzetbaarheid wordt een samenspel tussen het boezemgemaal en vispassage.

Risico's

1.1 Obstakels in de ondergrond van de noodvijzel

Het grootste onderkende risico is dat er nog obstakels zitten in de ondergrond van de oude noodvijzel. De kans hierop is beperkt aanwezig maar kan niet worden uitgesloten. In de risicoreservering is hiermee rekening gehouden.

VV-besluit

De verenigde vergadering van het Hoogheemraadschap van Rijnland,
gelezen het voorstel van dijkgraaf en hoogheemraden van 28-11-2017, kenmerk
17.046786,
en gelet op artikel 99 van de Waterschapswet ,

Besluit:

Voor de realisatie van de vispassage bij het boezemgemaal Spaarndam een
uitvoeringskrediet van € 540.000 beschikbaar te stellen.

Leiden, 31-01-2018.

De verenigde vergadering,

R.A.M. van der Sande
dijkgraaf

C.M. van de Wiel
secretaris

VV - verenigde vergadering

Aard Voorstel	VV-Besluitnota	
Vergaderdatum	31-01-2018	Agendapuntnummer 5.02.
Onderwerp	Afvalwatersysteem Zwanenburg: aanvullend voorbereidingskrediet	
Collegevergadering	12-12-2017	
VV-commissie	Cie V&GW: 17-01-2018	
Portefeuillehouder	J.C.H. Haan	
Corsanummer	17.109008	
BABS id	8493	
Bijlagen		

(concept) De verenigde vergadering

Een aanvullend voorbereidingskrediet van € 6.150.000 ter beschikking te stellen voor voorbereiding van nieuwbouw en renovatie van diverse onderdelen van het afvalwatersysteem Zwanenburg.

VV-besluitnota

De verenigde vergadering

besluit:

1. Een aanvullend voorbereidingskrediet van € 6.150.000 ter beschikking te stellen voor voorbereiding van nieuwbouw en renovatie van diverse onderdelen van het afvalwatersysteem Zwanenburg.

Context

De essentie van het voorstel: het beschikbare krediet van € 850.000 is bedoeld voor de voorbereiding van slechts enkele onderdelen van het afvalwatersysteem Zwanenburg; nu worden veel meer zaken voorbereid; daarom wordt een aanvulling van € 6.150.000 gevraagd terwijl € 4.168.000 aan kredieten wordt teruggegeven.

In juni 2016 heeft de verenigde vergadering op basis van een business case besloten dat de awzi's Heemstede en Haarlem-Schalkwijk moeten worden gesloten. Het afvalwater dat in deze awzi's wordt verwerkt moet naar de awzi Zwanenburg worden getransporteerd en daar worden gezuiverd.

Gevolg van dit besluit is dat:

- 2 nieuwe afvalwatertransportgemalen (Heemstede en Haarlem-Schalkwijk) moeten worden gebouwd;
- 3 transportleidingen tussen Haarlem-Schalkwijk en Zwanenburg moeten worden aangelegd;
- de capaciteit van de awzi Zwanenburg moet worden aangepast

Het afvalwatersysteem Zwanenburg zal daarna bestaan uit 1 awzi, 11 gemalen (9 bestaande en de genoemde 2 nieuwe) en bijbehorende persleidingen (zie plaatje).

Op 1 juni 2016 is door de verenigde vergadering tevens een voorbereidingskrediet verstrekt van € 850.000 voor het opheffen van awzi Schalkwijk (tracé studie en conditionering voor de persleiding) en voor de start van het ontvangst gereed maken van awzi Zwanenburg. Inmiddels zijn de tracéstudie en een globaal ontwerp van de transportleiding van Haarlem-Schalkwijk naar Zwanenburg afgerond.

Uit oogpunt van efficiëntie is sindsdien beoordeeld of er nog meer werkzaamheden nodig zijn op de awzi: sturing met IPM-teams rendeert het beste bij een flink, samenhangend werkpakket voor zo'n team. Met toepassing van de filosofie van assetmanagement is gebleken dat naast capaciteitsuitbreiding van de awzi Zwanenburg ook veel onderdelen moeten worden gerenoveerd.

Al deze nieuwbouw en renovatie van het afvalwatersysteem Zwanenburg wordt in samenhang verder voorbereid; de totale voorbereidingskosten worden geraamd op € 7.000.000. Op het reeds beschikbare voorbereidingskrediet van € 850.000 is dus een aanvulling van € 6.150.000 nodig.

In de Programmabegroting 2018 is in totaal € 50 mln opgenomen voor het afvalwatersysteem Zwanenburg.

Deze raming (met een onnauwkeurigheid van 40 %) stamt uit 2015 en werd opgesteld ten behoeve van de business case.

De meest actuele (SSK-) raming sluit op € 57 miljoen. De business case sluit daarmee nog steeds.

Het verschil van € 7 miljoen wordt verklaard door voortschrijdend inzicht in de technische staat en een nauwkeuriger kostenraming. Dit verschil wordt gedekt uit de MJP-stelpost voor awzi's; het tarief zal hierdoor dus niet stijgen.

In het MJP 2019-2022 zal deze meest actuele raming worden opgenomen onder de naam "afvalwatersysteem Zwanenburg".

Bij de aanvraag van het uitvoeringskrediet zullen de tariefconsequenties van het geheel worden weergegeven, inclusief de voorbereidingskosten.

Renovatie van de 9 al bestaande gemalen (en eventueel de transportleidingen) is minder urgent en zal daarom pas over enkele jaren worden voorbereid.

De capaciteit van deze gemalen beïnvloedt wel het ontwerp van het gehele systeem.

Daarmee zal rekening worden gehouden bij de nu gestarte voorbereiding.

Voor onderdelen van het afvalwatersysteem Zwanenburg zijn eerder al 4 kredieten verstrekt:

werk	krediet	type	Nog niet besteed	status
AWZI Heemstede amoveren en aanleg ATS	€ 8.000.000	VK + UK	€ 2.700.000	Transportleiding is aangelegd; voorbereiding amoveren awzi wordt opgenomen in het nu voorliggende voorbereidingskrediet.
AWZI Zwanenburg vervangen roostergoed- verwijderaar	€ 1.259.000	VK + UK	€ 1.200.000	Onderdeel van separaat project om 3 roostergoed-verwijderaars aan te passen. In Zwanenburg is nog niet gestart met de realisatie. Vorbereiding wordt opgenomen in het nu voorliggende voorbereidingskrediet.
AWTG Badhoevedorp Renovatie	€ 95.000	VK	€ 95.000	Wordt opgenomen in het project van renovatie van overige gemalen; dat start pas over enkele jaren.
AWZI Zwanenburg ombouw beluchting	€ 175.000	VK	€ 173.000	Vorbereiding wordt opgenomen in het nu voorliggende voorbereidingskrediet.
TOTAAL	€ 9.529.000		€ 4.168.000	

VK = voorbereidingskrediet

UK = uitvoeringskrediet

De hierboven genoemde werken worden afgesloten. De realisatiekosten voor de aanleg van de transportleiding (€ 5,3 mln) worden geactiveerd en afgeschreven in 25 jaar. Voor de overige werken is er minder dan € 0,1 mln besteed en deze worden zodoende in 1 jaar afgeschreven. Dit is conform vigerend beleid.

Argumenten

1.1 Integrale voorbereiding geeft voordelen in efficiëntie

Er bestaat samenhang tussen de bouw van de nieuwe gemalen, de aanleg van de transportleidingen en de aanpassingen aan de awzi. Door het ontwerp van die onderdelen als één geheel voor te bereiden kunnen de ontwerpen inhoudelijk worden geoptimaliseerd.

1.2 Het huidige voorbereidingskrediet is ontoereikend

Het beschikbare voorbereidingskrediet is bedoeld voor enkele onderdelen; de renovatie van het afvalwatersysteem die nu wordt voorbereid omvat echter veel meer onderdelen.

Een aanvulling van € 6.150.000 zal daarom nodig zijn. Het totaal benodigde voorbereidingskrediet van € 7.000.000 is afgeleid van de nu geraamde investeringskosten van € 57.000.000 (SSK-raming op basis van eigen kentallen en recente renovaties en excl. benoemde en onbenoemde risico's).

1.3 Uitvoeringskredieten mogen niet worden gebruikt

De 2 reeds verstrekte uitvoeringskredieten zijn bedoeld voor realisatie van renovatie de betreffende onderdelen en mogen niet worden aangewend voor voorbereidingswerk.

Risico's

1.1 Het totale voorbereidingskrediet is ontoereikend

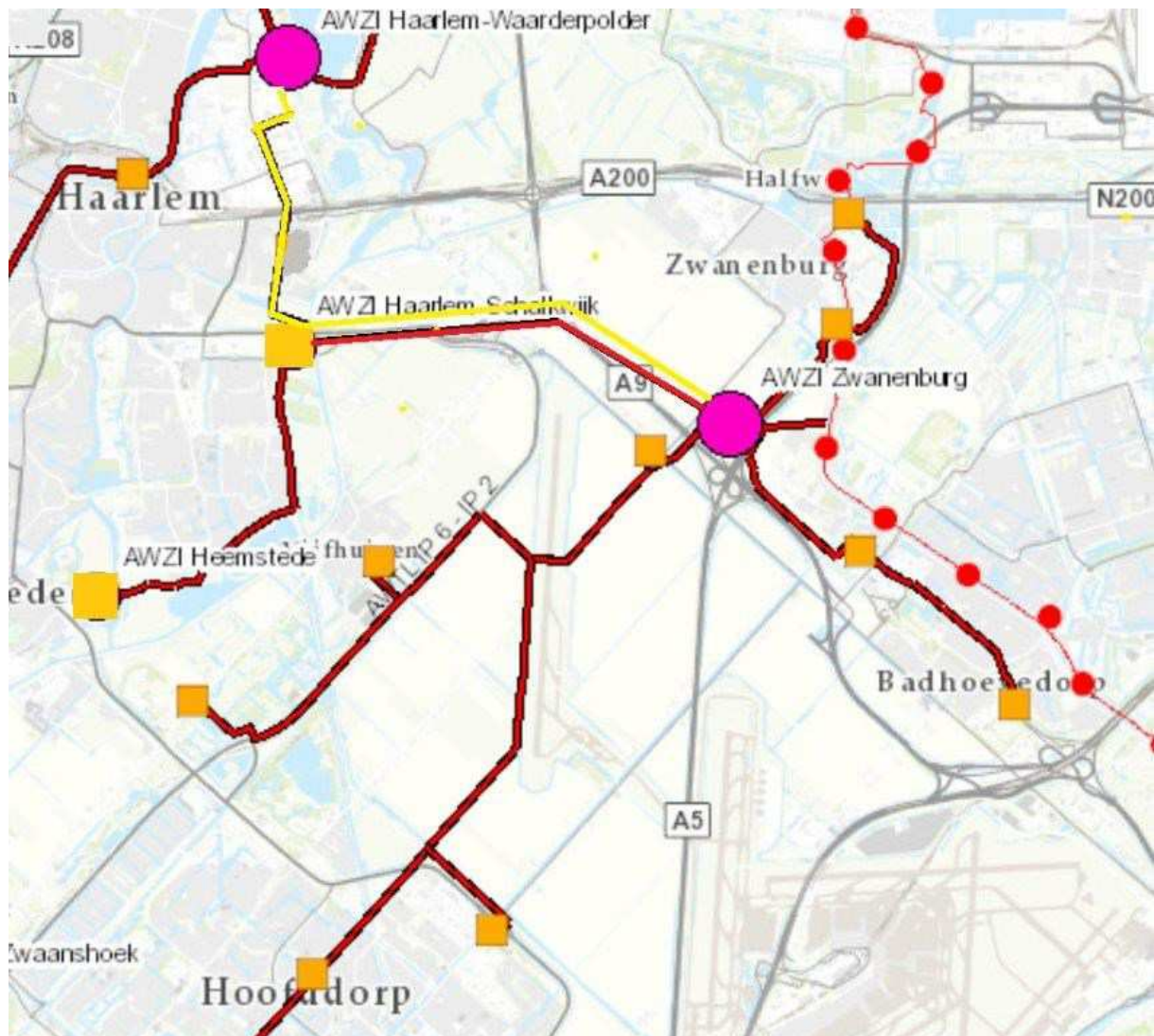
Het voorbereidingskrediet moet alle kosten dekken tot en met de aanbesteding. Er is al bepaald welke onderdelen nieuw moeten worden gebouwd of gerenoveerd of waarvan de capaciteit moet worden aangepast. Daarmee wordt voor de voorbereidingsfase de belangrijkste onzekere factor beheerst.

1.2 Onderdelen van de awzi Heemstede en/of Haarlem-Schalkwijk falen

Wegens de leeftijd zijn de awzi's Heemstede en Haarlem-Schalkwijk kwetsbaar. Door extra inzet op verzorgend onderhoud wordt het risico op falen van onderdelen van deze awzi's minder groot. De personeelskosten voor deze extra inzet zijn opgenomen in het aanvullend krediet. Eventuele extra onderhoudskosten zullen worden betaald uit de calamiteitenreservering die in de exploitatiebegroting is opgenomen voor onderhoud.

Deze optie is financieel gunstiger dan versnelling van het renovatieproject.

Bijlage 1

Legenda:

- Riolgemaal
- Afvalwaterzuiveringsinstallatie
- Afvalwatertransportleiding
- Slibtransportleiding

VV-besluit

De verenigde vergadering van het Hoogheemraadschap van Rijnland,
gelezen het voorstel van dijkgraaf en hoogheemraden van 12-12-2017, kenmerk
17.109008,
en gelet op artikel 99 van de waterschapswet,

Een aanvullend voorbereidingskrediet van € 6.150.000 ter beschikking te stellen voor
voorbereiding van nieuwbouw en renovatie van diverse onderdelen van het
afvalwatersysteem Zwanenburg.

Leiden, 31-01-2018.

De verenigde vergadering,

R.A.M. van der Sande
dijkgraaf

C.M. van de Wiel
secretaris

VV - verenigde vergadering

Aard Voorstel	VV-Besluitnota	
Vergaderdatum	31-01-2018	Agendapuntnummer 5.03.
Onderwerp	Drainage Noordwijk: voorbereidingskrediet	
Collegevergadering	12-12-2017	
VV-commissie	Cie VW: 17-01-2018	
Portefeuillehouder	J.J.J. Langeslag	
Corsanummer	17.112448	
BABS id	8551	
Bijlagen		

(concept) De verenigde vergadering

Besluit:

Een voorbereidingskrediet van € 500.000 beschikbaar te stellen voor drainagemaatregelen in de Parallelboulevard te Noordwijk.

VV-besluitnota

De Verenigde Vergadering:

Besluit:

Een voorbereidingskrediet van € 500.000 te verlenen voor de drainagemaatregelen in de Parallel Boulevard van Noordwijk.

Context

In december 2015 is besloten om een drainage aan te leggen onder de Koningin Wilhelmina Boulevard (aan de zeezijde) te Noordwijk, om het grondwaterniveau te regelen. Eind 2016 is met behulp van een gestuurde boring een drainage aangebracht. Al vrij snel bleek dat de drain te weinig debiet gaf en onvoldoende effect had op de te hoge grondwaterstand. Een nieuwe maatregel om een einde te maken aan de grondwateroverlast wordt daarom noodzakelijk geacht. In oktober 2017 is besloten om een drainage aan te leggen in de Parallel Boulevard te Noordwijk en daarmee dit project te integreren in het project 'reconstructie Parallel Boulevard' van de gemeente Noordwijk.

Rijnland betaalt, volgens afspraak met de gemeente Noordwijk, 85% van de kosten voor de reeds uitgevoerde en nog uit te voeren maatregel om de grondwateroverlast op te lossen. De gemeente draagt 15% bij.

Rijnland vraagt een bijdrage aan het HWBP-2 voor een groot deel van de gemaakte en nog te maken kosten. Als uitgangspunt hierbij wordt de bijdrage van het HWBP-2 aan het oorspronkelijke ontwerp van de kustversterking gehanteerd. De bijdrage vanuit het HWBP-2 gaat alleen over dat deel van het effect op de grondwaterstand dat door de kustversterking is veroorzaakt, dus over de 85% die Rijnland bijdraagt.

Met het HWBP zijn de volgende principe afspraken gemaakt die echter nog wel formeel moeten worden bevestigd:

- *1e maatregel: Hiervoor zijn ca. 8 ton engineering en uitvoeringskosten gemaakt specifiek voor de aanleg van de drainage. De helft hiervan komt in aanmerking voor subsidie. Argumentatie: de afstemming met het HWBP-2 had –achteraf gezien– in deze fase beter moeten zijn. Rijnland en Noordwijk hebben in het belang van de betrokkenen snel, maar te zelfstandig, gehandeld om de problemen op te lossen, waardoor het niet redelijk is achteraf het volledige bedrag voor de mislukte maatregel voor subsidie in aanmerking te laten komen.*
- *Nadeelcompensatie en kosten voor schadeadviescommissie komen volledig in aanmerking voor subsidie.*
- *De kosten voor het Voorkeursalternatief (drainage in de Parallel Boulevard) komen volledig in aanmerking voor subsidie als aangetoond is dat de aanvraag voldoet aan de subsidievoorwaarden van het HWBP-2. Dit principebesluit en daarbij behorende randvoorwaarden zal het HWBP-2 voor 2018 kenbaar maken. Dit is een impliciete instemming van het HWBP voor het Voorkeursalternatief.*

Voor de eerste maatregel is in de vv van 4 november 2015 een krediet beschikbaar gesteld van € 330.500 en in de vv van 1 juni 2016 een aanvullend krediet van € 663.000. Dit bedrag is volledig uitgegeven aan voorbereiding en realisatie van de drainage in de Koningin Wilhelmina Boulevard en de afwikkeling van deze maatregel met onder andere de gemeente Noordwijk.

De nu te nemen maatregel is voor € 1.000.000 opgenomen in de Programmabegroting 2018. In het MJP 2019-2022 wordt de geactualiseerde raming opgenomen.

Bij de aanvraag van het uitvoeringskrediet zullen de tariefconsequenties van het geheel worden weergegeven, inclusief de voorbereidingskosten.

Na uitwerking van het definitief ontwerp zal medio 2018 uitvoeringskrediet worden aangevraagd voor de nieuwe drainage in de Parallel Boulevard.

Argumenten

1.1 Er is nog steeds sprake van grondwateroverlast die moet worden opgelost.

De aangelegde drainage in de Koningin Wilhelmina Boulevard functioneert niet. Uit de grondwateronderzoeken blijkt dat de grondwaterstand onverwacht sterk is gestegen door

het verplaatsen van de kustlijn, de dijk-in-duinconstructie en de infiltratievoorzieningen. Hoewel externe factoren zoals de klimaatverandering en de zeespiegelrijzing onherroepelijk tot nog hogere grondwaterstanden in de toekomst gaan leiden, is het compenseren van de opgetreden stijging een doelmatige oplossing voor de komende 30 jaar.

1.2 De nieuwe oplossing wordt samen met de gemeente Noordwijk uitgewerkt.

Noordwijk en Rijnland hebben gezamenlijk de oorzaken van de hoge grondwaterstanden in beeld laten brengen en de doelmatigheidsafweging voor wat betreft de maatregelen uitgevoerd. Het project "reconstructie Parallel Boulevard" biedt Rijnland de mogelijkheid om een drainage door middel van de open sleuf methode te integreren. Bijkomend effect is een nauwe samenwerking met de gemeente. De projectorganisatie wordt samengesteld uit medewerkers van zowel de gemeente Noordwijk als Rijnland.

1.3 Draagvlak voor de uit te voeren maatregel is groot

Na het bekend worden van de grondwateroverlast heeft Noordwijk samen met Rijnland de communicatie opgepakt. Het draagvlak voor de uit te voeren maatregel is groot binnen de groep gedupeerde inwoners en omgeving. Het zorgvuldig en tijdig informeren wordt uitgevoerd door de gemeente Noordwijk. Hiermee blijven de mensen aangehaakt en is er ook draagvlak.

De voorkeursvariant is ten opzichte van de andere varianten maatschappelijk het meest voordelig vanwege de zekerheid van functioneren als gevolg van de traditionele aanlegmethode, de mogelijkheden voor beheer en onderhoud en de beperking van de overlast voor de omgeving door het gecombineerd uitvoeren van de werkzaamheden. Daarnaast is het vanwege de efficiënte samenwerking een win-win situatie voor Rijnland en de gemeente Noordwijk.

1.4 Subsidie vanuit het HWBP-2

Uit de onderzoeken is gebleken dat de kustversterking (dijk-in-duinconstructie én verplaatsing kustlijn) in belangrijke mate hebben bijgedragen aan de verhoging van de grondwaterstand. De te nemen maatregelen alsmede de compensatie van het geleden nadeel zijn dan ook gerelateerd aan de kustversterking. De uitvoering van de kustversterking is gesubsidieerd door het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP-2). Daarom wordt ook voor de oplossing van de grondwaterproblematiek een bijdrage van het HWBP-2 gevraagd. Het HWBP-2 heeft half december ingestemd met het voorkeursalternatief.

1.5 Lessons learned worden meegenomen in de voorbereiding en uitvoering van de nieuwe oplossing

De lessons learned die uit de audit naar maatregel 1 naar voren zijn gekomen worden meegenomen in de voorbereiding en uitvoering van de nieuwe oplossing. Deze onderwerpen zijn geanalyseerd en verwerkt in het plan van aanpak voor de voorbereiding.

Risico's

1.1 Schade aan bebouwing door uitvoeringswerkzaamheden

Door slechte bodemgesteldheid, maar ook door graafwerkzaamheden, trillingen door het aanbrengen van damwanden, kan schade aan bebouwing ontstaan. Dit zorgt voor vertraging en extra kosten.

Beheersmaatregel: er wordt vooropname gedaan en indien noodzakelijk wordt de werkmethode aangepast. In de uitwerking van het DO wordt dit nogmaals onder de loep genomen.

1.2 Niet tijdig, niet volledig verkrijgen van subsidie HWBP-2

Doordat de juiste gegevens niet tijdig, niet volledig of volgens het HWBP onvoldoende onderbouwd worden aangeleverd, wordt er geen of niet volledige subsidie verleend en dragen Rijnland en Noordwijk zelf de (volledige) kosten van zowel de maatregel als de nadeelcompensatie.

Beheersmaatregel: nauw overleg met het HWBP-2, en strak sturen op de planning om alle stukken gereed te krijgen.

1.3 Geen verlaagde grondwaterstand

Door de combinatie van aanlegmethode en bodemsamenstelling kan het gebeuren dat de drainage niet werkt zoals vooraf bedacht, de grondwaterstand niet verlaagd wordt en dus de scope niet gehaald wordt.

Beheersmaatregelen:

- Er wordt een stappenplan gemaakt van het gehele proces met daarin controleslagen.
- Aan de noordzijde wordt een put geplaatst met een blinde buis naar de andere pomp-put, waar de pomp eventueel op aangesloten kan worden.
- Er zal een engineeringscontrole gedaan worden naar het te gebruiken materiaal en de afvoercapaciteit wordt nauwkeurig bepaald.
- Een gefaseerde uitvoering waarbij de werking tussentijds wordt getoetst.

1.4 Conflicten in de samenwerking tussen Noordwijk en Rijnland

Door tegenstrijdige belangen tussen Rijnland en Noordwijk kunnen conflicten ontstaan. Deze kunnen leiden tot vertraging in de planning met als gevolg dat ook de noodmaatregel langer moet doorlopen.

Beheersmaatregelen:

- Er wordt een samenwerkingsovereenkomst opgesteld die voorjaar 2018 ondertekend zal worden.
- De projectorganisatie zal bestaan uit medewerkers van Rijnland en de gemeente om beide belangen goed te kunnen behartigen.
- Goede bestuurlijke afstemming en een continuïteit in de bemensing.

1.5 Er treden onverwachte zaken op

Door slechte bodemgesteldheid of aanwezigheid van vreemde objecten in de bodem kan de uitvoering duurder worden dan voorzien. Het gaat hier mogelijk om grotere objecten, bijv. stukken Atlantik Wall. Ook de aanwezigheid van beschermde flora en fauna of kwetsbare panden langs de bouwput kunnen voor dure mitigerende maatregelen zorgen. Beheersmaatregel: in de voorbereidingsfase wordt een uitgebreid veldonderzoek uitgevoerd.

VV-besluit

De verenigde vergadering van het Hoogheemraadschap van Rijnland,
gelezen het voorstel van dijkgraaf en hoogheemraden van 12-12-2017, kenmerk
17.112448,

Gelet op artikel 99 van de Waterschapswet,

Besluit:

Een voorbereidingskrediet van € 500.000 beschikbaar te stellen voor
drainagemaatregelen in de Parallelboulevard te Noordwijk.

Leiden, 31-01-2018.

De verenigde vergadering,

R.A.M. van der Sande
dijkgraaf

C.M. van de Wiel
secretaris

VV - verenigde vergadering

Aard Voorstel	VV-Besluitnota	
Vergaderdatum	31-01-2018	Agendapuntnummer 5.04.
Onderwerp	Krediet watergebiedsplannen Noord	
Collegevergadering	12-12-2017	
VV-commissie	Cie VW: 17-01-2018	
Portefeuillehouder	J.J.J. Langeslag	
Corsanummer	17.027046	
BABS id	6434	
Bijlagen		

(concept) De verenigde vergadering

besluit:

1. De lopende projecten Bennebroekpolders (00.08009/998) en Haarlem 023 (00.08009/999) samen te voegen en te continueren als 1 project genaamd WGP Haarlem/Bloemendaal.
2. De lopende projecten Haarlemmermeerpolder (00.08009/997) en Spaarnwoude (00.08009/868) samen te voegen en te continueren als 1 project genaamd WGP Spaarnwoude/Haarlemmermeer.
3. Voorbereidings- en uitvoeringskrediet beschikbaar te stellen van € 1.300.000,- voor 'Watergebiedsplannen Noord', ten behoeve van: * Een aanvullend voorbereidingskrediet van € 800.000,- en een uitvoeringskrediet van €100.000 voor het project WGP Haarlem/Bloemendaal.
aanvullend uitvoeringskrediet van € 400.000,- voor het project WGP Spaarnwoude/Haarlemmermeer.

* Een

VV-besluitnota

De verenigde vergadering

besluit:

1. De lopende projecten Bennebroekpolders (00.08009/998) en Haarlem 023 (00.08009/999) samen te voegen en te continueren als 1 project genaamd WGP Haarlem/Bloemendaal.
2. De lopende projecten Haarlemmermeerpolder (00.08009/997) en Spaarnwoude (00.08009/868) samen te voegen en te continueren als 1 project genaamd WGP Spaarnwoude/Haarlemmermeer.
3. Voorbereidings- en uitvoeringskrediet beschikbaar te stellen van € 1.300.000,- voor 'Watergebiedsplannen Noord', ten behoeve van:
 - a. Een aanvullend voorbereidingskrediet van € 800.000,- en een uitvoeringskrediet van €100.000 voor het project WGP Haarlem/Bloemendaal.
 - b. Een aanvullend uitvoeringskrediet van € 400.000,- voor het project WGP Spaarnwoude/Haarlemmermeer.

Context

'Watergebiedsplannen Noord' beslaat het Rijnlandse gebied in de provincie Noord-Holland. Het grootste deel is ondertussen opgepakt (WGP-Spaarnwoude, WGP-Aalsmeer, WGP-Kennemerland, en WGP-Haarlemmermeerpolder). Een gedeelte tussen de duinen en de Haarlemmermeerpolder is nog niet opgepakt. Dit gebied bestaat grotendeels uit boezemland, maar hier liggen ook enkele polders en peilafwijkingen van de boezem in. Het gaat daarbij vooral om de polders en peilvakken rondom Haarlem, maar niet uitsluitend.

De polders zijn aangegeven op de kaart (bijlage 1). Het project heeft tot doel om uiterlijk in 2027 voor het gehele gebied de peilbesluiten te actualiseren, knelpunten op het gebied van waterkwaliteit- en kwantiteit aan te pakken en de NBW-opgave op te lossen.

De watergebiedsplannen zijn gewoonlijk samenstellingen van werk aan peilbesluiten, waterberging en -afvoer en waterkwaliteit in meerdere polders. De kredieten voor de watergebiedsplannen zijn bedoeld voor de voorbereiding en uitvoering van werkzaamheden in deze polders.

Uitvoeringskrediet wordt per polder of per watergebiedsplan aangevraagd en toegevoegd aan een (verzameld) krediet voor het betreffende watergebiedsplan. De uitgaven zijn per polder te herleiden. Voorbereidingskosten zijn minder efficiënt uit te splitsen naar de diverse watergebiedsplannen. De voorbereidingskredieten voor de verschillende watergebiedsplannen worden gebundeld in een krediet.

Door de onder besluitpunt 1 en 2 genoemde samenvoegingen gaat Watergebiedsplannen Noord qua kredietstructuur (samenhangende werkzaamheden gebundeld in een krediet) bestaan uit:

- a. Watergebiedsplan Spaarnwoude/Haarlemmermeer
- b. Watergebiedsplan Haarlem/Bloemendaal (hieronder vallen dan Bennebroekpolders, Haarlem023 en Haarlem)

Hieronder is een overzicht van reeds verstrekte kredieten opgenomen.

Tabel 1 Overzicht van reeds verstrekte kredieten per watergebiedsplan

Watergebiedsplannen Noord	krediet (€)	Type krediet, jaar (en evt. specificatie)	Reeds besteed /verplicht (€)
Watergebiedsplan Haarlem023	250.000 -----+ 250.000	Vorbereiding, april 2017 totaal tot heden Voorstel: samenvoegen met Haarlem e.o.	249.000
Watergebiedsplan Haarlemmermeerpolder	990.000 -----+ 990.000	Uitvoering, 2016 Totaal tot heden Voorstel: samenvoegen met Spaarnwoude	214.000
Bennebroekpolders	165.000 -----+ 165.000	Vorbereiding, 2016 Totaal tot heden Voorstel: samenvoegen met Haarlem e.o.	37.500
Watergebiedsplan Spaarnwoude	410.000 1.300.000 -----+ 1.700.000	Vorbereiding en quick wins, 2013 Vorbereiding en uitvoering, 2016 Totaal tot heden Voorstel: samenvoegen met Haarlemmermeerpolder	1.200.000

Voor WGP Haarlem/Bloemendaal bedraagt het totaal aan reeds beschikbaar gesteld krediet € 415.000. Na goedkeuring van besluit 3 bedraagt het totaal beschikbaar krediet zodoende € 1.315.000.

Voor WGP Spaarnwoude/Haarlemmermeer bedraagt het totaal aan reeds beschikbaar gesteld krediet € 2.690.000. Na goedkeuring van besluit 3 bedraagt het totaal beschikbaar krediet zodoende € 3.090.000.

Een aantal lopende watergebiedsplannen/peilbesluiten in Noord is inmiddels afgerond. Het betreft:

Watergebiedsplannen Noord	krediet (€)	status	Reeds besteed /verplicht (€)
Verbreed GRP+ Heemstede	425.000	Afgerond in 2017	330.000
Watergebiedsplan Zuid-Kennemerland	743.000	Afgerond in 2017	654.000
Verenigde Binnenpolder	685.000	Afgerond in 2017	730.000
Watergebiedsplan Mariënduin en Vogelenzang	407.000	Afgerond in 2017	446.000

Deze vier kredieten worden afgesloten. De kredietoverschrijdingen op de projecten Verenigde Binnenpolder en WGP Mariënduin en Vogelenzang vallen binnen de 10% marge die gesteld is in de vigerende Budgethoudersregeling.

Argumenten

1. Samenvoegen van kredieten leidt tot goedkopere projectbeheersing en efficiënter aanbesteden

Voorgesteld wordt om de kredieten voor de resterende watergebiedsplannen in Noord (zie tabel 1) samen te voegen tot twee stuks:

- a. Watergebiedsplan Spaarnwoude/Haarlemmermeer
- b. Watergebiedsplan Haarlem/Bloemendaal (hieronder vallen dan Bennebroekpolders, Haarlem023 en het nieuwe WGP Haarlem)

Een samengevoegd krediet geeft de mogelijkheid om het project goedkoper te beheersen. Bovendien maakt het het gemakkelijker om adviesdiensten en onderzoeken efficiënter aan te besteden voor meerdere polders tegelijk.

2. De voorgestelde investeringen zijn opgenomen in de Programmabegroting 2018

De genoemde investeringsprojecten zijn in de Programmabegroting 2018 opgenomen voor € 5.100.000.

Er zullen in 2018-2022 nog kredietaanvragen volgen, voor uitvoering van maatregelen voor polders die nu worden voorbereid. En voor nieuwe polders in voorbereiding.

3a.1 Voorbereiding van laatste resterende gebieden in Watergebiedsplannen Noord start

Voor de voorbereiding van de nieuwe polders in Haarlem/Bloemendaal is nieuw voorbereidingskrediet nodig. Het gaat om €600.000,-. Hiervoor worden interne uren besteed en opdrachten uitgezet waarmee onder andere knelpunten worden verkend, oplossingsrichtingen uitgewerkt, de peilen afgewogen en maatregelenpakketten samengesteld. Tevens worden afspraken met grondeigenaren gemaakt en overeenkomsten opgesteld. Daarnaast is er rekening gehouden met in 2018 uit te voeren onderzoeken, zoals flora en fauna onderzoek en inmeten van kunstwerken. Ook zijn kosten voor communicatie meegenomen in deze raming. Hiernaast zal er krediet besteed worden aan een waterkwaliteitsstudie om zo kansen voor waterkwaliteit in beeld te brengen en waar mogelijk in de uitvoering mee te nemen. Naar verwachting zal er begin 2019 voor Haarlem/Bloemendaal opnieuw voorbereidingskrediet worden aangevraagd voor de periode 2019 en verder.

De nieuwe polders in Haarlem/Bloemendaal worden per 2018 in de scope van Watergebiedsplannen Noord opgenomen. Omdat dit voorbereidingskrediet na 2018 zal worden aangevuld met nieuw voorbereidingskrediet, is er nu geen risicoreservering opgenomen. Pas als er uitvoeringskrediet wordt aangevraagd zal er ook een bedrag aan risicoreservering worden aangevraagd.

3a.2 Scopewijziging voor Haarlem023 noopt tot meer voorbereiding, eerder verstrekt krediet is benut

In Haarlem wordt het gebied tussen de N205, Amerikaweg, Boerhaavevaart en het volkstuinencomplex ontwikkeld tot woningbouwgebied Vijverpark in het project Haarlem023 Oost. Om het gebied goed te kunnen ontwateren, moet ook het watersysteem in het gebied worden aangepast. De variant van de projectontwikkelaar bleek onvoldoende robuust. Dit heeft geresulteerd in het uitvoeren van een haalbaarheidsonderzoek naar de voorkeursvariant van Rijnland. Het onderzoek is opgeleverd en de voorkeursvariant bleek te duur en niet realistisch om uit te werken. Nieuwe scope is nu: een reeds onderzochte alternatieve voorkeursvariant uitwerken tot een realistisch prijsvoorstel en voorlopig en definitief ontwerp. Door de VV is eerder krediet verstrekt voor de voorbereiding van Haarlem023 (zie tabel 1). Dit krediet zal begin 2018 volledig besteed dan wel verplicht zijn. Voor de voortzetting van de voorbereiding is nieuw voorbereidingskrediet nodig, namelijk €200.000,-(SSK-raming). Dit krediet zal worden gebruikt voor nog te maken engineeringskosten in 2018.

Omdat het voorbereidingskrediet naar verwachting in de loop van 2018 zal worden aangevuld met uitvoeringskrediet is in deze kredietaanvraag geen risicoreservering opgenomen. Pas als er uitvoeringskrediet wordt aangevraagd zal er ook een bedrag aan risicoreservering worden aangevraagd.

3a.3 Kansen benutten in WGP Haarlem vraagt om een 'quick-win'- krediet

Het uitvoeringskrediet van € 100.000,- wordt gebruikt om tijdens de voorbereidingsfase van Haarlem/Bloemendaal al kansen te benutten en geen-spijt-maatregelen (quick wins) uit te kunnen voeren. Dit kan onder andere bestaan uit het vervangen van knellende duikers of verbreden van watergangen. Hiermee kan een positief signaal worden afgegeven of in het gebied worden aangesloten op externe gebiedsontwikkelingen.

Omdat de maatregelen waarvoor het uitvoeringskrediet voor quick wins is bedoeld nog niet bekend zijn is er ook geen raming en risicoreservering beschikbaar. Pas bij de aanvraag van uitvoeringskrediet voor specifieke polders en maatregelen zal er ook een bedrag aan risicoreservering worden aangevraagd. Dit uitvoeringskrediet is juist volledig bedoeld om kansen te pakken.

3b.1 Scopewijziging WGP Haarlemmermeer ter verbetering van de waterkwaliteit

In de Haarlemmermeerpolder is sprake van een kwelsituatie, waardoor zout grondwater omhoog komt. Hierdoor treedt verzilting op van het oppervlaktewatersysteem. In 2016 is met het onderzoekproject "Slimmer doorspoelen Haarlemmermeerpolder" onderzocht of met minder inlaatwater dezelfde doelen bereikt kunnen worden. Inzicht hierin is wenselijk, omdat de behoefte aan zoetwater voor de Haarlemmermeerpolder een groot aandeel vormt in de inlaatbehoefte van heel Rijnland. Een efficiënter inlaat- en doorspoelbeheer levert een positieve bijdrage aan de zoetwatervoorziening binnen heel Rijnland. Uitkomsten van dit onderzoek geven aan dat het uitvoeren van een extra maatregel in de Haarlemmermeer "Nieuwe verbinding (inlaat) met polderboezem in noordwestelijk deel van peilvak 9" bijdraagt aan een efficiënter inlaat/ en doorspoelbeheer. Voor de uitvoering van peilbesluit Haarlemmermeerpolder is eerder krediet verstrekt, zie tabel 1. In de kredietaanvraag van 2016 was deze extra scope niet meegenomen. Daarnaast was bij de SSK-raming voor het reeds verstrekte uitvoeringskrediet een te lage raming gemaakt voor de engineeringkosten (eigen uren en adviesdiensten). Daarom wordt nu aanvullend € 400.000,- krediet gevraagd.

Het totale krediet voor de Haarlemmermeerpolder, inclusief het nu aan te vragen krediet, bedraagt 1,4 miljoen. Hiervan bestaat 150.000 uit een risicoreservering, waarvan circa de helft bestaat uit benoemde risico's en de andere helft onbenoemd is.

Risico's

1.1 Geen draagvlak voor de uit te voeren maatregelen

Voor uitvoering van inrichtingsmaatregelen in de polders is overeenstemming met eigenaren nodig. Indien deze niet wordt verkregen, kan dat leiden tot procedures en de daarbij komende kosten en vertraging. Door in de voorbereidingsfase veel aandacht aan communicatie en omgevingsmanagement te geven, wordt aan draagvlak gewerkt. O.a. door het organiseren van publieksavonden in de inventarisatiefase, ontwerpfase en afrondingsfase. Daarnaast zijn er gesprekken met belanghebbenden over concrete maatregelen.

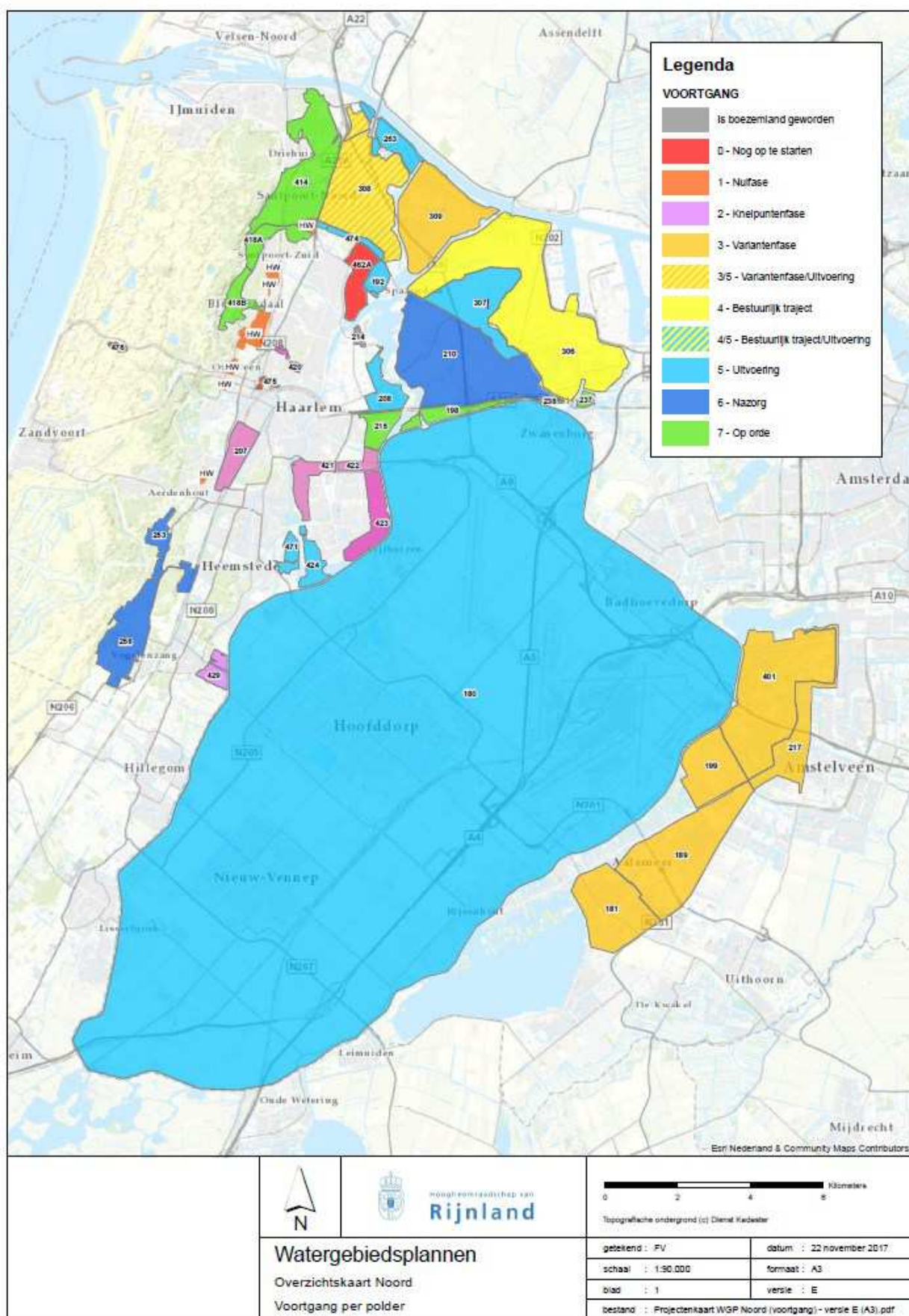
1.2 Er wordt naar verwachting voor Haarlem/Bloemendaal de komende jaren meer voorbereidingskrediet gevraagd.

Het voorbereidingskrediet is bedoeld voor het uitvoeren van voorbereidende werkzaamheden tot en met eind 2018. Naar verwachting zal begin 2019 voorbereidingskrediet worden aangevraagd voor de voorbereidingskosten die in 2019 nodig zijn.

1.3 Met het uitvoeringskrediet kan slechts een beperkt aantal maatregelen worden uitgevoerd.

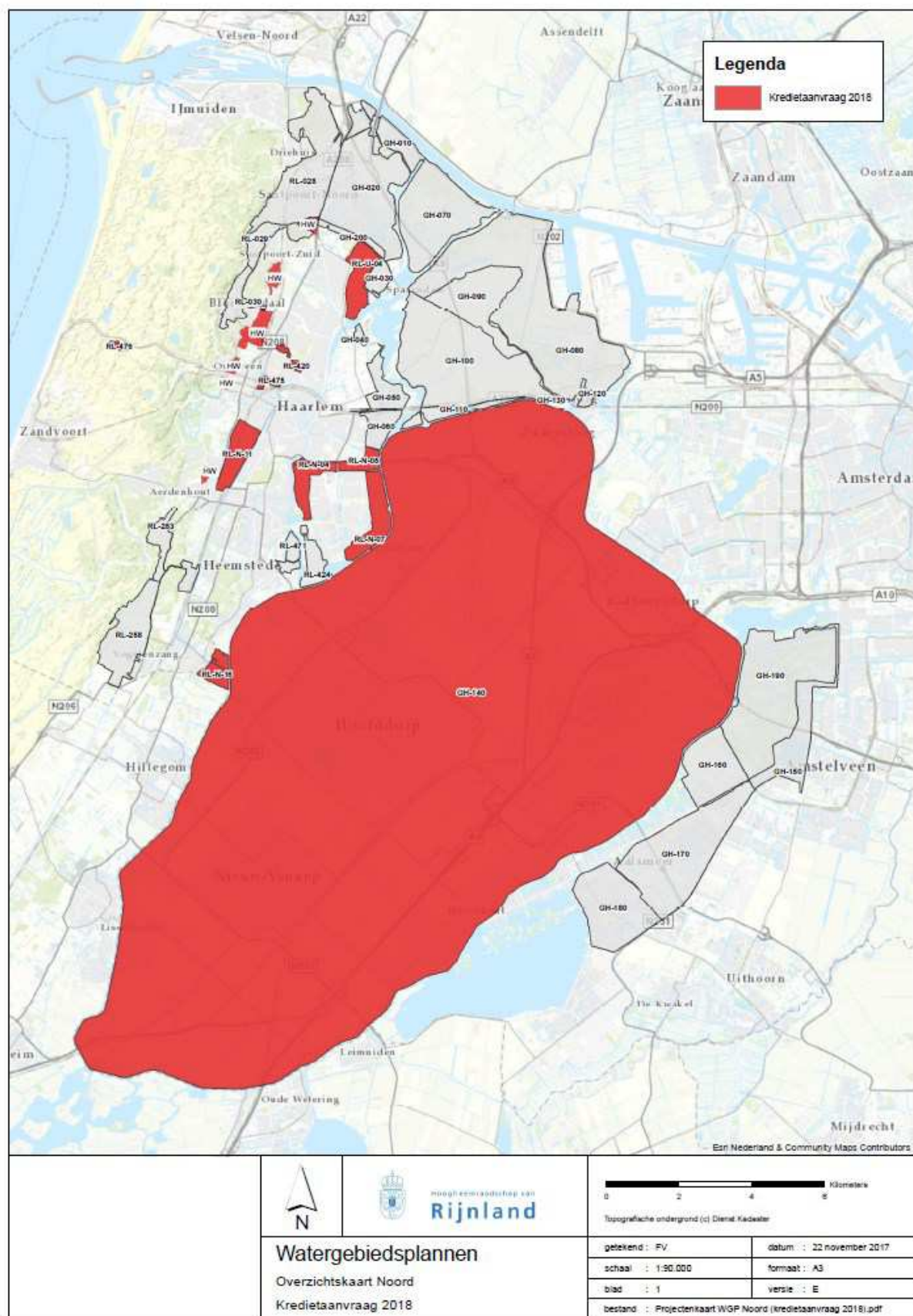
Het uitvoeringskrediet is bedoeld voor het uitvoeren van een beperkt aantal geen-spijt maatregelen. Duurdere en complexe maatregelen worden in de voorbereidingsfase verder uitgewerkt, waarna per polder uitvoeringskrediet zal worden aangevraagd.

Bijlage 1 – Lijst met polders WGP-Noord (corsa 17.115622)

CODEPOLDER	CODE	NAAM
424	RL-424	Verenigde Groote en Kleine Polders
253	RL-253	Mariënduin
258	RL-258	Vogelenzang
420	RL-420	Schoter Veenpolder / Ripperdaterrein
423	RL-N-07	Vijfhuizer- en Poelpolder
429	RL-N-16	Bennebroekerpolder
422	RL-N-05	Poelpolder (Noord)
421	RL-N-04	Romolenpolder
308	GH-020	Polder de Velserbroek
414	RL-028	Hogergelegen Santpoort
263	GH-010	Noord-Spaarndammerpolder
192	GH-030	Oude Spaarndammerpolder
208	GH-050	Waarder- en Veerpolder
215	GH-060	Zuiderpolder
309	GH-070	Zuid-Spaarndammerpolder
306	GH-080	Houtrakpolder
307	GH-090	Inlaagpolder
210	GH-100	Vereenigde Binnenpolder
198	GH-110	Rottepolder
237	GH-120	IJpolder
238	GH-130	Zwetpolder
180	GH-140	Haarlemmermeerpolder
217	GH-150	Buitendijksche Buitenveldersche polder
199	GH-160	Schinkelpolder
189	GH-170	Oosteinderpoelpolder
181	GH-180	Horn- en Stommeerpolder
401	GH-190	Het Amsterdamse Bos
214	GH-040	Waarder- en Schoteroog
207	RL-N-11	Veenpolder
471	RL-471	Polder Heemstederveld
418B	RL-030	Stroomgebied Halve Maantje
418A	RL-029	Stroomgebied Brederode
462A	RL-U-04	Hekslootpolder
474	GH-200	De Verdolven Landen
475	RL-475	Julianalaan
476	RL-476	De Bokkedoorns

Bijlage 2 – Polderkaart WGP Noord kredietaanvraag januari 2018 (corsa 17.115621)

VV-besluit

De verenigde vergadering van het Hoogheemraadschap van Rijnland,
gelezen het voorstel van dijkgraaf en hoogheemraden van 12-12-2017, kenmerk
17.027046,
en gelet op art. 99 van de Waterschapswet,

besluit:

1. De lopende projecten Bennebroekpolders (00.08009/998) en Haarlem 023 (00.08009/999) samen te voegen en te continueren als 1 project genaamd WGP Haarlem/Bloemendaal.
2. De lopende projecten Haarlemmermeerpolder (00.08009/997) en Spaarnwoude (00.08009/868) samen te voegen en te continueren als 1 project genaamd WGP Spaarnwoude/Haarlemmermeer.
3. Voorbereidings- en uitvoeringskrediet beschikbaar te stellen van € 1.300.000,- voor 'Watergebiedsplannen Noord', ten behoeve van: * Een aanvullend voorbereidingskrediet van € 800.000,- en een uitvoeringskrediet van €100.000 voor het project WGP Haarlem/Bloemendaal. * Een aanvullend uitvoeringskrediet van € 400.000,- voor het project WGP Spaarnwoude/Haarlemmermeer.

Leiden, 31-01-2018.

De verenigde vergadering,

R.A.M. van der Sande
dijkgraaf

C.M. van de Wiel
secretaris

VV - verenigde vergadering

Aard Voorstel	VV-Besluitnota	
Vergaderdatum	31-01-2018	Agendapuntnummer 5.05.
Onderwerp	Baggeren Regulier 2017 - deelgebieden 2 en 3: uitvoeringskrediet	
Collegevergadering	12-12-2017	
VV-commissie	Cie VW: 17-01-2018	
Portefeuillehouder	J.J.J. Langeslag	
Corsanummer	17.028940	
BABS id	6497	
Bijlagen		

(concept) De verenigde vergadering

Besluit:

1. Voor Baggeren Regulier 2017, deelgebieden 2 en 3, een uitvoeringskrediet beschikbaar te stellen van € 3.600.000;
2. Voor Knelpunten en programmakosten 2017-2018 een aanvullend krediet beschikbaar te stellen van € 300.000.

VV-besluitnota

De verenigde vergadering

besluit:

1. Voor Baggeren Regulier 2017, deelgebieden 2 en 3, een uitvoeringskrediet beschikbaar te stellen van € 3.600.000;
2. Voor Knelpunten en programmakosten 2017-2018 een aanvullend krediet beschikbaar te stellen van € 300.000.

Context

Waarom baggeren?

In Rijnlands beheergebied ligt een fijnmazig stelsel aan watergangen met een totale lengte van bijna 12.000 km. Deze watergangen vervullen verschillende functies. De waterbodem is integraal onderdeel van dit systeem maar kan een belemmering vormen voor de vervulling van die verschillende functies. Regelmatig baggeren is dan ook noodzakelijk voor het waarborgen van de algemene (waterkwantiteit en waterkwaliteit) of specifieke gebruiksfuncties.

Baggerprogramma

Met het baggerprogramma brengen wij systematisch het watersysteem van Rijnland op orde. De prioritering komt tot stand op basis van urgentie. De watergangen worden daartoe periodiek gepeild. Naast deze toets op het waarborgen van de functionaliteit worden ook andere factoren in ogenschouw genomen zoals omgeving, afzetmogelijkheden en efficiency.

Baggeren Regulier 2017

Deze opgave is verdeeld in een 4-tal logische deelgebieden:

- De huidige aanvraag betreft een uitvoeringskrediet voor de deelgebieden 2 en 3 waarbij de volgende hoeveelheden baggerspecie moeten worden verwijderd:
 - Deelgebied 2: ca. 34.000 m³
 - Deelgebied 3: ca. 88.000 m³
- Deelgebied 1 bevindt zich in een Pfos-gebied en wordt opgepakt zodra de wet- en regelgeving omtrent Pfos is geformaliseerd;
- Voor deelgebied 4 zal in de 2^e helft van 2018 een uitvoeringskrediet worden aangevraagd bij de verenigde vergadering.

Baggeren Knelpunten + Programmakosten 2017/2018

Knelpunten die geen plek hebben gekregen binnen een jaarschijf maar een noodzaak tot baggeren hebben worden vanuit dit budget gefinancierd.

Onder Programmakosten 2017 vallen onder ander de volgende zaken:

- De betaling aan Schiphol voor het baggeren van primair water binnen de hekken van de luchthaven;
- Baggeren Openbaar Ministerie en veegbestek;
- Project-overstijgende kosten zoals optimalisaties voor de projectbeheersing en contractvormen.

Financiën Baggeren Regulier 2017

- In de verenigde vergadering van 1 juni 2016 is voor Baggeren Regulier 2017 een voorbereidingskrediet van € 500.000 beschikbaar.
- Het uitvoeringskrediet is gebaseerd op een actuele SSK-raming en komt op een uitgave van € 3.600.000.

Financiën Knelpunten + Programmakosten 2017-2018

- Op 1 februari 2017 is door de verenigde vergadering een krediet van € 500.000 verleend voor de jaren 2017 en 2018;
- Echter, door de inhaalslag van Schiphol, het veegbestek en baggerwerkzaamheden in samenwerking met het Openbaar Ministerie is het huidige krediet niet meer toereikend om nog knelpunten en programmakosten te kunnen opvangen;
- Om de kosten goed te kunnen beheersen vanuit één budgetpost, wordt in plaats van een nieuw krediet voor knelpunten 2018 een aanvullend krediet aangevraagd op de bestaande knelpuntenpost;
- De huidige aanvraag betreft een uitvoeringskrediet van € 300.000,-.

De baggeropgave is gestructureerd binnen het baggerprogramma en opgenomen in de Programmabegroting 2018. Deze aanvraag heeft geen consequenties voor de tarieven en past in de Voorziening Baggerwerken.

Argumenten

1.1 watergangen zijn niet op orde

Het uitvoeren van baggerwerkzaamheden is een doelmatig middel om de algemene en/of specifieke gebruiksfuncties van de watergangen weer op orde te brengen.

Risico's

1.1 De afspraken met de omgeving zijn onvoldoende SMART

De ontvangst van baggerspecie op de aanliggende gronden en werkafspraken met de omgeving luisteren nauw. Door de inzet van omgevingsmanagement en het actief communiceren over het project en tegelijkertijd de belangen van de omgeving serieus te nemen wordt dit risico in voldoende mate beheerst.

1.2 De uitvoeringsperiode komt onder druk te staan

Bij natte weersomstandigheden is het ongewenst om baggerspecie op de aanliggende gronden te verspreiden. Daarnaast dient rekening te worden gehouden met onder andere het weidevogel-broedseizoen. Als beheersmaatregel worden hier richtinggevende eisen in het contract met de aannemer opgenomen.

VV-besluit

De verenigde vergadering van het Hoogheemraadschap van Rijnland,
gelezen het voorstel van dijkgraaf en hoogheemraden van 12-12-2017, kenmerk
17.028940,
en gelet op artikel 99 van de Waterschapswet,

Besluit:

1. Voor Baggeren Regulier 2017, deelgebieden 2 en 3, een uitvoeringskrediet beschikbaar te stellen van € 3.600.000;
2. Voor Knelpunten en programmakosten 2017-2018 een aanvullend krediet beschikbaar te stellen van € 300.000.

Leiden, 31-01-2018.

De verenigde vergadering,

R.A.M. van der Sande
dijkgraaf

C.M. van de Wiel
secretaris

VV - verenigde vergadering

Aard Voorstel	VV-Besluitnota	
Vergaderdatum	31-01-2018	Agendapuntnummer 5.06.
Onderwerp	Inzet bijdrage Delfland aan project Nieuwe Driemanspolder - N3MP	
Collegevergadering	12-12-2017	
VV-commissie	Cie VW: 17-01-2018	
Portefeuillehouder	J.J.J. Langeslag	
Corsanummer	17.091453	
BABS id	8020	
Bijlagen	Nota van toelichting	

(concept) De verenigde vergadering

besluit:

een aanvullend uitvoeringskrediet van € 450.000 te verlenen voor de realisatie van de aflatstuw voor de Piekberging Nieuwe Driemanspolder;
een aanvullend uitvoeringskrediet te verlenen van € 150.000 als extra risicoreservering voor het Rijnlandse deel van het project N3MP.

VV-besluitnota

De verenigde vergadering

besluit:

1. een aanvullend uitvoeringskrediet van € 450.000 te verlenen voor de realisatie van de aflatstuw voor de Piekberging Nieuwe Driemanspolder;
2. een aanvullend uitvoeringskrediet te verlenen van € 150.000 als extra risicoreservering voor het Rijnlandse deel van het project Nieuwe Driemanspolder.

Context

Het project Nieuwe Driemanspolder (N3MP) is een project gefinancierd door vijf overheden met een taakstellend budget. Elke overheid heeft voor haar eigen doelstellingen budget beschikbaar gesteld (Rijnland voor piekberging en de gemeenten en provincie voor natuur en recreatie). Om binnen dat budget het werk te kunnen uitvoeren heeft een besparingsronde plaats gevonden. Hierbij zijn besparingen doorgevoerd op het vlak van recreatie en natuur. Voor de piekberging is de aflatstuw geschrapt.

Deze aflatstuw is nodig om het tijdelijk opgeslagen water gecontroleerd uit de piekberging via de polder af te voeren naar de boezem. De reden dat deze aflatstuw in de besparingsronde kon worden geschrapt is dat er mogelijkheden zijn om een tijdelijke pompinstallatie of hevel te plaatsen. Dit brengt in plaats van investeringskosten wel exploitatiekosten met zich mee. Deze mogelijke alternatieven zorgen echter wel voor overlast voor omwonenden en gebruikers van het gebied.

Delfland participeerde voor 300.000 m³ in N3MP. Hiervoor was een overeenkomst opgesteld tussen Rijnland en Delfland. In 2013 heeft Delfland zich uit het project teruggetrokken. Inmiddels zijn afspraken gemaakt met Delfland over het afronden van de overeenkomst en hun bijdrage aan de realisatie van de piekberging. Overeengekomen is o.a. dat Delfland -na realisatie van de piekberging- een nabetaling van € 600.000,- aan Rijnland overmaakt.

Nu de financiële middelen, ten behoeve van de piekberging, ruimer zijn ligt het voor de hand om de aflatstuw weer op te nemen in het project. De kosten voor de aflatstuw worden geraamd op € 450.000,-.

De overige € 150.000,- kunnen als extra risicoreservering worden toegevoegd aan het Rijnlandse deel van het N3MP budget ten behoeve van de piekberging.

De consequenties van deze kredietaanvraag voor de belastingtarieven zijn nihil, aangezien de bijdrage van Delfland gelijk is aan het gevraagd aanvullend uitvoeringskrediet.

Argumenten

1.1 De aflatstuw is van belang voor een goed beheer van de Piekberging

Om gecontroleerd en zonder inzet van tijdelijke maatregelen het peil in de piekberging te kunnen beheren en het geborgen water te kunnen aflaten na inzet.

1.2 Meenemen in het huidige werk

Het is altijd mogelijk op een later tijdstip de stuw alsnog aan te leggen. Dit zal wel tegen hogere kosten en met overlast voor de gebruikers van de fiets-, ruiter- en wandelpaden in de N3MP gepaard gaan. Op dit moment kan de stuw nog mee in het ontwerp en bouwtraject.

2.1 Toevoegen aan het Rijnlandse budget zodat het onder de Rijnlandse beslissing bevoegdheid blijft en na realisatie kan terugvloeien naar Rijnland

Toevoegen aan het *niet* taakstellende budget deel van Rijnland betekent dat de gelden na afronding van het project terugvloeien naar Rijnland en het ook alleen aan Rijnland is om beslissingen te nemen over de inzet van deze gelden.

Risico's

1.1 De stuw wordt opnieuw ingezet als besparingsoptie

Toevoeging van het krediet aan het krediet van N3MP zal alleen plaats vinden onder de voorwaarde dat de stuw niet als toekomstige besparingsoptie mag worden ingezet.

VV-besluit

De verenigde vergadering van het Hoogheemraadschap van Rijnland,
gelezen het voorstel van dijkgraaf en hoogheemraden van 12-12-2017, kenmerk
17.091453,
en gelet op artikel 99, van de Waterschapswet,

besluit:
een aanvullend uitvoeringskrediet van € 450.000 te verlenen voor de realisatie van de
aflaatstuw voor de Piekberging Nieuwe Driemanspolder;
een aanvullend uitvoeringskrediet te verlenen van € 150.000 als extra risicoreservering
voor het Rijnlandse deel van het project N3MP.

Leiden, 31-01-2018.

De verenigde vergadering,

R.A.M. van der Sande
dijkgraaf

C.M. van de Wiel
secretaris

Nota van Wijziging

Registratienummer:
18.005448

Onderwerp	Inzet bijdrage Delfland aan project Nieuwe Driemanspolder		
Vergaderdatum	31 januari 2018	Agendapuntnummer	
D&H-vergadering	23 januari 2018		
VV-commissie	Volgende Water	Commissiedatum	17 januari 2018
Portefeuillehouder	J.J.J. Langeslag		

Context

Gevraagd is meer argumentatie aan te leveren voor het aanleggen van een stuw voor het beheren van het peil in de piekberging, met name wat betreft de kosten van de stuw ten opzichte van het inzetten van mobiele installaties.

De stuw betreft een relatief klein onderdeel van de Nieuwe Driemanspolder en heeft altijd in het ontwerp van de piekberging gezeten. In het verleden is niet op dat niveau een kosten baten analyse gemaakt tussen de stuw en het inzetten van mobiele installaties. Daarom is een nieuwe berekening op hoofdlijnen gemaakt n.a.v. van de gestelde vraag.

Kosten stuw

Levensduur stuw: 50 jaar*

Kosten stuw: 450.000 €

Onderhoudskosten stuw: 150.000 €

*met gedegen onderhoud kan de stuw veel langer mee dan 50 jaar

Kosten stuw per jaar: $(450.000 + 150.000)/50 = 12.000,-$

Kosten tijdelijke maatregelen

Inzet piekberging komende 50 jaar: 10 maal*

Kosten tijdelijke maatregelen na inzet: 35.000,-**

Kosten tijdelijke maatregelen om peil in de berging te reguleren: 7.000,- € per jaar***

Kosten na inzet per jaar: $(35.000 \cdot 10/50) = 7.000,-$

Kosten om peil te reguleren per jaar = 7.000,-

Totale kosten 14.000,-

*de verwachting is dat een inzet van eens in de 5 jaar in de toekomst noodzakelijk zal zijn

**de beschikbaarheid van noodpompen is vaak beperkt tijdens en vlak na de inzet van de piekberging, dit kan betekenen dat de piekberging pas later op peil gebracht kan worden

***het regulier peilbeheer zou ook met een duiker in combinatie met afsluiters gedaan kunnen worden. De kosten van dit alternatief zijn voor deze berekening niet in beeld gebracht

Vergelijking

Uit de globale berekening komt naar voren dat de kosten voor beide alternatieven elkaar niet veel ontlopen. Bij een nadere beschouwing zouden deze net anders uit kunnen vallen.

Overige argumentatie

Belangrijk naast de eerder genoemde argumenten is dat de stuw een goed regulier peilbeheer mogelijk maakt, iets dat met tijdelijke installaties lastig en kostbaar is en voor overlast zorgt.

VV - verenigde vergadering

Aard Voorstel	VV-Besluitnota	
Vergaderdatum	31-01-2018	Agendapuntnummer 5.07.
Onderwerp	Waterakkoord Delfland	
Collegevergadering	14-11-2017	
VV-commissie	Cie VW: 17-01-2018	
Portefeuillehouder	R.A.M. van der Sande	
Corsanummer	17.112884	
BABS id	8579	
Bijlagen	Waterakkoord Rijnland - Delfland 2018	
	Nota van Toelichting Waterakkoord Delfland	

(concept) De verenigde vergadering

besluit:

1. Het Waterakkoord Rijnland-Delfland 2018 (zie bijlage) vast te stellen, waarbij de belangrijkste wijzigingen ten opzichte van het huidige akkoord zijn:
 - Het hanteren van een drempel van 200.000 m³ per jaar bij de verrekening van de kosten tussen Delfland en Rijnland;
 - Het niet meer factureren van de kosten voor waterafvoer van Delfland naar Rijnland bij calamiteiten.

VV-besluitnota

De verenigde vergadering

besluit:

1. Het Waterakkoord Rijnland-Delfland 2018 (zie bijlage) vast te stellen, waarbij de belangrijkste wijzigingen ten opzichte van het huidige akkoord zijn:
 - Het hanteren van een drempel van 200.000 m³ per jaar bij de verrekening van de kosten tussen Delfland en Rijnland;
 - Het niet meer factureren van de kosten voor waterafvoer van Delfland naar Rijnland bij calamiteiten.

Context

Najaar 2016 is het gewijzigde waterakkoord Delfland besproken met portefeuillehouder Doornbos. Het principe van voorliggend besluit is destijds akkoord bevonden, echter aangezien er discussie met Hoogheemraadschap van Delfland was over de financiële bijdrage van Delfland aan de Nieuwe Driemanspolder werd het vervolg tot nader order aangehouden. Met het aangaan van de Vaststellingsovereenkomst Nieuwe Driemanspolder in augustus 2017, kwam groen licht om het proces rondom het Waterakkoord Rijnland-Delfland 2018 te vervolgen.

In het Waterakkoord Rijnland-Delfland 2018 zijn afspraken vastgelegd over de aan- en afvoer van water tussen de twee beheergebieden. Het vigerende Waterakkoord is van 2010. Waterakkoorden hebben doorgaans een looptijd van 5 jaar waarna deze geëvalueerd worden. Eind 2015 heeft een evaluatie plaatsgevonden. Hieruit bleek dat er qua waterverdeling geen belangrijke veranderingen zijn. Wel bleek de tekst verouderd en de wijze waarop we elkaar kosten in rekening brachten niet efficiënt. Het waterakkoord is daarna in samenspraak met hoogheemraadschap van Delfland aangepast.

De belangrijkste wijziging betreffen de financiële afspraken rond het drempelbedrag bij het verrekenen van kosten tussen Delfland en Rijnland, en afspraken over de facturering van de kosten voor waterafvoer van Delfland naar Rijnland bij calamiteiten. Daarnaast zijn de volgende wijzigingen doorgevoerd:

- Minder formeel taalgebruik;
- Actualisatie verwijzingen wet- en regelgeving;

Met de afspraken is beter aangesloten bij het operationeel beheer zoals dat de afgelopen jaren is gevoerd. Dit waterakkoord leidt dan ook niet tot operationele wijzigingen van het waterbeheer.

Met Delfland heeft Rijnland eveneens een relatie via het Waterakkoord KWA, dat inmiddels ook is herzien. Indien dit bij extreme droogte in werking treedt, is het Waterakkoord KWA leidend.

Het Waterakkoord Rijnland-Delfland 2018 is tot stand gekomen volgens het proces, zoals omschreven in de Leidraad waterakkoorden 2012. De rechtswaarborgen van derden worden niet aangetast. Om die reden wordt het waterakkoord niet ter visie gelegd. Door ondertekening van de deelnemende partijen wordt het waterakkoord van kracht en treedt in werking in 2018.

Dit waterakkoord ligt ook ter besluitvorming voor bij Delfland.

Argumenten

1.1 In het nieuwe waterakkoord is gekozen om voor de facturering een drempel van 200.000 m³ (komt overeen met ca € 5000) te hanteren.

Bij het oude akkoord bracht Rijnland kosten in rekening aan Delfland voor het inlaten van

water uit Rijnlands boezem naar Delfland via Gemaal Den Dolk. In de meeste jaren kwam het bedrag uit op rond de € 100,-. Er kunnen zich situaties voordoen waarbij Delfland een veel grotere hoeveelheid water zou willen inlaten vanuit Rijnland. In die situatie vindt er wel vergoeding plaats waarbij er een drempel is gekozen van 200.000 m³ per jaar. De daarboven aangevoerde hoeveelheid wordt in rekening gebracht tegen € 25,66 per 1.000 m³.

Het sturen van facturen moet in verhouding staan tot het bedrag. Om te voorkomen dat de waterschappen elkaar kleine bedragen in rekening brengen waarbij de administratieve lasten niet in verhouding staan tot de opbrengsten, is er gekozen voor een drempel.

1.2 Bij afvoer van Delfland naar Rijnland bij een calamiteit zullen er geen kosten in rekening worden gebracht.

In het oude akkoord bracht Rijnland ook kosten in rekening voor de afvoer van water van Delfland naar Rijnland (dus bij wateroverlast). Vanuit Delfland kwam het verzoek om bij afvoer naar Rijnland geen verrekening te laten plaatsvinden. Dit gebeurt namelijk alleen bij een wateroverlastcalamiteit. Het idee is dat we elkaar in zo'n situatie helpen zonder daarvoor kosten in rekening te brengen. Dit geldt dus ook indien Rijnland zou afvoeren naar Delfland.

Recent betaalde bedragen voor afvoer van Delfland naar Rijnland vanwege wateroverlast:

Kosten afvoer 2012: $(266.976 \text{ m}^3 : 1000) \times 21,42 = € 5.718,63$ (betrof een calamiteit)

Kosten afvoer 2013: $(20.280 \text{ m}^3 : 1000) \times 21,42 = € 434,40$

Kosten afvoer 2014: $(21.686 \text{ m}^3 : 1.000) \times 21,42 = € 464,51$

Kosten afvoer 2015: $(12.096 \text{ m}^3 : 1.000) \times € 21,42 = € 259,10$

Kosten afvoer 2016: $(15.264 \text{ m}^3 : 1.000) \times € 21,42 = € 326,95$

Risico's

1.1 Door klimaatverandering kunnen meer extreme situaties plaats gaan vinden

Er zouden meer calamiteiten kunnen ontstaan waarvoor Rijnland geen financiële bijdrage van Delfland zal ontvangen. Hier gaat het ook om een relatief klein bedrag. Indien blijkt dat Rijnland vanwege calamiteiten hogere kosten moet maken kan dit aanleiding zijn om bij de volgende herziening aanpassingen te doen.

VV-besluit

De verenigde vergadering van het Hoogheemraadschap van Rijnland,
gelezen het voorstel van dijkgraaf en hoogheemraden van 14-11-2017, kenmerk
17.112884,
en gelet op artikel 77, van de Waterschapswet,

besluit:

1. Het Waterakkoord Rijnland-Delfland 2018 (zie bijlage) vast te stellen, waarbij de belangrijkste wijzigingen ten opzichte van het huidige akkoord zijn:
 - Het hanteren van een drempel van 200.000 m³ per jaar bij de verrekening van de kosten tussen Delfland en Rijnland;
 - Het niet meer factureren van de kosten voor waterafvoer van Delfland naar Rijnland bij calamiteiten.

Leiden, 31-01-2018.

De verenigde vergadering,

R.A.M. van der Sande
dijkgraaf

C.M. van de Wiel
secretaris

WATERAKKOORD RIJNLAND-DELFLAND 2018

November 2017

WATERAKKOORD RIJNLAND-DELFLAND 2018

Waterakkoord inzake de aanvoer en afvoer van water ten behoeve van het watersysteem in de beheergebieden van de hoogheemraadschappen van Rijnland en Delfland.

Ondergetekenden:

het hoogheemraadschap van Rijnland, gevestigd te Leiden, ten deze rechtsgeldig vertegenwoordigd door de heer R.A.M. van der Sande, dijkgraaf van het hoogheemraadschap van Rijnland, handelend ter uitvoering van het besluit van de Verenigde Vergadering van het hoogheemraadschap van Rijnland van [datum], nr. [nummer];

hierna te noemen: "Rijnland"

en

het hoogheemraadschap van Delfland, gevestigd te Delft, ten deze vertegenwoordigd door de heer mr. M.A.P. van Haersma Buma, dijkgraaf van het hoogheemraadschap van Delfland, handelend ter uitvoering van het besluit van de verenigde vergadering van [datum], nr. [nummer];

hierna te noemen: "Delfland"

overwegen:

- dat het in het belang is van het watersysteem binnen het beheergebied van Delfland, dat Delfland - naast de mogelijkheid van watervoorziening vanuit het Brielse Meer - op structurele basis water kan aanvoeren uit Rijnlands boezem;
- dat het in het belang is van het watersysteem binnen het beheergebied van zowel Rijnland als Delfland, dat Rijnland en Delfland op incidentele basis water uit elkaars beheergebied kunnen aanvoeren of naar elkaars beheergebied kunnen afvoeren;
- dat dit waterakkoord onverlet laat de voor Rijnland en Delfland geldende rechten en verplichtingen krachtens de beheersovereenkomst Kleinschalige Wataanvoervoorzieningen Midden-Holland (KWA) van 4 juli 2005;

gelet op artikel 3.7 van de Waterwet:

komen overeen

- I. te beëindigen het Waterakkoord Rijnland-Delfland 2010;
- II. een waterakkoord aan te gaan als volgt:

TITEL 1. BEGRIPSOMSCHRIJVINGEN

ARTIKEL 1 (DEFINITIES)

In dit waterakkoord wordt verstaan onder:

- a. **een partij**: een deelnemer aan dit waterakkoord, zijnde Rijnland of Delfland;
- b. **normale omstandigheden**: situatie in de beheergebieden van de partijen waarin voldoende water beschikbaar is voor de wateraanvoer, waarin voldoende mogelijkheden zijn om zonder beperkingen te kunnen afvoeren en waarin geen bijzondere afwijkingen in de aanvoer en/of afvoer op de boezem van de ontvangende en/of leverende partij zijn te verwachten en waarin er geen sprake is van een calamiteit;
- c. **bijzondere omstandigheden**: daarvan is sprake in een situatie van:
 - 1) dreigend watertekort: situatie waarin de wateraanvoer onvoldoende dreigt te worden om in de minimaal benodigde hoeveelheden water voor de beheergebieden van de deelnemers te voorzien, om die waterstanden te handhaven die nodig zijn om onomkeerbare klink te voorkomen of de stabiliteit van kaden te behouden
 - 2) wateroverlast: situatie waarin
 - a. de waterstand van Rijnlands boezem te Nieuwe Wetering tot NAP -0,52 m stijgt;
 - b. de waterstand van Delflands boezem boven NAP – 0,30 m stijgt en door Delfland nog niet is vastgesteld dat sprake is van een calamiteit; en
 - c. het bovendien niet of onvoldoende mogelijk is de vanuit de beheergebieden van de waterschappen naar de boezem afgevoerde/af te voeren hoeveelheden water via de normaal in gebruik zijnde werken, naar buiten het betreffende beheergebied af te voeren;
 - 3) inwerkingtreding van de Kleinschalige wateraanvoervoorzieningen Midden-Holland; dan wel
 - 4) indien – in afwijking van de begripsomschrijvingen – door één der partijen zelf is bepaald dat voor het eigen beheergebied sprake is van een bijzondere omstandigheid;
- d. **calamiteit**: plotselinge gebeurtenis met zodanig ernstige gevolgen voor waterkering, waterbeheersing en/of waterkwaliteit dat het noodzakelijk kan zijn af te wijken van het bestuurlijk vastgestelde beleid of beslissingen te nemen waarin het vastgestelde beleid niet voorziet;
- e. **calamiteitenbestrijdingsplan**: De voor de onderscheiden beheergebieden geldende plannen, waarin onder meer de tactische en strategische benadering van calamiteiten, zo veel als mogelijk is, is vastgelegd.
- f. **wateraanvoer**: het door middel van een werk of langs natuurlijke weg naar een oppervlaktewater halen of laten stromen van water uit een ander oppervlaktewater in het andere beheergebied;
- g. **waterafvoer**: het door middel van een werk of langs natuurlijke weg brengen of laten stromen van water uit een oppervlaktewater naar een ander oppervlaktewater in het andere beheergebied;
- h. **werk**: kunstwerken zoals (keer)sluizen, hevels, duikers, gemalen en pompen ten behoeve van de veiligheid en/of de aanvoer en afvoer van water;
- i. **schakelpunt**: Locatie op de grens van de beheergebieden van partijen waarbij uitwisseling van oppervlaktewater plaatsvindt. Het belangrijkste Schakelpunt van Rijnland dan wel van Delfland is het krooshek aan Rijnlands dan wel aan Delflands zijde van het gemaal Mr.Dr.Th.F.J.A. Dolk te Leidschendam.

TITEL 2. UITVOERING VAN DIT WATERAKKOORD

ARTIKEL 2 VERPLICHTINGEN

1. Rijnland verplicht zich jegens Delfland tot het beschikbaar stellen van 8 m³ water per seconde voor wateraanvoer in normale omstandigheden, met behulp van het in artikel 3 genoemde werk;
2. In geval van een (dreigende) bijzondere omstandigheid of een calamiteit binnen het eigen beheergebied kan een partij de andere partij verzoeken water uit te wisselen tot een vast te stellen hoeveelheid per tijdseenheid en duur met behulp van de in artikel 3 genoemde werken;
3. Bijzondere omstandigheden en een calamiteit kunnen aanleiding vormen de aan- of afvoer van water als bedoeld in het eerste en tweede lid, al dan niet tijdelijk, niet te laten plaatsvinden, te laten plaatsvinden, te verminderen of te vergroten;
4. Bij het optreden van bijzondere omstandigheden en een calamiteit vinden (zo nodig) ten spoedigste overleg en besluitvorming plaats – voor wat betreft wateroverlast en watertekort overeenkomstig de afspraken omschreven in bijlage III - over eventueel te treffen maatregelen;
5. De partijen verplichten zich jegens elkaar tot betaling van een vergoeding als bedoeld in titel 4.

ARTIKEL 3 WERKEN

1. De schakelpunten tussen de beheergebieden van Delfland en Rijnland waar uitwisseling van water plaatsvindt, zijn weergegeven in de bij dit waterakkoord behorende bijlage IV “Kaart met schakelpunten”;
2. De aan- en afvoer van water geschiedt primair door middel van het bij Delfland in beheer en onderhoud zijnde gemaal Mr.Dr.Th.F.J.A. Dolk te Leidschendam. Ten behoeve van de aan- en afvoer van water van Rijnland naar Delfland heeft het gemaal een totale maximale capaciteit van 8 m³/s. Via de -stilstaande- pompen van gemaal Dolk kan de aan- en afvoer van water van Delfland naar Rijnland plaats vinden. Eventueel worden noodpompen ingezet;
3. *Inlaatvoorziening vanuit Rijnland naar Delfland voor Mariahoeve (Den Haag)*. In 2015 is op de grens van de Mariahoeve in Delfland en Duivenvoordse- en Veenzijdsepolder in Rijnland een regelbare stuw aangelegd (vergunningnr. V61687). Deze stuw, gelegen nabij de Randweg/Margarethaland, heeft een inlaatfunctie voor het watersysteem van Mariahoeve en is aangelegd ten behoeve van de verbetering van de waterkwaliteit in de wijk Mariahoeve. Met deze voorziening kan water vanuit het beheergebied van Rijnland (Duivenvoordse-en Veenzijdsepolder) worden ingelaten in het beheergebied van Delfland. Het maximale aanvoerdebiet is 1 m³/min. Het functioneren van de inlaat is opgenomen in de vergunningsvoorwaarden. Er is daarom geen noodzaak voor deze voorziening aanvullende afspraken op te nemen in het Waterakkoord;
4. *Aan- en afvoer van de gebieden Duindigt en Groenendaal in Delfland*. De reguliere aan- en afvoer van water naar de gebieden Duindigt en Groenendaal verloopt via het watersysteem van Rijnland. De verbindingen van deze gebieden met het watersysteem van Rijnland worden gevormd door drie duikers onder de Landscheidingsweg N440). De waterhuishouding in dit gebied is in 2000 overgenomen van de Stichting Inmaling Duinland. De afstemming van het functioneren van dit watersysteem vindt plaats op operationeel niveau. Er is daarom geen noodzaak hierover aanvullende afspraken op te nemen in het Waterakkoord.

ARTIKEL 4 REGISTRATIE EN INFORMATIE

1. Bij aan- of afvoer van water als bedoeld in artikel 2, eerste of tweede lid, registreert Delfland de aan- of afvoeren en de aan- of afgevoerde hoeveelheden water ter plaatse van gemaal Mr.Dr.Th.F.J.A. Dolk te Leidschendam op basis van de opgestelde capaciteit van de pompen maal de tijdsduur. Rijnland bemonstert de kwaliteit van zijn boezemwater bij gemaal Mr.Dr.Th.F.J.A. Dolk te Leidschendam. De parameters waarop en de frequentie waarmee bemonsterd wordt is weergegeven in Bijlage I;
Delfland bemonstert de kwaliteit van zijn boezemwater bij gemaal Mr.Dr.Th.F.J.A. Dolk te Leidschendam. De parameters waarop en de frequentie waarmee bemonsterd wordt is weergegeven in Bijlage II;
2. Delfland doet één maal per kalenderjaar, vóór 1 april, verslag van de hoeveelheid water, dat via het gemaal Mr.Dr.Th.F.J.A. Dolk te Leidschendam is aangevoerd en afgevoerd in het voorgaande kalenderjaar. Op verzoek doen partijen verslag van de ter plaatse gemeten waterkwaliteit, zoals aangegeven in bijlage I en II;
3. In geval van een (dreigende) bijzondere omstandigheid of een calamiteit verplichten de waterbeheerders zich om elkaar dagelijks, of in samenspraak zo veel als noodzakelijk, zo veel als nodig op de hoogte te houden van de waterhuishoudkundige toestand van de watersystemen;
4. Op verzoek van een van de partijen kan overleg plaatsvinden over de wijze waarop de kwaliteit van het overgedragen water wordt vastgesteld en over de plaats van de monsternam punten.

ARTIKEL 5 RANDVOORWAARDEN PEIL

1. Voor wat betreft de aanvoer van water van Rijnland naar Delfland en de afvoer van water van Delfland naar Rijnland, bedraagt het op het schakelpunt na te streven peil, het peil als bedoeld in het Peilbesluit voor Rijnlands boezem;
2. Voor wat betreft de aanvoer van water van Delfland naar Rijnland en de afvoer van water van Rijnland naar Delfland, bedraagt het op het schakelpunt na te streven peil, het peil als bedoeld in het Peilbesluit voor Delflands boezem.

ARTIKEL 6 RANDVOORWAARDEN KWALITEIT

De partijen streven er naar dat de kwaliteit van het aan of af te voeren water voldoende is.

ARTIKEL 7 WAARSCHUWINGSPLICHT BIJ SLECHTE KWALITEIT

1. De partij die aan- dan wel afvoert en kennis draagt van een zodanige slechte waterkwaliteit van het aan of af te voeren water, dat redelijkerwijs mag worden aangenomen dat de kwaliteit veel slechter is dan onder normale omstandigheden mag worden verwacht, dient de andere partij hierover zo spoedig mogelijk te informeren;
2. Na te zijn geïnformeerd over een slechte waterkwaliteit als bedoeld in het eerste lid, beslist de ontvangende partij of de aan- of afvoer van water kan plaatsvinden of worden voortgezet. De risico's die voortvloeien uit deze beslissing zijn voor rekening van de partij, op wiens verzoek de aan- of afvoer van water plaatsvindt.

TITEL 3. VAN DE NALEIVING VAN DIT WATERAKKOORD

ARTIKEL 8 CALAMITEITENBESTRIJDING

Indien een in artikel 1 omschreven bijzondere omstandigheid dreigt uit te stijgen boven de in die begripsomschrijving daarvoor opgenomen criteria, dan wel indien één der partijen voor het eigen beheergebied bepaalt dat sprake is van een calamiteit zal het calamiteitenbestrijdingsplan van de betreffende beheerder in werking worden gesteld en zal verder overeenkomstig dit plan worden gehandeld.

ARTIKEL 9 GESCHILLEN

In geval van een geschil tussen partijen zullen Partijen in overleg treden. Als dit overleg het geschil niet oplost zullen Partijen via mediation trachten tot een oplossing te komen. De te kiezen mediator dient geregistreerd te zijn bij de Mediators federatie Nederland (MFN).

ARTIKEL 10 UITVOERING VAN BESLUITEN

Het geschil schorst niet de uitvoering van en de overige medewerking aan de maatregelen.

ARTIKEL 11 EVALUATIE

1. Tenminste een keer in de 5 jaar komen partijen bijeen om de effectiviteit van de in het kader van het waterakkoord gemaakte afspraken te evalueren;
2. Elke partij kan een schriftelijk verzoek indienen bij de andere partij tot een tussentijdse evaluatiebijeenkomst;
3. De resultaten van een evaluatie kunnen aanleiding geven tot het indienen van een verzoek tot wijziging van het waterakkoord.

TITEL 4. FINANCIËN

ARTIKEL 12 VASTSTELLING KOSTPRIJS

Iedere vijf jaar stelt het bestuur van Rijnland de kostprijs voor de aan- en afvoer van water vast. Deze ligt voor een periode van vijf jaar vast en wordt niet geïndexeerd.

Het bestuur van Rijnland heeft voor alle waterakkoorden de kostprijs voor de aan- en afvoer van water voor 2014 vastgesteld op:

Aanvoer naar Delfland € 25,66 per 1.000 m³

De kostprijs wordt gebaseerd op de in de meerjarenbegroting gemiddeld begrote kosten voor Waterkwantiteitsbeheer in de betreffende periode. Rijnland legt nieuwe kostprijzen ter instemming aan Delfland voor. De onderbouwing van de kostprijs kan worden gevonden in de meerjarenbegroting van de betreffende periode.

ARTIKEL 13 GRONDSLAG VOOR VERREKENING

Delfland zal Rijnland jaarlijks een vergoeding betalen voor het inlaten van water uit Rijnlands boezem naar Delfland via Gemaal Den Dolk. Bij de verrekening wordt een drempel gehanteerd van 200.000 m³. De daarboven aangevoerde hoeveelheid wordt in rekening gebracht tegen de in artikel 12 genoemde kostprijs.

Afvoer naar Rijnland gebeurt alleen bij een calamiteit. Afgesproken is dat hiervoor beide kanten op geen verrekening plaatsvindt.

Kosten die gemaakt worden in het kader van de monitoring van de waterkwantiteit of –kwaliteit onder normale omstandigheden, worden door diezelfde partij gedragen.

ARTIKEL 14 FINANCIËLE AFHANDELING

Uiterlijk zes weken na ontvangst van de werkelijke hoeveelheden naar Delfland aangevoerd water stuurt Rijnland de rekening, gebaseerd op de tussen Delfland en Rijnland afgestemde werkelijke hoeveelheden vermenigvuldigd met de vaste prijs per 1000 m³; op de werkelijke hoeveelheden wordt de drempel zoals genoemd in artikel 13 lid 1 in mindering gebracht.

TITEL 5. SLOTBEPALINGEN

ARTIKEL 15 UITWISSELING VAN INFORMATIE

Partijen informeren elkaar jaarlijks over bereikbaarheidsregelingen, de daarbij behorende alarmnummers en over wijzigingen in onderliggende relevante stukken.

ARTIKEL 16 WERKINGSDUUR

De overeenkomst gaat in op datum van de laatste ondertekening en is aangegaan voor onbepaalde tijd.

ARTIKEL 17 CITEERTITEL

Dit waterakkoord kan worden aangehaald als "Waterakkoord Rijnland-Delfland 2018".

Ondertekening partijen.

Hoogheemraadschap van Rijnland:

Datum:

Dijkgraaf, de heer R.A.M. van der Sande

Hoogheemraadschap van Delfland:

Datum:

Dijkgraaf, de heer mr. M.A.P. van Haersma Buma.

INLEIDING

Reeds vanaf 1951 heeft Delfland de mogelijkheid om voor behoeften in zijn beheergebied water uit Rijnlands boezem (nl. de Vliet) aan te voeren. Voor dit doel heeft Delfland indertijd het gemaal Mr.Dr. Th.F.J.A. Dolk opgericht. Aanvankelijk is deze aanvoer van water geregeld via een door Rijnland verleende vergunning. Na afloop van de geldigheidsduur van deze vergunning is de aanvoer van water gecontinueerd. Nadat was gebleken dat er behoefte bestond aan een nieuwe kostenverdeling is in 1990 met terugwerkende kracht tot 1 januari 1988 ter zake tussen de dagelijkse besturen van beide waterschappen een overeenkomst gesloten. Daartoe verplicht op grond van de Wet op de waterhuishouding en de Verordening Waterbeheer Zuid-Holland, hebben de beide waterschappen de aanvoer van water vervolgens in 1992 in een waterakkoord vastgelegd. Overigens wordt sinds 1988 in de totale zoetwaterbehoefte van Delfland in grote mate ook voorzien via water, afkomstig uit het Brielse Meer.

Vervolgens is bij de beide partijen aan het waterakkoord de behoefte gebleken om de functie van het gemaal Mr.Dr. Th.F.J.A. Dolk uit te breiden en daarmee water uit elkaars beheergebied te kunnen aanvoeren of water naar elkaars beheergebied te kunnen afvoeren, als dit om welke reden dan ook noodzakelijk is. Daarbij valt te denken aan onder meer de situatie dat een deel van de uitmalingscapaciteit van een van de partijen wegens werkzaamheden niet beschikbaar is en uit het beheergebied van die partij via de gebruikelijke weg onvoldoende kan worden uitgemalen. In 2002 is het waterakkoord hierop aangepast.

De aan- en afvoer van water geschiedt primair door middel van het gemaal Mr.Dr.Th.F.J.A. Dolk. Ten behoeve van de aan- en afvoer van water van Rijnland naar Delfland heeft het gemaal een totale maximale capaciteit van 8 m³/s. Via de -stilstaande- pompen van gemaal Dolk kan de aan- en afvoer van water van Delfland naar Rijnland plaats vinden.

Delfland wil graag de huidige aanvoermogelijkheden van water handhaven. Om duidelijkheid te bieden over de rol van Delfland op het gebied van watervoorziening is de Visie op Watervoorziening ontwikkeld. Deze is op 18 december 2008 in de VV van Delfland vastgesteld, en gaat uit van het volgende: om de gewenste waterkwaliteit te kunnen halen is het kunnen inlaten van voldoende en kwalitatief goed water belangrijk. Vanwege dit belang zet Delfland in externe discussies in op behoud van de huidige aanvoermogelijkheden. In gewone omstandigheden gaat het om de aanvoer van water vanuit:

- het Brielse Meer (structurele aanvoer; maximaal 4 m³/sec)
- Rijnland (structurele aanvoer; maximaal 8 m³/sec)

De aanvoer vanuit het Brielse Meer heeft de voorkeur boven de aanvoer vanuit Rijnland, vanwege de kwaliteit van het inlaatwater. Met het oog op mogelijke ontwikkelingen in de Delta is de 8 m³/s van het waterakkoord Rijnland-Delfland 2010 echter gehandhaafd.

Krachtens het onderhavige waterakkoord kan worden besloten om in bijzondere omstandigheden, zoals een tekort aan water, de wateraanvoer door Delfland uit Rijnlands boezem tijdelijk stop te zetten. Onverlet blijft evenwel de regeling voor bijzondere omstandigheden zoals vastgelegd in het kader van de Kleinschalige Wateraanvoervoorzieningen Midden-Holland (KWA), waarbij onder meer Rijnland en Delfland partij zijn. Dit betekent dat, wanneer in bijzondere omstandigheden ten behoeve van de KWA zoet water beschikbaar wordt gesteld, Rijnland verplicht is om mee te werken aan doorvoer hiervan naar Delfland; hetzelfde geldt overigens voor Delfland ten opzichte van Schieland.

PROCEDURE VASTSTELLING WATERAKKOORD

Dit waterakkoord is tot stand gekomen volgens het proces, zoals omschreven in de Leidraad waterakkoorden 2012. De deelnemende partijen van dit waterakkoord hebben de benodigde wijzigingen gezamenlijk bepaald. De waterverdelingsafspraken in dit waterakkoord zijn niet inhoudelijk gewijzigd ten opzichte van de afspraken in het waterakkoord uit 2010. De belangrijkste wijziging betreft de financiële afspraken. Daarnaast zijn de volgende wijzigingen doorgevoerd: minder formeel taalgebruik, verwijzingen naar verouderde wet- en regelgeving zijn gewijzigd, de zaken, die op een andere manier ook al geregeld worden, zijn verwijderd en met de afspraken is beter aangesloten bij het operationeel beheer zoals dat de afgelopen jaren is gevoerd. Dit waterakkoord leidt dan ook niet tot operationele wijzigingen van het waterbeheer. De rechtswaARBorgen van derden worden derhalve niet aangetast. Om die reden is het waterakkoord niet ter visie gelegd. Door ondertekening van de deelnemende partijen wordt het waterakkoord van kracht en treedt in werking.

BEGRIPSOMSCHRIJVINGEN (TITEL 1)

In artikel 1 worden definities gegeven van de begrippen: "partij", "normale omstandigheden", "bijzondere omstandigheden", "calamiteit", "wateraanvoer", "waterafvoer", "werk" en "schakelpunt".

Deze begrippen worden verder in het waterakkoord zonder nadere uitleg toegepast.

Waar er in het waterakkoord sprake is van partijen, gaat het om de rechtspersonen, in casu Rijnland en Delfland. De desbetreffende bestuursorganen van Rijnland en Delfland nemen de besluiten, die krachtens het waterakkoord aan de partijen zijn voorbehouden.

Tijdens normale omstandigheden geldt voor Rijnland een streefpeil van de boezem van N.A.P -0,61 m in de zomer en van N.A.P -0,64 m in de winter. Voor Rijnland is de NAP correctie 2008 toegepast op alle genoemde peilen. Delfland hanteert het waterpeil uit het Boezempeilbesluit van NAP -0,43 m.

Onder bijzondere omstandigheden vallen de omschreven situaties zoals watertekort, wateroverlast, een calamiteit en de inwerkingtreding van de Kleinschalige Wateraanvoervoorziening Midden-Holland. Het verschil in het noemen van enerzijds "tot een bepaald peil" (Rijnland) en anderzijds "boven een bepaald peil" (Delfland) in de definitie van wateroverlast is gelegen in het feit dat Rijnland vanaf NAP – 0,52 m automatisch in de calamiteiten fase 3 vervalt. Tot dit peil geldt dan de bijzondere omstandigheid. Boven dit peil is er sprake van een calamiteit.

Omdat bij Delfland eerst sprake is van een calamiteit als daartoe besloten wordt, is ervoor gekozen de bijzondere omstandigheid een situatie boven NAP –0,30 m te laten zijn. Hiervoor geldt dan de omschrijving van een bijzondere omstandigheid, tot het moment dat Delfland besluit dat er sprake is van een calamiteit. Van een calamiteit is bijvoorbeeld ook sprake als de sluizen van de Vlietboezem in de Hoge Rijndijk gesloten moeten worden.

Daarnaast kunnen zich uiteraard omstandigheden voordoen, die niet vallen onder de begripsomschrijving voor buitengewone omstandigheden of calamiteit, maar waarvan de betreffende beheerder van oordeel is dat daarvan wel sprake is. In die gevallen kan de beheerder bepalen, dat er sprake is van een bijzondere omstandigheid of calamiteit.

BEPALINGEN INZAKE DE UITVOERING VAN HET WATERAKKOORD (TITEL 2)

In het waterakkoord staan drie verplichtingen centraal (artikel 2):

1. Rijnland stelt in normale omstandigheden aan Delfland zoetwater ter beschikking; het gaat hierbij om 8 m³ water per seconde.
2. In aanvulling hierop kan een partij in geval van een (dreigende) bijzondere omstandigheid binnen het eigen beheergebied de andere partij verzoeken water uit te wisselen tot een vast te stellen hoeveelheid per tijdseenheid en duur. Overleg en besluitvorming hieromtrent vinden plaats overeenkomstig de afspraken omschreven in bijlage III van het waterakkoord.
3. De partijen betalen elkaar een vergoeding voor de aan- of afvoer van water via het gemaal.

In artikel 3 worden de aan- en afvoerwerken beschreven. Het in dit artikel bedoelde gemaal Mr.Dr.Th.F.J.A. Dolk te Leidschendam is ten behoeve van de aan- en afvoer van water van Rijnland naar Delfland uitgerust met 3 pompen en heeft een totale maximale capaciteit van 8 m³/s. Tot het gemaal behoort een koker, ondergronds gelegen aan de westzijde van de schutsluis te Leidschendam, waardoor het in te malen water wordt aangezogen uit de Vliet. Aan de instroomzijde aan de noordwestelijke oever van de Vliet is de koker voorzien van een krooshek, waardoor eventueel aanwezig grof vuil wordt tegengehouden. Via een korte uitmondingsconstructie wordt het water op Delflands boezem gebracht. De aan- en afvoer van water van Delfland naar Rijnland geschiedt via het boven genoemde gemaal, dat hiervoor is uitgerust met een hevelconstructie en een vacuüminstallatie over drie pompen met een theoretisch maximale capaciteit van 5 m³/s. Het gemaal is aan Delflands zijde van een krooshek voorzien. Voor het watertransport onder vrij verval van Delfland naar Rijnland via het gemaal wordt gebruik gemaakt van dezelfde voorzieningen als eerder in dit artikel genoemd. In aanvulling hierop is aan de Delflandse zijde een krooshek aanwezig en is het gemaal voorzien van een vacuüminstallatie.

Aanvullend kan gebruik worden gemaakt van noodpompen met een capaciteit van circa 1 m³/s. In artikel 4 is de meting en registratie van de hoeveelheden getransporteerd water geregeld, alsmede de bemonstering op waterkwaliteit en het elkaar daaromtrent informeren.

Artikel 5 geeft aan welk waterpeil moet worden nagestreefd op het punt waar het water wordt overgedragen.

In artikel 6 worden de normen aangegeven voor de kwaliteit van het over te dragen water. In het geval het water van slechte kwaliteit blijkt te zijn, dienen de partijen elkaar hierover te informeren. Na ontvangst van deze informatie staat het de partij binnen wiens beheergebied het water uiteindelijk terecht gaat komen, vrij te beslissen of hij het water ondanks de verontreiniging toch zal ontvangen. De gevolgen hiervan komen voor rekening van de partij ten behoeve van wie de aan- of afvoer plaatsvindt.

BEPALINGEN INZAKE DE NALEVING VAN HET WATERAKKOORD (TITEL 3)

Artikel 8 bepaalt, dat het calamiteitenbestrijdingsplan in werking treedt op het moment dat de omstandigheden uitstijgen of dreigen uit te stijgen boven de in de begripsomschrijvingen daarvoor opgenomen criteria. Dit geldt uiteraard ook, als een beheerder zelf bepaalt dat er sprake is van een calamiteit ook als nog niet aan die criteria wordt voldaan.

Artikel 9

De Wet op de waterhuishouding bepaalde dat in geval van geschillen tussen partijen de afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State besliste. In de Waterwet is hier niets voor in de plaats gekomen omdat een gang naar de rechter niet meer wenselijk wordt gevonden. De betrokken overheden zouden eigenlijk, waar mogelijk, gebruik moeten maken van alternatieve wijzen van geschillenbeslechting zoals mediation. Daarom is in het waterakkoord gekozen voor mediation. Mochten partijen er via die weg alsnog niet uitkomen, dan kan het geschil nog aan Gedeputeerde Staten worden voorgelegd, op grond van artikel 174 van de Provinciewet.

Tenminste een keer per vijf jaar wordt dit waterakkoord door de betrokken partijen geëvalueerd (artikel 11). Ook kan schriftelijk een verzoek worden gedaan het waterakkoord tussentijds te evalueren. De resultaten van een evaluatie kunnen aanleiding zijn om het waterakkoord te wijzigen.

FINANCIËLE BEPALINGEN (TITEL 4)

De kostprijs van Rijnland is gebaseerd op de in de meerjarenbegroting 2012-2017 gemiddeld begrote kosten voor Waterkwantiteitsbeheer in de betreffende periode.

De onderbouwing van de kostprijs kan worden gevonden in de meerjarenbegroting van de betreffende periode.

Een vast tarief voor een aantal jaren heeft de volgende voordelen:

- Het is eenvoudiger te begroten voor zowel Delfland als Rijnland.
- Minder tijdsbesteding van beide partijen nodig waardoor oog voor efficiency.

SLOTBEPALINGEN (TITEL 5)

Een bepaling met betrekking tot de wijziging van het waterakkoord is niet meer opgenomen. Zie verder artikel 11 (evaluatie waterakkoord).

Het waterakkoord krijgt een onbepaalde geldigheidsduur en kan worden aangehaald als "Waterakkoord Rijnland-Delfland 2018".

Bijlagen behorende bij het Waterakkoord Rijnland-Delfland 2018

BIJLAGE I: BEMONSTERING KWALITEIT BOEZEMWATER DOOR RIJNLAND

Parameter	meetfrequentie (aantal maal per jaar)
Temperatuur	12
Zuurstof/zuurstofverzadiging	12
Chloride	12
Zuurgraad	12
stikstof totaal	12
fosfor totaal	12
Sulfaat	12
HCO ₃ ⁻	12
zware metalen	<i>Ad hoc</i>
PAK's	<i>Ad hoc</i>
Bestrijdingsmiddelen	<i>Ad hoc</i>

BIJLAGE II: BEMONSTERING KWALITEIT BOEZEMWATER DOOR DELFLAND

Parameter	Meetfrequentie (aantal maal per jaar)
Chloride	12
stikstof totaal	12
fosfor totaal	12
zware metalen	<i>Ad hoc</i>
PAK's	<i>Ad hoc</i>
Bestrijdingsmiddelen	<i>Ad hoc</i>

Ad hoc Deze metingen kunnen op verzoek worden uitgevoerd als daar aanleiding toe is, bijvoorbeeld als er een vermoeden bestaat, dat er sprake is van verhoogde concentraties.

BIJLAGE III: PROCEDURE EN OPERATIONEEL BEHEER

PROCEDURE

- Een verzoek zoals bedoeld in artikel 2 lid 2 tot afvoer van overtollig water of tot aanvoer van water in een watertekortsituatie wordt door de dienstdoende boezem- of peilbeheerder (van respectievelijk Rijnland en Delfland) gericht aan de andere partij. Het verzoek wordt geacht bestuurlijke instemming te hebben.
- Noodzakelijke afstemming en intern overleg voorafgaand aan het verzoek wordt door iedere partij op afdoende wijze zelf geregeld.
- Het verzoek wordt gehonoreerd als aan bepaalde criteria (zie onder operationeel beheer) is voldaan.
- Het verzoek wordt zo spoedig mogelijk, dat wil zeggen binnen drie uur na het verzoek, gehonoreerd of afgewezen. De honorering dan wel afwijzing wordt geacht bestuurlijke instemming te hebben.
- Bij ontevredenheid over afwijzing van het verzoek, treden de partijen met elkaar in contact. Als geen overeenstemming wordt bereikt vindt zo nodig een bestuurlijk overleg plaats. Uiteindelijk beslist de partij waar aan het verzoek als bedoeld in artikel 2 lid 2 is gedaan.
- Verzoek en honorering dan wel afwijzing kunnen in de eerste instantie mondeling plaatsvinden, maar worden binnen 24 uur schriftelijk bevestigd.

OPERATIONEEL BEHEER

De criteria en acties naar aanleiding van een verzoek tot afvoer dan wel aanvoer kunnen voor de partijen verschillend zijn. Voor zover nodig wordt onderscheid gemaakt.

Verzoek

- Een verzoek tot afvoer dan wel aanvoer, wordt door de verzoekende partij gericht aan de ontvangende dan wel leverende partij.
 - Bij verzoek aan Rijnland, tel: 071-3063063
 - Bij verzoek aan Delfland, tel: 015-2608108

Honorering en afwijzing

Het verzoek zoals genoemd in artikel 2 lid 2 wordt gehonoreerd:

- 1a. Indien in geval van wateroverlast sprake is van normale omstandigheden in het beheergebied van de ontvangende partner. Richtinggevend waterpeil op Rijnlands boezem is een gebiedsgemiddelde waterstand beneden -0,59 m NAP te Nieuwe Wetering (Fase 1 calamiteitenbestrijdingsplan wateroverlast Rijnland), op Delflands boezem is een waterstand beneden -0,35 m NAP te Leidschendam en/of Schipluiden richtinggevend.
- 1b. Indien in geval van watertekort sprake is van normale omstandigheden in het beheergebied van de leverende partner. Ingeval van watertekort is richtinggevend waterpeil op Rijnlands boezem van een gemiddelde waterstand boven -0,62 m NAP, op Delflands boezem een waterstand boven -0,40 m NAP.
2. Indien geen bijzondere afwijkingen in de aanvoer en/of afvoer op de boezem van de ontvangende dan wel leverende partner zijn te verwachten (zoals omschreven in artikel 1 onder c.).
 - De te verwachten totale aanvoer in Rijnlands boezem wordt, naast de aanvoer van het boezemland, awzi's en directe neerslag, mede gevormd door De Stichtse Rijnlanden en de aanvoer van Amsterdam West door AGV.

De afvoermogelijkheden worden bepaald door de te verwachten waterstand op het Noordzeekanaal, de Hollandsche IJssel en op de Noordzee.

De boezembeheerder wint informatie in bij alle bij de hiervoor bedoelde aan- en/of afvoer van water betrokken beheerders.

- De te verwachten totale aanvoer in Delfland wordt gevormd door de aanvoer van polders en boezemland en door directe neerslag. De afvoermogelijkheden worden gevormd door de reguliere afvoer van Delfland, te weten via boezemgemalen en spuisluizen naar de Noordzee en de Nieuwe Waterweg.
3. Van de onder 1 genoemde waterstanden kan worden afgeweken indien de verwachte aanvoeren en/of afvoeren (genoemd onder 2) daartoe aanleiding geven.
 4. Het verzoek wordt, indien de situatie dit toelaat, gehonoreerd tot een vastgesteld waterpeil, voor een gemaximaliseerde capaciteit (m³/s) en voor een vastgestelde tijdsduur. Waterpeil, capaciteit en tijdsduur worden schriftelijk vastgelegd.

Beëindiging

De afvoer van overtollig water wordt, op eerste aanzegging door de boezem/peilbeheerder, beëindigd als de wateroverlast dan wel de watertekortsituatie is verholpen, indien de waterstand in een wateroverlastsituatie op de ontvangende boezem boven het vastgestelde waterpeil stijgt dan wel de waterstand in een watertekortsituatie in de leverende boezem daalt beneden het vastgestelde waterpeil of indien de verwachte reguliere aanvoer en/of afvoer van de ontvangende boezem daartoe aanleiding geven.

BIJLAGE IV: KAART MET SCHAKELPUNTEN

Nota van Toelichting

Registratienummer:
18.006048

Onderwerp	Waterakkoord Rijnland-Delfland 2018		
Vergaderdatum	31 januari 2018	Agendapuntnummer	
D&H-vergadering	23 januari 2018		
VV-commissie	Voldoende Water	Commissiedatum	17 januari 2018
Portefeuillehouder	R.A.M. van der Sande		

Context

Het Waterakkoord Rijnland-Delfland is besproken in de VV commissie voldoende water. Er zijn verschillende vragen gesteld die deels door de portefeuillehouder zijn beantwoord. In deze nota een aanvulling op deze antwoorden.

Bevatten de andere Waterakkoorden van Rijnland een soortgelijke aanpak aangaande kostenverrekening bij calamiteiten?

Per waterakkoord zijn verschillende afspraken gemaakt op basis van verschillende achtergronden.

Een gebied van HDSR met een oppervlakte van ca. 16.500ha heeft zijn reguliere afvoer via Rijnlands boezem. Omdat het om de reguliere afvoer gaat, worden door Rijnland kosten in rekening gebracht. Bij het laatste waterakkoord met HDSR Sluis Bodegraven is op een vernieuwende wijze met de kostenberekening omgegaan, waarbij uitgegaan is van een integrale watersysteembenadering. In een situatie van wateroverschot is HDSR de vragende partij om water af te voeren en Rijnland de faciliterende partij, in een situatie van watertekort is dat andersom. Op basis daarvan is besloten de afdracht van HDSR aan Rijnland te bepalen op € 750.000 per jaar, vast en onafhankelijk van de hoeveelheid water. Feitelijk zit de burenhulp in bijzondere situaties al in het vaste jaarlijkse bedrag verdisconteerd.

Bij het waterakkoord KWA zijn de kosten in verband met dit waterakkoord voor beheer, onderhoud en bediening van de KWA inbegrepen in het bovengenoemde vaste bedrag van € 750.000. Hier geldt dus hetzelfde als voor het waterakkoord Sluis Bodegraven.

Het Waterakkoord met Amstel Gooi en Vecht is van 2009. Bij AGV gaat het om de reguliere afvoer van een aantal poldergebieden met een oppervlakte van ca. 3300 ha die uitmalen op Rijnlands boezem. In het hoofdstuk dat over de financiën gaat staat in artikel 3.2 lid d dat de door de wederpartij werkelijk gemaakte kosten van extra wateraanvoer- of afvoer, zoals bedoeld in artikel 2.2, worden vergoed door de verzoekende partij. Vanwege de reguliere afvoersituatie brengt Rijnland kosten in rekening op basis van het aantal op Rijnlands boezem uitgemalen kubieke meters. Bij extreme neerslag moet er meer water worden afgevoerd en zal het bedrag hoger zijn. Deze meerkosten voor AGV staan echter los van afspraken elkaar te helpen bij een calamiteit. Het Waterakkoord dateert van 2009 en is aan herziening toe.

Bij Waterakkoord Hollandsche IJssel en Lek met RWS vindt geen verrekening tussen de waterbeheerders onderling plaats.

In het waterakkoord Noordzeekanaal en Amsterdam-Rijnkanaal vindt geen verrekening tussen de partijen plaats.

Er staat wel dat er wederzijds water kan worden uitgewisseld, maar het lijkt er op alsof alleen de rekening van Rijnland naar Delfland (bij wateroverlastcalamiteit) is afgeschaft en niet omgekeerd.

Hierop is reeds geantwoord door portefeuillehouder dat wederkerigheid het uitgangspunt is. Als dat onvoldoende uit de tekst blijkt, moet dit worden toegevoegd.

Ter aanvulling: In het waterakkoord is opgenomen in artikel 13 bij een calamiteit dat "beide kanten op geen verrekening plaatsvindt".

Uit de lijst met parameters blijkt dat er een verschil is wat het aantal parameters betreft, tussen wat Delfland en Rijnland meet. Wat is de achtergrond?

Bij de meetpunten van het meetnet kiezen Waterschappen meestal een meetpakket dat per meetpunt kan verschillen. Dit meetpakket is gebaseerd op het belang van een meetpunt voor het betreffende waterschap. De meest voorkomende situatie bij de sluis Leidschendam is dat Delfland water in wil laten vanuit Rijnland. Om die reden wil Delfland iets meer weten over de kwaliteit van het ingelaten water en heeft om die reden gekozen voor meer parameters.

VV - verenigde vergadering

Aard Voorstel	VV-Besluitnota	
Vergaderdatum	31-01-2018	Agendapuntnummer 5.08.
Onderwerp	Kadernota 2019 van de Gemeenschappelijke Regeling Slibverwerking 2009	
Collegevergadering	12-12-2017	
VV-commissie	Cie BOD: 17-01-2018	
Portefeuillehouder	J.C.H. Haan	
Corsanummer	17.112711	
BABS id	8550	
Bijlagen	GR Slibverwerking Kadernota 2019	

(concept) De verenigde vergadering

besluit:

1. Kennis te nemen van de Kadernota 2019 van de GR Slibverwerking 2009

VV-besluitnota

De verenigde vergadering

besluit:

1. Kennis te nemen van de Kadernota 2019 van de GR Slibverwerking 2009.

Context

De GR Slibverwerking 2009 (hierna: de GR) heeft een Kadernota 2019 samengesteld. Op grond van het Waterschapsbesluit is de GR verplicht deze elk jaar op te stellen voorafgaand aan de begroting van het komende jaar.

Argumenten

1.1 De kadernota is een goed informatiemiddel voor de VV.

De kadernota is gebonden aan een format (zie hoofdstuk 3). Dat zorgt ervoor dat alle beschikbare informatie aan de VV kan worden voorgelegd. Een groot gedeelte hiervan komt jaarlijks terug. Deze kadernota geeft op een compacte wijze weer wie de deelnemers zijn, hoe deze georganiseerd zijn, wat de financiële positie is e.d. Hoofdstuk 2 is het meest dynamisch/strategische deel want hierin staan de plannen voor de eerstkomende jaren. Het document is in ontwikkeling wat ertoe heeft geleid dat op blz. 4 duidelijk stelling wordt genomen.

1.2 De kadernota is de basis voor de begroting 2019.

De uitgangspunten in de kadernota vormen de basis voor de begroting 2019. Mocht uw vergadering op- of aanmerkingen hebben op de kadernota, dan worden deze onder de aandacht gebracht van de GR. De GR Slibverwerking zal hiermee in begrotingstraject rekening houden. Uw vergadering krijgt vervolgens de begroting 2019 in juni a.s. met een advies voor een zienswijze aangeboden.

Risico's

1.1 N.v.t.

Bijlage:

Kadernota 2019 van GR Slibverwerking 2009 (17.112745)

VV-besluit

De verenigde vergadering van het Hoogheemraadschap van Rijnland,
gelezen het voorstel van dijkgraaf en hoogheemraden van 12-12-2017, kenmerk
17.112711,
en gelet op artikel 34b Wet gemeenschappelijke regelingen,

besluit:

1. Kennis te nemen van de Kadernota 2019 van de GR Slibverwerking 2009

Leiden, 31-01-2018.

De verenigde vergadering,

R.A.M. van der Sande
dijkgraaf

C.M. van de Wiel
secretaris

Kadernota 2019

Gemeenschappelijke Regeling Slibverwerking

Opgesteld door : Secretariaat Gemeenschappelijke Regeling Slibverwerking
Datum : 15 november 2017
Versie : 2.1

Inhoud

1. Inleiding	3
1.1. Historie	3
1.2. Doelstelling	3
1.3. Bestuurlijke ontwikkeling	5
1.4. Leeswijzer.....	6
2. Programmaplan	7
2.1. Wat willen we bereiken?	7
2.2. Wat gaan we daarvoor doen?	8
2.3. Wat gaat het kosten?	9
3. Paragrafen	10
3.1. Weerstandsvermogen.....	10
3.2. Financiering	10
3.3. Verbonden partijen	10
De GR is een verbonden partij voor de waterschappen.,	10
4. Exploitatiebegroting en geprognosticeerde balans	12
4.1. Waarderingsgrondslagen	12
4.2. Exploitatiebegroting	12
4.3. Toelichting op de exploitatiebegroting	13
4.4. Geprognosticeerde balans.....	14
4.5. Toelichting op de geprognosticeerde balans	15
Bijlage 2: Meerjarenraming	17

1. Inleiding

In deze Kadernota 2019 wordt een voortuitblik gedaan op de begroting 2019 en de rekening 2017 van de gemeenschappelijke regeling. Hiermee worden de algemene besturen van de deelnemers in staat gesteld in een vroeg stadium te reageren op ontwikkelingen voordat de ontwerpbegroting 2019 en de rekening 2017 beschikbaar worden gesteld. Met de meest recente wijziging van de Wet gemeenschappelijke regeling is het opstellen van een Kadernota een verplichting.

1.1. Historie

De verwerking van slib is een activiteit waaraan vanuit maatschappelijk oogpunt steeds meer eisen worden gesteld, onder andere op het gebied van duurzaamheid en kosteneffectiviteit. Om ook op de langere termijn duurzame en kosteneffectieve oplossingen te kunnen nastreven, hebben hoogheemraadschap van Delfland, hoogheemraadschap van Rijnland, hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard, de rechtsvoorganger van waterschap Hollandse Delta en waterschap Rivierenland de samenwerking gezocht. Dit heeft in 1990 geleid tot de oprichting van DRSN NV¹ door die waterschappen.

Op 1 januari 2010 is DRSN NV door de waterschappen in eigendom overgedragen aan de NV HVC. Als tegenprestatie hebben de waterschappen een belang, in de vorm van 397 aandelen, verkregen in NV HVC, zijnde circa 13% van het totaal aantal aandelen.

Deze aandelen zijn in september 2011 overgedragen aan de in 2010 opgerichte Gemeenschappelijke Regeling Slibverwerking 2009, verder: GR.

Als gevolg van de uitgifte door HVC van aandelen aan nieuwe aandeelhouders in 2011 is het belang sinds januari 2014 teruggelopen tot circa 12% in N.V. HVC. Het waterschap belang is verankerd in de statuten van N.V. HVC en de ballotageovereenkomst tussen de Zuid-Hollandse waterschappen en N.V. HVC en staat daarin op een gelijk niveau met de andere aandeelhoudersbelangen (gemeenten) in de N.V. HVC.

1.2. Doelstelling

De GR heeft tot doel de behartiging en coördinatie van de belangen van de deelnemende waterschappen met betrekking tot de verwerking van zuiveringsslib en de gezamenlijke ontwikkelingen in de afvalwaterketen. De taak van de GR regeling is het behartigen van het aandeelhouderschap in de N.V. HVC en het afstemmen van de activiteiten die met of door N.V. HVC ten behoeve van de in de gemeenschappelijke regeling deelnemende waterschappen worden uitgevoerd. Hiertoe oefent de GR een actieve rol als aandeelhouder uit, om daarmee namens de deelnemende waterschappen een nauwe betrokkenheid bij ontwikkelingen en innovatie in afval- en slibverwerking te bereiken. De deelnemers hebben hun aandelen in HVC overgedragen aan de gemeenschappelijke regeling.

Zeggenschap in de N.V. HVC is niet alleen gebonden aan het hebben van aandelen in de N.V. HVC, maar vooral aan de manier waarop de rol van aandeelhouder wordt ingevuld.

Afvalverwerking en biomassaverwerking (waaronder het zuiveringsslib valt) hebben steeds meer raakvlakken. De uitvoering van de activiteiten vergt nagenoeg dezelfde disciplines. Door deelname aan de gemeenschappelijke regeling in de N.V. HVC hebben de waterschappen via de Gemeenschappelijke regeling toegang tot kansen ten aanzien van de inzet van technologische en organisatorische innovaties als gevolg van de investeringen die HVC doet op het gebied van afvalstoffenverwerking en energieopwekking. Met de deelname in de N.V. HVC beogen de waterschappen, wederom via de gemeenschappelijke regeling eveneens invulling te geven aan de ambitie voor invulling van de duurzaamheidsvraag, zoals de energietransitie en de grondstoffen top vijf.

Om onderscheid te maken tussen -destijds- de waterschappen en de andere aandeelhouders, zoals gemeenten, in HVC, zijn de waterschappen aandeelhouders B geworden en later B plus. Er is niet

¹ DRSN Zuiveringsslib NV

gekozen voor aandeelhouderschap A, wat een volledige aansprakelijkheid voor de N.V. HVC zou inhouden.

Strategiestudie

De slibverbrandingsinstallatie (SVI) van HVC zal in 2028 zijn afgeschreven. In 2016 is door de GR gestart met een studie naar de strategie voor de toekomst voor de verwerking van zuiveringsslib. De markt voor verwerking van zuiveringsslib is in beweging en nieuwe technologieën voor de verwerking van zuiveringsslib zijn sterk in ontwikkeling. De strategiestudie richt zich onder andere op:

- technologie
- duurzaamheid
- afzetzekerheid
- in kaart brengen bijdrage slibketen aan de circulaire economie
- samenwerkingsvormen, zoals optimaal gebruik bestaande assets
- nieuwe partners
- kosten
- capaciteitsplanning.

Met hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier en Waternet zal in 2018 met hen verdere samenwerking worden verkend. Ook zal met de deelnemers van SNB het gesprek worden aangegaan. De afronding van de strategiestudie staat gepland in 2018.

Tarief

Het tarief, dat de Raad van Commissarissen jaarlijks vaststelt, wordt tot nu toe ieder jaar geïndexeerd.

- Analyse tarief

Vanuit het bestuur van de gemeenschappelijke regeling is aangegeven, dat voorafgaand aan de vaststelling van het tarief voor 2019 door HVC er een eigen analyse van het tarief moet hebben plaats gevonden.

- Vervallen vrijstelling Afvalstoffenheffing

Het voornemen van het kabinet om de vrijstelling op de afvalstoffenheffing op het (mono)verbranden van zuiveringsslib te laten vervallen, kan een grote invloed hebben op het tarief. Via de Unie van waterschappen en HVC wordt naar de wetgever gelobbyd om dit voornemen, dat leidt tot het rondpompen van overheidsgeld, te wijzigen.

- BTW

SNB, de andere grote slibverbrander met publieke aandeelhouders, heeft voor haar aandeelhouders een ontheffing op de BTW. HVC heeft deze ontheffing niet. Een ontheffing op de BTW zorgt voor een aanzienlijk lager tarief. Bij HVC is er op aangedrongen de actie om ook vrijstelling te verkrijgen te intensiveren.

Fosfaat terugwinning

De aanvraag voor de vergunning voor de bouw van de fabriek in Duinkerken voor fosfaatterugwinning uit de as van het verbrande slib is nog niet gerealiseerd. De aanvraag voor de vergunning voor deze fabriek is vertraagd. Hierdoor is de hiermee samenhangende tariefreductie nog niet is gerealiseerd. Verder wordt verwacht, dat door aanvullende milieueisen de totale kosten voor fosfaatterugwinning zullen toenemen waardoor de verwachte tariefreductie door fosfaatterugwinning mogelijk lager zal uitvallen.

Samenwerking HVC/SNB

Het algemeen bestuur van de GR heeft aangegeven dat een verdere samenwerking tussen beide slibverwerkers van groot belang is. Beide bedrijven zijn met elkaar in gesprek, maar dit heeft nog niet tot concrete resultaten geleid. Wij zullen ons in 2018 nader beraden hoe hier verder op in te zetten.

Samenwerking met HVC

De samenwerkingsrelatie tussen de GR en HVC kent meerdere sporen:

- aandeelhouder van de GR in HVC;
- opdrachtgever van de GR aan HVC voor transport en de verwerking van slib;
- samenwerken om kansen op het gebied van duurzaamheid en circulaire economie te benutten. Hier overweegt de GR de meerwaarde van een gezamenlijke aanpak met behoud van de autonomie van de deelnemers.

De rol van aandeelhouder wordt door de GR ingevuld door te sturen op belangen in de algemene vergadering van aandeelhouders (AVA) en de vertegenwoordiging van de GR in de RvC van HVC. Het opdrachtgeverschap wordt op ambtelijk niveau ingevuld. Er vindt veel afstemming plaats. De GR zet in op versterking van zakelijkheid in de opdrachtgever-opdrachtnemer relatie zodat onduidelijkheden in rollen en verwachtingen worden weggenomen ter versterking van de samenwerking.

1.3. Bestuurlijke ontwikkeling

Wet gemeenschappelijke regelingen

Sinds de wijziging van de Wet gemeenschappelijke regelingen in 2016 bevat het algemeen bestuur twee vertegenwoordigers per deelnemend waterschap.

Het algemeen bestuur bestaat uit:

- Voorzitter, de heer J.C.H. Haan (Hoogheemraadschap van Rijnland)
- De heer J.W.A. van Olphen (Hoogheemraadschap van Delfland)
- De heer R. Smits (Hoogheemraadschap van Delfland)
- De heer M. Kastelein (Hoogheemraadschap van Rijnland)
- De heer P. van den Eijnden (Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard)
- Mevrouw A.M. van Zoelen (Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard)
- De heer J.J.M. van Oorschot (waterschap Hollandse Delta)
- De heer L. Struik (waterschap Hollandse Delta)
- De heer G. Nieuwenhuis (Waterschap Rivierenland)
- Mevrouw H. Roorda (Waterschap Rivierenland)

Het dagelijks bestuur bestaat uit:

- Voorzitter, de heer J.C.H. Haan (Hoogheemraadschap van Rijnland)
- Vice-voorzitter Mevrouw A.M. van Zoelen (Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard)
- De heer J.J.M. van Oorschot (waterschap Hollandse Delta)

Bij de aanvang van de bestuursperiode is afgesproken dat na twee jaar het voorzitterschap en het dagelijks bestuur zou wijzigen. De wisseling heeft in december 2016 plaats gevonden.

Secretariaat

Vanaf de oprichting van de GR tot eind 2013 heeft HVC het secretariaat van de GR ingevuld. Het bestuur heeft in 2013 besloten zelf het secretariaat te gaan voeren met ingang van 2014 en te bemannen vanuit de waterschappen. Vanaf dat moment worden de volgende werkzaamheden uitgevoerd door waterschap Hollandse Delta:

- Invulling rol secretaris inclusief ondersteuning.
- Opstellen van de producten behorende tot de Planning & Control-cyclus.
- Financieel beheer.

Ontwikkelingen bij HVC

Eind 2016 is de heer Van Steensel aangesteld als algemeen directeur van HVC. In een buitengewone aandeelhoudersvergadering hebben de aandeelhouders van NV HVC op 9 maart

2017 het beloningsbeleid ten aanzien van de statutaire directie van HVC vastgesteld.

De aandeelhouders hebben daar geconcludeerd dat de WNT weliswaar wettelijk niet toepasbaar is op het bedrijf, maar met algemene stemmen hebben zij besloten dat de WNT als uitgangspunt moet gelden voor de honorering van de volgende algemeen directeur, en daarmee voor het volledige loongebouw van HVC.

Door HVC is voorgesteld het aantal commissarissen te verminderen en de benoemingsprocedure te wijzigen in een benoeming van RVC-leden door de gehele AVA. Dit betekent, dat de benoeming via het voorkeursrecht van een "eigen" commissaris niet meer mogelijk is. Om de representativiteit van de Raad van Commissarissen te borgen is vast gelegd dat ten minste één van de commissarissen een publieke signatuur heeft met kennis van het gemeentelijke en waterschap domein. Verder is afgesproken, dat de gemeenschappelijke regeling Slibverwerking namens de waterschappen B-aandeelhouders via de selectiecommissie invloed krijgt op de benoeming van de commissarissen. Daarnaast zal één van de RvC-leden als eerste aanspreekpunt voor de waterschappen worden aangewezen. Daarmee is betrokkenheid van de waterschappen bij de Raad van Commissarissen gewaarborgd.

1.4. Leeswijzer

In hoofdstuk 2 van voorliggende begroting wordt ingegaan op het programmaplan. In dit hoofdstuk zal antwoord gegeven worden op de vragen: "Wat willen we bereiken?", "Wat gaan we daarvoor doen?", "Wat gaat het kosten?". De verplichte paragrafen komen aan de orde in hoofdstuk 3. De grondslagen voor de waardering van activa en passiva, balans, toelichting op de balans evenals een overzicht van de lasten en baten inclusief toelichting zijn opgenomen in hoofdstuk 4. Afgesloten wordt met een tweetal bijlagen. De prognose voor de afvoer van slib en zand is opgenomen in bijlage 1. Bijlage 2 bevat de meerjarenraming.

2. Programmaplan

2.1. Wat willen we bereiken?

De algemene doelstellingen van de gemeenschappelijke regeling zijn gedefinieerd in artikel 3 en 4 van de gemeenschappelijke regeling.

Artikel 3 Belangen

Het Openbaar Lichaam behartigt de belangen van de Waterschappen op het terrein van:

- (i) het transporteren of doen transporteren van zuiveringsslib naar verwerkingsinstallaties, stortplaatsen of andere eindbestemmingen;
- (ii) het gecontroleerd storten of verwerken of doen storten of doen verwerken van zuiveringsslib in verbrandingsinstallaties of op andere wijze; ²
- (iii) het afvoeren en storten of doen afvoeren en doen storten van asresten of andere restproducten van de verwerking van zuiveringsslib, voor zover geen nuttig gebruik daarvan mogelijk is;
- (iv) het afzetten of doen afzetten van zuiveringsslib en/of restproducten van de verwerking daarvan voor nuttig gebruik; en
- (v) het produceren van duurzame energie en de interne afzet daarvan.

Artikel 4 - Taken en bevoegdheden

Ten behoeve van de behartiging van de in artikel 3 genoemde belangen, is het Openbaar lichaam belast met en bevoegd tot:

- a. het verwerven, houden, beheren en vervreemden voor de Waterschappen van aandelen in het kapitaal van HVC;
- b. het toetreden tot een ballotageovereenkomst, waaronder in elk geval de Ballotageovereenkomst B, met HVC;
- c. het garant staan voor de verplichtingen van HVC krachtens door HVC gesloten overeenkomsten van geldlening, conform het bepaalde in artikel 7 van de Ballotageovereenkomst B;
- d. het actief invulling geven aan het aandeelhouderschap in HVC door ketenontwikkelingen, onderling en met HVC te bespreken, die in brede zin verband houden met slibverwerking en duurzaamheid;
- e. het, op basis van hoeveelheden tonnages door HVC verwerkt zuiveringsslib, factureren aan de Waterschappen;
- f. het benoemen van een commissaris in de raad van commissarissen van HVC namens de Waterschappen.
- g. het actief uitoefenen van de stemrechten verbonden aan de aandelen die het Openbaar lichaam in HVC houdt;
- h. het goed uitvoering en inhoud geven aan ontwikkelingen op het gebied van duurzaamheid;
- i. het bewaken en proactief invullen van de afspraken en normen op het gebied van corporate governance, zoals onder meer vastgelegd in de Nederlandse corporate governance code.

Daarnaast beoogt het orgaan in 2019:

- Een door het Algemeen Bestuur jaarrekening 2018 te doen vaststellen.
- Een door het Algemeen Bestuur begroting 2020 te doen vaststellen.
- Een door het Algemeen Bestuur kadernota 2021 te doen vaststellen..
- Uitvoering te geven aan de door het Dagelijks - en Algemeen Bestuur genomen besluiten.

² Binnen de Nederlandse wetgeving is alleen thermische reiniging van zuiveringsslib toegestaan. Storten is verboden.

2.2. Wat gaan we daarvoor doen?

Het orgaan wil de belangen van de deelnemende waterschappen zo goed mogelijk behartigen en haar taken zo goed mogelijk uitvoeren.

Doelstellingen

In 2018 zullen de stukken ten behoeve van de ambtelijke ondersteuningsgroep, het dagelijks bestuur en het algemeen bestuur worden voorbereid. De door het dagelijks en algemeen bestuur genomen besluiten zullen worden uitgevoerd. Tot deze stukken behoren in ieder geval de jaarrekening 2017, de begroting 2019 en de kadernota 2020.

Tevens zal ingezet worden op het uitvoeren van de acties ten aanzien van:

- a) Versterking sturing op kosten en slibverwerkingstarieven vanuit aandeelhoudersbelang
- b) Onderzoek optimalisatiemogelijkheden slibhoeveelheden
- c) Onderzoek toetredingsmogelijkheden tot de GR voor andere waterschappen
- d) Afronding strategiestudie in 2018
- e) Besluitvorming over de strategie in 2019

Belangen

De belangenbehartiging wordt voorbereid in de Ambtelijke Ondersteuning Groep (AOG), waarin medewerkers van de deelnemende waterschappen en HVC zitting hebben. Zij bereiden de adviezen aan het bestuur voor.

Ad i: Met de overdracht van de verbrandingsinstallatie aan HVC is de kwaliteit van de bedrijfsvoering gewaarborgd.

Ad ii: Er zijn goede afspraken met HVC gemaakt over het transport van het zuiveringsslib naar de installatie. Optimalisatie is verder mogelijk door een verbeterde toegankelijkheid van de installaties, zodat HVC zelfstandig kan lossen.

Ad iii: HVC heeft aan het orgaan verzocht of het een constante aanvoer van zuiveringsslib kan garanderen, opdat de asresten gebruikt kunnen worden voor de terugwinning van fosfaat. Thans wordt de as in overeenstemming met de daarop betrekking hebbende regelgeving gestort.

Ad iv: Zie ad iii

Ad v: HVC produceert duurzame energie.

Taken

Ad a t/m c: De taken onder a tot en met c zijn uitgevoerd. U kunt deze onderwerpen terugvinden in de programmabegroting en jaarrekening van de deelnemende waterschappen.

Ad d: Met een gedegen voorbereiding door de ambtelijke ondersteuningsgroep en behandeling hiervan in het dagelijks en algemeen bestuur van het orgaan kan een adequate invulling gegeven worden aan het aandeelhouderschap. Dit betreft zowel de inhoudelijke invulling daarvan als het verwerven van draagvlak onder de deelnemers.

Ad e: Nu het secretariaat door de GR zelf wordt gevoerd, kan het orgaan thans invulling geven aan de facturatie van geleverde tonnen slib aan de deelnemende waterschappen. Overigens voert HVC deze facturering in mandaat uit. De bevoegdheid is nu op de juiste plaats neergelegd.

Ad f: de GR heeft de bevoegdheid een commissaris in de Raad van Commissarissen te benoemen. In 2015 is de heer J.H. Oosters, dijkgraaf van het Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard herbenoemd.

Ad g: zie onder sub e.

Ad h: duurzaamheid; Doordat HVC duurzaam energie opwekt, kunnen de zogenaamde duurzaamheidscredits aan de waterschappen worden toegerekend. Deze credits dragen bij aan de realisatie van de duurzaamheidsdoelstellingen van de deelnemende waterschappen. Nader onderzoek heeft aangetoond dat credits hiervoor inderdaad aan de waterschappen kunnen worden toegerekend.

Ad i: governance: De GR heeft een eigen secretariaat en functioneert zelfstandig. Het secretariaat borgt dat voldaan wordt aan de wettelijke eisen conform de Wet Gemeenschappelijke Regelingen. Het bestuur komt regelmatig bijeen. De samenstelling voldoet aan de wettelijke eisen.

2.3. Wat gaat het kosten?

Kosten gemeenschappelijke regeling

De gemeenschappelijke regeling staat garant voor de uitstaande geldleningen ten behoeve van slibverwerkingsactiviteiten die NV HVC heeft bij de Nederlandse Waterschapsbank. Door deze garantstelling kan NV HVC tegen lagere rentetarieven leningen aantrekken. Het voordeel dat NV HVC hierdoor realiseert, wordt voor een deel, zijnde 1% van de gegarandeerde som aan leningen, uitgekeerd aan de garantstellers. De uitbetaling van deze provisie vindt plaats via de GR. Dit betekent dat HVC de provisie betaalt aan de gemeenschappelijke regeling. Waterschap Hollandse Delta zorgt vanuit zijn rol van secretariaat voor betaling van de provisie vanuit de GR naar de deelnemende waterschappen.

De lasten voor het secretariaat worden via de gemeenschappelijke regeling in rekening gebracht. De lasten voor het secretariaat bestaan uit:

- De kosten voor de uren voor het voeren van het secretariaat (secretaris, ondersteuning, financiën);
- De kosten voor het notuleren vergaderingen GR (inclusief die van de AOG);
- Accountantscontrole.

Gemaakte uren door medewerkers van WSHD worden doorbelast aan de GR op basis van de tarieven "werken voor derden" die door de Verenigde Vergadering van WSHD worden vastgesteld voor 2018.

De lasten voor onderzoeken die rechtstreeks gelieerd zijn aan de bedrijfsvoering HVC worden eerst door HVC betaald en daarna met de waterschappen verrekend via het tarief per ton verwerkt slib. Eventuele onderzoeken van belang voor of gewenst door de waterschappen zullen de waterschappen zelfstandig oppakken. Facturatie vindt direct plaats door het waterschap wat aangewezen is als 'trekker' van dat onderzoek.

De lasten voor het secretariaat worden gedragen door de deelnemende waterschappen. De kosten worden gelijkelijk verdeeld, dit betekent dat ieder van de waterschappen 20% van de kosten zal dragen.

De verplichtingen voor de lasten inzake het secretariaat zullen worden aangegaan door waterschap Hollandse Delta. Deze lasten zullen dan inclusief onderbouwing door WSHD worden doorbelast aan de gemeenschappelijke regeling. Vanuit de gemeenschappelijke regeling vindt daarna de verdeling en doorbelasting naar de deelnemende waterschappen plaats.

Kosten slibverwerking

De kosten voor de waterschappen voor de slibverwerking door HVC worden bepaald door:

- de door de waterschappen aan te leveren hoeveelheid slib;
- het tarief per ton slib dat wordt vastgesteld door de Raad van Commissarissen van HVC.

De verwachtingen van de waterschappen ten aanzien van de slibafzet voor de jaren tot en met 2021 zijn opgenomen in bijlage 1.

Door HVC is aangegeven dat de tarieven worden geïndexeerd bij een gelijkblijvende hoeveelheid slib aangeleverd door de aandeelhouders. De Raad van Commissarissen stelt ieder jaar in de maand juni het tarief vast voor het volgende jaar. Indien er wijzigingen komen in de aangeleverde hoeveelheden zal dit consequenties hebben voor het slibverwerkingstarief per ton slib voor het volgende jaar. Een eenmaal door de Raad van Commissarissen vastgesteld tarief wordt niet meer gewijzigd.

3. Paragrafen

In het Waterschapsbesluit zijn de volgende paragrafen verplicht gesteld:

- 1) Ontwikkelingen sinds het vorig begrotingsjaar
- 2) Uitgangspunten en normen
- 3) Incidentele baten en lasten
- 4) Kostentoerekening
- 5) Onttrekkingen aan overige bestemmingsreserves en voorzieningen
- 6) Waterschapsbelastingen
- 7) Weerstandsvermogen
- 8) Financiering
- 9) Verbonden partijen
- 10) Bedrijfsvoering
- 11) EMU-saldo

De relevante paragrafen zijn hieronder opgenomen. De overige paragrafen zijn niet van toepassing.

3.1. Weerstandsvermogen

Financiële risico's

Vanaf de toetreding tot de gemeenschappelijke regeling staan de waterschappen garant voor de kosten van de GR. In de praktijk komt dit neer op de financiering van de activiteiten die HVC ten behoeve van de waterschappen uitvoert. In het nieuwe B-plus aandeelhouderschap waartoe in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders op 4 juli 2013 is besloten, heeft de garantstelling ook betrekking op de financiering van investeringen ter verduurzaming van de activiteiten die ten behoeve van de waterschappen worden uitgevoerd. Zo wordt een deel van de financiering c.q. de daarvoor benodigde garantstelling van de bio-energiecentrale ('BEC') via de GR aan de waterschappen toegerekend. Dit aangezien de BEC groene elektriciteit levert voor de bedrijfsvoering van de SVI.

Een verdere aanpassing c.q. uitbreiding van de garantstelling zal plaatsvinden afhankelijk van besluitvorming over (financiering van) nieuwe investeringen ten behoeve van de waterschappen. Het continueren van het aandeelhouderschap B betekent een voortzetting van het bestaande principe van lasten- en batendeling.

De aandeelhouders B staan 100% garant voor de SVI. Voor de BEC is de garantstelling naar rato van de aandelenverhouding tussen aandeelhouder A en B, zijnde 12%.

In totaal staat de GR op 1 januari 2019 garant voor € 35,2 miljoen (€ 29,8 miljoen uitstaande geldleningen + € 5,4 miljoen BEC). De GR is aansprakelijk voor de activiteiten. Bij verhaal bij de GR zullen de waterschappen aan de hand van een vastgelegde verdeelsleutel worden aangesproken.

3.2. Financiering

De -destijds- aandeelhoudende waterschappen hebben hun aandelen in NV HVC overgedragen aan de GR. Het aandeel van een waterschap in de GR wordt bepaald aan de hand van het aantal geleverde aandelen.

3.3. Verbonden partijen

De GR is een verbonden partij voor de waterschappen.,

Op 4 juli 2013 is in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders besloten de aandelen B om te zetten in aandelen B-plus. (zie paragraaf 3.1).

Financiële kerncijfers (x € 1.000):	31-12-2016	31-12-2015
<i>GR Slibverwerking 2009</i>		
- Eigen vermogen		
- Vreemd vermogen	18	18
- Jaarresultaat		
<i>N.V. HVC</i>		
- Eigen vermogen	89.440	81.849
- Vreemd vermogen	679.889	687.012
- Jaarresultaat	7.575	13.476
Het jaarresultaat is het genormaliseerde resultaat na belasting.		

4. Exploitatiebegroting en geprognosticeerde balans

4.1. Waarderingsgrondslagen

Algemene grondslagen voor het opstellen van de begroting

De exploitatiebegroting 2018 is opgesteld conform de voorschriften van de Regeling beleidsvoorbereiding en verantwoording waterschappen (RBVW). Voor zover niet anders vermeld, worden de activa en passiva gewaardeerd op nominale waarde en afgerond op bedragen van € 1.

De waardering van activa en passiva vindt plaats op basis van historische kosten.

Activa en passiva zijn gewaardeerd tegen de nominale waarde, tenzij anders vermeld.

Financiële vaste activa

De participatie in het aandelenkapitaal van NV HVC (kapitaalverstrekking aan een deelneming in de zin van het Waterschapsbesluit³) is gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs van de aandelen. Wanneer de waarde van de aandelen onverhoopt structureel mocht dalen tot onder de verkrijgingsprijs, zal afwaardering plaatsvinden. Tot en met het opstellen van voorliggende begroting??? heeft een dergelijke afwaardering niet plaatsgevonden.

Waarderingsgrondslagen resultaatbepaling

Baten en lasten

De baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop ze betrekking hebben (stelsel van baten en lasten). Winsten worden slechts in acht genomen voor zover zij op balansdatum zijn gerealiseerd. Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het begrotingsjaar worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de rekening bekend zijn.

Naar verwachting sluit de exploitatiebegroting voor 2019 met een resultaat van nihil.

4.2. Exploitatiebegroting

Exploitatiebegroting (* €1)	Begroting 2019	Begroting 2018
Baten		
Garantstellingsprovisie HVC	297.780	291.510
Vergoeding kosten secretariaat Gemeenschappelijke Regeling	42.000	42.000
Totaal baten	339.780	333.510
Lasten		
Garantstellingsprovisie Waterschappen	297.780	291.510
Kosten secretariaat Gemeenschappelijke Regeling	42.000	42.000
Totaal lasten	339.780	333.510
Resultaat	-	-

De toelichting op de verdeling van de garantstellingsprovisie en de basis voor deze provisie wordt gegeven in paragraaf 4.3. In deze paragraaf is eveneens de specificatie van de lasten voor het secretariaat opgenomen.

³ Krachtens artikel 4.1 Waterschapsbesluit is er sprake van een deelneming als de GR participeert in het aandelenkapitaal van een NV of een BV.

4.3. Toelichting op de exploitatiebegroting

Toelichting op de exploitatiebegroting (* €1)	Begroting 2019	Begroting 2018
Baten		
<i>Garantstellingsprovisie HVC</i>	297.780	291.510
Deze provisie bedraagt 1% van het gegarandeerde leningbedrag van:		
- per 31 december 2017: € 29.151.000		
- per 31 december 2018: € 29.778.000		
<i>Vergoeding lasten secretariaat Gemeenschappelijke Regeling</i>		
- Hoogheemraadschap van Delfland (20%)	8.400	8.400
- Hoogheemraadschap van Rijnland (20%)	8.400	8.400
- Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard (20%)	8.400	8.400
- Waterschap Hollandse Delta (20%)	8.400	8.400
- Waterschap Rivierenland (20%)	8.400	8.400
	42.000	42.000
Totaal baten	339.780	333.510
Lasten		
<i>Garantstellingsprovisie Waterschappen</i>		
De door de GR ontvangen garantstellingsprovisie wordt conform artikel 22 van de statuten wordt de garantstellingsprovisie verdeeld naar rato van -destijds- het aantal aandelen:		
- Hoogheemraadschap van Delfland (95 aandelen)	71.257	69.757
- Hoogheemraadschap van Rijnland (123 aandelen)	92.259	90.317
- Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard (40 aandelen)	30.003	29.371
- Waterschap Hollandse Delta (111 aandelen)	83.258	81.505
- Waterschap Rivierenland (28 aandelen)	21.002	20.560
- Totaal: 397 aandelen	297.780	291.510
<i>Lasten secretariaat Gemeenschappelijke Regeling</i>		
- Kosten uren secretariaat (secretaris, ondersteuning, financiën)	32.000	32.000
- Kosten Notuleren vergaderingen GR	1.700	1.700
- Kosten Notuleren vergaderingen AOG	2.000	2.000
- Representatiekosten	1.000	1.000
- Accountantscontrole	5.300	5.300
	42.000	42.000
Totale lasten	339.780	333.510
Resultaat	-	-

De exploitatiebegroting voor de verwerking van slib door HVC stijgt doordat vanaf 2019 de vrijstelling van de afvalstoffenheffing van € 13,11 per ton slib vervalt. Dit is overigens niet zichtbaar in de begroting van de GR.

De garantieprovisie wordt uitbetaald aan de waterschappen. In het geval dat de garantie wordt geeffectueerd wordt de gemeenschappelijke regeling aangesproken. Op grond van artikel 22 van de gemeenschappelijke regeling Slibverwerking worden de deelnemers op basis de begroting slibaanbod 2005 naar rato aangesproken. Dit leidt tot de volgende verdeelsleutel:

Hoogheemraadschap van Delfland:	24%
Hoogheemraadschap van Rijnland:	31%
Waterschap Hollandse Delta:	28%
Hoogheemraadschap van Schieland en de	
Krimpenerwaard:	10%
Waterschap Rivierenland:	7%

4.4. Geprognosticeerde balans

Fout! Ongeldige koppeling.

Bovenstaande balans geeft het bedrag weer van het bezit van de GR in HVC. De verdeling over de verschillende waterschappen wordt toegelicht in paragraaf 4.5.

4.5. Toelichting op de geprognosticeerde balans

Fout! Ongeldige koppeling.

Bijlage 1: Prognose afvoer slib exclusief zand

Onderstaande gegevens zijn de prognose (in tonnen) afgegeven door de waterschappen in juni 2017 (in TON aangeleverde slibkoek).

	prognose juni 2017				
	2018	2019	2020	2021	2022
Delfland	78979	78731	78680	78268	78268
Rijnland	104500	105300	106100	106910	108830
Schieland en de Krimpenerwaard	30154	26112	26292	26476	26659
Hollandse Delta	78418	78418	78418	78418	78418
Rivierenland	21948	21948	14304	12178	12178
	313999	310509	303794	302250	304353

Bijlage 2: Meerjarenraming

Toelichting op de exploitatiebegroting (* €1)	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
Baten					
<i>Garantstellingsprovisie HVC</i>	297.780	292.540	287.310	221.590	189.370
Deze provisie bedraagt 1% van het gegarandeerde leningbedrag van:					
- per 31 december 2017: € 29.151.000					
- per 31 december 2018: € 29.778.000					
<i>Vergoeding lasten secretariaat Gemeenschappelijke Regeling</i>					
- Hoogheemraadschap van Delfland (20%)	8.400	8.400	8.400	8.400	8.400
- Hoogheemraadschap van Rijnland (20%)	8.400	8.400	8.400	8.400	8.400
- Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard (20%)	8.400	8.400	8.400	8.400	8.400
- Waterschap Hollandse Delta (20%)	8.400	8.400	8.400	8.400	8.400
- Waterschap Rivierenland (20%)	8.400	8.400	8.400	8.400	8.400
	42.000	42.000	42.000	42.000	42.000
Totaal baten	339.780	334.540	329.310	263.590	231.370
Lasten					
<i>Garantstellingsprovisie Waterschappen</i>					
De deelnemende waterschappen ontvangen van de NV HVC een garantstellingsprovisie van 1% van het gegarandeerde leningbedrag. Conform artikel 22 van de statuten wordt de garantstellingsprovisie verdeeld naar rato van het aantal aandelen:					
- Hoogheemraadschap van Delfland (95 aandelen)	71.257	70.003	68.752	53.025	45.315
- Hoogheemraadschap van Rijnland (123 aandelen)	92.259	90.636	89.015	68.654	58.671
- Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard (40 aandelen)	30.003	29.475	28.948	22.326	19.080
- Waterschap Hollandse Delta (111 aandelen)	83.258	81.793	80.331	61.956	52.947
- Waterschap Rivierenland (28 aandelen)	21.002	20.633	20.264	15.629	13.356
- Totaal: 397 aandelen	297.780	292.540	287.310	221.590	189.370
<i>Lasten secretariaat Gemeenschappelijke Regeling</i>					
- Inzet uren secretariaat (secretaris, ondersteuning, financiën)	32.000	32.000	32.000	32.000	32.000
- Notuleren vergaderingen GR	1.700	1.700	1.700	1.700	1.700
- Notuleren vergaderingen AOG	2.000	2.000	2.000	2.000	2.000
- Representatiekosten	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000
- Accountantscontrole	5.300	5.300	5.300	5.300	5.300
	42.000	42.000	42.000	42.000	42.000
Totale lasten	339.780	334.540	329.310	263.590	231.370
Resultaat	-	-	-	-	-

VV - verenigde vergadering

Aard Voorstel	VV-Besluitnota	
Vergaderdatum	31-01-2018	Agendapuntnummer 5.09.
Onderwerp	Kadernota BSGR 2018 (nazending aan de VV)	
Collegevergadering	09-01-2018	
VV-commissie	Cie BOD: 17-01-2018	
Portefeuillehouder	H. Pluckel	
Corsanummer	17.117145	
BABS id	8706	
Bijlagen	Samenvatting Kadernota 2018 BSGR	
	Kadernota 2018 BSGR	

(concept) De verenigde vergadering

besluit:

Kennis te nemen van de Kadernota 2018 van de BSGR.

VV-besluitnota

De verenigde vergadering

besluit:

1. Kennis te nemen van de Kadernota 2018 van de BSGR.

Context

De Gemeenschappelijke Regeling Belastingssamenwerking Gouwe-Rijnland (hierna: de BSGR) heeft een Kadernota 2018 opgesteld. De kadernota gaat in op de algemene ontwikkelingen, de ontwikkelingen per programma en de financiële uitgangspunten voor de meerjarenbegroting 2019-2022 van de BSGR.

Voor Rijnland zijn onder andere de volgende ontwikkelingen/uitgangspunten van belang:

- Door de invoering van het kostprijscalculatiemodel wordt de deelnemersbijdrage voor Rijnland hoger. In 2018 wordt het model in gemitigeerde vorm ingevoerd en in 2019 volledig. De VV heeft daar op 20 april 2016 mee ingestemd.
- Door de wijziging van de Invorderingswet kunnen belastingplichtigen vanaf 2019 in plaats van een administratief beroep een bezwaar indienen tegen een uitspraak op een kwijtscheldingsverzoek. Er is nog onzekerheid over de extra kosten hiervan.
- De BSGR staat voor een aantal uitdagingen. Zo dienen de problemen met de basisregistraties opgelost te worden, veranderen de werkprocessen door steeds verdere automatisering van de verwerking van gegevens en dienen de medewerkers voorbereid te worden op die ontwikkeling.

D&H blijft de ontwikkelingen kritisch volgen. Bij de behandeling van de begroting 2019 van de BSGR komen de in de Kadernota genoemde zaken terug en kan de VV een zienswijze hierop geven.

De Kadernota en een samenvatting daarvan, die bij deze besluitnota zijn gevoegd, worden ter kennisneming aan de VV voorgelegd.

Argumenten

1.1 De kadernota is een goed informatiemiddel voor de VV

De kadernota beschrijft alle toekomstige ontwikkelingen rond de BSGR. De VV kan zich aan de hand van de kadernota een goed beeld vormen van die ontwikkelingen.

1.2 De kadernota vormt de basis voor de meerjarenbegroting 2019-2022

De uitgangspunten in de kadernota vormen de basis voor de begroting 2019 en de meerjarenbegroting 2019-2022. Mocht de VV op- of aanmerkingen hebben over de kadernota dan worden die ter kennis gebracht aan de BSGR. De BSGR zal daar dan al vroeg in het begrotingstraject rekening mee houden. Op de begroting 2019 kunt u in uw vergadering van juli aanstaande een zienswijze indienen.

Risico's

Geen.

VV-besluit

De verenigde vergadering van het Hoogheemraadschap van Rijnland,
gelezen het voorstel van dijkgraaf en hoogheemraden van 09-01-2018, kenmerk
17.117145,
en gelet op artikel 67a van de Wet gemeenschappelijke regelingen,

besluit:
Kennis te nemen van de Kadernota 2018 van de BSGR.

Leiden, 31-01-2018.

De verenigde vergadering,

R.A.M. van der Sande
dijkgraaf

C.M. van de Wiel
secretaris

steller
E.T.M. van Kesteren/M.G. Geerts

Leiden
7 december 2017

onderwerp
Kadernota 2018

Samenvatting Kadernota 2018

Voor het begrotingsjaar 2019 wordt vooralsnog geen taakstelling verwacht ten opzichte van 2018. Wel zal in 2019 sprake zijn van een indexering van 2,3% ten opzichte van 2018. Per saldo betekent dit dat de bijdrage van de deelnemers over het begrotingsjaar 2019 met 2,3% verhoogd zal worden ten opzichte van 2018. De financiële kaderstellingen worden verwerkt in de begroting 2019, voor wat betreft de begrotingsjaren 2019 tot en met 2022, en de begrotingswijzigingen van maart 2018, voor wat betreft het begrotingsjaar 2018.

In juni 2015 is het rapport van de commissie Rinnooy Kan verschenen, waarin maatregelen worden voorgesteld om het gemeentelijk belastinggebied te verruimen onder gelijktijdige verlaging van de druk vanuit de rijksbelastingen. Anders dan de verwachting was is dit onderwerp in het huidige regeerakkoord niet verder uitgewerkt. Op het gebied van de waterschapsheffingen lijkt een aanpassing van het belastingstelsel wel aanstaande. De Commissie Aanpassing Belastingstelsel (CAB) zal begin 2018 haar voorstellen voor een toekomstbestendig waterschapsbelastingstelsel presenteren.

De BSGR kiest bij uitbreiding van het aantal taken voor het uitgangspunt "schoenmaker blijf bij je leest". Concreet betekent het dat uitbreiding van het takenpakket alleen mogelijk is met aan belastingtaken gelieerde activiteiten én indien de uitbreiding leidt tot verbetering van doelmatigheid van dienstverlening, vermindering van de kwetsbaarheid, verlaging van de kosten en verbetering van de kwaliteit van de BSGR.

In 2017 is een haalbaarheidsonderzoek uitgevoerd naar de integratie van het BAG-WOZ beheer. Voor zeven van de negen gemeenten zou bezien vanuit operational excellence het nu reeds profijtelijk kunnen zijn de BAG en WOZ samen te voegen. Voor de twee grootste gemeenten zou dit op termijn eveneens een optie kunnen zijn. Dit laatste moet dan wel in het licht worden gezien van de mogelijke ontwikkeling van belastingkantoren naar gegevenshuizen. De conferentie hierover in november 2017 in combinatie met een opgestelde roadmap zou bij voorkeur begin 2018 moeten leiden tot de beslissing een business case op te stellen waarbij de samenvoeging van BAG, WOZ als ook BGT op kosten en baten (financieel als ook kwalitatief) wordt beoordeeld.

Een belangrijke stap die de BSGR heeft gezet is dat de prijs van haar producten kan worden doorgerekend in de vorm van een kostprijscalculatiemodel. In het jaar 2018 wordt nog een gemitigeerde vorm van het model gehanteerd voor de kostenverdeling tussen de deelnemers en vanaf 2019 een zuivere vorm waarbij de deelnemersbijdragen volledig worden bepaald op basis van de uitkomsten van het model.

De verhouding tussen harmonisatie en standaardisatie enerzijds versus maatwerk anderzijds is net als het kostprijscalculatiemodel een belangrijk element in de prijs-kwaliteit verhouding. Harmonisatie en standaardisatie van het belastingbeleid is qua kostenefficiëntie wenselijk, echter qua politieke beleidsvrijheid lastig te realiseren. Deze politieke beleidsvrijheid heeft echter wel een prijs, welke met het kostprijscalculatiemodel berekend kan worden. Medebepalend voor de prijs van de BSGR producten zal de ontwikkeling van de Generieke Digitale Infrastructuur (GDI) zijn. Het Rijk gaat de hiermee gemoeide kosten op basis van het profijtbeginnsel aan haar afnemers waaronder lokale overheden doorbelasten. Gebruik van DigiD en MijnOverheid Berichtenbox gaat daarmee fors geld kosten. In de begrotingswijziging 2018 d.d. maart 2018 en de meerjarenbegroting 2019-2022 zullen deze kosten structureel worden meegenomen.

Advies algemeen bestuur Kadernota 2018

Voor wat betreft de accountantscontrole van de Rapportage Belastingen wordt er vanaf het begrotingsjaar 2016 en volgende jaren volstaan met de ISAE3402 type 2 verklaring in plaats van zowel de assurance-verklaring als ook het ISAE3402 type 2 rapport. De ISAE werkzaamheden hebben ervoor gezorgd dat in 2015 en 2016 een “schone” verklaring is afgegeven ten behoeve van het ISAE3402 type 2 rapport. Jaarlijks wordt het onderliggende ISAE3402-raamwerk besproken (en indien noodzakelijk aangepast) met de betreffende deelnemers en controlerend accountants.

In 2017 zijn de print-, couverteer- en verzenddiensten opnieuw Europees aanbesteed. Voor 2018 vinden Europese aanbestedingen plaats voor facilitaire diensten, telefonie en inhuur uitzendkrachten.

Per 1 januari 2016 geldt de meldplicht datalekken. Inmiddels zijn er rondom de uitlevering van gegevens al maatregelen genomen om te voorkomen dat persoonsgegevens in verkeerde handen vallen. De bescherming van persoonsgegevens zal het komende half jaar binnen de BSGR, net als bij vele andere organisaties, nog een behoorlijke investering vergen om op 25 mei 2018 volledig te kunnen voldoen aan de eisen die door de Europese Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) worden gesteld. Tevens is een afzonderlijk overleg gestart met andere samenwerkingsverbanden om de weg naar de volledige implementatie van de AVG gezamenlijk te lopen.

Het afgelopen jaar heeft voor de afdeling Heffen voornamelijk in het teken gestaan van de ontwikkelingen op het gebied van basisregistraties. Hierbij is de afdeling met een aantal uitdagingen geconfronteerd, die grotendeels toe te rekenen zijn aan een tragere implementatie van de automatisering rondom deze basisregistraties. In eerste instantie verwachtte de BSGR dat door de nieuwe opzet van de basisregistraties veel gegevens geautomatiseerd binnen de belastingadministratie zouden kunnen worden ingelezen, waardoor werkprocessen effectiever en efficiënter zouden gaan verlopen. Als gevolg van de vertragingen heeft deze verbetering zich nog niet voorgedaan. Voornamelijk het gebruikmaken van work-arounds om te komen tot een juiste en volledige verwerking, heeft voor een toenemende tijdsinspanning binnen de afdeling Heffen en applicatiebeheer geleid. Hierbij dienen de bestaande werkprocessen opnieuw te worden geëvalueerd en geherstructureerd. In de toekomst zullen, mede door eventuele doorgroei naar een gegevenshuis, de werkzaamheden verschuiven van een handmatig karakter (invoer) naar meer monitoring van gegevens (controleren). Deze ontwikkeling zal ervoor zorgen dat het personeel dient te beschikken over meer analytische vaardigheden.

De BSGR en dus ook de afdeling I&I volgen de maatschappelijke trend met betrekking tot meer maatschappelijk invorderen, maar willen hierin een duidelijk onderscheid maken tussen niet kunnen en niet willen betalen van aanslagen. De door het bestuur in september 2017 gemaakte keuzes qua soft-invorderen, zullen verder worden vormgeven en geïmplementeerd.

De opschoning van oudere vorderingen zal in 2018 structureel worden gecontinueerd voor aanslagen van belastingjaren ouder dan 5 jaar. De focus zal meer en meer liggen op het beperken van de ‘instroom’ van nieuwe wanbetalers. Dit zal worden gedaan door wanbetalers sneller persoonlijk te benaderen. Tevens zijn nieuwe initiatieven ontwikkeld om het invorderingsproces efficiënter te laten verlopen zoals de inzet van een scanbus en de online module Webis-schuldhulpverlening.

Landelijk zal de wijziging in artikel 25 in de Invorderingswet in 2019 worden ingevoerd. Deze wijziging betekent dat vanaf 2019 op een uitspraak van een kwijtscheldingsverzoek in plaats van een administratief beroep, een bezwaar kan worden ingediend. Met deze mogelijkheid wordt de

Advies algemeen bestuur Kadernota 2018

Invorderingswet gelijk getrokken aan de Algemene Wet inzake Rijksbelastingen. Mogelijk zal deze wijziging voor de BSGR extra kosten met zich meebrengen. Verder zal de focus van de BSGR gericht zijn op het verder stroomlijnen en automatiseren van de processen rondom kwijtscheldingsverzoeken. Door het (digitale) kwijtscheldingsformulier uit te breiden met voorbeeldberekeningen en gerichte vragen omtrent vermogen en eigendom, kunnen burgers op basis van hun eigen antwoorden makkelijker vooraf controleren of zij redelijkerwijs wel/niet in aanmerking zouden kunnen komen voor kwijtschelding.

Juiste en tijdige uitvoering van interne (beheers)maatregelen die zowel voor de Waarderingskamer als voor de ISAE controles de basis zijn voor een goed lopend WOZ-proces, hebben in 2017 geleid tot het predicaat 4**** (goed) bij de Waarderingskamer.

Tal van ontwikkelingen vormen de komende jaren voldoende uitdaging om de kwaliteitsaspecten en efficiency minimaal op het zelfde niveau te houden. Een belangrijke ontwikkeling is de berichtenuitwisseling en verwerking tussen BAG en WOZ alsmede de afnemersfunctionaliteit via de LV-WOZ. Hierbij speelt de 'terugmeldvoorziening' voor de afdeling WOZ een sleutelrol. Vooralsnog lijkt het, mede gezien het planningsschema van Centric, nog wel enige jaren te duren voordat de programmatuur zo is ingericht dat het 'eenmalig inwinnen, meervoudig gebruik' met behulp van digitalisering en basisregistraties ook daadwerkelijk gaat leiden tot meer efficiency en lagere uitvoeringskosten. Tot die tijd zal deze stroom aan gegevens eerder meer dan minder handmatige verwerking, correcties en controles achteraf tot gevolg hebben.

Een andere zichtbare ontwikkeling is die van het ontstaan van gegevenshuizen waarbij een overheidsorganisatie zich specifiek gaat richten op inwinnen, beheren en leveren van informatie uit basisregistraties. Bovenstaande ontwikkelingen leveren (mogelijk) een mooie nieuwe uitdaging op maar doen ook een beroep op nieuwe en andere competenties van onze medewerkers.

Mede door de openbaarheid van de WOZ-waarden vanaf 2017 alsmede de naar verwachting aanhoudende waardeontwikkeling van met name woningen de komende jaren, is de verwachting dat het aantal bezwaarschriften ingediend tegen de WOZ-waarde de komende jaren zal blijven stijgen.

Ook zal de komende jaren de nieuwe Waarderingsinstructie 2017, welke voornamelijk gericht is op interne beheersmaatregelen en zelfsturing, worden geëvalueerd en ontwikkeld. Zowel de gemeenten/belastingorganisaties als de Waarderingskamer zijn nog zoekende naar de meest optimale vorm in deze nieuwe wijze van rapporteren waarbinnen ook de (wettelijke) kwaliteitseisen voldoende zichtbaar blijken.

Belangrijke projecten voor de afdeling WOZ vanaf 2018 betreffen de waterverdedigingswerken, uitbreiding voormeldingen en de overgang naar waarderen op gebruiksoppervlakte.

De managementletter van de accountant over de interim controle 2017 (verkregen in november 2017) geeft aan dat binnen de BSGR sprake is van een effectieve beheeromgeving. De financiële afdeling, het management en de directie hebben veel aandacht voor de begrotings- en verantwoordingscyclus en de actuele ontwikkelingen op het gebied van onder andere wijzigingen in wet- en regelgeving en privacybescherming. De management letter 2017 laat geen noemenswaardige tekortkomingen zien.

De BSGR zal in 2018 en daaropvolgende jaren met name sturen op kwaliteit van het personeelsbestand. Er wordt steeds meer geautomatiseerd en gedigitaliseerd, waardoor de overblijvende taken andere vaardigheden en competenties vragen, zoals een hoger werk- en denkniveau en analytisch vermogen. Strategische personeelsplanning is daarmee essentieel voor het realiseren van de doelstellingen van de BSGR. Met behulp van dit instrument kunnen tijdig maatregelen worden genomen om ongewenste uitstroom te voorkomen en doorstroom te bevorderen om werknemers met specifieke kenmerken te behouden voor de organisatie. Het is de bedoeling dat vanaf 2018 een deel van de flexibele schil wordt omgezet in vaste formatie.

Advies algemeen bestuur Kadernota 2018

De gemaakte cao afspraken voor de nieuwe cao met een looptijd van 1 mei 2017 tot 1 januari 2019 hebben autonoom gevolgen voor onze loonkosten.

De salarissen zijn per 1 augustus 2017 verhoogd met 1% en per 1 januari 2018 stijgen de salarissen nog eens met 1,5%.

Sinds 1 januari 2017 is voor alle medewerkers het IKB (Individueel Keuze Budget) van 16,3% ingevoerd, bestaande uit de vroegere looncomponenten vakantietoeslag, eindejaarsuitkering, bijdrage levensloop en bovenwettelijke verlofuren. Het IKB% wordt per december 2017 verhoogd naar 16,8%. Per 1 juli 2018 stijgt het IKB met 0,25% naar 17,05%.

Als alles volgens planning verloopt, zal de Wet normalisering rechtspositie ambtenaren (Wnra) op 1 januari 2020 in werking treden. Vanaf dat moment is op de rechtspositie van de ambtenaren, enkele uitzonderingen daargelaten, het civiele arbeidsrecht van toepassing. In de toekomst zal de rechtspositie van overheidsmedewerkers daarmee voortvloeien uit de regels van het Burgerlijk Wetboek. De nieuwe regelgeving zal gepaard gaan met een ongekennde operatie van nieuwe wetgeving en een behoorlijke aanpassing van het HRM beleid.

Advies

Het Algemeen bestuur wordt gevraagd:

- Kennis te nemen van de Kadernota 2018;
- In te stemmen met het verwerken van de definitieve financiële kaderstellingen in de begrotingswijziging 2018 en de meerjarenbegroting 2019 – 2022.

Besluit

Kadernota 2018

Inhoud

1.	Inleiding	3
2.	Algemene ontwikkelingen	4
2.1	Strategie.....	4
2.2	ISAE.....	6
2.3	Europese aanbestedingen.....	6
2.4	Privacywetgeving	6
3.	De programma's	8
3.1	Heffen	8
3.2	Informatie & Inning	10
3.3	Waarderen	13
3.4	Directie en Bedrijfsvoering.....	16
4.	Financiële uitgangspunten begroting 2019	19

1. Inleiding

Voor u ligt de Kadernota 2018 met betrekking tot de bedrijfsvoering van de Gemeenschappelijke Regeling Belastingssamenwerking Gouwe-Rijnland (BSGR).

De BSGR is in juli 2009 formeel in werking getreden en is een samenwerkingsverband van het Hoogheemraadschap van Rijnland en de gemeenten Bodegraven-Reeuwijk, Gouda, Katwijk, Leiden, Oegstgeest, Voorschoten, Waddinxveen, Wassenaar en Zoeterwoude.

Het doel van de onderliggende kadernota is om de uitgangspunten voor de begrotingswijziging 2018 en de meerjarenbegroting 2019-2022 weer te geven. Tevens worden in de kadernota de algemene ontwikkelingen en de ontwikkelingen per programma, zoals die op dit moment bekend zijn voor 2018 en verder, beschreven.

Een bijkomend voordeel om in november met een kadernota te komen, vooruitlopend op de Programmabegroting 2019, is dat de deelnemende gemeenten en het Hoogheemraadschap al vroeg in het traject met zienswijzen kunnen komen, zodat gedurende het begrotingstraject hiermee rekening kan worden gehouden.

De uniforme taakstelling voor de gemeenschappelijke regelingen, als aandeel in de neergang van het Gemeentefonds, wordt elk jaar door de bestuurlijke klankbordgroep Financiële kaderstelling namens de gemeenten in de regio Hollands-Midden vastgesteld.

De financiële kaderstellingen worden verwerkt in de begroting 2019, voor wat betreft de begrotingsjaren 2019 tot en met 2022, en de begrotingswijzigingen van maart 2018, voor wat betreft het begrotingsjaar 2018.

Voor het begrotingsjaar 2019 wordt vooralsnog geen taakstelling verwacht ten opzichte van 2018. Wel zal in 2019 sprake zijn van een indexering van 2,3% ten opzichte van 2018. Per saldo betekent dit dat de bijdrage van de deelnemers over het begrotingsjaar 2019 met 2,3% verhoogd zal worden ten opzichte van 2018.

In hoofdstuk 2 worden de algemene ontwikkelingen geschetst, waarna in hoofdstuk 3 wordt ingegaan op de ontwikkelingen per programma. Tenslotte worden in hoofdstuk 4 de financiële uitgangspunten weergegeven.

2. Algemene ontwikkelingen

2.1 Strategie

Vanaf de operationele start van de BSGR in 2011 is er hard gewerkt om op het huidige zeer optimale prijs-kwaliteitsniveau te komen waarop de organisatie nu presteert. Het verkrijgen van het ISAE3402 type II certificaat, een waarborg voor de validiteit en betrouwbaarheid van de belastingprocessen is daar een voorbeeld van. Tot op heden is de BSGR nog steeds de enige belastingorganisatie in Nederland die in het bezit is van deze kwalificatie.

Ook voor de komende jaren zal het behoud van deze certificering centraal staan. Immers, ieder jaar zal opnieuw moeten worden getoetst of de BSGR aan de hoge standaarden van deze certificering blijft voldoen. Certificering is daarmee een belangrijk “unique selling point” in de aansluiting van nieuwe deelnemers bij de BSGR. De certificering is vanaf het begrotingsjaar 2016 des te meer van belang doordat met betrekking tot de belastingrapportage volstaan wordt met uitsluitend de ISAE3402 rapportage.

Kijkend naar ontwikkelingen in de omgeving van de BSGR kan geconstateerd worden dat naast horizontale samenwerking (gemeenten en waterschappen onderling) en verticale samenwerking (gemeenten en waterschappen gezamenlijk) ook opschalingen van bestaande samenwerkingsverbanden aan de orde zijn. Dit vanuit overwegingen van verminderen van de kwetsbaarheid, het verlagen van de kosten en het verbeteren van de kwaliteit van die samenwerkingsverbanden. Hierbij speelt dat waterschappen en gemeenten elkaar ook op andere terreinen opzoeken vanuit de gedachte dat sommige opgaven beter gezamenlijk dan zelfstandig kunnen worden opgelost, bijvoorbeeld als het gaat om het beheer van riolering.

De erkenning dat de opgaven niet alleen opgelost kunnen worden is voor waterschappen en gemeenten een drijfveer om binnen de eigen sector tot nauwere samenwerking te komen, bijvoorbeeld door te kiezen voor ambtelijke en/of bestuurlijke opschaling. Een dergelijke opschaling kan gevolgen hebben voor bestaande samenwerkingsverbanden op het terrein van belastingen, namelijk daar waar fusiepartners in andere verbanden participeren. Er moet dan gekozen worden waar de belastingtaak in de toekomst belegd zal worden.

De afgelopen jaren ontstane concurrentie met private commerciële organisaties lijkt niet door te zetten. Wel lijkt de rol van centrumgemeenten toe te nemen als alternatief voor het onderbrengen van belastingen in een Gemeenschappelijke Regeling.

Opschaling biedt niet alleen kostenvoordelen maar kan ook voorzien in de steeds hogere eisen die gesteld worden aan de kwaliteit van de medewerkers en het “in control” zijn van de interne organisatie. De eisen die gesteld worden aan informatiebeveiliging en privacy vormen daar een onderdeel van.

In het rapport van de commissie Rinnooy Kan uit 2015 werd nog gepleit voor een verruiming van het gemeentelijk belastinggebied. De voorgestelde maatregelen zouden voor de burger budgetneutraal moeten worden doorgevoerd, een verlaging van de druk van de rijksbelastingen onder gelijktijdige verruiming van het gemeentelijke belastinggebied. Het toenmalige kabinet besloot om dit onderwerp door een volgend kabinet verder te laten uitwerken. Opvallend is dan ook dat dit onderwerp in het d.d. 10 oktober jl. gepresenteerde Regeerakkoord op geen enkele wijze meer voorkomt. De verruiming van het gemeentelijke belastinggebied is daarmee wederom op de lange baan geschoven zo lijkt het.

Op het gebied van de waterschapsheffingen lijkt een aanpassing van het belastingstelsel wel aanstaande. De Commissie Aanpassing Belastingstelsel (CAB) zal begin 2018 haar voorstellen voor een toekomstbestendig waterschapsbelastingstelsel presenteren.

Bij dit alles dient echter niet uit het oog te worden verloren dat de BSGR primair een maatschappelijke organisatie is die “dienend” is richting haar deelnemers en burgers. Basiswaarden als eerlijkheid, rechtvaardigheid en billijkheid staan daarbij immer voorop.

Tegen deze achtergrond hanteert BSGR een groeistrategie die in de kern op het volgende neerkomt:

- Groei van het aantal deelnemers is een instrument om tot vermindering van de kwetsbaarheid, tot verlaging van de kosten en tot verbetering van de kwaliteit van de BSGR te komen.

- Daarbij hecht de BSGR aan een verantwoorde, beheerste en gecontroleerde aanpak: organische groei waarbij het belang van de huidige deelnemers voorop staat. Er mag geen sprake zijn van discontinuïteit of afnemende kwaliteit van dienstverlening door (te snelle) groei. Het behoud van de ISAE-verklaring staat daarbij voor de BSGR voorop. Voor de BSGR is daarom een gecontroleerd en beheerst proces van toetreding belangrijk. Nieuwe deelnemers treden 'schoon door de poort' toe, wat betekent dat nieuwe deelnemers hun bestanden op orde hebben, er geen achterstanden zijn en de eisen van de Waarderingskamer op terrein van toezicht geabsorbeerd zijn of kunnen worden. Daarbij moet de BSGR een herkenbare eigen organisatie blijven. Vanuit dat perspectief is uitgangspunt dat nieuwe deelnemers toetreden tot de gemeenschappelijke regeling. Verder brengen nieuwe deelnemers het integrale belastingproces onder, niet slechts een deel ervan.
- De BSGR kiest primair voor groei van het aantal bij het Hoogheemraadschap van Rijnland inliggende gemeenten. Toetreding van een tweede waterschap is ook een mogelijkheid, als dat past binnen de samenwerkingsstrategie van het Hoogheemraadschap in de waterschapssector.

De BSGR kiest bij uitbreiding van het aantal taken voor het uitgangspunt "schoenmaker blijf bij je leest". Concreet betekent het dat uitbreiding van het takenpakket alleen mogelijk is met aan belastingtaken gelieerde activiteiten én indien de uitbreiding leidt tot verbetering van doelmatigheid van dienstverlening, vermindering van de kwetsbaarheid, verlaging van de kosten en verbetering van de kwaliteit van de BSGR.

Koppeling van de BAG en de WOZ-administratie is in het kader van de Landelijke voorziening WOZ verplicht. Daarnaast is er een landelijke ontwikkeling naar implementatie van een werkwijze waarbij de belastingbestanden worden opgebouwd vanuit de basisregistraties. Om die reden voegen steeds meer belastingsamenwerkingen de BAG-taak toe aan hun takenpakket.

Er is in 2017 een haalbaarheidsonderzoek uitgevoerd naar de integratie van het BAG-WOZ beheer. In de vergadering van het AB d.d. 15 juni jl. zijn de uitkomsten hiervan gepresenteerd. Voor zeven van de negen gemeenten zou bezien vanuit operational excellence het nu reeds profijtelijk kunnen zijn de BAG en WOZ samen te voegen. Voor de twee grootste gemeenten zou dit op termijn eveneens een optie kunnen zijn. Dit laatste moet dan wel in het licht worden gezien van de mogelijke ontwikkeling van belastingkantoren naar gegevenshuizen. De conferentie hierover in november 2017 in combinatie met een opgestelde roadmap zou bij voorkeur begin 2018 moeten leiden tot de beslissing een business case op te stellen waarbij de samenvoeging van BAG, WOZ als ook BGT op kosten en baten (financieel als ook kwalitatief) wordt beoordeeld.

De meerwaarde van belastingsamenwerkingen als de BSGR hangt immers in belangrijke mate af van de prijs-kwaliteitsverhouding van de te leveren diensten. Kostenbesparingen mogen niet ten koste gaan van de kwaliteit van de dienstverlening.

Een belangrijke stap die de BSGR heeft gezet is dat de prijs van haar producten kan worden doorgerekend. De door het Algemeen Bestuur van de BSGR vastgestelde kostprijsmethodiek speelt daarbij een grote rol. De kostprijsmethodiek wordt gebruikt voor het verkrijgen van inzicht in de kostenstructuur van de BSGR en wordt gebruikt als sturingselement voor de BSGR zelf, als berekeningsmethodiek voor potentiële nieuwe deelnemers en vanaf het begrotingsjaar 2018 als basis voor de kostenverdeling tussen de deelnemers onderling. In het jaar 2018 wordt nog een gemitigeerde vorm van het model gehanteerd en vanaf 2019 een zuivere vorm waarbij de deelnemersbijdragen volledig worden bepaald op basis van de uitkomsten van het model.

Element in de prijs-kwaliteit verhouding is tevens de verhouding tussen harmonisatie en standaardisatie enerzijds versus maatwerk anderzijds. Harmonisatie en standaardisatie van uitvoering is elementair in een grootschalig productieproces en feitelijk een randvoorwaarde voor toetreding tot de BSGR. Te denken valt hierbij aan bijvoorbeeld betaaltermijnen, betaalwijzen (bijvoorbeeld automatische incasso's vanaf een bepaald bedrag), combineren van aanslagen en dergelijke. Harmonisatie en standaardisatie van het belastingbeleid is qua kostenefficiëntie wenselijk, echter qua politieke beleidsvrijheid lastig te realiseren. Deze politieke beleidsvrijheid heeft echter wel een prijs, welke met het kostprijscalculatiemodel berekend kan worden. Het streven naar harmonisatie staat de mogelijkheid daarmee niet in de weg dat de BSGR ook maatwerk aan haar deelnemers kan en wil leveren. In dat geval zal de BSGR voor de betreffende deelnemer inzichtelijk maken wat daarvan de

kosten zijn ten opzichte van het afnemen van een geharmoniseerd product. Uitgangspunt is daarbij wel dat de deelnemer de integrale kosten voor maatwerk betaalt.

Medebepalend voor de prijs van de BSGR producten zal de ontwikkeling van de Generieke Digitale Infrastructuur (GDI) zijn. Het Rijk gaat de hiermee gemoeide kosten op basis van het profijtbeginsel aan haar afnemers waaronder lokale overheden doorbelasten. Gebruik van DigiD en MijnOverheid Berichtenbox gaat daarmee fors geld kosten. In de begrotingswijziging 2018 d.d. maart 2018 en de meerjarenbegroting 2019-2022 zullen deze kosten structureel worden meegenomen. Duidelijk is in ieder geval dat de BSGR als uitvoeringsorganisatie als gevolg van externe factoren de kosten de komende jaren zal zien oplopen. Was het enkele jaren geleden nog de verwachting dat digitalisering en basisregistraties (die momenteel nog verre van optimaal functioneren) zouden leiden tot meer efficiency en lagere kosten, dan laat helaas de praktijk inmiddels het tegenovergestelde zien. Het tweesporenbeleid in de communicatie richting burgers dat het kabinet voorstaat waarbij er de mogelijkheid is om zowel digitaal als ook per post met de overheid te kunnen blijven communiceren zal, alhoewel begrijpelijk, eveneens een kostenverhogend effect hebben.

2.2 *ISAE*

De BSGR heeft het proces van risicomanagement structureel ingepast in het bestaande beleid. Om invulling te geven aan dit beleid heeft de BSGR een raamwerk ontwikkeld, waarbij de bestaande risico's zijn geïdentificeerd en de bijbehorende beheersmaatregelen zijn geïmplementeerd. Dit raamwerk wordt in de vorm van een ISAE3402 type 2 rapportage jaarlijks gevalideerd door een externe accountant. Naast de ISAE rapportage is de BSGR continu bezig zich verder te ontwikkelen op het gebied van risicomanagement, dit is terug te zien in de implementatie van een management informatiesysteem voor deelnemers (Umanage) en een kostprijscalculatie model.

De ISAE werkzaamheden hebben ervoor gezorgd dat in 2015 en 2016 een "schone" verklaring is afgegeven ten behoeve van het ISAE3402 type 2 rapport. Het behaalde resultaat heeft ertoe geleid dat vanaf het boekjaar 2016 volstaan kan worden met de ISAE3402 type 2 verklaring (in plaats van een controleverklaring op de belastingrapportage in combinatie met het ISAE3402 type 2 rapport). Jaarlijks wordt het onderliggende ISAE3402-raamwerk besproken (en indien noodzakelijk aangepast) met de betreffende deelnemers en controlerend accountants. De besprekingen dienen ter afdekking en afstemming van de controlemaatregelen op deelnemersniveau.

2.3 *Europese aanbestedingen*

In 2017 zijn de print-, couverteer- en verzenddiensten, die vanaf 2013 zijn ondergebracht bij Addcomm Direct BV, Europees aanbesteed. In november 2017 is de Europese aanbesteding afgerond waarbij Jetmail de opdracht toegewezen heeft gekregen. De overeenkomst met Addcomm Direct BV expireert per 31 december 2017.

In 2018 zullen de volgende contracten op basis van omvang en looptijd Europees aanbesteed worden:

- Facilitaire diensten; deze diensten zijn vanaf 1 januari 2014 ondergebracht bij Facicom, gezien de omvang en duur van het contract dient Europees aanbesteed te worden;
- Telefonie; deze diensten zijn vanaf 2015 ondergebracht bij Mtel, gezien de omvang van het contract dient Europees aanbesteed te worden;
- Inhuur uitzendkrachten; sinds 2015 is er een preferred supplier overeenkomst met Olympia uitzendbureau. Op basis van de afname van de afgelopen 2 jaar dient Europees aanbesteed te worden in 2018.

2.4 *Privacywetgeving*

Sinds de invoering van de meldplicht datalekken per 1 januari 2016 heeft de belangstelling voor en de nadruk op de bescherming van persoonsgegevens een enorme vlucht genomen. De bescherming van persoonsgegevens zal het komende half jaar binnen de BSGR, net als bij vele andere organisaties, nog een behoorlijke investering vergen om op 25 mei 2018 volledig te kunnen voldoen aan de eisen die door de Europese Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) worden gesteld.

Inmiddels zijn er rondom de uitlevering van gegevens al maatregelen genomen om te voorkomen dat persoonsgegevens in verkeerde handen vallen:

- gegevensleveringen van deelnemers aan de BSGR waarin persoonsgegevens staan vermeld, worden alleen nog via een beveiligde verbinding uitgewisseld;
- met leveranciers aan de BSGR zijn verwerkersovereenkomsten afgesloten, waarin is aangegeven hoe zij moeten omgaan met de benodigde persoonsgegevens die zij, ten behoeve van de dienstverlening die zij aan de BSGR leveren, van de BSGR ontvangen.
- is de BSGR aangesloten bij de Informatie BeveiligingsDienst.
- alhoewel dit meer omvattend is dan alleen de persoonsgegevens, heeft de BSGR eerder dit jaar een besluit gegevensverstrekking door het dagelijks bestuur vast laten stellen.
- Is door het dagelijks bestuur het ICT beveiligingsbeleid vastgesteld, waarover periodiek vanuit de organisatie aan het bestuur wordt gerapporteerd.

Een aantal van deze maatregelen, als mede op korte termijn verder nog te nemen maatregelen, waarbij bijvoorbeeld gedacht wordt aan het niet meer per mail verstrekken van persoonsgegevens, heeft op alle terreinen gevolgen voor de werkprocessen. Deze laatste maatregel heeft bijvoorbeeld tot gevolg dat er per mail geen financiële gegevens (aanslagbiljetten e.d.) aan de belastingplichtige meer worden verstrekt.

Deze informatie wordt dan nog slechts per post of via de beveiligde verbinding, de digitale balie van de BSGR, verzonden. Naast gevolgen voor het werkproces zal ook de dienstverlening, weliswaar in het belang van de klanten, strikter en mogelijk langzamer verlopen.

Inmiddels is er vanuit het landelijk directeuren overleg van de verschillende samenwerkingsverbanden die gebruik maken van de Centric applicatie een afzonderlijk overleg gestart om de weg naar de volledige implementatie van de AVG gezamenlijk te lopen. Ieder belastingsamenwerkingsverband moet tenslotte hetzelfde pad bewandelen. Daarnaast staan de organisaties sterker als zij ten aanzien van het gebruik van persoonsgegevens op gelijke wijze omgaan met externe partijen, zoals bijvoorbeeld het gebruik van eenzelfde model bij het afsluiten van verwerkersovereenkomsten.

3. De programma's

3.1 Heffen

De verwachtingen over de inhoud van het regeerakkoord Rutte III waren hoog gespannen ten aanzien van mogelijke aanpassingen op het gebied van gemeentelijke heffingen. Immers, het vorige kabinet had de feitelijke invulling van het rapport van de commissie Rinnooy Kan (Betalen betekent bepalen) uit 2015 doorgeschoven naar het nieuw te vormen kabinet. In het regeerakkoord van Rutte III is hierover echter nog geen nadere invulling gegeven. De verwachting is dan ook dat op het gebied van de gemeentelijke heffingen in de komende kabinetsperiode geen ingrijpende wijzigingen zullen gaan plaatsvinden.

Met betrekking tot de waterschapbelastingen is een commissie in het leven geroepen (de commissie Onderzoek mogelijke Aanpassing Belastingdruk waterschappen (CAB)), die onderzoek doet naar hoe op de langere termijn principes als 'de gebruiker/ veroorzaker/ vervuiler/ belanghebbende betaalt' nog beter in de financiering van het waterbeheer kunnen worden toegepast. Hierbij worden in het onderzoek ook andere beleidsvelden en instrumenten dan economische prikkels in ogenschouw genomen. Begin 2018 zullen de voorstellen voor een toekomstbestendig waterschapsbelastingstelsel worden gepresenteerd.

Het afgelopen jaar heeft voor de afdeling Heffen voornamelijk in het teken gestaan van de ontwikkelingen op het gebied van basisregistraties. Hierbij is de afdeling met een aantal uitdagingen geconfronteerd, die grotendeels toe te rekenen zijn aan een tragere implementatie van de automatisering rondom deze basisregistraties. Een aantal factoren ligt hieraan ten grondslag:

- Vooraf zijn uitgangspunten onvoldoende helder en/of éénduidig beschreven, zodat in verschillende basisregistraties vergelijkbare definities verschillend zijn ingevuld;
- Gebrek aan inzicht in het procesmatig samenstellen van aanslagen lokale heffingen bij de bronhouders;
- De softwareleveranciers die de benodigde applicaties moeten leveren kampen met een capaciteitstekort op personeelsgebied. Gevolg is dat deadlines niet zijn gehaald of dat de opgeleverde applicaties kwalitatief achter blijven.

Bovenstaande elementen hebben ervoor gezorgd dat de ingebruikname van een aantal basisregistraties vertraagd is. Onderstaand geeft een korte uiteenzetting van de ontwikkelingen bij de diverse basisregistraties.

De landelijke voorziening WOZ (LV WOZ)

Inmiddels zijn alle gemeentelijke deelnemers van de BSGR aangesloten op de LV WOZ. Vanuit de BSGR worden berichten met de WOZ gegevens aangeleverd aan de LV, de leveranciersrol. De leveringen verlopen naar behoren, echter is nog wel sprake van meerdere foutmeldingen. Deze afwijkingen worden voornamelijk veroorzaakt door:

- Software die nog niet op alle fronten voldoet aan de eisen dan wel nog niet gereed is;
- Verbindingen die niet in alle gevallen stabiel zijn;
- Interpretatieverschillen in de software definities bij de diverse bronhouders en softwareleveranciers.

Om toch tot een volledige verwerking van gegevens te komen worden door applicatiebeheer gebouwde work-arounds (scripting) gebruikt. Dit heeft als gevolg dat een extra tijdsinspanning op de afdeling noodzakelijk is. In de toekomst zullen deze processen meer en meer door de software ondersteund moeten gaan worden, waarbij de focus van de afdeling in de monitoring van verwerking van gegevens zal liggen.

De Basisregistratie Personen (BRP)

Begin juli is door de minister van Binnenlandse Zaken aangegeven dat een verdere ontwikkeling van de BRP niet zal plaatsvinden. Wel heeft de berichtuitwisseling waarmee de BRP werkt een gedaantewisseling ondergaan. Het nieuwe berichtenformat, samen met een nieuw platform, zal in 2018 geïmplementeerd moeten worden om de berichtuitwisseling te kunnen garanderen. Voor de afdeling Heffen heeft deze nieuwe ontwikkeling geen directe gevolgen voor de bestaande processen.

De Basisregistratie kadaster (BRK)

Het proces met betrekking tot gegevenslevering BRK is gedurende 2017 gewijzigd in een dagelijkse levering in plaats van een maandelijkse levering van mutaties van eigendom van onroerende zaken. Voor het verwerken van de dagelijkse berichten is momenteel bij onze leverancier nog geen standaard software beschikbaar. Om toch een juiste en volledige verwerking van mutaties te kunnen garanderen heeft de softwareleverancier een work-around ontwikkeld. Deze work-around zorgt ervoor dat de berichten worden verzameld en daarna als bulk worden verwerkt in de belastingapplicatie. Een tekortkoming is momenteel nog dat het kadaster nog niet in staat is eventuele terugmeldingen van geconstateerde omissies te verwerken, waardoor uitval van berichten blijft bestaan. De huidige werkwijze zorgt voor een extra inspanning op de afdeling Heffen en applicatiebeheer. In 2018 zal door Centric software (planning kwartaal 3) worden uitgeleverd waarbij een gedeeltelijke automatische verwerking van berichtenverkeer zal kunnen plaatsvinden.

Het Handelsregister (HR)

Momenteel is het nog niet mogelijk om de gegevenslevering vanuit het handelsregister rechtstreeks (zonder bewerking) in te lezen in Key2belastingen. In 2017 is software ontwikkeld om via een bewerking toch deze gegevenslevering automatisch in te kunnen lezen, echter het format voor het berichtenverkeer dient nog aangepast te worden. De planning is om de benodigde technische aanpassingen in 2018 door te voeren, om zodoende efficiency binnen het proces aanzienlijk te kunnen verhogen.

In eerste instantie verwachtte de BSGR dat door de nieuwe opzet van de basisregistraties veel gegevens geautomatiseerd binnen de belastingadministratie zouden kunnen worden ingelezen, waardoor werkprocessen effectiever en efficiënter zouden gaan verlopen. Als gevolg van de bovenstaande ontwikkelingen heeft deze verbetering zich nog niet voorgedaan. Voornamelijk het gebruikmaken van work-arounds om te komen tot een juiste en volledige verwerking, heeft voor een toenemende tijdsinspanning binnen de afdeling Heffen en applicatiebeheer geleid. Hierbij dienen de bestaande werkprocessen opnieuw te worden geëvalueerd en geherstructureerd.

De geautomatiseerde gegevensverwerking heeft derhalve in 2017 een grote rol gespeeld in de uitwerking van processen binnen de afdeling Heffen. De verwachting in de komende periode is dat deze trend zich zal doorzetten waardoor de applicatiebeheer een steeds prominentere rol zal vervullen. Voor de afdeling Heffen en tevens de overige afdelingen binnen de BSGR zal deze ontwikkeling meegenomen worden in de invulling van de bestaande formatie.

Het gebruik van de basisregistraties heeft nu en op termijn daarmee consequenties voor de wijze waarop bij de afdeling Heffen de processen zullen worden uitgevoerd. De werkzaamheden verschuiven van een handmatig karakter (invoer) naar meer monitoring van gegevens (controleren). Om ervoor te zorgen dat de afdeling Heffen ook in de toekomst toegesneden is op de uitvoering van haar taken moeten medewerkers zich voorbereiden op deze reeds ingezette ontwikkeling. Deze ontwikkeling is het afgelopen jaar in de POP (Persoonlijk Ontwikkel Plan) gesprekken met de medewerkers teruggekomen. In de gesprekken hebben medewerkers aan kunnen geven welk toekomstbeeld zij voor zichzelf zien en hoe zij zich daarin kunnen ontwikkelen, bijvoorbeeld door middel van scholing.

Vanuit de BSGR worden de verwachte kaders van de toekomstige wijze van uitvoering van de werkzaamheden duidelijk aangegeven. Hierbij speelt ook de ontwikkeling een rol om de uitvoering van meerdere basisregistraties (denk aan BAG, WOZ, e.d.) in één hand te leggen in de vorm van een gegevenshuis. Deze ontwikkeling wordt door de BSGR nauwgezet gevolgd. Een eventuele doorgroei van de BSGR naar een gegevenshuis verhoogt de behoefte aan medewerkers die beschikken over analytische vaardigheden. Vooralsnog zorgen met name de eisen vanuit de Waarderingskamer ervoor dat medewerkers terugkeren in de schoolbanken.

In de komende periode zal bij de afdeling Heffen de nadruk liggen op de doorontwikkeling van de basisregistraties, het verplichte gebruik hiervan en de doorvertaling naar de inzet en competenties op de afdeling.

3.2 Informatie & Inning

De BSGR en dus ook de afdeling I&I volgen de maatschappelijke trend met betrekking tot meer maatschappelijk invorderen, maar willen hierin een duidelijk onderscheid maken tussen niet kunnen en niet willen betalen van aanslagen. De door het bestuur in september 2017 gemaakte keuzes qua soft-invorderen, zullen verder worden vormgeven en geïmplementeerd. Teksten van brieven richting burgers zullen worden aangepast naar een vriendelijkere en zachtere toon, en het taalgebruik zal worden afgestemd op de burger in plaats van veel ambtelijke en juridische taal te gebruiken.

Degenen die niet willen betalen, zullen met name eerder, maar soms ook “harder” dienen te worden aangepakt. De mogelijkheden om (direct) te kunnen betalen zijn er al en worden verder uitgebreid, maar ook de inzet van de deurwaarders zal hier meer en meer op worden bepaald.

Er is in 2017 veel analyse gedaan naar het huidige telefoon selfservice-menu, en hoe dit aansluit bij de wensen van burgers en deelnemers. Het gaat er dan vooral om welke keuzes door burgers het meest worden gebruikt, en welke wijzigingen er in het menu dienen te worden opgenomen.

In het laatste kwartaal van 2017 zullen alle teamcoördinatoren van alle afdelingen gezamenlijk werken aan een verkorting en versimpeling van het telefoonkeuzemenu. Daarnaast zal ook worden gekeken naar de telefonische openingstijden van de BSGR om de service richting burgers verder te vergroten. In 2018 zal er een nieuwe aanbesteding voor de telefonie worden gedaan volgens de Europese aanbestedingsregels.

Burgers kunnen indien gewenst op afspraak langskomen bij het kantoor van de BSGR. Hoewel het aantal bezoekers de afgelopen jaren wel steeds verder terugloopt, blijft dit een contactmogelijkheid voor burgers die gewaardeerd wordt.

Invordering

De opschoning van oudere vorderingen zal in 2018 structureel worden gecontinueerd voor aanslagen van belastingjaren ouder dan 5 jaar. De focus zal meer en meer liggen op het beperken van de ‘instroom’ van nieuwe wanbetalers. Dit zal worden gedaan door wanbetalers sneller persoonlijk te benaderen. Er zal worden gewezen op de mogelijkheden voor het indienen van een verzoek tot kwijtschelding, maar vooral ook op de diverse mogelijkheden van betalen volgens betalingsregelingen. Door nog dichter op het invorderingsproces te zitten en sneller actie te ondernemen, is de verwachting dat dossiers sneller kunnen worden afgewikkeld, wat uiteindelijk zal resulteren in minder oninbare posten.

Eén van de invorderingsprocessen die frequenter zullen worden uitgevoerd in 2018, is het proces van de loonvorderingen. Momenteel wordt dit nog tweemaal per jaar (mei en november) uitgevoerd in verband met het uitkeren van vakantiegelden en/of eindejaarsuitkeringen. Dit zal worden aangepast naar een maandelijks proces om al eerder deelbetalingen te kunnen ontvangen.

Om burgers meer mogelijkheden te bieden met betrekking tot het afspreken van betalingsregelingen en de bijbehorende automatische incasso, zal in 2018 de optie worden ingebouwd om burgers zelf specifiek aan te laten geven op welke dag van de maand de incasso van hun rekening het beste kan plaatsvinden. Een meer klantvriendelijke wijze van invorderen.

De belastingdeurwaarders van de BSGR zijn en blijven onze ogen en oren op straat. Zij kunnen het beste beoordelen welke invorderingsmaatregelen er kunnen worden ondernomen bij wanbetalers. Er zal meer dan voorheen gestuurd worden op opbrengst in plaats van aantallen, en de deurwaarders zullen de door de binnendienst voorbereide dossiers ter plaatse gaan beoordelen.

In het geval dat er nog sprake is van een mogelijkheid om kwijtschelding voor particulieren aan te vragen, werd er tot op heden een kwijtscheldingsformulier afgegeven, waarbij de burger zelf het verzoek tot kwijtschelding kon aanvragen.

In 2018 zullen de deurwaarders de wanbetalers direct een machtigingsformulier voor toestemming tot toetsing bij het Inlichtingen Bureau dienen te laten ondertekenen. De BSGR kan dan in veel gevallen de verdere afhandeling verzorgen zonder dat er wordt afgewacht of de burger zelf deze actie onderneemt. Hiermee kunnen zaken sneller worden afgewikkeld.

Is een kwijtscheldingsverzoek niet (meer) mogelijk, of is een verzoek reeds eerder afgewezen, dan kan er natuurlijk direct (gedeeltelijk) per PIN worden betaald.

Het inzetten van de scan-bus is in 2017 succesvol getest. In 2018 zal de operationele inzet van deze invorderingsmogelijkheid gericht worden toegevoegd.

Schuldhulp / Onvermogen

Hoewel de crisis gelukkig voorbij is, komen helaas nog steeds een behoorlijk aantal burgers in de schuldhelpverlening terecht door het opstapelen van diverse rekeningen. In 2017 is de module Webis-Schuldhelpverlening live gegaan. Instanties die burgers ondersteunen als zij in aanmerking komen voor schuldhelpverlening en zijn aangesloten bij de NVVK (branchevereniging voor schuldhelpverlening en sociaal bankieren), kunnen nu online inloggen en zelf direct diverse zaken voor betreffende burgers regelen in de systemen van de BSGR.

In 2018 staat de implementatie van de module Webis-Bewindvoering gepland om live te gaan. Op dat moment kunnen de bij de CCBR (Centraal Curatele- en Bewindregister) ingeschreven bewindvoerders ook inloggen bij de BSGR en hun bewindvoeringdossiers hierin verder behartigen. Hierbij moet gedacht worden aan (persoonlijke) faillissementen, surseance van betaling en Wet Schuldsanering natuurlijke personen. Door deze mogelijkheid wordt de papierenstroom verminderd.

Kwijtschelding

Landelijk zal de wijziging in artikel 25 in de Invorderingswet in 2019 worden ingevoerd. Deze wijziging betekent dat vanaf 2019 op een uitspraak van een kwijtscheldingsverzoek in plaats van een administratief beroep, een bezwaar kan worden ingediend. Met deze mogelijkheid wordt de Invorderingswet gelijk getrokken aan de Algemene Wet inzake Rijksbelastingen.

De wijziging in de invorderingswet brengt naast een wettelijke behandeltermijn (artikel 236 lid 2 Gemeentewet) van 6 weken, mogelijk extra kosten voor de BSGR met zich mee. Hierbij kan worden gedacht aan :

- Dwangsommen voor het niet na kunnen leven van de behandeltermijn (€ 1.260,- p/s)
- Kosten voor beroepsprocedures
- Griffierechten betalen voor kwetsbare doelgroepen
- Behandelkosten voor bezwaren tegen afgewezen kwijtscheldingsverzoeken door 'No Cure No Pay'-bureaus die zich op deze markt zullen richten (momenteel zijn deze bureaus nog met name gericht op de WOZ-waarde bepaling)

Zodra er meer inzicht is in de hoogte van de extra kosten, zal dit via een begrotingswijziging worden verwerkt.

De focus van de BSGR zal gericht zijn op het verder stroomlijnen en automatiseren van de processen rondom kwijtscheldingsverzoeken.

Het digitaal aanvragen van kwijtschelding, in combinatie met het digitaal aanleveren van ondersteunende documenten was al mogelijk via het digitale contactformulier van de BSGR. Met name studenten maken van deze mogelijkheid gebruik. Toetsing bij het Inlichting Bureau kan momenteel slechts één maal per maand. De terugkoppeling van het Inlichtingen Bureau duurt vervolgens ongeveer 4 tot 6 weken. Ongeveer 25% van de burgers ontvangt een afwijzing omdat er informatie over inkomen/vermogen/auto ontbreekt bij het Inlichtingen Bureau.

In deze gevallen doet de BSGR ná de uitspraak van het Inlichtingen Bureau een generieke opvraag voor ondersteunende gegevens bij betreffende burgers. Door bij deze burgers op basis van de afwijzreden van het Inlichtingen Bureau gericht informatie op te vragen en klanten deze informatie digitaal aan te laten leveren, kan er in een aantal gevallen sneller uitspraak door de BSGR worden gedaan, en kunnen er met name administratieve beroepen worden voorkomen.

Door het (digitale) kwijtscheldingsformulier uit te breiden met voorbeeldberekeningen en gerichte vragen omtrent vermogen en eigendom, kunnen burgers op basis van hun eigen antwoorden makkelijker vooraf controleren of zij redelijkerwijs wel/niet in aanmerking zouden kunnen komen voor kwijtschelding. Hiermee zal dan de instroom van kwijtscheldingsverzoeken die worden afgewezen op basis van voldoende betalingscapaciteit kunnen worden beperkt.

Net als voorgaande jaren zal de BSGR ook in 2018 diverse voorlichtingsavonden organiseren voor (overkoepelende) organisaties van schuldhelpverlening en vrijwilligers om hun wegwijs te maken in de

van toepassing zijnde wetgeving en mogelijkheden tot het indienen van (digitale) kwijtscheldingsverzoeken.

3.3 Waarderen

Juiste en tijdige uitvoering van interne (beheers)maatregelen die zowel voor de Waarderingskamer als voor de ISAE controles de basis zijn voor een goed lopend WOZ-proces, hebben in 2017 geleid tot het predicaat 4**** (goed) bij de Waarderingskamer. Tal van ontwikkelingen vormen de komende jaren voldoende uitdaging om de kwaliteitsaspecten en efficiency minimaal op het zelfde niveau te houden.

Zo heeft de VNG voorgesteld om levering aan de afnemers via de LV-WOZ verplicht te stellen per 1 januari 2019. Nu in 2017 de aansluiting op de LV-WOZ voor alle deelnemende gemeenten binnen de BSGR is gerealiseerd, zullen in de komende jaren in toenemende mate belastingbestanden en bijbehorende werkprocessen moeten worden afgestemd op het afnemen van gegevens vanuit deze basisregistraties. Een complicerende factor hierin is dat de bestaande programmatuur (van Centric) hierop nog volop in ontwikkeling is. Door een aantal samenwerkingsverbanden wordt gezamenlijk meegedacht over de meest efficiënte wijze waarop de programmatuur en gewenste werkprocessen zo goed mogelijk op elkaar afgestemd kunnen worden. Met name de berichtenuitwisseling en verwerking tussen BAG en WOZ staan hierin voor de afdeling WOZ de komende jaren centraal.

De 'terugmeldvoorziening' speelt hierin voor de afdeling WOZ een sleutelrol. Vooralsnog lijkt het, mede gezien het planningsschema van Centric, nog wel enige jaren te duren voordat de programmatuur zo is ingericht dat het 'eenmalig inwinnen, meervoudig gebruik' met behulp van digitalisering en basisregistraties ook daadwerkelijk gaat leiden tot meer efficiency en lagere uitvoeringskosten. Tot die tijd zal deze stroom aan gegevens eerder meer dan minder handmatige verwerking, correcties en controles achteraf tot gevolg hebben. Aansluiting op de LV-WOZ als project was één, in controle zijn op bijbehorende werkprocessen is een volgende. Pas wanneer de validiteit en volledigheid van de gegevensstroom vaststaat, kunnen nu nog handmatige acties in de toekomst geautomatiseerd binnen de verbeterde werkprocessen worden verwerkt.

Om deze reden wordt bij een groeiend aantal belastingsamenwerkingen de BAG-taak toegevoegd aan het takenpakket. Een andere zichtbare ontwikkeling is die van het ontstaan van gegevenshuizen waarbij een overheidsorganisatie zich specifiek gaat richten op inwinnen, beheren en leveren van informatie uit basisregistraties. Gegevens worden hier op uniforme en integrale wijze beheerd waarbij er in meerdere registraties tegelijk wijzigingen kunnen worden doorgevoerd. Beschikbare informatie uit diverse registraties kan relatief eenvoudig aan elkaar worden gekoppeld en/of worden herleid naar kaartmateriaal of tabellen ('geo-data'). Bezien zal worden op welke wijze de in november georganiseerde conferentie over dit onderwerp input biedt voor toekomstige ontwikkelingen op dit gebied en de rol van de BSGR daarin.

Bovenstaande ontwikkelingen leveren (mogelijk) een mooie nieuwe uitdaging op maar doen ook een beroep op nieuwe en andere competenties van onze medewerkers. Analyse van gegevens en kwaliteitscontroles gaan een steeds grotere rol spelen in de vernieuwde werkprocessen met effecten op de bestaande functieprofielen. De belastingmedewerker van de toekomst zal steeds meer over bèta-gerichte competenties moeten beschikken om goed vorm te kunnen geven aan de toekomstige ontwikkelingen. Ook de Waarderingskamer heeft in haar Waarderingsinstructie 2017 nadrukkelijk aandacht gevraagd voor de veranderende benodigde competenties van de WOZ- en Kadastrale medewerkers. De kwaliteit van de werkzaamheden en het eindproduct wordt geacht sterk afhankelijk te zijn van de vakbekwaamheid (en kunde) van de betrokken medewerkers. Deze deskundigheid zal, binnen alle gedefinieerde rollen, aantoonbaar aanwezig moeten zijn op de afdelingen. Een behoorlijk aantal medewerkers op de afdeling WOZ heeft 'deze handschoen al opgepakt' en zijn of gaan aan de slag met het volgen van cursussen en/of opleidingen. Een goede ontwikkeling die zich de komende jaren zal moeten voortzetten!

Minder projectmatig en meer procesmatig werken vereist ook meer specifieke en diepgaande kennis van het belastingproduct van de BSGR. Een deel van de flexibele schil zal mede daarom vanaf 2018 worden omgezet in vaste formatie. Meer structurele/vaste capaciteit is daarnaast ook nodig om met de toegenomen werkdruk de gewenste tijdigheid en kwaliteit te kunnen blijven leveren.

Mede door de openbaarheid van de WOZ-waarden vanaf 2017 alsmede de naar verwachting aanhoudende waardeontwikkeling van met name woningen de komende jaren, is de verwachting dat het aantal bezwaarschriften ingediend tegen de WOZ-waarde de komende jaren zal blijven stijgen. De

NoCure-NoPay bureaus springen niet alleen in op deze ontwikkelingen maar laten hun verdienmodel ook nadrukkelijk los op het vervolgtraject, de beroepsfase. Dit heeft een significante verhoging van het budget kostenvergoeding tot gevolg. Diepgaandere evaluatie op deze procesonderdelen zal voor de toekomst een aantal mogelijke verbeterlagen tot gevolg moeten hebben. Hierin zullen ook de mogelijkheden en gevolgen van een eventuele verrekening van proceskostenvergoeding met een nog van de belastingschuldige te innen bedrag aan gemeentelijke belastingen (openstaande belastingschuld) worden meegenomen. Daarnaast zijn door de wijziging in het Woningwaarderingssysteem, waarin de WOZ-waarde een grotere rol is gaan spelen bij de bepaling van de maximale huurprijs voor woningen in de gereguleerde huursector, tegenstrijdige belangen voor hetzelfde WOZ-object ontstaan. Dit geeft complicaties bij de rechtsbescherming; het vooraf informeren van beide belanghebbenden is mogelijk in strijd met de Wet bescherming persoonsgegevens. De wetgever is aan zet om dit op te lossen; de voorgelegde wijziging van de wet WOZ zal op zijn vroegst per 1 januari 2019 kunnen plaatsvinden.

Ook zal de komende jaren de nieuwe Waarderingsinstructie 2017, welke voornamelijk gericht is op interne beheersmaatregelen en zelfsturing, worden geëvalueerd en ontwikkeld. Zowel de gemeenten/belastingorganisaties als de Waarderingskamer zijn nog zoekende naar de meest optimale vorm in deze nieuwe wijze van rapporteren waarbinnen ook de (wettelijke) kwaliteitseisen voldoende zichtbaar blijken. Resultaten uit zelfevaluaties en beheersmaatregelen spelen een nadrukkelijker rol bij het afleggen van interne en externe verantwoording (accountant, deelnemende gemeenten en belanghebbenden). De Waarderingskamer zal in toenemende mate haar toezicht zoveel mogelijk gaan baseren op deze procesbewakingen, eigen evaluaties en daaruit getrokken conclusies en maatregelen. Daarnaast heeft de Waarderingskamer in haar brief aan de Staatssecretaris (d.d. 29 juni 2017) aangegeven dat zij de actualiteit van de WOZ-administratie alsmede de adequate wijze van onderlinge afstemming op basisadministraties tot één van de speerpunten voor de komende jaren heeft benoemd. Er is op dit moment nog geen geïntegreerde applicatie beschikbaar waarin berichtuitwisseling tussen de BAG en de WOZ (Key2Gebeurtenissen BAG-WOZ) en tussen de BRK en de WOZ (Key2Gebeurtenissen BRK-WOZ) mogelijk is. Totdat deze integratie gerealiseerd is, zal invulling gegeven moeten worden aan (tijdelijke) wijziging van werkprocessen, innovaties en alternatieven op het gebied van gegevensuitwisseling.

Vanaf 2018 zullen de onderstaande grote projecten daarnaast de volledige aandacht vragen:

- **Waterverdedigingswerken**
De Waarderingskamer en de VNG hebben, op basis van recente jurisprudentie, een handreiking gepubliceerd met betrekking tot de toepassing van de vrijstelling Waterverdedigingswerken. Deze jurisprudentie leidt echter tot het ongewenste resultaat dat het woon- of gebruiksgenot niet volledig in de waardering wordt betrokken. Een wetwijziging op dit punt zal naar verwachting niet eerder dan medio 2019 plaatsvinden. Tot die tijd zullen uitvoeringsorganisaties, waaronder de BSGR, de jurisprudentie in de huidige vorm volledig moeten toepassen. Concreet houdt dit in dat de opwerkactie die in 2017 wordt uitgevoerd, naar verwachting in 2019 of 2020 een vervolg zal krijgen. Mogelijk zal een deel van de uitgevoerde werkzaamheden (gedeeltelijk) moeten worden teruggedraaid.
- **Uitbreiding Voormeldingen**
Voorafgaand aan het verzenden van de WOZ beschikkingen belastingjaar 2018 aan belanghebbenden wordt aan 2% van deze populatie (digitaal) inzicht gegeven in de kenmerken van de woningen en de op basis daarvan geprognosticeerde WOZ-waarde. Eigenaren wordt op deze wijze de mogelijkheid geboden om vooraf te reageren. Deze invulling van 'Prettig contact met de Overheid' zal naar verwachting de komende jaren worden uitgebreid over een grotere populatie. Op welke wijze deze vorm van informeel contact in het bestaande herwaarderingproces Woningen kan worden geïntegreerd en welke kosten hiermee gemoeid zijn, zal na de evaluatie van de pilot Voormeldingen duidelijk worden. Deze werkwijze wordt voor grote belanghebbenden (o.a. woningbouwverenigingen, ziekenhuizen, Universiteit Leiden) al een aantal jaren gevolgd. Een verbeterlag op de digitale aanschrijving objectkenmerken zal 'in de slipstream' van deze evaluatie meelopen.
- **Overgang naar waarden op gebruiksoppervlakte**
De verplichting om alle woningen in het kader van de wet WOZ te waarden op gebruiksoppervlakte is per 1 januari 2022 een feit. De doelstelling van de Waarderingskamer is enerzijds betere aansluiting op de markt (huur en verkopen), anderzijds uniformiteit en een

betere aansluiting op de door de overheid ingerichte basisadministraties. Dit zal uiteindelijk moeten leiden tot meer duidelijkheid bij de burgers en efficiëntere, kwalitatief hoogwaardigere administraties ('eenmalige inwinning, meervoudig gebruik').

Afgelopen jaar zijn daartoe al de nodige voorbereidingen getroffen onder andere om kengetallen te verzamelen en te onderzoeken welke tools het meest geschikt lijken te zijn om nauwkeurig en betrouwbaar een deel van deze klus geautomatiseerd uit te kunnen (laten) voeren. Het project zal een tijdrovende en kostbare exercitie worden waarbij innovatieve applicaties in combinatie met bouwdossier-onderzoek en inmeten ter plaatse op een slimme manier zullen moeten worden ingezet. De uitkomsten zullen zowel tegen de WOZ-administratie als tegen de BAG-administratie (welke veelal is opgebouwd uit een conversietabel over de destijds beschikbare gegevens uit de WOZ administratie) aangelegd dienen te worden om uiteindelijk zoveel mogelijk uniformiteit te bereiken. De inspanningen die op dit project worden verricht, zullen ook leiden tot kwaliteitsverbetering van de BAG gegevens op dit punt. Omdat het gegevensbeheer van zowel de BAG als de WOZ (nog) niet integraal georganiseerd is, betekent dit wel dat een nauwe onderlinge samenwerking met de BAG afdelingen voorwaarde is voor een verantwoorde overgang van inhoud naar gebruiksoppervlakte en daarmee voor het slagen van dit omvangrijke project.

Einde 2017 zal een plan van aanpak aan de Waarderingskamer moeten zijn toegezonden.

3.4 Directie en Bedrijfsvoering

Financiën

De managementletter van de accountant over de interim controle 2017 (verkregen in november 2017) geeft aan dat binnen de BSGR sprake is van een effectieve beheeromgeving. De financiële afdeling, het management en de directie hebben veel aandacht voor de begrotings- en verantwoordingscyclus en de actuele ontwikkelingen op het gebied van onder andere wijzigingen in wet- en regelgeving en privacybescherming. De management letter 2017 laat geen noemenswaardige tekortkomingen zien.

Vanwege de geringe omvang van de organisatie en beperkingen van het financiële pakket worden enkele (verbijzonderde) controles op een pragmatische en gegevensgerichte wijze uitgevoerd. De BSGR zal zich blijven inspannen om verdere verbeteringen binnen de processen te bewerkstelligen.

Het Besluit Begroting en Verantwoording voor provincies en gemeenten (BBV) is met ingang van 25 april 2016 gewijzigd. Voor gemeenten gaan de wijzigingen in voor het begrotingsjaar 2017, voor gemeenschappelijke regelingen, aangezien deze de begroting eerder moeten opstellen, voor het begrotingsjaar 2018.

De wijzigingen hebben betrekking op nieuwe taakvelden, nieuwe economische categorieën, verplichte beleidsindicatoren en financiële kengetallen in verband met de introductie van de geprognosticeerde balans. De BSGR zal deze wijzigingen in samenspraak met de accountant doorvoeren binnen de financiële administratie.

Personeelsontwikkeling

Het sturen op kwaliteit van het personeelsbestand blijft in de komende jaren een aandachtspunt. De werkzaamheden dienen immers efficiënt en kwalitatief hoogwaardig uitgevoerd te worden. Er wordt steeds meer geautomatiseerd en gedigitaliseerd, waardoor de overblijvende taken andere vaardigheden en competenties vragen, zoals een hoger werk- en denkniveau en analytisch vermogen. De BSGR verwacht dat als gevolg van deze – ook landelijke - ontwikkelingen flankerend beleid zal moeten worden ingezet en hiervoor is tot en met 2019 budget voorzien. De verwachting is echter dat ook na 2019 flankerend beleid zal moeten worden ingezet gezien de ontwikkelingen in de externe omgeving.

Personeelsontwikkeling draagt bij aan het realiseren van de doelstellingen van de BSGR. Met behulp van een personeelsplanning kan de BSGR de meest optimale inzet nu en in de toekomst creëren; wat zijn gewenste kwaliteiten en wat moet er gebeuren om die kwaliteiten beschikbaar te hebben. Met behulp van dit instrument kunnen tijdig maatregelen worden genomen om ongewenste uitstroom te voorkomen en doorstroom te bevorderen om werknemers met specifieke kenmerken te behouden voor de organisatie. Ook kan gericht gewerkt worden aan scholing. Het gaat daarbij met name om de benodigde kwaliteiten (capaciteiten en competenties) van de medewerkers. Tegelijkertijd past strategische personeelsplanning in het streven van de BSGR om medewerkers te blijven ontwikkelen en te motiveren ('binden en boeien') zodanig dat de organisatiedoelen en –ambities kunnen worden waargemaakt.

In het kader van de strategische personeelsplanning is naast de gesprekscyclus het ontwikkelgesprek ingevoerd, waarbij de medewerker een POP-formulier invult (POP: Persoonlijk Ontwikkel Plan). Het formulier en de (zelf)analyse zijn een instrument om te komen tot een toekomstgericht opleidings- en ontwikkelingstraject voor de medewerkers en te investeren in hun potentieel. Medio 2016 is gestart met deze gesprekken. In 2018 zal, daar waar nodig, in gesprekken opvolging worden gegeven aan afspraken. Tevens is eind 2017 gestart met een opleidingstraject voor de teamcoördinatoren dat naar 2018 doorloopt.

Medewerkers moeten worden voorbereid op hun toekomst, waarbij management en medewerkers samen richting gaan geven aan ontwikkelingskansen. De sleutel voor de BSGR-organisatie is een duurzame inzetbare medewerker. Hieronder wordt verstaan dat de medewerker zo optimaal mogelijk inzetbaar blijft gedurende zijn of haar loopbaan bij de BSGR, afgestemd op de organisatiebehoefte en behoefte van het individu. Dit houdt in een vitale, gemotiveerde, zelfsturende en productieve medewerker. Opleidingen zijn daarbij essentieel en anders dan tot op heden niet langer een vrijblijvende keuze van de medewerker.

Het is de bedoeling dat vanaf 2018 een deel van de flexibele schil wordt omgezet in vaste formatie. Tijdelijke projecten lijken te evolueren naar structurele werkzaamheden (denk bijvoorbeeld aan de eisen vanuit de WAKA) waardoor het kosten-baten technisch interessanter wordt om medewerkers in dienst te nemen. Voorwaarde voor indiensttreding zal wel een assessment zijn waarbij vaardigheden en competenties moeten matchen met de eisen die de toekomstige ontwikkelingen stellen. Het gewenste profiel van een belastingmedewerker zal daarmee verschuiven van een alpha achtergrond naar een meer bèta gerichte achtergrond/affiniteit.

De gemaakte cao afspraken voor de nieuwe cao met een looptijd van 1 mei 2017 tot 1 januari 2019 hebben autonoom gevolgen voor onze loonkosten.

De salarissen zijn per 1 augustus 2017 verhoogd met 1% en per 1 januari 2018 stijgen de salarissen nog eens met 1,5%.

Sinds 1 januari 2017 is voor alle medewerkers het IKB (Individueel Keuze Budget) van 16,3% ingevoerd, bestaande uit de vroegere looncomponenten vakantietoeslag, eindejaarsuitkering, bijdrage levensloop en bovenwettelijke verlofuren. Het IKB% wordt per december 2017 verhoogd naar 16,8%. Per 1 juli 2018 stijgt het IKB met 0,25% naar 17,05%.

Daarnaast zijn in de cao onder andere de volgende afspraken gemaakt:

- Flexibiliteit en zekerheid: Daar waar nodig wordt flexibel personeel ingezet. De gemeentelijke werkgever kan daarbij verschillende soorten dienstverbanden inzetten. De VNG en de vakbonden streven het principe na, dat voor gelijkwaardig werk gelijkwaardige beloning geldt. In deze cao is afgesproken dat medewerkers die in payroll werken, een beloning ontvangen die vergelijkbaar is met een medewerker met een aanstelling. Deze afspraak gaat in op 1 juli 2018.
- Duurzame inzetbaarheid: Partijen willen duurzame inzetbaarheid van medewerkers bevorderen. Het doel is dat medewerkers hun werk goed, gezond en met plezier kunnen blijven doen en daarbij breed inzetbaar blijven. Een leven lang leren wordt daarin steeds belangrijker en zorgt ervoor dat medewerkers hun positie op de arbeidsmarkt behouden en verbeteren. Hierbij neemt de medewerker zelf de regie en het initiatief om te werken aan duurzame inzetbaarheid en de werkgever faciliteert dit proces.
- Verlof: Een belangrijk punt voor de VNG was de harmonisatie van het verlof zodat medewerkers meer keuzevrijheid krijgen om hun verlof in te zetten. Partijen zijn overeengekomen om een nieuwe verlofregeling uit te werken en na overeenstemming over de uitwerking, deze regeling in 2020 op te nemen in de cao.
- Perspectief op de arbeidsmarkt: Partijen hebben afgesproken gedurende de looptijd van de cao 2.000 jongeren aan het werk te helpen bij gemeenten. Ook blijven partijen zich inzetten om meer banen te creëren voor mensen met een arbeidsbeperking. De doelstelling is om tot en met 2023 in totaal 5.250 garantiebanen te realiseren.

In lijn met de landelijke banenafpraak in het kader van de Participatiewet biedt de BSGR sinds medio 2016 werk aan mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Op dit moment is hiervoor 32 uur per week ingevuld. De verwachting is dat dit in 2018 niet verder uitgebreid kan worden en er ook in de komende jaren onvoldoende arbeidsplaatsen geboden kunnen worden aan deze specifieke groep werknemers. Dit heeft te maken met de inhoud van de taken bij de BSGR en de vergaande automatisering en digitalisering. In de praktijk is gebleken dat er bij de BSGR weinig mogelijkheden zijn om functies of taken te creëren die overeenkomen met de eisen vanuit de Participatiewet, temeer daar de facilitaire taken grotendeels zijn uitbesteed. De BSGR realiseert zich dat het niet kunnen voldoen aan de quotumverplichting mogelijk een financiële boete oplevert.

Als alles volgens planning verloopt, zal de Wet normalisering rechtspositie ambtenaren (Wnra) op 1 januari 2020 in werking treden. Vanaf dat moment is op de rechtspositie van de ambtenaren, enkele uitzonderingen daargelaten, het civiele arbeidsrecht van toepassing. In de toekomst zal de rechtspositie van overheidsmedewerkers daarmee voortvloeien uit de regels van het Burgerlijk Wetboek. In het bijzonder zal het arbeidsrecht van het Burgerlijk Wetboek van toepassing zijn op de verhouding tussen de organisatie en de medewerkers.

Voorbeeld daarvan is het vervallen van het eenzijdige aanstellingsbesluit. Op het moment dat de Wnra in werking treedt, zal de aanstelling van de betrokken ambtenaren van rechtswege worden omgezet in een (2-zijdige) arbeidsovereenkomst naar burgerlijk recht. Van deze arbeidsovereenkomst maken deel uit de op het "uur U" ten aanzien van deze ambtenaren bestaande beslissingen, afspraken

en toezeggingen inzake hun arbeidsvoorwaarden. Aangenomen wordt dat deze arbeidsovereenkomst verder zal worden ingevuld door een sectorale cao, net zoals nu doorgaans een sectorale rechtspositieregeling (zoals de CAR/UWO) wordt gevolgd. Voor overheidswerkgevers die de 'normalisering' willen aangrijpen om in bredere zin te vernieuwen is er echter goed nieuws: binnen het civiele arbeidsrecht is er ruimte om een eigen cao te hanteren.

Ten aanzien van de collectieve arbeidsvoorwaarden bepaalt de Wnra dat de bestaande rechtspositieregelingen komen te vervallen op het moment dat de Wnra in werking treedt. Hieraan is toegevoegd dat de bestaande rechtspositieregeling blijft gelden tussen de overheidswerkgever en de ambtenaren 'als ware het een cao', voor zover en voor zolang op het moment dat de Wnra in werking treedt geen cao is gesloten waarbij de betreffende overheidswerkgever partij is.

Het zou goed zijn als er, op het moment dat de Wnra in werking treedt, de nodige cao's tot stand zijn gebracht. Op die manier wordt veel onduidelijkheid over de inhoud van de individuele arbeidsovereenkomst voorkomen. Voor de hand lijkt het te liggen dat de BSGR op wie nu de CAR UWO van toepassing is de cao voor gemeentepersoneel zal gaan volgen.

De nieuwe regelgeving zal gepaard gaan met een ongekende operatie van nieuwe wetgeving en een behoorlijke aanpassing van het HRM beleid.

4. Financiële uitgangspunten begroting 2019

Voor de begroting 2019 en de meerjarenbegroting 2019-2022 volgt de BSGR de financiële kaderstelling zoals deze is vastgesteld door het bestuurlijk overleg financiële kaderstelling gemeenschappelijke regelingen van gemeenten in de regio Hollands-Midden.

Voor de periode 2019-2022 worden de financiële kaderstellingen begin 2018 door de bestuurlijke klankbordgroep vastgesteld. Deze financiële kaderstellingen worden verwerkt in de begroting 2019 voor de begrotingsjaren 2019 tot en met 2022, en indien nodig in de begrotingswijziging maart 2018 voor het begrotingsjaar 2018.

De financiële kaders zien er voor de jaren 2019-2022 als volgt uit:

- De indexering van de deelnemersbijdrage 2019 ten opzichte van 2018 bedraagt 2,3%, dit is inclusief de nacalculatie van de indexering voor 2018 (+0,7%).
- De uniforme taakstelling voor de Gemeenschappelijke Regelingen als aandeel in een mogelijk neerwaartse ontwikkeling van het Gemeentefonds in 2019 bedraagt 0,0%.
- Met betrekking tot de activa zal op lineaire basis worden afgeschreven (in het verleden annuïtair) waarbij geen toerekening meer plaatsvindt van rekenrente.
- Maximaliseren van de algemene reserve tot 3% van de totaal begrote lasten conform het besluit van het Algemeen Bestuur op 19 juni 2013.
- Opnemen van taakvelden in de begroting en jaarrekening conform de doorgevoerde vernieuwingen in de BBV (Besluit Begroting en Verantwoording)
- Indien sprake is van nieuwe wettelijke eisen/taken dan wel uitbreiding van de vraagsturing door deelnemers zullen de financiële consequenties/investeringen hier tijdig en gedetailleerd van in kaart moeten worden gebracht indien de insteek is additionele financiële middelen beschikbaar gesteld te krijgen.

VV - verenigde vergadering

Aard Voorstel	VV-Besluitnota	
Vergaderdatum	31-01-2018	Agendapuntnummer 5.10.
Onderwerp	Clusterkredieten	
Collegevergadering	12-12-2017	
VV-commissie	Cie BOD: 17-01-2018	
Portefeuillehouder	H. Pluckel	
Corsanummer	17.111429	
BABS id	8547	
Bijlagen	Memo clusterkredieten	

(concept) De verenigde vergadering

- De aanvullende spelregels voor clusterkredieten vast te stellen;
- Dat kredieten voortaan in principe als clusterkrediet worden aangeboden aan de VV.

VV-besluitnota

De verenigde vergadering

besluit:

1. De aanvullende spelregels voor clusterkredieten vast te stellen;
2. Dat kredieten voortaan in principe als clusterkrediet worden aangeboden aan de VV.

Context

In de loop der jaren is de omzet van projecten flink gestegen, van zo'n € 40 miljoen naar € 110 miljoen per jaar. Daarmee is ook het aantal kredietaanvragen fors toegenomen. Deze ontwikkeling heeft ertoe geleid dat niet meer voor elk project apart krediet wordt gevraagd.

Inmiddels wordt gewerkt met 3 soorten kredieten (individueel, verzamel of cluster). De omvang van de kredietaanvragen verschilt sterk en varieert van enkele honderdduizenden euro's tot enkele tientallen miljoenen.

Bestuurlijk leeft de wens om meer op hoofdlijnen te sturen en ruimte te maken op de agenda om te spreken over strategische vraagstukken. Daarin past om kredieten in grotere brokken aan te vragen en de lijn die zich ontwikkelt door te zetten.

Dit heeft geleid tot het experiment harmonisatie kredieten waarbij in het kader van vernieuwend besturen, in de periode 2017 – 2018, is gekeken naar welk type kredieten er worden aangevraagd in de VV, welke spelregels hierbij worden gehanteerd en of door middel van harmonisatie de bestuurlijke en bedrijfsmatige sturing en controle verder kan worden verbeterd.

Het experiment is begeleid door de werkgroep Vernieuwend Besturen. Op 22 november 2017 is in de werkgroep het voorstel besproken om voortaan te werken met clusterkredieten.

De essentiële verschillen van clusterkredieten met beide andere vormen (individuele of verzamelkredieten) zijn dat de risicoreserve niet meer per individueel project wordt vastgesteld maar voor het gehele cluster: de clusterrisicoreserve (CRR). Daarnaast bieden clusterkredieten meer flexibiliteit aan POHO en D&H.

De werkgroep, met uitzondering van de vertegenwoordiging van de A&B-fractie, is van mening dat het experiment voldoende houvast biedt om met vertrouwen met clusterkredieten te gaan werken.

Met de spelregels is de werkgroep unaniem akkoord.

Conform de gemaakte procesafspraken worden de aanbevelingen nu ter besluitvorming voorgelegd aan de VV.

De aanbevelingen zijn:

- *kredieten worden voortaan als clusterkrediet aangeboden aan de VV, tenzij er reden is om dat niet te doen*
- *de aanvullende spelregels worden definitief gemaakt*
- *2018 wordt een leerjaar, incl. evaluatie en rapportage*

Argumenten

1.1 De werkwijze sluit aan bij formele verantwoordelijkheden

Voor de werkwijze is aangesloten bij de formele verantwoordelijkheden en bevoegdheden (zie ook bijlage 2 van het meegestuurde voorstel). De hoofdlijn daarvan is:

- VV: sturen op strategisch niveau / op hoofdlijnen: vaststellen WBP, MJP, Begroting
- D&H en POHO: sturen tactisch: uitvoeren Begroting
- DT en organisatie: sturen operationeel

De portefeuillehouder zal in het portefeuillehoufersoverleg met de opdrachtgever proactief de bestuurlijke gevoeligheid bespreken van de clusters.

1.2 De scope wordt geformuleerd op het juiste abstractieniveau

Logischerwijs zullen kredietaanvragen worden gedaan op het niveau van de samenhangende clusters waarbinnen de individuele projecten vallen.

Het algemene bestuur kan zich daardoor concentreren op doelen en effecten en bestuurlijk relevante wijzigingen van de scope en de ambtelijke organisatie op een efficiënte uitvoering. Op die manier verschuift de aandacht van de VV van het sturen op projecten naar het sturen op effecten. Dit biedt ruimte en vertrouwen aan de organisatie zonder de controle te verliezen.

1.3 De spelregels zijn getoetst aan de praktijk

Uit de voorbeelden blijkt hoe de spelregels worden toegepast en, waar dat aan de orde is, hoe de VV wordt geïnformeerd. De spelregels blijken doeltreffend, praktisch en toepasbaar.

2.1 Kredietaanvragen op clusterniveau zijn efficiënt en verantwoord

De mogelijkheid is gecreëerd om de clusterkredietreserve slim in te zetten. De organisatie hoeft niet voor elke kleine (bandbreedte door VV bepaald) wijziging terug naar het bestuur. Maximale transparantie over gemaakte keuzes in uiteindelijke besteding blijft behouden via terugkoppeling in BURAP.

Risico's

1.1 Niet elke kredietaanvraag kan als clusterkrediet worden gedaan

Er zullen altijd nog wel projecten zijn waarvoor het krediet individueel moet worden geregeld. Dat kan bijvoorbeeld zijn omdat het project niet logisch inpasbaar is in een cluster of omdat er een urgente situatie is ontstaan die onmiddellijke kredietverlening vergt. Dit risico zal worden beheerst door het principe "clusterkrediet, tenzij" te hanteren.

Bijlage 1: aanvullende regels voor clusterkredieten

De aanvraag voor een clusterkrediet komt op hoofdlijnen overeen hoe nu een (los) kredietvoorstel aan de VV wordt aangeboden. Voordat het aan de VV wordt aangeboden heeft de indiener voldaan aan hetgeen in de checklist (bijlage 1A) staat.

De minimale eisen aan een clusteruitvoeringskrediet zijn:

- In een clusterkrediet is elk object of asset benoemd. De kredietaanvraag wordt voor het geheel gedaan, niet voor de individuele projecten. Wel moeten alle assets die onderdeel zijn van de kredietaanvraag worden benoemd. Er kan geen krediet aangevraagd worden voor 'nog te benoemen gemalen' of andere onbenoemde assets.
- De clusterkredietraming is altijd gebaseerd op een intern goedgekeurde SSK-raming.
- Voor financiële flexibiliteit en duidelijkheid wordt een termijn verbonden aan het vrijgegeven krediet
- De clusterkredietraming bevat zowel de benoemde als onbenoemde risico's. De onbenoemde risico's mogen niet in je investeringsraming worden opgenomen en vormen de zogeheten clusterrisicoreserve (CRR).
- Als je clusterkrediet minus de clusterrisicoreserve hoger ligt dan hetgeen in de vigerende begroting of MJP is opgenomen, dan geef je aan hoe je dit meerdere gaat financieren.

De aanvullende afspraken zijn:

- Gedurende de looptijd van het projectcluster worden mee- en tegenvallers vereffend via de clusterrisicoreserve; na afloop van het project – en waar mogelijk eerder – wordt krediet teruggegeven.
- OG bespreekt de inzet van de clusterrisicoreserve i.o.m. portefeuillehouder, zowel mee- en tegenvallers als scopewijzigingen
- Poho beslist over grote scopewijzigingen mits die financieel en inhoudelijk passen binnen het projectcluster en beperkte gevolgen voor de planning hebben; poho meldt die aan D&H via het poho-verslag. Kleine scopewijzigingen zijn aan de ambtelijke organisatie
- D&H beslissen over scopewijzigingen buiten het projectcluster maar binnen het programma.
- De VV beslist over scopewijzigingen die niet passen binnen het programma of bij bestuurlijke gevoeligheid.
- De voorgenomen mutaties in de clusterrisicoreserve worden vastgelegd in het zogeheten verzoek-tot-wijzigingsformulier en vervolgens in Prosa.
- Stijgt de investeringsraming voor het cluster, maar blijft het binnen het krediet, dan zorgt de opdrachtgever voor een voorstel waarin dit financieel wordt gedekt. Dit voorstel gaat altijd vergezeld van een (bindend) advies van de financiële adviseur / business controller en zal – waar nodig – door de portefeuillehouder of D&H worden goedgekeurd.

Zoals altijd al bij projecten vindt verantwoording plaats over de besteding van de clusterkredieten via de BURAP en de Jaarrekening en is dus duidelijk aan welk (cluster)project wat is besteed. Bovendien wordt de VV bij incidenten of bestuurlijk relevante scopewijzigingen tussentijds geïnformeerd.

VV-besluit

De verenigde vergadering van het Hoogheemraadschap van Rijnland,
gelezen het voorstel van dijkgraaf en hoogheemraden van 12-12-2017, kenmerk
17.111429,

,

- De aanvullende spelregels voor clusterkredieten vast te stellen;
- Dat kredieten voortaan in principe als clusterkrediet worden aangeboden aan de VV.

Leiden, 31-01-2018.

De verenigde vergadering,

R.A.M. van der Sande
dijkgraaf

C.M. van de Wiel
secretaris

Memo – Ter kennisname

Aan: verenigde vergadering
Van: D&H
Onderwerp: Voorstel clusterkredieten
Datum: 12 december 2017
Corsanr.: 17.107140

1. Doelstelling oefenen met clusterkredieten

De VV heeft op 10 mei 2017 ingestemd met het voorstel 'Ruimte voor strategische discussie'. De VV is daarmee akkoord gegaan om te oefenen met clusterkredieten. Wel gaf de VV een aantal aandachtspunten mee. Zo vindt de VV het belangrijk om stapsgewijs te werk te gaan en periodiek te evalueren aan de hand van zelf vastgestelde evaluatiecriteria. Tot slot moet er meer duidelijkheid komen over de spelregels.

2. Waarom clusterkredieten?

In de loop der jaren is de omzet van projecten fors gestegen, van zo'n € 40 miljoen naar € 110 miljoen per jaar. Daarmee is het aantal kredietaanvragen fors gestegen. Deze ontwikkeling heeft ertoe geleid dat niet meer voor elk project apart krediet wordt gevraagd.

De eerste stap was het bundelen van kleine kredieten tot een verzamelkrediet per bestuursprogramma: voor meerdere kleine projecten wordt dan in 1 aanvraag krediet gevraagd. Deze kredieten zijn onafhankelijk van elkaar.

De tweede stap is het clusterkrediet: dat is een krediet voor een verzameling samenhangende projecten. Kenmerkend is dat dit krediet niet per project wordt gevraagd maar voor het geheel; in het krediet zit ook een risicoreserve voor de projecten gezamenlijk.

Zodoende kennen we nu 3 soorten kredieten (individueel, verzamel of cluster). De omvang van de kredietaanvragen verschilt daardoor sterk en varieert van enkele honderdduizenden euro's tot enkele tientallen miljoenen.

Bestuurlijk leeft de wens om meer op hoofdlijnen te sturen en ruimte te maken op de agenda om te spreken over strategische vraagstukken. Daarin past om kredieten in grotere brokken aan te vragen en de lijn die zicht ontwikkelt door te zetten. Dat is ook bedrijfsmatig efficiënt.

De ontwikkeling is mogelijk omdat we met de invoering van assetmanagement sneller zicht hebben op welke investeringen noodzakelijk zijn, waardoor slimme combinaties in de aanvraag van kredieten mogelijk zijn. Bovendien kunnen we door IPM-sturing op

projecten beter sturen op tijd, kosten en kwaliteit, ook van grotere projecten, waardoor een gecombineerde aanvraag niet leidt tot grotere risico's in de uiteindelijke projectrealisatie.

Nu zich langzaam een landschap ontvouwt van weliswaar minder, maar in omvang grotere kredietaanvragen, is het tijd om tegen het licht te houden of er verdere verbeteringen mogelijk zijn in termen van:

1. Sturen op hoofdlijnen
2. Controle op uitgaven
3. Bedrijfsefficiëntie

Dit heeft geleid tot het experiment harmonisatie kredieten waarbij we in het kader van vernieuwend besturen, in de periode 2017 – 2018, kijken naar welk type kredieten er worden aangevraagd in de VV, welke spelregels we hierbij hanteren en of we door middel van harmonisatie bestuurlijke en bedrijfsmatige sturing en controle verder kunnen verbeteren.

3. Terugblik op oefenjaar 2017

Inleiding

Als indicatie voor de aantallen kredietaanvragen en de spreiding van de omvang is de situatie van 2017 in beeld gebracht.

In dat jaar zijn in de VV 25 kredietaanvragen behandeld, zowel voorbereidings- als uitvoeringskredieten (VK resp. UK).

Na behandeling in de betreffende commissie waren de meeste kredietaanvragen overigens een hamerstuk in de VV. De kredietaanvragen in 2017 betroffen zowel individuele projecten als verzamelkredieten als clusterkredieten:

Cie	Kredieten			omvang	Opmerking
	indiv.	verzamel	cluster		
VGW	3	4	2	VK: 100k – 2.5 M UK: 500k – 15 M	15 M is clusterkrediet
VW	3	5	2	VK: 150k – 2.1 M	VK van 2.1 M is geclusterd
BOD	6	0	0	UK: 150 k – 1.2 M	

Hoe sturen we op de beheersing van de kredieten ?

Met betrekking tot kredieten worden al veel langer spelregels gehanteerd; volledigheidshalve zijn deze in de bijlage 1A opgenomen. Daarmee wordt duidelijkheid aan de voorkant (bij de kredietaanvraag) ingebouwd. Voor de clusterkredieten zijn aanvullende spelregels opgesteld (bijlage 1B).

Voor de werkwijze is aangesloten bij de formele verantwoordelijkheden en bevoegdheden (zie bijlage 2). De hoofdlijn daarvan is:

- VV: sturen op strategisch niveau / op hoofdlijnen: vaststellen WBP, MJP, Begroting
- D&H en POHO: sturen tactisch: uitvoeren Begroting
- DT en organisatie: sturen operationeel

Het essentiële verschil van clusterkredieten met beide andere vormen is dat:

- De risicoreserve niet meer per individueel project wordt vastgesteld maar voor het gehele cluster: de clusterrisicoreserve (CRR). Deze wordt gebruikt om onbenoemde risico's te dekken (N.B. benoemde risico's zitten in de investeringsraming verwerkt). De CRR vormt een percentage van de geraamde kosten en wordt gebruikt om mee- en tegenvallers te vereffenen en om scopewijzigingen uit te financieren.
- Portefeuillehouder en D&H flexibeler kunnen handelen

Het verloop van de clusterrisicoreserve wordt door de opdrachtgever besproken met de portefeuillehouder.

De beslissingsbevoegdheid over scopewijzigingen is opgenomen in de spelregels:

- Over scopewijzigingen binnen het projectcluster beslist portefeuillehouder en informeert D&H
- Over scopewijzigingen binnen het programma beslissen D&H en informeren VV
- Over scopewijzigingen buiten het programma beslist de VV

Nadat het projectcluster volledig is gerealiseerd wordt het restant van het clusterkrediet teruggegeven.

Voorbeelden

Voorbeelden uit de 4 pilotclusters

Voor de pilot zijn 4 clusters van projecten genomen: DIRK, OPAH, watergebiedsplan Noord en de poldergemalen. De kredietaanvragen zijn in 2016 gedaan.

In 2017 hebben zich verschillende zaken voorgedaan waarin de beschreven werkwijze is toegepast:

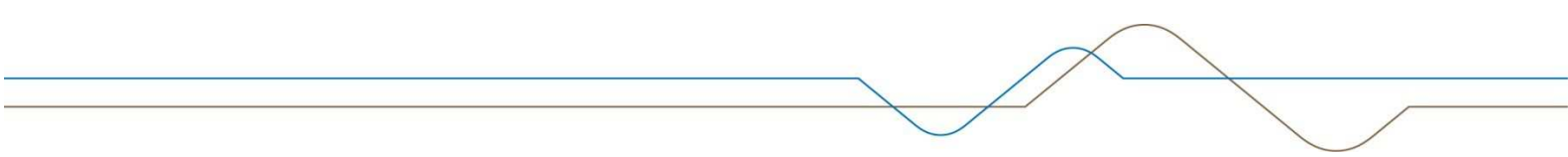
DIRK

Voor het programma 2017 – 2019 is een krediet verleend van € 20 miljoen. Daarin is een CRR opgenomen van € 1.75 miljoen.

Er doet zich nu één scopewijziging voor. 2 Projecten die niet in het programma zitten blijken nu urgent. Op basis van de kredietaanvraag mag de portefeuillehouder projecten "inwisselen". In dit programma kan echter niet meer worden geschoven met projecten. Daardoor was inwisselen geen optie. Wel is er een meevaller. De vraag was daardoor of de 2 urgente projecten konden worden toegevoegd aan de scope en betaald uit de meevaller. Poho heeft geoordeeld dat een meevaller daar niet voor bedoeld is.

OPAH

Voor OPAH is een clusterkrediet van € 30 miljoen beschikbaar. Daarin is een CRR opgenomen van € 4.5 miljoen (hier is uitgegaan van P85 i.p.v. de gebruikelijke P 50). Uit de clusterrisicoreserve worden diverse tegenvallers betaald. De portefeuillehouder wordt geïnformeerd over het verloop van de CRR; de grootste tegenvaller is expliciet besproken. Portefeuillehouder is akkoord. Dit past binnen zijn mandaat (binnen het krediet en inhoudelijk binnen het programma). D&H is geïnformeerd. Rapportage aan de VV volgt in de Burap.

Poldergemalen

Er is 1 voorbereidingskrediet van € 1.6 miljoen voor 22 gemalen. Hierin is een CRR opgenomen van € 200.000.

De uitvoering zal in tranches worden gedaan. De wijze van clusteren van de uitvoeringskredieten wordt nog besproken.

Watergebiedsplan Noord

Voor dit watergebiedsplan is een krediet verstrekt van € 1.5 miljoen. Dit krediet heeft nog meer het karakter van een verzamelkrediet en wordt daarom ook zo behandeld. Er is dus geen sprake van 1 CRR waarin mee- en tegenvallers van de diverse projecten worden vereffend.

Voorbeelden buiten de pilotclusters

Ook buiten de 4 clusters uit de pilot heeft zich een relevante kwestie voorgedaan:

Watergebiedsplan Zuid

In de Cie VW van oktober 2017 was een kredietvoorstel (verzamelkrediet) voor watergebiedsplan Zuid aan de orde. Als onderdeel van dit verzamelkrediet werd een bedrag van € 0,5 mln. teruggegeven wegens scopewijziging (bijdrage aan gemeente Alphen kon worden gehalveerd).

Renovatie awzi Katwijk

Voor de renovatie van de awzi bleek aanvullend krediet nodig. D&H heeft besloten om dit in volle omvang aan te vragen. Een alternatief was een geringer aanvullend krediet aan te vragen en gebruik te maken van een overschot van de renovatie van Leiden Zuid-west en van de rechtmatigheidsmarge van € 500.000. Dit alternatief is afgewezen door D&H op basis van bestuurlijke gevoeligheid. Vervolgens is aanvullend krediet gevraagd aan de VV.

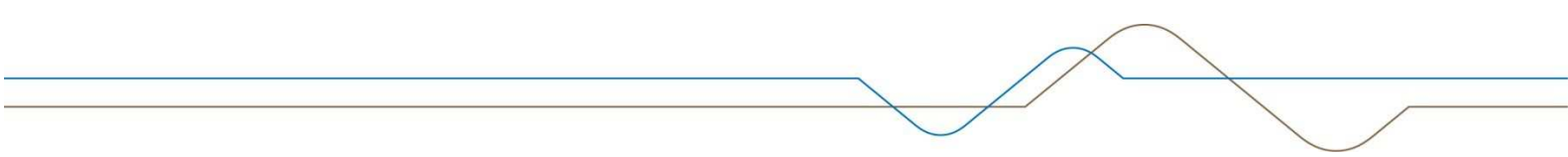
4. Terugblik en evaluatie

Vergroting van de omvang van kredietaanvragen past in de trend van toegenomen jaaromzet van de investeringen en de bestuurlijke behoefte om ruimte te creëren voor strategische discussies. Logischerwijs zullen kredietaanvragen daarom worden gedaan op het niveau van de samenhangende clusters waarbinnen de individuele projecten vallen.

Met betrekking tot de controle op de uitgaven zijn de spelregels aangescherpt en blijken ze te werken: de kaders zijn doeltreffend, praktisch en toepasbaar. Door toepassing van de spelregels is toetsbaar hoe een project past in de kaders. Uit de voorbeelden blijkt hoe de spelregels worden toegepast en, waar dat aan de orde is, hoe de VV wordt geïnformeerd.

Kredietaanvragen op clusterniveau zijn efficiënt en verantwoord wegens:

- de mogelijkheid om clusterkredietreserve slim in te zetten zodat je niet voor elke kleine (bandbreedte door VV bepaald) wijziging terug moet naar het bestuur
- maximale transparantie over gemaakte keuzes in uiteindelijke besteding via terugkoppeling in BURAP.

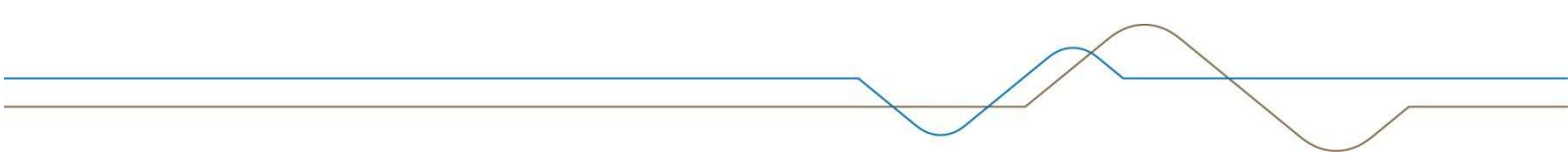
5 Conclusie en aanbeveling

D&H, de portefeuillehouders en de opdrachtgevers zijn tevreden over het werken met clusterkredieten. Bij de aanvraag van een clusterkrediet is een scope geformuleerd op een abstractieniveau waarop de VV kan sturen. Het algemene bestuur kan zich daardoor concentreren op doelen en effecten en bestuurlijk relevante wijzigingen van de scope en de ambtelijke organisatie op een efficiënte uitvoering. Op die manier verschuift de aandacht van de VV van het sturen op projecten naar het sturen op effecten. Dit biedt ruimte en vertrouwen aan de organisatie zonder de controle te verliezen.

De aanbeveling is daarom om de werkwijze met clusterkredieten verder uit te bouwen:

- kredieten worden voortaan als clusterkrediet aangeboden aan de VV, tenzij er reden is om dat niet te doen; een logische orde van grootte voor clusterkredieten lijkt € 10 a € 30 miljoen te zijn voor projectclusters en grote projecten, zoals:
 - Cluster(s) baggerwerken
 - Cluster(s) dijkverbetering regionale keringen keringen (DIRK)
 - Renovaties afvalwatersystemen
 - Cluster(s) poldergemalen
 - Watergebiedsplannen
 - Piekbergingen
 - Boezemgemalen
- de aanvullende spelregels worden definitief gemaakt
- 2018 wordt een leerjaar, incl. evaluatie en rapportage

Kleine individuele kredietaanvragen en verzamelkredieten zullen dan steeds minder voorkomen.

Bijlage 1A: checklist voor alle kredietaanvragen

Nr	Toets	Toelichting
1	Onder welk programma en tactisch doel valt het project?	Hanteer de indeling die voor ieder P&C-document wordt gebruikt.
2	Wat is bijdrage van het project aan de doelstelling van het programma c.q. tactisch doel? Relateer deze bijdrage aan het WBP.	Antwoord moet iets zeggen over te bereiken effecten c.q. de 'outcome' (1)
3	Thema's opnemen in het kredietvoorstel: • Duurzaamheid • Participatie • Innovatie • Deregulering • Dienstverlening	Antwoord moet iets zeggen over te bereiken effecten c.q. de 'outcome' (2). Investerings in ondersteunende of 'softe' producten kennen uiteraard een minder concreet effect
4	In hoeverre worden prestaties verbeterd door het project? In hoeverre wegen de (extra) kosten tegen het hogere rendement?	Antwoord moet iets zeggen over te bereiken resultaten c.q. de 'output'. Licht je antwoorden toe op basis van GOTIK-elementen, verwijs daarbij naar cossanrs. Laat een en ander zien aan de hand van een tijdlijn of tijdspad.
5	Wat zijn de grootste risico's van het project? In hoeverre worden deze beheerst? Wat bepaalt de mate van succes, anders gesteld wanneer is het goed?	Antwoord moet iets zeggen over het afgesproken risicoprofiel, maar ook wanneer het resultaat een zesje is of een acht.
6	In hoeverre is het kredietvoorstel voortgekomen uit business case of soortgelijke beeld- en opinievormende notities? In hoeverre is sprake van (onderbouwde) afwijkingen tussen hetgeen in de opinievormende fase is afgesproken en het voorliggende besluit?	Antwoord moet iets zeggen in hoeverre het BOB-traject is gevolgd, of dat sprake is van een 'buitenkansje'.
7	Welke eerdere Rijnlandse of externe projecten dienen als referentieproject? Wat waren de gedeelde lessen uit een eventueel werkbezoek of dossieronderzoek? Welke zaken maken het project uniek of afwijkend ten opzichte van het referentieproject?	Op die manier wordt niet 'het wiel opnieuw uitgevonden en is sprake van een aantoonbare lerende organisatie.
8	In hoeverre is met de investering rekening gehouden in de lopende begroting of meerjarenraming?	Is de raming niet voldoende, dan moet een en ander financieel gecompenseerd worden onder het motto 'komt er iets bij ...'

Hoogheemraadschap van

Rijnland

Nr	Toets	Toelichting
9	In hoeverre is sprake van een (financiële) bijdrage van derden? Zijn (alle) subsidiemogelijkheden aangeboord?	
10	SSK-raming is verplicht. Hoe hoog is de clusterrisicoreserve?	
11	In hoeverre is in het kredietvoorstel rekening gehouden met de life cycle costs (LCC) en zijn de eventueel te wijzigen exploitatielasten opgenomen in de begroting of meerjarenraming?	In de business case of het voortraject behoort rekening te zijn gehouden met de balans tussen de hoogte van investeringsuitgaven enerzijds en exploitatiekosten anderzijds.

Bijlage 1B: aanvullende regels voor clusterkredieten

De aanvraag voor een clusterkrediet komt op hoofdlijnen overeen hoe nu een (los) kredietvoorstel aan de VV wordt aangeboden. Voordat het aan de VV wordt aangeboden heeft de indiener voldaan aan hetgeen in de checklist (bijlage 1A) staat.

De minimale eisen aan een clusteruitvoeringskrediet zijn:

- In een clusterkrediet is elk object of asset benoemd. De kredietaanvraag wordt voor het geheel gedaan, niet voor de individuele projecten. Wel moeten alle assets die onderdeel zijn van de kredietaanvraag worden benoemd. Er kan geen krediet aangevraagd worden voor 'nog te benoemen gemalen' of andere onbenoemde assets.
- De clusterkredietraming is altijd gebaseerd op een intern goedgekeurde SSK-raming.
- Voor financiële flexibiliteit en duidelijkheid wordt een termijn verbonden aan het vrijgegeven krediet.
- De clusterkredietraming bevat zowel de benoemde als onbenoemde risico's. De onbenoemde risico's mogen niet in je investeringsraming worden opgenomen en vormen de zogeheten clusterrisicoreserve (CRR).
- Als je clusterkrediet minus de clusterrisicoreserve hoger ligt dan hetgeen in de vigerende begroting of MJP is opgenomen, dan geef je aan hoe je dit meerdere gaat financieren.

De aanvullende afspraken zijn:

- Gedurende de looptijd van het projectcluster worden mee- en tegenvallers vereffend via de clusterrisicoreserve; na afloop van het project – en waar mogelijk eerder – wordt krediet teruggegeven.
- OG bespreekt de inzet van de clusterrisicoreserve i.o.m. portefeuillehouder, zowel mee- en tegenvallers als scopewijzigingen
- Portefeuillehouder beslist over grote scopewijzigingen mits die financieel en inhoudelijk passen binnen het projectcluster en beperkte gevolgen voor de planning hebben; portefeuillehouder meldt die aan D&H via het poho-verslag. Kleine scopewijzigingen zijn aan de ambtelijke organisatie
- D&H beslissen over scopewijzigingen buiten het projectcluster maar binnen het programma.
- De VV beslist over scopewijzigingen die niet passen binnen het programma of bij bestuurlijke gevoeligheid.
- De voorgenomen mutaties in de clusterrisicoreserve worden vastgelegd in het zogeheten verzoek-tot-wijzigingsformulier en vervolgens in Prosa.
- Stijgt de investeringsraming voor het cluster, maar blijft het binnen het krediet, dan zorgt de opdrachtgever voor een voorstel waarin dit financieel wordt gedekt. Dit voorstel gaat altijd vergezeld van een (bindend) advies van de financiële adviseur / business controller en zal – waar nodig – door de portefeuillehouder of D&H worden goedgekeurd.

Zoals altijd al bij projecten vindt verantwoording plaats over de besteding van de clusterkredieten via de BURAP en de Jaarrekening en is dus duidelijk aan welk (cluster)project wat is besteed. Bovendien wordt de VV bij incidenten of bestuurlijk relevante scopewijzigingen tussentijds geïnformeerd.

Bijlage 2 Werkwijze

Formele verantwoordelijkheden en bevoegdheden

Voor het toetsen van clusterkredieten (aanvraag en gebruik van het krediet) wordt aangesloten bij de formele verantwoordelijkheden en bevoegdheden.

Verenigde vergadering

De verenigde vergadering stelt het WBP vast. Het WBP wordt vertaald in maatregelen die staan opgenomen in de meerjarenraming (MJP) en de Begroting. Ook deze beide documenten worden vastgesteld door de VV. Bij wet is geregeld dat het vaststellen van de begroting en wijzigingen daarvan niet kan worden overgedragen.

Met het vaststellen van de begroting autoriseert de verenigde vergadering de netto kosten per bestuursprogramma.

Voor investeringen moet dan nog een apart voorstel aan de verenigde vergadering worden gedaan voor de autorisatie van het investeringskrediet (is geregeld in de verordening "beleids- en verantwoordingsfunctie" van het hoogheemraadschap van Rijnland).

D&H

De bestuurlijke verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de maatregelen die zijn opgenomen in de Begroting en het MJP is aan D&H. Zij zorgen er daarbij voor dat de netto-kosten van de programma's en de investeringsuitgaven, zoals geautoriseerd door het algemeen bestuur, niet worden overschreden.

D&H zijn daarbij bevoegd om kredieten met 10 % te overschrijden (met een maximum van € 500.000) zonder toestemming vooraf van de VV. Rapportage gebeurt achteraf.

Voor de uitvoering van maatregelen hebben D&H bestuurlijke thema's benoemd: deze bepalen (mede) de wijze van uitvoering.

Ambtelijke organisatie

De daadwerkelijke realisatie van maatregelen is aan de ambtelijke organisatie. Door middel van de Budgethoudersregeling 2015 zijn de financiële bevoegdheden daartoe geregeld: De opdrachtgever is bevoegd de beschikbaar gestelde kredieten volledig uit te geven, zonder beperking per opdracht. De projectmanager en andere leden van het projectteam hebben gelimiteerde bevoegdheden.

Toetsingskader

Op grond van het bovenstaande is het toetsingskader als volgt:

- Voor de VV vormen het beleid in het WBP en het MJP het toetsingskader: passen de scope en het gevraagde krediet voor een cluster hierin ?
- Voor D&H toetsen vormen de bestuurlijke thema's, de Begroting en de uitgaven per bestuursprogramma het kader.
- Voor de portefeuillehouder vormt het krediet voor het projectcluster het kader. De portefeuillehouder is bestuurlijk verantwoordelijk.

Voor elk gremium geldt dat relevante eerdere besluiten worden meegenomen in de toetsing.

N.B. 1 De SAD is ambtelijk verantwoordelijk, portefeuillehouder is bestuurlijk verantwoordelijk.

De ambtelijke verantwoordelijkheid van de SAD wordt uitgeoefend door de opdrachtgevers; in gevoelige of complexe dossiers neemt de SAD of één van beide andere directeuren een actieve rol.

N.B. 2 De opdrachtgever mag de clusterrisicoreserve benutten. Deze zit niet in de MJP-getallen en is dus niet verwerkt in het tarief. Bij gebruik daarvan zal dus tegelijkertijd dekking moeten worden gevonden.

Het krediet

Aanvraag

In een clusterkrediet is elk object of asset benoemd. Er kan geen krediet aangevraagd worden voor 'nog te benoemen gemalen' of andere onbenoemde assets.

Voor de toetsing en bewaking van het krediet is de kredietaanvraag het belangrijkste document. Daarin wordt aangegeven welke prestatie (de scope) wordt geleverd voor het gevraagde krediet.

Bij het opstellen van de kredietaanvraag wordt aan de hand van een checklist nagegaan of wordt voldaan aan het toetsingskader van VV, D&H en portefeuillehouder.

Na goedkeuring van het krediet wordt de bewaking voortgezet via de gangbare rapportage (Burap).

Gebruik van het krediet

Het krediet wordt opgebouwd uit 3 hoofdelementen:

- "kale" raming: de geraamde kosten voor het werk
- Benoemde risico's: geld voor maatregelen die moeten worden genomen als verwachte risico's echt optreden
- Onbenoemde risico's: geld voor overige risico's; deze post wordt de clusterrisicoreserve genoemd

Het gebruik van het beschikbaar gestelde krediet is primair aan de projectmanager. Bij afwijkingen wordt er opgeschaald naar de opdrachtgever en zo nodig naar portefeuillehouder, D&H of VV:

1. De projectmanager besteedt krediet excl. de clusterrisicoreserve en blijft binnen de scope
N.B. Mee- en tegenvallers worden verwerkt in de clusterrisicoreserve;; na afloop van het project wordt krediet teruggegeven
2. Opdrachtgever (OG) bewaakt dat kosten blijven passen in de business case en geaccordeerd kredietvoorstel
3. OG besteedt de clusterrisicoreserve i.o.m. Portefeuillehouder; portefeuillehouder beslist over grote scopewijzigingen binnen het projectcluster
4. D&H beslissen over scopewijzigingen als die financieel en inhoudelijk passen binnen het programma en beperkte gevolgen voor de planning hebben meldt die aan D&H
5. VV beslist over scopewijzigingen die financieel en/of inhoudelijk en/of qua planning niet passen binnen het programma
6. Bij beperking van de scope wordt tussentijds krediet teruggegeven
7. Rapportage via BURAP en infobulletin

BESPREKINGSVERSLAG

Reg.nr.:
Afdeling Bestuursondersteuning

Betreft: Verenigde Vergadering	Datum bespreking: Woensdag 8 november 2017 13.00 – 16.55 uur Plaats: VV-zaal Opgesteld door: Roswitha Lubbers
Aanwezigen: R.A.M. van der Sande (dijkgraaf, voorzitter) J.C.H. Haan (hoogheemraad) H. Pluckel (hoogheemraad) M. Kastelein (hoogheemraad) M.E.F. Leewis (hoogheemraad) J.J.J. Langeslag (hoogheemraad) C.M. van de Wiel (secretaris) A.J.J. Blijleven (A&B) D.N.I. Kooij (A&B) J.W.N. de Nes (A&B) J.J. Bakker (VVD) J.P. de Vries (A&B) C.H.C. van Steensel-Van Hage (VVD) H.J. Oostwouder (CDA) J.J. Démoed (CDA) E.J. de Vries (CDA) G.H. von Faber (Water Natuurlijk) E.C. de Meijer (Water Natuurlijk) T.O. Fierens (PvdA) E.P. Veenhoven (PvdA) A. van Geest (Algemene Waterschapspartij) N.J.W. Thijssen (Algemene Waterschapspartij) R.H. Kerst (ChristenUnie-SGP) N. van der Plas (ChristenUnie-SGP) M. Bleyie (PvdD) J.C. Boomsma (PvdD) R.F. Schols (50PLUS) J.M. Stoop (Natuurterreinen) Afwezig: R.P.A. van der Meer (A&B) H.A. Meerman (A&B) P.A.M. van der Poel (A&B) J.H. Hermans (VVD) Tevens aanwezig: H. Verdellen, voorzitter rekenkamercommissie Rijnland	
VERSLAG	ACTIE
1. <u>Opening en vaststellen agenda</u> De <u>voorzitter</u> opent de vergadering, heet iedereen van harte welkom en leest de lijst met afwezige VV-leden voor. De heer Blijleven zal rond 15.45 uur vertrekken en mevrouw Bleyie is iets verlaat. De voorzitter zal als eerste de hamerstukken behandelen en aansluitend de bespreekstukken. Overigens benadrukt hij dat de benaming ‘hamerstuk’ niets afdoet aan het belang van het betreffende stuk. Alleen is dit al uitvoerig behandeld in de commissies waarbij alle argumenten zijn gewisseld en zijn de commissies tot de conclusie gekomen dat het bewuste stuk zonder nadere discussie kan worden afgehamerd in de VV. Hij verstaat zelf onder een hamerstuk een stuk, waarover de VV wenst te discussiëren dan wel een stuk waarover een VV-lid via een stemverklaring toch een oordeel wenst te geven. Stemverklaringen mogen niet	

VERSLAG		ACTIE
	oproepen tot nadere discussie, maar dienen de motivatie waarom het betreffende VV-lid voor dan wel tegen is, kort te bevatten. Indien de VV evenwel een mening wil ontlokken aan andere VV-leden dan wel een DB-lid, is het een bespreekstuk.	
2.	<u>Spreekrecht</u> Er zijn geen aanmeldingen ontvangen.	
3.a	<u>Overzicht ingekomen stukken</u> RKC onderzoeksprogramma 2017-2018: de heer <u>Schols</u> citeert pagina 10. Hij veronderstelt dat onder punt 6 ('De onderzoeken moeten bruikbare leereffecten opleveren voor AB en VV') AB zal moeten worden gewijzigd in D&H. De <u>voorzitter</u> zegt dat de onderzoeken bruikbare leereffecten moeten opleveren voor zowel de controlerende VV als ook voor het totaal, inclusief het DB.	
3.b	<u>Mededelingen</u> De heer <u>Langeslag</u> memoreert het besluit van de VV om een kroonbesluit onteigening Haarlemmermeer aan te vragen ten behoeve van de piekberging. Deze is recent verleend. Er wordt nog onderhandeld over een minnelijke regeling. Indien deze onhaalbaar blijkt, zal Rijnland overgaan tot onteigening. De heer <u>Pluckel</u> meldt dat een van de zes door Rijnland ingestuurde inzendingen voor de Waterinnovatieprijs is genomineerd. De <u>voorzitter</u> roept de aanwezigen en al hun vrienden en familieleden op om hun stem via het internet uit te brengen op dit project. De heer <u>Haan</u> zegt dat het gaat om het project verbetering IJsseldijk Gouda. De <u>voorzitter</u> vraagt aandacht voor de uitgereikte brochure: 'Water verbindt, water in omgevingsvisies'. Een gezamenlijke uitgave van de Unie van Waterschappen en WATERVOLK.	
4.	BESLUITVORMINGSNOTA'S	
4.1	<u>Tweede Bestuursrapportage (Burap)</u> Mevrouw <u>Stoop</u> mist het onderwerp 'bodemdaling' in de Burap. De heer <u>Démoed</u> vraagt of zijn gevoel dat de doelstelling inzake de reductie van de schuldenpositie door negatieve ontwikkelingen wat verder uit beeld lijkt te zijn, correct is. In dat geval dient dit gegeven bij de behandeling van de jaarrekening nadrukkelijk te worden behandeld. De heer <u>Kooij</u> heeft tijdens de BOD-vergadering gevraagd waarom in het voorstel bij de behandeling van het surplus van € 6,7 miljoen een nadelig personeelsresultaat wordt genoemd van – € 4,6 miljoen en in de Burap van – € 1 miljoen. Ook vroeg hij waarom de gegevens in het stuk waarover gestemd wordt anders zijn ingedeeld dan in de toelichting en waarom de toelichting ook afwijkt. Voorafgaande aan deze VV werden deze vragen prima beantwoord door de hoogheemraden Pluckel en Kastelein en de heren Waij en Hermans. De personeelslasten dienen te worden opgeknipt in reguliere lasten en kosten voor de inhuur voor projecten. In het voorstel zijn deze beide opgenomen in het exploitatieresultaat hetgeen leidt tot een nadelig resultaat van € 4,6 miljoen (waarvan € 1 miljoen regulier, € 3,6 miljoen inhuur). Die € 3,6 miljoen wordt overgeheveld naar projecten en komen ten laste van de projecten op de balans. Er is dus sprake van een verschuiving van de verlies- en winstrekening naar de balans waardoor deze cijfers niet meer te zien zijn in de verlies- en winstrekening. Tijdens het vooroverleg stelde hij de vraag: waarom zijn de reguliere kosten belangrijker dan de kosten die worden geactiveerd? Daarop was het antwoord dat de geactiveerde kosten in het totale pakket van de projecten vallen. Die liggen op schema en er is dan ook geen extra aandacht aan besteed. De heer <u>Kooij</u> is het hiermee niet geheel eens. Het betreft tenevenallers die toelichting vragen. Er is dan ook besloten om de inhuurlasten in het vervolg niet meer te activeren maar te laten lopen via de exploitatierekening. Zodoende worden deze ook op dezelfde wijze toegelicht. De heer Kooij vraagt tot slot of hij de antwoorden correct heeft geïnterpreteerd. De <u>voorzitter</u> zegt dat de conclusie van de heer <u>Kooij</u> dat alle personeelslasten op de exploitatiebegroting zullen gaan drukken in plaats dat deze deels worden geactiveerd, niet correct is. Voorts heeft de <u>voorzitter</u> begrepen dat de heer <u>Kooij</u> een uitgebreidere toelichting op de financiële stukken op prijs zou stellen. De heer <u>Kooij</u> zegt dat deze conclusie inderdaad klopt en vervolgt zijn betoog. De tenevenallers kunnen	

	VERSLAG	ACTIE
	worden opgevangen door voordeel rente en inhaalafschrijvingen. De heer <u>Kooij</u> meent dat de aanhoudende aandacht voor de noodzaak om de schulden te verlichten, geleid heeft tot het mooie resultaat waardoor ook tegenvallers beter kunnen worden opgevangen. Vandaar dat A&B ervoor pleit om op de ingeslagen weg door te gaan: de verlichting van de schuldpositie waar mogelijk. De heer <u>Langeslag</u> zegt dat bodemdaling alleen is genoemd in de inleiding bij het doel, paragraaf 2.2.1. In de Burap is geen verdere rapportage over bodemdaling opgenomen, omdat er geen specifieke doelstellingen over wenselijke resultaten door Rijnland zijn geformuleerd. Er is wel een informatieve VV geweest, maar er is nog geen beleid geformuleerd. Zodra dit het geval is en er doelstellingen zijn bepaald, zal het onderwerp in de Burap opduiken. Rijnland participeert in het platform 'Slappe bodem' en de hoogheemraad heeft een bestuurlijke kerngroep 'Bodemdaling' geïnitieerd bij de Unie van Waterschappen. Rijnland beraadt zich met diverse andere partijen over verstandig beleid voor alle partijen die met bodemdaling te maken hebben. De heer <u>Pluckel</u> zegt dat Rijnland verder gaat met de verlaging van de schuldpositie. Rond 2026 zal het waterschap uitkomen onder de 300%. Door het direct opnemen van posten in de exploitatiebegroting zal de schuldpositie mogelijk al eerder kunnen worden teruggebracht tot onder de 300%. Nieuwe voorstellen daarvoor zullen aan de VV worden voorgelegd. De heer <u>Kastelein</u> sluit hierbij aan: Rijnland blijft zich inzetten om meer positieve resultaten te boeken zodat de schulden omlaag gebracht kunnen worden. Naar aanleiding van de kanttekening van A&B over de summieri toelichting bij de Burap, waardoor het niet eenvoudig is om aansluiting te maken met de onderliggende stukken, zegt hij toe dat in de toekomst het besluit beter wordt toegelicht. Toezeeggings. Op pagina 44 van de programmabegroting staat: <i>'Het streven is om minder te activeren, rekening houdend met de gestelde andere begrotingskaders. De directie blijft daarom scherp kijken in hoeverre het nu al mogelijk is om minder projecturen te activeren. Bij het MJP 2019-2022 wordt gezien of verdere vermindering stapsgewijs mogelijk is.'</i> Kortom: het streven ligt vast, maar er moet nog het nodige gebeuren om dit ook te realiseren. Mevrouw <u>Stoop</u> zegt dat Rijnland recentelijk door Deltares is uitgeroepen tot Olympisch kampioen bodemdaling omdat Rijnland van alle waterschappen het meeste te maken heeft met bodemdaling. Wanneer wordt het thema geagendeerd? De heer <u>Van Geest</u> stelt voor om een voor de VV toegankelijk dossier 'bodemdaling' aan te gaan leggen gezien de toenemende zorgen en aandacht. De VV dient de gelegenheid te krijgen zich tijdig te kunnen inlezen, voorafgaande aan de discussie. De heer <u>Langeslag</u> zegt dat Rijnland tot kampioen werd uitgeroepen van de Zuid-Hollandse waterschappen. Friesland heeft het meest te lijden van bodemdaling. Maar voor wat betreft het aantal m³ staat Rijnland op de eerste plaats bij de Zuid-Hollandse waterschappen, mogelijk mede een gevolg van de omvang van het gebied van Rijnland. De hoogheemraad bevestigt dat het een zeer belangrijk onderwerp is. Hij is voornemens om hieraan in het eerste kwartaal 2018 in de VV aandacht te besteden. Op de website www.slappebodem.nl (van het gelijknamige platform) kan men zeer veel documentatie vinden. Rijnland is lid van dit platform. Op 9 november staat een tweede zeer druk bezocht symposium geagendeerd. De heer <u>Langeslag</u> zegt toe na te zullen gaan of Rijnland ook los van deze site nog een dossier dient aan te leggen dan wel dat wordt volstaan met een link naar het platform. Toezeeggings. De <u>voorzitter</u> concludeert vervolgens dat het voorstel door de VV is aangenomen.	
4.2	Programmabegroting 2018 De heer <u>Kooij</u> memoreert zijn al tijdens de BOD-vergadering geplaatste kanttekeningen. Pagina 46: de personeelslasten zijn € 6,5 miljoen hoger maar worden ruimschoots gecompenseerd door baten uit goederen en diensten aan derden (€ 8,1 miljoen hoger). Maar de toename uit baten zijn veelal eenmalige meevallers terwijl de hogere personeelslasten structureel lijken te zijn gezien de ambities en taken van Rijnland. Op zijn vraag of hierdoor geen gat in de begroting dreigt te ontstaan de komende jaren, werd geantwoord dat Rijnland meer boekwinsten verwacht in de vorm van – naar de <u>heer Kooij</u> meende te hebben opgevangen – structurele meevallers. De <u>voorzitter</u> corrigeert: het betreft meerjarige incidentele meevallers. De heer <u>Kooij</u> achtte een kanttekening namens A&B op zijn plaats als ten onrechte zou worden verondersteld dat deze situatie zich ook de komende jaren zal voortzetten. Mevrouw <u>Van Steensel</u> zegt dat de vragen die de VVD in de commissie BOD heeft gesteld, afdoende werden beantwoord. De VVD stemt in met de programmabegroting, maar vraagt wel aandacht voor de	

VERSLAG	ACTIE
schuldenlast. Jaren geleden is afgesproken dat deze maximaal 250% zou mogen bedragen, terwijl deze momenteel ruimschoots boven de 300% is uitgekomen. De heer <u>Démoed</u> begint zijn betoog met de conclusie dat het goed gaat met Rijnland. Maar het CDA wil met name focussen op het risico dat ambities worden gestapeld en de gevolgen daarvan. Het WBP 5-programma is al overvol (met projecten, programma's, innovatie en duurzaamheid, communicatie, dienstverlening), nog afgezien van de consequenties van de implementatie van de omgevingswet. Vandaar dat het CDA het college en de VV oproept terughoudend te zijn met het toevoegen van nieuwe taken, mede omdat deze kunnen afleiden van de kerntaken, zoals de schuldenreductie en de matiging van de lasten. Voor de fractie is de breed gesteunde motie zeer actueel en de fractie zal tijdens de bespreking van de jaarrekening dan ook pleiten om eventuele overschotten voor het doel aan te wenden. Het CDA hecht aan een juiste balans tussen doelen en kosten die in rekening worden gebracht bij de inwoners. Het is niet eenvoudig om extra middelen beschikbaar te stellen aan personeel en de organisatie maar soms is dit onvermijdelijk. De fractie wil dan ook alleen mee in een visie van incidenteel dure inhuur naar structureel werken aan de juiste formatie. Met die bril ziet de fractie de huidige voorstellen. Voor de vermindering van de inhuur zijn meer instrumenten nodig. Welk effectief instrument kan het college aanreiken zodat de VV een en ander kan monitoren? Temeer daar de kosten vaak uit projectbudgetten en investeringen worden bekostigd en zodoende onzichtbaar kunnen blijven. De fractie realiseert zich dat de bestaande formatie niet meer past bij de ambities. Vandaar dat zij instemt met de genoemde onderdelen. Toch dient er te worden gekeken naar mogelijkheden om structureel te bezuinigen. Wat zouden de financiële gevolgen zijn als het waterschap meer een regierol neemt in de uitvoering en sommige onderdelen daarvan overlaat aan bedrijven? De fractie stemt in met de voorstellen voor uitbreiding, mits de inhuur structureel wordt teruggebracht en blijvend wordt gekeken of zaken nodig zijn en elders een reductie van de kosten kan worden gerealiseerd. Voorts wil de fractie van het college de toezegging dat er niet meer wordt overgegaan tot activering van personeelslasten. Het CDA ziet dit als oneigenlijk gebruik. De fractie wil werk maken van de Omgevingswet en de rol van het waterschap. Naar aanleiding van het bezoek aan 'Rotterdam resiliënt' roept de fractie het college op om in 2018 poldertafels Omgevingswet te organiseren met andere overheden, maatschappelijke partners en inwoners, om samen te werken aan de noodzakelijke cultuurverandering, gebruikmakend van de gebiedskennis van bedrijven en inwoners. Het uitnodigende karakter van de wet moet centraal worden gesteld. Zodoende kan Rijnland het best invulling geven aan de verantwoordelijkheid van goed rentmeesterschap. Gedacht kan worden aan een bronaanpak in relatie tot schoon water. Het CDA zegt eigenlijk amper iets te merken van de toezegging van het college om werk te maken van erfgoedbeleid. Dit terwijl het culturele erfgoed zo'n wezenlijke rol speelt bij de bewustwording over water. De dijkgraaf is gehouden het waterschap op de kaart te zetten: er is voor hem dus een schone taak weggelegd. Op welke wijze zal de toezegging worden ingevuld? Het CDA vindt voorts het motto van Rijnland 'Droge voeten en schoon water' niet meer compleet. Het zou moeten luiden: 'Droge voeten, schoon en voldoende water', maar het CDA staat open voor een betere marketingaanpak, mits deze aspecten daarin worden meegenomen. Er wordt veel energie gestoken in het van buiten-naar-binnen werken, in vernieuwend besturen, maar het CDA benadrukt dat Rijnland meer lef moet tonen in de omslag van werken naar doen: 'experimenteer en stel bij, ga gewoon aan de slag'. De heer <u>Von Faber</u> zegt dat zijn fractie in zijn algemeenheid instemt met deze programmabegroting. Op pagina 3 staat: 'We zijn nog niet klaar': hiermee wordt gesuggereerd dat Rijnland wel bijna klaar is. De fractie waardeert deze positieve insteek. Voor de fractie zijn de thema's klimaat, energieneutraal en waterkwaliteit van groot belang. De klimaatveranderingen gaan sneller dan verwacht. Regenoverlast en clusterbuiten leiden in Katwijk steeds vaker tot overstort, waardoor ongezuiverd rioolwater in het oppervlaktewater stroomt waar iedereen last van heeft. Nog afgezien van de ecologische schade. Goed rentmeesterschap of beheer vergt in het dichtbevolkte gebied een zeer actief beleid. Centraal staat daarbij de vraag: welke wereld laten wij na? Toch getuigt de tekst op pagina 3 onder het kopje 'Volop bezig' van het nodige optimisme. In 2018 wordt geld gereserveerd voor onderzoek, externe middelen, regiobijeenkomsten en externe samenwerking. Desalniettemin meent de fractie dat extra inspanningen en maatregelen noodzakelijk kunnen blijken te zijn. Rijnland staat de komende twintig jaar voornamelijk voor meer en ook andere uitdagingen dan het waterschap gewend was. Waterkwaliteit wordt belangrijker en Rijnland zet zich hiervoor ook nadrukkelijk actief in. Toch dient Rijnland nog meer te doen. De eigen awzi's zijn een belangrijke oorzaak van de vervuiling (ook van het zwemwater). Eigenlijk had de problematiek die samenhangt met de klimaatverandering veel eerder in de begroting moeten zijn opgenomen, maar de fractie realiseert zich dat niet alles kan en dat er keuzes gemaakt moeten worden. De fractie wil de komende	

VERSLAG	ACTIE
maanden samen met alle fracties concrete invulling geven aan kopje ‘Volop bezig’. Daarbij wil de fractie de problemen en lasten zo min mogelijk vooruitschuiven en zo snel mogelijk adresseren. Via innovatieve, energieneutrale en duurzame oplossingen. De fractie hoopt daarbij op brede steun van de overige fracties. Mevrouw <u>Fierens</u> zegt dat de PvdA instemt met de begroting en de financiële vertaling van de prioriteiten. Toch betreft de fractie het dat Rijnland op onderdelen terughoudend moet opereren: voor waterkwaliteit is bijvoorbeeld slechts een beperkt budget beschikbaar. Maar de thema’s veiligheid (dijkversterking) en de afvalwaterzuivering zijn goed verankerd. De klimaatconferentie in Parijs wordt momenteel vervolgd in Bonn. Aan het begin van de coalitieperiode had niemand kunnen bevroeden dat de klimaatomslag zo snel zou toeslaan. De PvdA vindt het positief dat Rijnland doordrongen is van het feit dat de actualiteit ons inmiddels heeft achterhaald. Zo wordt er via een vertaling in de meerjarenbegroting ingespeeld op de snel wijzigende toekomst. De fractie is zeer positief over de inspirerende bijeenkomsten ‘Wat voor soort hoogheemraadschap willen we zijn?’ en ‘Rotterdam resilient’. Mevrouw Fierens verspreidt vervolgens een artikel uit het blad ‘Vice Versa’ over de wijze waarop Rotterdam invulling geeft aan ‘water in de stad’. De voorbeelden maken deel uit van de Nederlandse bijdrage aan de duurzame ontwikkelingsdoelen. Rijnland zou wat de PvdA betreft moeten aansluiten op de sfeer die het artikel uitstraalt om zodoende antwoorden te vinden op de vele problemen die nu al spelen en gaan spelen in de toekomst. Rijnland dient een waterschap te zijn waar de dagelijkse uitvoering op orde is, maar vanuit de gedragen en verankerde duurzame en klimaatbestendige werkwijze: responsief met een vernieuwend personeelsbeleid, met schaareruimtes (die een bijdrage leveren aan innovaties). Rijnland moet gelegenheid bieden om te experimenteren en te leren. Er moet ook ruimte zijn om de waarden van Rijnland uit te stralen en het ambassadeurschap van de medewerkers. Rijnland draagt dus niet alleen via de projecten in Roemenië en Zuid-Afrika bij aan de werelddoelen, maar ook via de totale benadering, het belang van water, droge voeten, veiligheid en duurzaamheid. De PvdA bedacht gaandeweg als nieuw logo: ‘Water, droge voeten, veiligheid en duurzaamheid’ maar acht nadere discussie hierover zinvol. Tijdens de bespreking van het MJP is een drietal moties ingediend, waarvan een aantal financieel wordt vertaald in de meerjarenbegroting. Mevrouw Fierens verzoekt hoogheemraad Leewis hierop nog even te reageren, met name waar het de Keukenhof-motie betreft. Achterstanden zijn in de commissie BOD besproken, maar de fractie heeft nog enkele punten. In de begroting duikt soms op dat Rijnland te kampen heeft met achterstanden. Die term wordt niet eenduidig geïnterpreteerd. Sommigen zeggen dat er geen sprake is van echte achterstanden, maar dat er een link is met planning. De verwarring bestaat nog steeds, zo is haar gebleken uit gesprekken met diverse hoogheemraden en anderen, hetgeen zou kunnen duiden op verschillende visies. De fractie vindt het noodzakelijk dat er aan het begin van een begrotingsjaar duidelijkheid is over wat er bedoeld wordt met achterstanden met betrekking tot assets. Zij heeft dan ook behoefte aan een helder antwoord dat unaniem gedeeld wordt door D&H. Personeel: de fractie stemt in met de uitbreiding ten behoeve van de inzet voor de gevolgen van klimaatveranderingen en de wateropgaven, maar de fractie kijkt uit naar maatregelen om deze opgaven samen met de buitenwereld en partners te realiseren. Het gesprek daarover dient tijdens de behandeling van de meerjarenbegroting plaats te vinden. Mevrouw Fierens verzocht al om een overzicht van eerder gevraagde bezuinigingen. In de personeelsnota is een deel van het antwoord op het verzoek terug te vinden in de kolom op pagina 7. Maar financiële doorrekeningen ontbreken. Toch wil de fractie dat bezuinigingen in de toekomst wel gekwantificeerd worden in euro’s. Bodemdaling: het platform ‘Slappe bodem’ is uitermate actief en draagt bij aan het waterbewustzijn. Mevrouw Fierens wil nagaan of de toezegging dat hierover een aparte paragraaf in de Burap en de begroting komt, wordt uitgevoerd. De heer <u>Van Geest</u> sluit zich aan bij de kanttekeningen van de PvdA over de duiding van ‘achterstanden’. Hij stelt dat achterstand altijd wordt gedefinieerd naar aanleiding van een begroting die door de VV is vastgesteld. Als daar niet aan wordt voldaan, is er sprake van achterstand. Het college wordt daarop dan ook aangesproken. Hij bestempelt het antwoord dat de PvdA kreeg als een ‘kir-antwoord’ (‘kluitje in het riet’). Tijdens de Burap pleitte de heer Van Geest ervoor om ook positieve afwijkingen in kleur aan te geven in het schema, gezien de gevolgen voor andere takenpakketten en onderdelen van de begroting. De fractie zou graag zien dat tegenvallers – die in de loop der tijd ook wel eens meevallers blijken te zijn – tot verlaging van tarieven leiden. Rijnland is hier nog niet aan gewend, maar de AWP betreft dit aangezien er toch een fors tarief in rekening wordt gebracht bij de inwoners. De AWP vindt dat de hoofdtaken van het waterschap moeten worden benoemd en dat de VV zichzelf daartoe ook dient te beperken. Dit heeft gevolgen voor de inhuur van personeel. In een aantal gevallen kan inhuur van personeel noodzakelijk zijn, maar er dient wel eerst een ‘oud voor nieuw-discussie’ te worden gevoerd. De fractie meent dat de organisatie steeds verder uitdijt, ook omdat de VV steeds nieuwe wensen indient. De heer Van Geest vindt dat evenwel nadrukkelijk	

VERSLAG	ACTIE
moet worden bekeken welke taken Rijnland zou kunnen afstoten/beëindigen. Het activeren van personeelslasten – hoe gebruikelijk ook – leidt tot een versluiering van de kosten. Ook de AWP is dus van mening dat van deze methode met grote terughoudendheid gebruik moet worden gemaakt en dat altijd duidelijk moet worden gemaakt op welke wijze deze kosten onderdeel uitmaken van de totale begroting. De heer <u>Kerst</u> gaat akkoord met de programmabegroting en de voorstellen over de strategische personeelsplanning. Op basis van de grafiek constateert de fractie dat de kosten voor inhuur in 2017 dalen terwijl in de Burap wordt aangegeven dat deze licht stijgen. De grafiek is met name na extrapolatie naar volgende jaren, interessant. Synergie komt een aantal malen voor in de tekst, maar is er een strategie hoe deze met de omgeving kan worden bereikt? Er lopen diverse projecten met andere waterschappen en Rijnland participeert via verbonden partijen. Zijn er wat dat betreft nog ontwikkelingen te melden? Is Rijnland tevreden? Hoe verloopt de regionale samenwerking? Potentieel biedt synergie veel kansen gezien de vele raakvlakken. De fractie pleit voor een integrale benadering en aansturing waar het de vele benoemde risico's betreft. Mevrouw <u>Boomsma</u> memoreert de aandacht die de PvdD tijdens de behandeling van het MJP vroeg in juni 2017 voor de botsing tussen de lange en korte termijn. Rijnland heeft geen zicht op de situatie op de lange termijn: men weet niet hoe de wereld er dan uit ziet, hoe hoog de zeespiegel is en daarmee ook de opgaven van Rijnland en waarop het waterschap de huidige ambities wil realiseren. Daarnaast heeft Rijnland te maken met de korte termijn van planning, control en 5-5-2-2. De fractie vindt het verheugend dat Rijnland lijkt in te spelen op de lange termijn. Zie het strategisch personeelsplan, dat wat de PvdD betreft onderdeel had mogen uitmaken van de begroting. Vanwege de eveneens beschikbaar gestelde nota van toelichting, wil de PvdD iets toevoegen. In de nota staat dat de taken van Rijnland gelijk blijven, maar dat de wijze waarop deze worden uitgevoerd, verandert hetgeen om andere competenties vraagt en meer personeel. Mevrouw Boomsma verwacht dat de taken van Rijnland zullen veranderen: de externe ontwikkelingen zijn groter dan nu algemeen wordt bevat. Er moet worden nagedacht over klimaatverandering, de energie-transitie en de transitie naar een circulaire economie. Dit alles kan leiden tot andere taken. Deze hele omslag vergt tijd terwijl de reguliere taken doorlopen. De ingezette koers en het strategisch personeelsplan vindt zij prijzenswaardig maar de fractie is minder positief over termen als 'het verantwoord minimum' en het inspelen op toekomstige ontwikkelingen in rode letters. Waarom is er gekozen voor een scenario waarin de organisatie de lopende zaken blijft uitvoeren, maar niet kan inspelen op opgaven zoals klimaatadaptatie en energietransitie? De VV moet nog discussiëren over de invulling van deze thema's, maar de ambities zijn reeds in het MJP vastgelegd. De fractie vindt dat met de variant van het verantwoord minimum, het oppakken van deze opgaven op de lange baan wordt geschoven en spreekt dan ook de wens uit dat dit slechts de eerste stap is. De heer <u>Schols</u> zegt dat 50PLUS instemt met de programmabegroting. De op pagina 3 genoemde thema's (klimaatverandering, energieneutraliteit en waterkwaliteit) zullen de nodige inspanningen vergen. De fractie stemt ermee in dat de inhuur wordt beperkt. Hierdoor zal Rijnland minder geld kwijt zijn aan het behoud van werkervaring en kennis. Pagina 4: het grootste deel van de inkomsten van Rijnland wordt besteed aan de waterketen (€ 71 miljoen). De fractie vraagt zich af of het geen tijd is om het begrip 'water' anders te gaan duiden: dat wij kunnen beschikken over water wordt immers als vanzelfsprekend beschouwd, terwijl water in toenemende mate handelswaar wordt. Er wordt door Rijnland € 71 miljoen geïnvesteerd in het schoonmaken van water, dat vervolgens wegvloeit naar zee. De fractie denkt dat er dus een ommezwaai noodzakelijk is in de perceptie van water. Mevrouw <u>Stoop</u> sluit aan bij de kanttekening van de PvdD over het vooruitschuiven van reserveringen op de begroting voor zaken als waterkwaliteit en de klimaatopgaven. Zodoende kan hierop in 2018 geen beleid worden gevoerd omdat deze onderdelen in de begroting ontbreken. Zij roept op om hiervoor ook een reservering op te nemen. De heer <u>Pluckel</u> dankt de fracties voor de brede instemming. Rijnland streeft naar een duurzaam financieel beleid hetgeen een schuldenplafond inhoudt. Het verder laten oplopen van schulden is ook met het oog op de toekomst riskant. De afgelopen jaren zijn diverse lasten vaak geactiveerd. Inmiddels wordt structureel gewerkt aan het stap-voor-stap terugbrengen van deze lasten naar de exploitatiebegroting. Een aantal voorbeelden is terug te vinden in de begroting (waaronder de personeelskosten). Overigens zullen ook de komende jaren nog lasten worden geactiveerd, zij het dus in mindere mate. In de meerjarenbegroting die in 2018 wordt besproken, zullen voorstellen worden opgenomen om een en ander inzichtelijker te maken. Er wordt nu rekening gehouden met hogere opbrengsten. De komende jaren worden nog opbrengsten verwacht van o.a. het vastgoed. Tevens zullen de belastinginkomsten waarschijnlijk stijgen door de groei van de	

VERSLAG	ACTIE
bevolking en de economische ontwikkelingen (huizenprijzen). Er lijkt dus sprake van een stabiele groei. Rijnland blijft kritisch waar het de schulden betreft. Waar het de nieuwe taken betreft, gaat Rijnland eerst het huiswerk goed doen. In het kader van het MJP zal de VV dan ook een besluit nemen over energieneutraliteit. Dit zal leiden tot nieuwe financiële doelstellingen. De inrichting van de organisatie en het personeel maakt hiervan mede onderdeel uit evenals de wijze waarop Rijnland omgaat met de diverse partners (gemeenten, bedrijven, burgerinitiatieven). Ook in 2018 zal de nadruk liggen op van 'buiten-naar-binnen-werken' en de participatie. Dit heeft gevolgen voor de organisatie van Rijnland en de inzet van capaciteit. In het kader van het MJP zullen voorstellen worden ingediend. Er wordt overigens al intensief overlegd met de gemeente Haarlemmermeer over de strategische samenwerkingsagenda, waaronder een driejarig uitvoeringsprogramma. Er wordt gesproken over de afstemming van de investeringen. Voor baggeren en maaien staat ook een gezamenlijk bestek uit in de hoop deze werkzaamheden gezamenlijk goedkoper en duurzamer te kunnen uitvoeren. Hiervoor is afstemming tussen Rijnland en de gemeente een voorwaarde. De portefeuillehouder verwacht dat deze intensievere samenwerking geleidelijk aan zal leiden tot het beheersen van de kosten. Rijnland leert uiteraard van anderen, zie de conferentie in Rotterdam. Nadat de <u>voorzitter</u> heeft aangegeven dat hoogheemraad Kastelein de vragen over achterstanden zal beantwoorden, zegt mevrouw <u>Fierens</u> dat zij hierop graag ook een reactie van de portefeuillehouder financieën verwacht. Ook wil zij nog graag een antwoord van de heer Pluckel op haar vraag over de omzetting van bezuinigingen in harde euro's zodat deze inzichtelijk worden. De heer <u>Pluckel</u> zegt toe dat ervoor gezorgd zal worden dat de bezuinigingen transparant worden gemaakt. Met het nieuwe financiële systeem zal dit eenvoudiger te realiseren zijn. Toezegging. Definitie achterstanden: er is indertijd in het kader van WBP 5 geconstateerd dat er achterstanden bestonden. Er wordt hard gewerkt aan het inlopen daarvan. Tijdens deze exercitie wordt het waterschap evenwel geconfronteerd met zaken die voor die tijd niet waren (te) voorzien: zie de staat waarin de awzi's zich bevinden. In het kader van het assetmanagement vergen de werkzaamheden dan op een eerder dan voorzien moment, investeringen. Door de noodzakelijke werkzaamheden ook uit te voeren, worden hogere kosten op een later tijdstip voorkomen. Het betreft dus deels onvoorziene zaken. De intentie om in de lopende collegeperiode alle achterstanden in te lopen, staat hiermee dus onder druk. De heer <u>Von Faber</u> vat samen: 'achterstand betekent dus: niet voorzien'. De heer <u>Pluckel</u> herhaalt dat tijdens het wegwerken van de achterstanden blijkt dat sommige assets meer onderhoud behoeven dan indertijd ingeschat. Maatregelen zijn derhalve noodzakelijk op basis van voortschrijdend inzicht. Mevrouw <u>Fierens</u> verzoekt de andere portefeuillehouders ook te reageren, zodat de VV vervolgens een definitie kan formuleren die voor iedereen duidelijk is. Achterstanden moeten zichtbaar zijn in de begroting en dat is nu niet zo. De <u>voorzitter</u> wijst dit verzoek af omdat het college immers met één mond spreekt. Hij wijst erop dat de achterstanden uit het verleden op basis van een planning worden afgewerkt. Verloopt dat volgens planning, dan is dat dus ook conform de begroting. Maar gaandeweg wordt Rijnland regelmatig geconfronteerd met onvoorziene omstandigheden waarvoor dan extra kredietaanvragen aan de VV worden voorgelegd. Daarmee worden dus de onzekerheden ingelopen. De <u>voorzitter</u> zegt toe dat het college de vraag over de achterstanden en de definitie schriftelijk zal beoordelen, zodat deze definitie ook 'toekomstbestending' is. Toezegging. De heer <u>Kastelein</u> hoopt dat het bezoek aan Rotterdam een bezielende uitwerking zal hebben op Rijnland ten gunste van 'vernieuwend besturen'. Hij is het met de fracties eens dat het waterschap de focus nadrukkelijk ook op de toekomst gericht moet hebben. Het supplement resultaatgericht sturen is een voorbeeld van het vernieuwend besturen. Hierin wordt de voortgang van de watergebiedsplannen toegelicht. Het is de bedoeling een dergelijk overzicht te maken van alle inhoudelijke programma's, zodat de planning duidelijk wordt, alsmede de stand van zaken. Als de watergebiedsplannen voor 20% op orde zijn, zou gesteld kunnen worden dat er een achterstand is van 80%. Maar gezien het tijdspad dat nog loopt tot 2028, is er dus geen achterstand aan de orde. In de nota van toelichting op de SPP zijn de processen beschreven: men zou die aspecten 'die enigszins schuren' kunnen aanduiden als achterstand. Hoewel het college zich bedient van andere bewoordingen om dit begrip aan te duiden, is men het volstrekt met elkaar eens. De 5-5-2-2 discussie betreft het perspectief ook voor de langere termijn. Het waterschap moet betaalbaar blijven. De perspectieven die er op de langere termijn zijn, moeten ook op kortere termijn kunnen worden betaald. Juist door de schulden terug te dringen, kunnen toekomstige generaties het waterschap ook in de toekomst nog betalen. Op dit moment valt niet te voorzien hoe de economische	

VERSLAG	ACTIE
omstandigheden op termijn zijn. Er is dus geen tegenstelling tussen korte en lange termijn. Uit de door de heer Kerst aangehaalde grafiek blijkt inderdaad dat de lijn omhoog gaat, maar de lijnen naderen elkaar gaandeweg. Hieruit blijkt dat het de intentie is om de inhuur terug te dringen en meer vast en tijdelijk personeel in dienst te nemen/houden. De heer <u>Kerst</u> stelt dat dit dus betekent dat de inhuur relatief afneemt. De heer <u>Kastelein</u> bevestigt dit. In antwoord op de vragen van het CDA over de inhuur, zegt de heer <u>Kastelein</u> toe dat in de Burap de operatie van inhuur naar vast personeel zal worden opgenomen. Toezegging. Het college heeft overigens afgesproken om de efficiency de komende jaren te gaan weergeven, mede in relatie met de ontwikkeling van het team 2020. Hij verwijst hiervoor naar de toelichting op pagina 7. Er wordt bekeken hoe de overhead kan worden teruggedrongen en hoe er efficiënter kan worden gewerkt. Mede met het oog daarop zullen er resultaatmanagers worden aangesteld om de resultaatgerichtheid van de organisatie te versterken. In antwoord op de vraag van mevrouw Boomsma, zegt de heer <u>Kastelein</u> dat er inderdaad sprake is van een spanningsveld tussen de lange en korte termijn. Enerzijds dringt de VV aan op betaalbaarheid en efficiënte inzet van personeel. Anderzijds is er sprake van nieuwe ambities. Het college vindt het opgestelde scenario zowel verantwoord als een minimum: Rijnland wil de organisatie 'zo lean en mean mogelijk' inrichten. Er is dan ook gekozen voor de middelste variant 'verantwoord minimum'. De heer <u>De Vries</u> vraagt of de heer Kastelein hiermee stelt dat er dus wel degelijk ruimte is voor het ontwikkelen van nieuw beleid. De heer <u>Kastelein</u> zegt dat er ruimte is in de ontwikkeling. Er is een proces afgesproken: de uitkristallisering van de discussie zal in het kader van de MJP-discussie plaatsvinden in het voorjaar van 2018. Dan moet worden bepaald hoe het ontwikkelingstraject van het nieuwe beleid zich vertaalt en wat de consequenties daarvan zijn. Het is dus niet zo dat Rijnland de processen over klimaat en energie stil legt omdat er geen medewerkers beschikbaar zijn. Mevrouw <u>Leewis</u> reageert op de kanttekeningen over de aandacht voor waterkwaliteit en energie. Samenvattend luidt de stand van zaken: 'We zijn er nog niet, maar er is licht aan de horizon.' In de voorliggende begroting staan nog geen financiële noch personele voorstellen op nieuw beleid: de discussie daarover in het college loopt intussen volop. De voorstellen zullen in maart door de VV worden behandeld. Tijdig genoeg voor het MJP. Bij energie als waterkwaliteit ligt Rijnland overigens vrijwel op het omslagpunt van beeldvorming naar oordeelsvorming. Zowel het college als de projectteams zijn met deze materie volop bezig. Mevrouw <u>Leewis</u> stelt dat er niet in alle gevallen gedacht wordt aan meer financiële middelen/personeel. Er lijken ook andere keuzes te worden gemaakt, met name waar het de wijze waarop Rijnland dient om te gaan met de omgeving en de partners in het gebied, hetgeen naadloos aansluit bij het andere uitgangspunt waar het van 'van buiten-naar-binnen', betreft. Dat geldt ook voor de al gevoerde discussie over het type waterschap dat Rijnland wil zijn. Zij ziet uit naar de strategische discussies. In de aangenomen motie werd opgeroepen om de samenwerking met de Keukenhof te zoeken en om te kijken of hier voorbeeldtuinen zouden kunnen worden gerealiseerd met het oog op waterbewustzijn. Mevrouw <u>Leewis</u> vond de suggestie zinvol, maar de motie leek het college overbodig omdat er al gesprekken liepen met o.a. de Keukenhof en Rijnland altijd nadrukkelijk openstaat voor overleg met de Keukenhof en andere organisaties. Er is evenwel met de Keukenhof nog geen concrete voortgang geboekt. De heer <u>Haan</u> ziet de zuivering via de awzi's ook als onderdeel van de oplossing. Rijnland probeert immers optimaal te zuiveren, hetgeen ten goede komt aan de zwemwaterkwaliteit. Op plekken waar het gezuiverde water uitstroomt op het oppervlaktewater, kunnen er lokaal problemen ontstaan door de nog resterende vervuiling en de temperatuur. Dit aspect wordt meegenomen in het proces 'Kijk op waterkwaliteit'. De achterstanden m.b.t. de waterketen: de portefeuillehouder heeft de commissie VGW toegezegd om in het voorjaar 2018 een presentatie te geven over de stand van zaken (transportgemalen, zuiveringen, persleidingen e.d.). Hieruit zal ook blijken dat er in de vorige bestuursperiodes keuzes zijn gemaakt om minder te investeren in de keten en de zuiveringen dan als verstandig begroot werd aangegeven. De heer <u>Haan</u> vindt het tarief dat Rijnland in rekening brengt vergeleken met omliggende waterschappen en de ontwikkeling van het tarief, in geen geval fors. Rijnland werkt effectief. Synergie/strategie in relatie tot de omgeving: Rijnland werkt samen met Delfland voor de kringloopsluiting. De samenwerking binnen de GR Slibverwerking verloopt zeer goed. Hierop kan de portefeuillehouder op een ander moment een nadere toelichting geven. De regionale samenwerking: de door Rijnland opgestelde waterketenplannen pakken prima uit in de wijze van samenwerking maar evenzeer waar het de effectieve gezamenlijke besluitvorming betreft over kosten efficiency, de vermindering van kwetsbaar en met behoud/verbetering van kwaliteit.	

VERSLAG	ACTIE
Visie op water: tussen het moment waarop Rijnland het water heeft gezuiverd en het uitstroomt in zee, is het beschikbaar als biotoop, wordt er door inwoners gebruik van gemaakt t.b.v. recreatie, wordt er door ondernemers gebruik van gemaakt in de bedrijfsvoering e.d. Kortom, het water wordt goed benut. De heer <u>Langeslag</u> vindt het raadzaam om het motto van Rijnland te bekijken in het verlengde van de discussie over het karakter van Rijnland. In toenemende mate vangt hij in de buitenwacht signalen op over ‘droge voeten’ in relatie tot de gevolgen van de toenemende hoosbuien. Men vraagt zich af in hoeverre Rijnland droge voeten eigenlijk kan garanderen. Hij vindt dat het motto van Rijnland moet aansluiten bij de juiste verwachtingen en bij een reële uitstraling. Samenwerking: partijen van buiten weten Rijnland steeds meer te vinden om mogelijkheden van samenwerking te bespreken. Rijnland probeert zelf ook om in bepaalde gebieden werk met werk te combineren. Zie Boskoop (bruggen in plaats van dammen), vaarroutes, combinatie van werkzaamheden tussen gemeenten en Rijnland als er aan wegen of rioleringen wordt gewerkt. Andere toekomstige taken en stapeling: de heer Langeslag ziet dat de wijze waarop Rijnland de huidige taken uitvoert, al verandert. Rijnland ziet dat bodemdaling en peilbesluiten steeds meer worden gecombineerd in discussies. Ook wordt de waterkwaliteit steeds meer als integraal onderdeel benoemd binnen de watergebiedsplannen. Dat betekent dat niet alle onderdelen steeds separaat in de begroting kunnen worden opgenomen. De <u>voorzitter</u> reageert op de kanttekeningen over zijn boegbeeldfunctie in relatie tot het cultureel erfgoed. Hij zegt dat hij deze functie optimaal vormgeeft in zijn werkzaamheden. Zo is de Delta commissaris ontvangen in de dijkgravenkamer van Het Gemeenlandshuis en werd hij tijdens een rondleiding gewezen op de rijke historie van het waterschap. Terzijde erkent de <u>voorzitter</u> dat hij nog enige bijscholing kan gebruiken om het culturele erfgoed ook via de moderne media uit te dragen. Het erfgoed kan de zichtbaarheid van het waterschap nadrukkelijk vergroten. Maar voorkomen moet worden dat de indruk zou ontstaan dat Rijnland ‘alleen maar in het verleden leeft’. De <u>voorzitter</u> gaat zijn boegbeeldfunctie dan ook mede gebruiken om te wijzen op de moderne insteek van Rijnland. De buitenwereld wordt door het waterschap hierbij nadrukkelijk betrokken. In het kader van de Omgevingswet zullen nadere voorstellen worden gedaan hoe deze intern zal worden geïmplementeerd. De buitenwereld zal hierover ook worden geïnformeerd. Daarnaast onderhoudt het waterschap nadrukkelijk contacten met de provincies Noord- en Zuid Holland, de gemeenten e.d. Tevens zullen er nog voorstellen aan de VV worden voorgelegd waar het experimenten betreft om de nieuwe werkwijze ‘binnen Rijnland te doorleven’. <i>Tweede termijn</i> Mevrouw <u>Fierens</u> stelt voor om de nieuwsbrief van de PvdA over bodemdaling ter beschikking te stellen aan de VV. De motie-Keukenhof: mevrouw Fierens zegt dat zij hierover binnenkort in gesprek wil met mevrouw Leewis. Achterstanden: mevrouw Fierens stelt dat zij in de reacties van de hoogheemraden toch enig nuanceringen meende te horen, ongeacht de verklaring van de dijkgraaf dat het college met één stem spreekt. Zij herhaalt haar behoefte aan duidelijkheid. Voorbeeld: iemand betaalt tijdens de looptijd steeds netjes maandelijks de termijnen voor de hypotheek, zoals afgesproken met de bank. In een bepaald jaar is de hypotheek afbetaald: er is dan geen sprake van achterstand, alleen is de woning tijdens de looptijd nog niet afbetaald. Maar als deze persoon deze periodieke betalingen een aantal maanden niet betaalt, is er sprake van achterstand. Kortom: er is een verschil tussen planning en achterstand. Bovendien kunnen achterstanden voorzien of onvoorzien zijn. Zij heeft behoefte aan deze informatie voor de financiële planning omdat het veelal om forse bedragen gaat. Bovendien kan er een spanning ontstaan tussen de uitvoering en de uitvoeringsagenda en de nieuwe opgaven. De PvdA vindt dat de VV recht heeft op een eenduidig antwoord dat niet op verschillende manieren kan worden uitgelegd. Mevrouw Fierens ziet de toegezegde notitie met belangstelling tegemoet. Mevrouw <u>Boomsma</u> roept het waterschap op tot meer ambitie. De heer Kastelein ziet in tegenstelling tot de PvdD geen spanning tussen de 5-5-2-2 insteek en de ambities op lange termijn. Met 2-2 zal Rijnland niet alles kunnen uitvoeren wat wel noodzakelijk is. In reactie op de uitleg van mevrouw Leewis wijst de PvdD erop, dat de regio grotere vorderingen heeft gemaakt: er is een regionaal energieakkoord gesloten op het niveau van Holland-Rijnland met partijen. Er wordt vervolgens een uitvoeringsprogramma opgesteld. Het Rijk heeft het Deltaprogramma ruimtelijke adaptatie gepresenteerd waaraan men zich aan de bestuursstafel wonen, ruimte en economie ook op Rijnland-niveau heeft gecommitteerd aan de ambities. Er wordt ook hier gewerkt aan een uitvoeringsplan op Holland-Rijnland-niveau. Het waterschap kan wat de PvdD betreft gezien de expertise en kennis hierin een rol vervullen. De begroting herbergt evenwel weinig uitvoeringscapaciteit om bij te dragen, omdat de VV nog geen besluit heeft genomen. Mevrouw Boomsma	

VERSLAG	ACTIE
vreest dat Rijnland straks pas aansluit bij al lopende ontwikkelingen. Dit omdat Rijnland pas ‘tussen beeldvorming en oordeelsvorming’ vertoeft en derhalve minder invloed kan uitoefenen. De heer <u>Schols</u> benadrukt de noodzaak om een omslag te bewerkstelligen in de maatschappij, zodat men zich beter de waarde van water realiseert. Rijnland kent een KRW-opgave en 25% van de eutrofiëring is afkomstig van de awzi's. Mevrouw <u>Stoop</u> ondersteunt het betoog van de PvdD. Zij vraagt welke verplichtingen Rijnland aangaat waar het de diverse overeenkomsten met uitvoeringsparagrafen betreft. Tevens: waar zijn deze terug te vinden in de begroting 2018? De heer <u>Démoed</u> zegt dat er eerder besloten is tot een verhoging van het budget voor natuurvriendelijke oevers. Waar staat de toegezegde evaluatie na 12 maanden? Cultureel erfgoed: het valt te waarderen dat de dijkgraaf zijn boegbeeldfunctie wat moderner gaat invullen. Maar de dijkgraaf dient zich te realiseren dat ‘het antwoord van morgen altijd in ons verleden ligt’. Tijdens de schorsing heeft hij al gesproken met een van de medewerkers over de inspanningen die Rijnland pleegt m.b.t. het cultureel erfgoed. De <u>voorzitter</u> heeft er geen enkel bezwaar tegen dat VV-leden vragen stellen aan ambtenaren, maar het is wel goed als zij in het geval van bestuurlijke gevolgen, ook beseffen dat een bestuurlijke afspraak noodzakelijk is. De heer <u>Démoed</u> rekent erop dat de heer Pluckel dit ook zal doen. Personeel: de beantwoording door de heer Pluckel over de personeelslasten vond het CDA iets te vrijblijvend. Hij gaf aan dat de VV niet zou mogen verwachten dat er meteen een andere werkwijze zou worden ingevoerd. Maar de heer Démoed wil de toezegging dat er wel onverwijld anders wordt gewerkt, waarbij een beperkte overgangstermijn acceptabel is. Graag nadere uitleg. De heer <u>Von Faber</u> sluit zich aan bij de bijdragen van de dames Stoop en Boomsma. De heer <u>Pluckel</u> herhaalt dat het activeren van personeelskosten de afgelopen jaar al is teruggedrongen en dat dit stap-voor-stap zal worden gecontinueerd. De lasten zullen dus steeds meer – als daarvoor ruimte is – in de exploitatie worden opgenomen, hetgeen ook helpt bij het terugbrengen van de schuld. De heer <u>Démoed</u> begrijpt dat er sprake is van afbouw, maar hij wil weten hoe het college gaat handelen in nieuwe situaties. Hij wil dat er dus in die gevallen geen personeelslasten meer worden geactiveerd. De <u>voorzitter</u> wijst de heer Démoed erop dat indien het CDA zich niet kan vinden in de mate van afbouw zoals het college die wenst toe te passen, de heer Démoed kan overwegen om een amendement op de begroting in te leveren. Of wenst hij een erratum? De heer <u>Démoed</u> zegt dat hij eerst moet weten wat de heer Pluckel zegt. Hij begrijpt dat er, waar het lopende zaken betreft, een afbouwperiode noodzakelijk is. Maar het CDA gaat ervan uit dat deze methodiek van de activatie niet meer wordt toegepast waar het nieuwe projecten/zaken betreft. De heer <u>Pluckel</u> zegt dat de directie zich nu buigt over nieuwe voorstellen. Zodra deze gereed zijn, zal het college bepalen of deze zullen worden gevolgd. Vervolgens bepaalt de VV uiteindelijk wat er dient te gebeuren. Deze discussie vindt met name in het kader van het MJP plaats (voorjaar 2018). Tevens zal conform toezegging, inzichtelijk worden gemaakt op welke wijze er momenteel wordt gehandeld. De heer <u>Démoed</u> zegt dat het college dus nu al weet hoe het CDA erover denkt. De heer <u>Meijer</u> ondersteunt het CDA: ook zijn fractie vindt dat bij nieuwe zaken geen gebruik meer moet worden gemaakt van activatie. De <u>voorzitter</u> herhaalt: in de begroting is al een afbouw opgenomen en de portefeuillehouder heeft toegezegd dat hij in het voorjaar 2018 in de MJP inzicht zal geven in de stand van zaken. Indien de VV van mening is dat er radicaal moet worden gestopt, dient daarover tijdens deze VV een amendement te worden ingediend. Indien dat niet gebeurt, zal de in de begroting opgenomen afbouw worden gevolgd en zullen de voorstellen voor de meerjarenbegroting worden afgewacht. De heer <u>Pluckel</u> zegt dat er een initiatief ligt van een betrokken bewoner voor het Gemeenlandshuis in Spaarndam. Het college bespreekt dit de komende week en zal de VV informeren. Naar verwachting zullen er begin 2018 constructieve voorstellen worden ingediend. De heer <u>Haan</u> zegt dat Rijnland deelneemt aan de door de provincie Zuid-Holland georganiseerde tafel. Voorts is hij het eens met de heer Schols waar het de waarde van water betreft. Het klopt dat het water dat de awzi verlaat, inderdaad ter plekke nog een bron is van eutrofiëring. Mevrouw <u>Leewis</u> geeft aan dat Rijnland zich in de afrondende fase van de beeldvorming bevindt. Op 22 november staat de opinierende vergadering op de rol over ‘Kijk op waterkwaliteit’. In januari 2018 zal de VV overgaan in de opiniefase inzake energie. In de voorbereidingen wordt veel tijd geïnvesteerd: het waterschap gaat zo hard als verantwoord is en mogelijk. 10 december neemt mevrouw Leewis deel aan	

	VERSLAG	ACTIE
	overleg met de Stuurgroep Energie voor Holland-Rijnland, waar de gezamenlijke aanpak op de agenda staat (benodigde capaciteit en budgetten), ook in het kader van het nieuwe regeerakkoord. Rijnland loopt qua planvorming op schema. In het MJP zullen alle ambities o.a. worden vertaald naar keuzes. Het waterschap en de gemeenten voelen de urgentie terdege. Middenscenario en strategisch personeelsbeleid: Rijnland realiseert zich welke taken in het verschiet liggen. Maar daarvoor worden nu nog geen medewerkers aangenomen. Maar Rijnland is een volwaardige partner in al het overleg. Verder geeft mevrouw Leewis aan van harte bereid te zijn tot overleg met mevrouw Fierens over de Keukenhof. De vraag van de heer Démoed over de natuurvriendelijke oevers zal schriftelijk worden beantwoord. Toezegging. De heer <u>Kastelein</u> begrijpt de zorgen van mevrouw Boomsma over de ontwikkelingen op lange termijn. Toch is het college ervan overtuigd dat de 5-5-2-2 strategie het waterschap ook op de langere termijn betaalbaar houdt en dat tevens de schulden dermate worden gereduceerd dat het waterschap ook voor de nakomende generaties nog betaalbaar zal zijn en de werkzaamheden kunnen worden veiliggesteld. De <u>voorzitter</u> herhaalt de toezeggingen: - Er komt een overzicht van de bezuinigingen, vertaald in euro's. Toezegging: de heer Pluckel. - Er komt een inzicht in het al dan niet afschrijven van personeelslasten bij projecten en de mate waarin bij de meerjarenbegroting. Toezegging: de heer Pluckel. - Er wordt een definitie van het begrip 'achterstanden' uitgewerkt. Toezegging: de voorzitter. - De omzetting van inhuur naar vast personeel wordt in de Burap inzichtelijk gemaakt. Toezegging: de heer Kastelein. De heer <u>Démoed</u> memoreert de kritische voetnoot van het CDA op het onderdeel van de afbouw van de activatie van personeelskosten en de voorwaarde die het CDA eraan verbindt. De <u>voorzitter</u> veronderstelt dat het uitzoeken van een eerdere toezegging het oordeel van het CDA over een complete begroting niet in de weg zal staan. De heer <u>Démoed</u> herhaalt dat dit wel het geval is voor wat betreft dit specifieke onderdeel. Mevrouw <u>Stoop</u> zegt dat ze nog graag een reactie wil op haar vragen over de wijze waarop afspraken tussen diverse partijen zijn vertaald in de begroting van Rijnland. Mevrouw <u>Leewis</u> zegt dat er geen toezeggingen door Rijnland worden gedaan jegens andere partijen die leiden tot kredietaanvragen. Mocht die behoefte zich alsnog buitenshuis aandienen, dan zal daarvoor een kredietaanvraag aan de VV worden voorgelegd. De <u>voorzitter</u> concludeert vervolgens dat de programmabegroting 2018 unaniem is aangenomen.	
4.3	<u>Vaststellen belastingverordeningen 2018:</u> Verordening watersysteemheffing Rijnland Verordening zuiveringsheffing Rijnland Verordening verontreinigingsheffing Rijnland De <u>voorzitter</u> constateert dat er geen behoefte is aan nadere uitleg van de kant van het college en dat de tarieven zonder discussie unaniem kunnen worden vastgesteld.	
4.4	<u>Wijziging Gemeenschappelijke Regeling Belasting Samenwerking Gouwe-Rijnland (BSGR)</u> De VV stelt het voorliggende voorstel zonder beraadslaging en zonder stemming vast.	
4.5	<u>Processtappen Vermoeden Integriteitsschending (inclusief de nota van wijziging)</u> De VV stelt het voorliggende voorstel zonder beraadslaging en zonder stemming vast.	
4.6	<u>Krediet watergebiedsplannen West</u> De VV stelt het voorliggende voorstel zonder beraadslaging en zonder stemming vast.	
4.7	<u>Krediet watergebiedsplannen Zuid</u> De VV stelt het voorliggende voorstel zonder beraadslaging en zonder stemming vast.	
4.8	<u>Vaststellen peilbesluit Inlaagpolder (inclusief nota van wijziging)</u> De VV stelt het voorliggende voorstel zonder beraadslaging en zonder stemming vast.	

VERSLAG		ACTIE
4.9	<u>Uitvoeringskrediet baggercluster 8 deelgebied 3B</u> De VV stelt het voorliggende voorstel zonder beraadslaging en zonder stemming vast.	
4.10	<u>Boezemgemaal Gouda, aanpassing krediet</u> De VV stelt het voorliggende voorstel zonder beraadslaging en zonder stemming vast.	
4.11	<u>Boezemgemaal Spaarndam, extra krediet (inclusief nota van wijziging)</u> De VV stelt het voorliggende voorstel zonder beraadslaging en zonder stemming vast.	
4.12	<u>Aanpak blauwalgen 2018 in combinatie met maatregelen bacteriologische kwaliteit zwemwater</u> Mevrouw <u>Stoop</u> wijst op twee tegenstrijdige passages over de vergelijking tussen de technieken, zoals Ultrasoon en waterstofperoxide met Filair. Welke versie is correct? Mevrouw Stoop heeft belangstelling voor het rapport van de ultrasone techniek. De veldstudie heeft uitgewezen dat er geen effecten zijn op macro fauna en dat er onvoldoende effecten zijn op blauwalgen. Betekent dit dat de techniek niet werkt of werkt deze juist zeer goed met helaas geen effect op blauwalgen en macro fauna? Mevrouw <u>Bleyie</u> verwijst naar de passage waarin staat dat NUON bereid is om Rijnland te compenseren (voorbereidingen maatregelen Nieuwe Meer en Westbroekplas). Later is een studie uitgevoerd om de exacte kosten en baten in kaart te brengen. In hoeverre staat vast dat NUON meebetaalt en wijken de kosten ver af van de kosten die met NUON zijn besproken? Wat als NUON niet meebetaalt? Gaat de vervanging van de installatie dan alsnog door? De heer <u>Van Geest</u> herhaalt de aangenomen motie waarin werd aangedrongen op een extra bedrag voor de aanpak van blauwalg. Er wordt nu evenwel een bedrag van € 770.000 aangevraagd, aanzienlijk hoger. Tijdens een vorige bespreking werd gesteld dat een krediet van 20-30% van dit bedrag afdoende zou zijn voor alle maatregelen tegen blauwalg. Hij kan de rekenom niet meer volgen en vraagt uitleg. Mevrouw <u>Leewis</u> weet niet of het opportuun is om tijdens deze VV diepgaand in te gaan op de onderzoeksrapporten en de merites van de ultrasone aanpak. Ultrasoon betreft een pilot die in 2017 afloopt. De resultaten zijn evenwel niet bemoedigend. Er is nog geen definitief besluit genomen. Maar andere varianten zoals Filair lijken veelbelovender. De pilot is overigens geenszins mislukt. De uitkomsten zullen eerst nog worden besproken met zowel de ondernemers als de gemeente Zoetermeer. Zij zegt toe na te zullen gaan op de onderzoeksrapporten ter beschikking mogen worden gesteld aan de VV. Deze zijn niet automatisch van Rijnland. Toezegging. Het lijkt mevrouw <u>Leewis</u> niet verstandig om in de VV diepgaand in te gaan op de onderhandelingen met NUON. Insteek tijdens de onderhandelingen blijft een uitruil tussen de doelen van NUON (warmte-koudewinning) met die van Rijnland (bestrijding blauwalg) waarbij de belangen van de bewoners (voorkomen van blauwalgoverlast) nadrukkelijk worden meegenomen. Rijnland beschikt over een plan B, maar ook dat wil de hoogheemraad niet in de openbaarheid toelichten. De hogere kredietaanvraag heeft te maken met de verbreding naar zwemwater, terwijl eerdere discussies zich beperkten tot blauwalgbestrijding en de diverse pilots. Er is gekozen voor deze verbreding omdat beide onderwerpen wat mevrouw Leewis betreft zeer met elkaar zijn verbonden. De heer <u>Van Geest</u> vindt het opmerkelijk dat de hoogheemraad stelt dat onderzoeksrapporten niet automatisch Rijnland toebehoren. Hij gaat ervan uit dat als het college opdracht geeft voor onderzoek, standaard wordt vastgelegd dat het rapport ook automatisch van Rijnland is en het auteursrecht dan ook bij Rijnland berust omdat Rijnland de uitkomsten nodig heeft voor de publieke taak. De <u>voorzitter</u> zegt dat hij de gebruikelijke gang van zaken zal laten uitzoeken. Toezegging. Mevrouw <u>Leewis</u> stelt dat mevrouw Stoop wat deze zaken betreft regelmatig beter op de hoogte is dan zijzelf. De hoogheemraad kent de exacte status van het onderzoeksrapport niet. Zij weet niet wie de opdracht voor het onderzoek heeft verstrekt. Maar dit wordt nader uitgezocht. De <u>voorzitter</u> constateert vervolgens dat het voorstel unaniem wordt goedgekeurd.	
4.13	<u>Krediet KRW synergie</u> De VV stelt het voorliggende voorstel zonder beraadslaging en zonder stemming vast.	
4.14	<u>Project Regionale Keringen 2018-2020</u> De VV stelt het voorliggende voorstel zonder beraadslaging en zonder stemming vast.	

VERSLAG		ACTIE
4.15	<u>Kunstwerken Spaarndammerdijk</u> De VV stelt het voorliggende voorstel zonder beraadslaging en zonder stemming vast.	
4.16	<u>Uitvoeringskrediet kadeverbetering 2de fase Aalsmeer en Boterhuispolder</u> De VV stelt het voorliggende voorstel zonder beraadslaging en zonder stemming vast.	
4.17	<u>Uitvoeringskrediet renovatie 4de afvalwatertransportgemalen regio Nieuwe Wetering</u> De VV stelt het voorliggende voorstel zonder beraadslaging en zonder stemming vast.	
4.18	<u>Krediet aanpassingen innovatie EssDe® (Energy Self Sufficient by Demon)</u> De VV stelt het voorliggende voorstel zonder beraadslaging en zonder stemming vast.	
4.19	<u>Aanvullend krediet renovatie afvalzuiveringsinstallatie Katwijk</u> De VV stelt het voorliggende voorstel zonder beraadslaging en zonder stemming vast.	
4.20	<u>Vertrouwelijk</u> Bezwaar op 'Besluit kwestie ex-duolid' Dit punt wordt tijdens het besloten deel behandeld en derhalve wordt de bespreking ook separaat genotuleerd.	
4.21	<u>Rapport rekenkamercommissie 'Informatieveiligheid en privacybescherming'</u> Het rapport en de bijlagen worden tijdens het besloten deel behandeld en derhalve wordt de bespreking ook separaat genotuleerd.	
5	<u>OPINIEVORMINGSNOTA'S</u>	
6	<u>BEELDVORMINGSNOTA'S</u>	
7	<u>Notulen van de VV-vergadering van 27 september 2017 en toezeggingenlijst</u> Het verslag wordt ongewijzigd vastgesteld. Mevrouw <u>Boomsma</u> zegt dat de toezegging voor het bodemonderzoek voor de verkoop van het voormalige afvalwaterzuiveringsterrein Zandvoort op de lijst staat, maar zonder actiehouders, afdeling en voortgang. De <u>voorzitter</u> geeft aan dat hij de actiehouders is. Er staat geen datum, maar hij verwacht dat de gegevens binnen een week of drie gereed zijn. Als tijdsindicatie wil hij z.s.m. aanhouden.	
8	<u>Rondvraag</u> Mevrouw <u>Stoop</u> zegt dat de VV-vergaderingen en de commissies onder voorbehoud zijn ingepland voor december. Is er al meer bekend? De <u>voorzitter</u> zegt dat hierover op 14 november wordt gesproken. Het is aannemelijk dat er onvoldoende agendapunten zijn, maar na inventarisatie bij de fracties wordt de VV geïnformeerd. Toezegging. Mevrouw <u>Boomsma</u> ontving de antwoorden op vragen over de verlengde toestemming voor het gebruik van glyfosaat. Het college heeft besloten de Unie van Waterschappen te benaderen, maar de PvdD wil weten met welke boodschap. De <u>voorzitter</u> zegt dat de brief aan de Unie wordt opgesteld en dat deze na afronding aan de VV wordt gestuurd. Toezegging. Mevrouw <u>Boomsma</u> vraagt naar de strekking. De <u>dijkgraaf</u> zegt dat de inhoud nog nader wordt afgestemd in D&H alvorens deze wordt verzonden. Probleemhouder is mevrouw Leewis. Tijdpad: z.s.m. Mevrouw <u>Leewis</u> zegt dat Rijnland samen met Stichtse Rijnlanden het vaasje van de Deltacommissaris heeft ontvangen voor het KWA-project. Het vaasje gaat naar de projectleider, Peter Heeze (Stichtse Rijnlanden). De partners kregen lof toegezaaid voor de grensoverschrijdende samenwerking.	

VERSLAG		ACTIE
9.	<u>Sluiting</u> Hierop sluit de <u>voorzitter</u> de vergadering om 16.55 uur.	

Vastgesteld, 31 januari 2018.

R.A.M. van der Sande,
dijkgraaf

C.M. van de Wiel,
secretaris

Toezeggingen
(Toezeggingen W)

ID	Verantw. Portefeuille houder	Gedaan in	Onderwerp	Toezegging	Afdeling	Actiehouder	Einddatum	Wijze van afdoening	Aantekeningen / voortgang proces
149	H. Pluckel	VV 21-09-2016	Erfgoedbeleid 2016	Uitkomst overleg Cultuurcompagnie/NMF Erfgoedadvies over aanpak (business case) de VV te informeren mbt Gemeenlandshuis te Spaarndam	Operationeel Beheer & Advies	Tiemens, Eggo	30-06-2018		17-11-2017 Tot op dit moment is besloten om te wachten tot de bestemmingsplan procedure is afgerond en daarna in één keer naar de VV te gaan met informatie over de resultaten van de haalbaarheidsstudie en de aanvullende kredietaanvraag (voor de afronding van het project herontwikkeling).
182	H. Pluckel	VV 01-02-2017	Uitspraak rechtbank Overijssel (begrip "verharde openbare wegen")	Unie van Waterschappen komt medio maart 2017 met een ledenbrief n.a.v. de uitspraak en mogelijke consequenties en vervolgprocedure. Na ontvangst de VV nader te informeren.	Personeel, Organisatie & financiën	Rijn, Frans van	30-06-2018		17-11-2017 Nog geen uitspraak rechtbank.
186	J.C.H. Haan	VV 01-02-2017	Toekomst Organisatie Zuiveringsbeheer (TOZ)/ Strategisch Zuiveringsplan	T.z.t. in de VV terug te komen op het "zelf zuiveren door particulieren en bedrijven" (denk aan gevolgen capaciteit awzi, doelbelasting, etc.)	Beleid- & Planontwikkeling	Tilburg, Timo van	31-12-2018		05-04-2017 Deze onderwerpen vinden zijn beslag in het nieuwe Strategisch Zuiveringsplan.
198	H. Pluckel	VV 29-03-2017	Sluisjes Halfweg	Het traject, zoals tot nu toe verlopen, te evalueren.	Staf Bestuur & Directie	Keulen, Marja van	31-03-2018		07-09-2017 12-9 bestuurlijk overleg Rijnland met gemeente H'liede & Spaarnwoude.
227	M.E.F.	VV 27-09-	Green Deal	Is de 'Green Deal stoppen	Projecten	Vuister,	31-12-2017		04-01-2018 Green deal is

ID	Verantw. Portefeuille houder	Gedaan in	Onderwerp	Toezegging	Afdeling	Actiehouder	Einddatum	Wijze van afdoening	Aantekeningen / voortgang proces
	Leewis	2017		van gebruik vislood in de sportvisserij getekend en kan deze aan de VV worden verstrekt?		Lucienne			nog niet getekend. Niet bekend wanneer dit zal plaatsvinden.
230	R.A.M. van der Sande	VV 27-09-2017	Verkoop voormalig afvalwaterzuiveringsterrein Zandvoort	Nagaan of bodemonderzoek verstrekt kan worden.	(Geen)	Verkaik, Peter	31-01-2018		17-01-2018 AFGEHANDELD. Het bodemonderzoek vindt u als bijlage bij de commissie BOD-vergadering van 13 september 2017, 5e Vastgoed: verkoop voormalig afvalwaterzuiveringsterrein Zandvoort.
232	R.A.M. van der Sande	VV 27-09-2017	Vrijwilligers bij Rijnland	Organiseert Rijnland iets voor de vrijwilligers die binnen Rijnland actief zijn.	Ondersteuning & Advies	Vlist, Cecile van der	30-06-2018		
236	M. Kastelein	VV 08-11-2017	Tweede Burap	In de toelichting zal het besluit om schulden omlaag te brengen, beter worden omschreven zodat aansluiting met onderliggende stukken beter is te maken.	Concerncontrol	Pennings, René	30-06-2018		
237	J.J.J. Langeslag	VV 08-11-2017	Tweede Burap / Slappe bodem	Nagaan of naast de website www.slappebodem.nl Rijnland zelf nog een dossier dient aan te leggen of dat kan worden volstaan met een link naar de eerder genoemde site	Beleid- & Planontwikkeling	Kern, Dolf	31-03-2018		
238	H. Pluckel	VV 08-11-2017	Begroting 2018	Bezuinigingen transparant maken c.q. overzicht vertaald in euro's	Concerncontrol	Vijver, Paul van de	30-06-2018		

ID	Verantw. Portefeuille houder	Gedaan in	Onderwerp	Toezegging	Afdeling	Actiehouder	Einddatum	Wijze van afdoening	Aantekeningen / voortgang proces
239	R.A.M. van der Sande	VV 08-11- 2017	Begroting 2018 / achterstanden	Duidelijke definitie van het begrip "achterstanden" geven.	Beleid- & Planontwikkeling	Haven, Peter van der	31-03-2018		15-01-2018 AFGEHANDELD. VV TKN-memo verstuurd d.d. 15 januari 2018.
240	M. Kastelein	VV 08-11- 2017	Begroting 2018 / inhuur - vast personeel	Omzetting van inhuur naar vast personeel inzichtelijk maken in de Burap	Concerncontrol	Pennings, René	30-06-2018		
241	M.E.F. Leewis	VV 08-11- 2017	Begroting 2018 / Natuurvriendelijke oevers	Eerder is het budget voor natuurvriendelijke oevers verhoogd. Na 12 maanden zou dit geëvalueerd worden. Waar staat de evaluatie?Schriftelijk te beantwoorden.	Vergunningverlening & Handhaving	Jensen, Renate	31-03-2018		